

İthaf:

Cennet çiçeği çocuklarım
Muhammed Furkan ve
Muhammed Tarık'a...

Esan GÜL

1972 yılında Malatya'da doğdu. İlk ve Orta öğrenimini Uşak'ta tamamladıktan sonra, liseyi Elbistan "Mükrimin Halil Lisesinde" bitirdi. İnönü Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Muhasebe Bölümünü okuduktan sonra, 1995 yılında girdiği İnönü Üniversitesi "Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık" bölümünden 2003 yılında mezun oldu.

Çeşitli gazete ve dergilerde yazıları yayınlandı. Yaklaşık 5 yıl periyodik aralıklarla özel bir radyoda programlar yaptı.

Aile ve çocuk eğitimi üzerine çalışmalarına devam etmektedir. Milli Eğitimde "Rehber Öğretmen" olarak çalışmakta olan yazar, evli ve iki çocuk babasıdır.

Yazarın Yayınlanmış Eserleri:

- 1- *Çocuk Sevgiyle Büyür*
(Çıra Yayınları - 2005 - İkinci Baskı)
- 2- *Çocuk Eğitiminde*
Anne-Babanın Sorumlulukları
(Çıra Yayınları - 2005)

ÇOCUK EĞİTİMİNDE KIRK HADİS

ESAN GÜL

ÇIRA YAYINLARI: 37
EĞİTİM DİZİSİ

Kitabın Adı:

Çocuk Eğitiminde Kırk Hadis

© Çıra Yayınları, Mart 2006

Yazan:

Esan Gül

İç Düzen:

Bahadır Karahan

Kapak Tasarım:

Bahadır Karahan

Baskı-Cilt:

Step Ajans

Göztepe Mah. Bosna Cad. No: 11 Mahmutbey-Bağcılar / İST

Tel: (0212) 446 88 46 Fax: (0212) 446 88 24

e-mail: stepajans@stepajans.com - web: www.stepajans.com

1. Baskı: 2006 Mart (Çıra Yayınları)

ÇIRA

Merkez: Kirmasti Mahallesi, Kıztaşı Caddesi

Nalbant Demir Sokak No: 2-4 Kat: 2 Fatih / İstanbul

Tel: (0212) 635 99 19

Faks: (0212) 631 02 69

e-mail: cira@mynet.com

İÇİNDEKİLER

MUKADDİME	7
1. HADİS	11
2. HADİS	17
3. HADİS	23
4. HADİS	29
5. HADİS	35
6. HADİS	41
7. HADİS	47
8. HADİS	53
9. HADİS	57
10. HADİS	61
11. HADİS	67
12. HADİS	73
13. HADİS	79
14. HADİS	85
15. HADİS	89
16. HADİS	95
17. HADİS	101
18. HADİS	105

19. HADİS	113
20. HADİS	127
21. HADİS	133
22. HADİS	143
23. HADİS	153
24. HADİS	161
25. HADİS	169
26. HADİS	173
27. HADİS	181
28. HADİS	191
29. HADİS	197
30. HADİS	203
31. HADİS	209
32. HADİS	215
33. HADİS	223
34. HADİS	231
35. HADİS	235
36. HADİS	239
37. HADİS	245
38. HADİS	251
39. HADİS	255
40. HADİS	259

MUKADDİME

Çocuk annesine dedi ki:

— Allah nasıl bir şeydir? O'nu bana anlatır mısın, anne?

Anne çocuğunu kucakladı, öptü ve:

— Bana sarıl, sımsıkı sarıl yavrum, dedi.

Çocuk kollarını açarak annesine sıkıca sarıldı. Anne:

— Şimdi ne hissediyorsun yavrum? diye sordu. Çocuk:

— Seni çok sevdiğimi hissediyorum, anne! diye cevap verdi. Bunun üzerine anne sözüne devamla:

— Yavrum, işte Allah Celle Celaluhu da böyledir. O sevilir, hissedilerek sevilir. Ta gönülden hissedilerek sevilir. Sevgi, avuçta değil ki onu başkalarına verelim. Sevgi gönüldedir...

Eğer çocuklukta, bir insanın ruh bahçesine sevgi tohumu ekilmemişse, o insanın hem kendisi mutsuz yaşayacak hem de başkalarını mutsuz edecektir. Bu bağlamda eğitim, herkese kıvamınca sevgi dağıtmaktır. Özelde çocuk eğitimi ise sevgi ve şefkatin en yoğun şekilde hissedilerek verildiği bir alandır. Bu sevgi ve şefkatin en güzel örneğini ise Resûlallah'ta görmek mümkündür. Salât ve selam onun üzerine olsun...

Ben de bu çalışmamda sevgi, şefkat ve merhamet kaynağı olan Hz. Muhammed'in (sav) söz ve davranışlarından

yola çıkararak çocuk eğitimine farklı ve esaslı bir bakış açısı getirmeye çalıştım.

Genelde çocuklar için kırk hadis yazıldı. Çocuk eğitiminde kırk hadis alanında ilk ve tek... Eğitime baktığımız zaman bunun peygamberlerin varoluş sebebi ve en temel görevleri olduğunu söylememiz mümkün. Özellikle "en güzel örnek " ve "yüce bir ahlak üzere olması" eğitim açısından üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir noktadır.

Bu cümleden olarak eğitimde "örnek gösterme" en çok başvurulan metotlardan biridir. Ben de asıl örnek alınması gerekenden yola çıkarak böyle bir çalışma yapmayı uygun gördüm. Gayret bizden, başarı Allah'tandır.

Onlar ki: "Ey Rabbimiz, bize zevcelerimizden ve nesillerimizden gözlerimizin bebeği olarak (salih insanlar) ihsan et, bizi takva sahiplerine rehber kıl, derler" (*Furkan, 74*) ayeti çocuk eğitiminin başlangıcını bizlere hatırlatmakta ve işi daha başından itibaren takva ile ilişkilendirmektedir. Ayrıca çocuk kelimesi yerine "gözbebeği gibi kıymetli" anlamına gelen "kurretü aynin" kelimesinin kullanılması ise manidardır. Çünkü bu arzularımıza uygun ve gerçekten Allah'tan korkan takva sahibi bir nesil anlamına gelmektedir.

Bunun yanında çocuk istenirken neslin temel vasıfları başka ayetlerde de kaydedilmiş ve "Ya Rabbi! Bana kendi katından temiz bir soy bahşet. Doğrusu sen duayı işitensin" (*Al-i İmran, 38*) niyazıyla temiz bir nesil arzusu dile getirilmiştir. Bu ise Zekerîyya peygamberin şahsında bütün ümmetin çocukları için arzusudur.

Hz. Âişe validemize bir doğum haberi ulaşınca, kız mı erkek mi diye hiç sormayıp, "Yaratılışı tamam mı?" diye sorduğu; "Evet!" cevabı alınca da, "Âlemlerin Rabbine hamdolsun" diye dua ettiği bilinmektedir. Hz. Âdem (a.s.) ve Havva validemiz de zaten bu şekilde dua etmişlerdir:

"Bize salih, bedence kusursuz bir çocuk verirsen and olsun ki, şükredenlerden oluruz." (*Araf, 189*)

Bu ve buna benzer peygamber duaları, çocuk isteğinin ve eğitiminin bizler açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Zaten Cenab-ı Hakk (c.c.) insanları uyarmak ve bilgilendirmek amacıyla sürekli Peygamberler göndermemiş midir? Peygamber kimdir? İnsan cinsinden bir varlıktır. Ancak özel olarak yetiştirilmiştir ve eğitilmiştir.

İşte çocuk eğitiminde bu özel şahsiyetlerin söz ve davranışlarına müracaat etmemiz kaçınılmazdır. Bu bağlamda Hatem'ul Enbiya Hz. Muhammed'in (sav) çocuk eğitimi ile ilgili söz ve davranışları, kendi şahsında bütün peygamberlerin eğitim anlayışını bizlere göstermektedir. Bu ise hadis kaynaklarına müracaatla olur.

Sahih rivayetlerin yanında sıhhat derecesi malum olmayan hadislerden de istifade edilmiştir. Ulemanın hadislere yaklaşımlarını göz önünde bulundurarak; "bir hadisin sened yönüyle zayıf olması, metin ve ifade ettiği mana yönüyle de zayıf olmasını gerektirmez" hikmeti mucibince metnin içeriği üzerinde durulmuş ve belli bir form dâhilinde açıklanmaya çalışılmıştır. Nitekim âlimlerin ahkâm ve akaide taalluk etmeyen konularda zayıf hadis bile olsa umumiyetle amelde delil olarak kullandıkları görülmüştür.

Ben ise seçmiş olduğum hadislerde metne ve ifade ettiği anlama göre tercihte bulunduğumu ve sadece konu ile ilgili bölümlerini tercih ettiğimi söylemek isterim. Ama bu çalışma için şunu açık yüreklilikle ifade edebilirim ki benim için hadis kitaplarında bulunması yeterlidir.

"Andolsun ki, Resûlallah'ta (sav) sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnek vardır." (Ahzab, 21)

Yine iyi bilmek gerekir ki; O (sav), sadece kuru bir örnek değil, her emri yerine getirilmesi ve her hareketi benimsenip hayata yansıtılması gereken bir rehberdir. Çünkü O'nun sözleri ve hareketleri kendi nefsinin eseri değildir. Yüce Mev-

lâ'nın vahyi ve ilhamının mahsulüdür. (Necm, 3-4)

"Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim" (Müşned, II, 381) buyuran Hz. Peygamber'in, her yönüyle güzel ahlâkla yoğrulmuş hayat tecrübesini araştırmaya, ondan yararlanmaya ve örnek almaya her zaman olduğu gibi bugün de ihtiyacımız vardır.

O'nun davranış ve uygulamalarını, muhabbet, fazilet, ihlâs, merhamet ve samimiyet dolu hayatını Kuran'ı Kerim'in zenginliği ile yeniden tanımalıyız. Onun büyüklüğü ve başarısı; en güzel usullerle doğru yollardan insanlığı iyiliğe ve güzelliğe davet etmesindendir.

Ama asıl davet Yüce Allah'tandır: *"Peygamber size neyi ver-diye onu alın, size neyi yasakladıysa ondan da sakının."* (Haşr, 7)

Şubat/2006
İSTANBUL

BİRİNCİ HADİS

*"Çocuğu olan onunla çocuklaşsın..."
(Deylemi, 2, 136/6)*

Hiç, bir çocuğun yüreğiyle bakmayı denediniz mi hayata? Ya da kendi çocukluğunuza geri dönüp hayatı o bakışla yorumladınız mı? En son ne zaman bir çocuk saflığıyla gülümse-diniz insanlara? Ve en son ne zaman hayatı çocuğun oynadığı evcilik oyunu kadar cici gördünüz? En son ne zaman içinizden geçenleri hiç sıkılmadan, dosdoğru olarak söyleyebildiniz kar-şınızdakine? Ne kadar çocuklaşabildiniz ve ne kadar çocuk gö-züyle hayatı, olayları ve insanları anlamaya çalıştınız?

Çocuklaşmak soyut bir kavramdır ama kapsamı geniştir. Her devrin, her kültürün çocuksu tutum ve davranışları fark-lıdır ve dönemin özelliklerini taşır. Çocuklaşmanın ortak özel-likleri de vardır. Her çocuklaşma yeni bir gelişime kapı açar. Bunun için çocuklarla oyunlar oynama, çocuk filmleri izleme, çocuklarla sohbet etme, çocuk hikâyeleri okuma ve çocuk hi-kâyeleri yazma onları anlamak için yararlı olacaktır. Eğitimi-lerde çocuk oyunları sahneleme, rol yapma, yarışmalar, iş ile ilgili ve iş dışı konularda münazaralar yine onları anlamada yardımcı olabilir.

Çocuk... Adı anıldığında aklımızda saflığın simgesi olarak beliren masumiyet abidesi... Riyasız, yalansız, ter-

temiz, kirlenmemiş duygularıyla, her insanın "onun gibi" olmak istediği varlık!

Bu dünyada çocuk gibi olmak gerek. Kendi hayaline ulaşmada önyargısız ve deneme yapmadan vazgeçmeyen. Her zaman meşgul ve bir neden olmaksızın her daim mutlu...

Bir kişi senelerce bekar kaldıktan sonra evlenmeye karar vermiş ve çoluk-çocuğa karışmıştı. Her şey iyiydi. Bir sorun yoktu. Sadece ibadet ettiği zamanlar eski huzur ve huşuyu hissedemiyordu. Bir gece dua ederken çocuklardan birinin çıkardığı gürültüden dolayı çok rahatsız oldu ve karısına bağırdı: "Şu çocukları biraz susturur musun Allah aşkına?"

Karısı ve çocukları neye uğradığını şaşırmış ve kalpleri kırılmıştı. Ama o kişi istediğine ulaşmıştı.

O günden sonra ne zaman eve gelse herkes sessiz sedasız köşeye çekilir, bir kenarda oturur ve o da ibadet ve dualarını bu sessiz ortamda yapmaya devam ederdi. Fakat bir akşam bir şeyi fark etti... Duaları sanki göğe yükselmiyor ve bir şeylere çarpıp geri dönüyordu. Artık kendisi de eskisi gibi ibadetlerinden zevk almamaya başlamıştı.

Sonunda dualarında ve yalnız kaldığında bunun nedenini kendi kendine soruyor, bir türlü huzura kavuşamıyordu. Sorular birbiri ardına geliyor ve; "Niye böyle oluyor? İhtiyaç duyduğum huzur ve sükun var ama dua edemiyorum, neden?" diye sorular zihninde bir helezon gibi dolaşıyordu.

Bir gün rüyasında bir kişi ona ihtiyaç duyduğu cevabı verdi: "Allah senin kelimelerini işitiyor ama kahkahaları ve çocuk seslerini işitmiyor. Sadakati görüyor ama saadeti görmüyor."

Bunun üzerine kalktı... Kan ter içinde kalmıştı. Biraz düşündükten sonra eşine seslendi: "Bundan sonra çocukları bırak oynasınlar! Onlarda duamın bir parçası olsun."

O günden sonra dualarının göğe yükseldiğini ve kendisinin daha huzurlu olduğunu hissetti. Artık ibadetlerinden tekrar zevk almaya başlamıştı...

Aslında çocuk, her şeyi güzel gördüğü için; zahirdeki güzelliğin, batında da bulunduğunu zanneder. Yani her çocuğun yüreğinde bir Mevlâna dönüp durur! Çünkü çocuk yüreği her şeyi; "olduğu gibi görünümdür" diye bilir. Öyle görür, öyle zanneder ve harekete geçtiği anda menfaat, zarar, kötülük gibi şeyleri hesap edemez! Hesapsız, pervasız ve sınırsız bir biçimde sever ve ister. Ateşe, ısınmak için koştuğu gibi...

Çocukla çocuklaşmak onu anlamada, olayları algılayış biçimini öğrenmede ve anne-babanın kendileri ile ilgili problemleri de görmesinde yardımcı olacaktır. Çünkü çocuklaşanlar hem kendi çocukluklarına dönecek hem de yaşadığı tecrübeleri test etme imkânı bulacaktır. Ayrıca çocuğunu da yakından tanıma imkânına sahip olacaktır.

Çocuğun ilk örnekleri olan anne ve baba bilgisiz iseler, çocukla her yaş seviyesine uygun iletişim kurmada yetersiz kalacaklardır. Bilgili, kültürlü ancak duyarsız iseler, zaten çocuğa ulaşamayacaklardır. Çünkü çocuğa ulaşmanın en iyi yolu duygu zenginliğinden geçer. Duygu zenginliği insana bilinçli olarak çocuklaşmayı kazandırır. Çocuklaşmak ise çocuğa ulaşmayı getirir. Bu duyguların bütünleşmesi, yüreklerinin ritminin yakalanması olayıdır. Oysa ailelerin, özellikle de anne-babaların çocuklaşmaya vakitleri neredeyse yok gibidir.

Aslında yetişkin olma yolunun çocukluğunu sağlıklı yaşamaktan ve çocukla empati kurma becerisinden geçtiğinin farkında değillerdir. Çünkü toplumda neredeyse tek değer hükmü olarak algılanmaya başlanan paranın ve paraya ulaşmanın kestirme yolu olarak gözüken siyasetin dışındaki konularla kimsenin fazla ilgilenmemesi, çocuklaşmanın önündeki en büyük engel olarak durmaktadır. Diğer zamanlarını ise televizyon tüketmektedir zaten ailelerin...

Yapılan araştırmalar sonucunda birçok uzman, çocukların çok küçük yaştan itibaren empati kurabildiğini söylüyor ve bu durumun çocuklarda içgüdüsel olarak ortaya çıktığını

belirtiyorlar. Bir bebeğin diğer bir bebeği ağlarken duyması ve kendisinin de ağlamaya başlaması, en erken görülen empati kurma örneği olarak adlandırılıyor. 2-3 yaşına gelen bir çocuğun ise üzgün ya da mutsuz birine kendi sevdiği bir eşyasını vererek onu mutlu etme çabası yine erken çocukluk döneminde görülen bir empati örneği olarak karşımıza çıkıyor.

Çocuğun empati kurmak konusunda oluşturacağı beceri, onun ahlak gelişimini geliştireceği gibi diğer insanlarla olan sosyal iletişimini de kolaylaştıracaktır. Bu nedenle ona empati kurma konusunda yardımcı olacak çeşitli eğitimler vermek ailenin görevlerinden biridir. Aileler ise çocuklardaki bu özelliğin geliştirilmesinden çok körelmesine ya da yok olmasına sebep olmaktadır. Empatik özelliği yok olan bireylerin ise büyüdükleri zaman kendi çocukları veya başka insanlarla kuracağı ilişkilerde de sorunlar yaşadığı görülmektedir.

Çoğumuz çocuklarımıza uzağız. Onlarla dostluk ve arkadaşlık kurmayı başaramıyoruz. Hatta biz babalar, çocuklarımızla doğrudan doğruya konuşmak yerine anneleri vasıtasıyla konuşmayı tercih ediyoruz.

Baba olarak büyüğüz ya! Maşallah hepimiz birer dâhiyiz. Dünya omuzlarımızda dönüyor sanki. İşimiz de çok... Ama çocuklarımıza ulaşamıyor ve onları kaybediyoruz...

Çocuklarımızla sık sık konuşabilsek, zaman zaman gelmelere gidebilsek, hayatı paylaşabilsek, birlikte oynayabilsek... Sokak aralarında yanan "Nemrut ateşleri"ne dikkatlerini çekebilsek... Kitaplaşabilsek önlerinde, kitaplıklaşabilsek... Vel hasıl yürüyen kitap olsun...

"Kitaplaşma" benzetmesi Amerika'nın eski başkanlarından Abraham Lincoln'a ait. Diyor ki: "Okuduğum en güzel kitap annemdir." Ama anne-babalar okunacak hale gelmezlerse ya da kendilerini kendi içlerine kapatırlar da çocuklarının okumasına izin vermezlerse (onlarla konuşmazlarsa, gezmezlerse, oynamazlarsa...) çocuklar anne-babayı nasıl okuyacak?

Anne-babayı, baba da anneyi okuyabiliyor mu sanki? Eşler arasında doğru-düzgün iletişim yoksa çocuklara ulaşmanın imkânı kalır mı? Çocuklar okunabilir mi? Çocuklaşabilir miyiz? ✕

O halde önümüzde bir çıkar yol kalmaktadır. Çocuğumuzu tanımak, onun ruh halini anlamak, ihtiyaç ve beklentilerine cevap verecek bir anlayış ve algılayışa sahip olmaktır. Her çocuğun farklı bir kişilik ve karaktere sahip olduğunu bilerek, yetenek ve temayüllerini göz önünde bulundurmaktır. Bu, bütün çatışmaların, kavgaların ve sıkıntıların giderilmesinde bizlere yardımcı olacaktır.

Bu bağlamda; "Eğer çocuğunuzla konuşurken ona benze- ✕
mezseniz gökler alemi size kapanır" der İncil. Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) ise bu hakikati yalın ve sade bir ifadeyle dile getirir: "Çocuğu olan onunla çocuklaşsın..."

İKİNCİ HADİS

*"Dünyaya gelen her çocuk İslam fıtratı üzerine doğar."
(Buhari, Tefsir, 1; Ebu Davud, Sünnet, 17)*

Fıtrat kavramını "herhangi bir zorlama olmaksızın tevhide ve İslam dinine karşı bir kabiliyet" olarak anlamak gerekir. Ancak, fıtrat'ın etimofilolojik yapısı üzerine yapılmış incelemelere baktığımız zaman bu kavramın, Allah'ın varlığı ve birliğine (tevhid) inanmak yönünde bir kabiliyet olduğu gibi, sadece İslam'a değil, bütün dinlere ve inançlara da yatkınlık anlamına geldiği anlaşılmaktadır.

Denilebilir ki fıtrat, insanın doğuştan, tabii olarak Allah'a inanmaya yetenekli ve dinî inancı kabul etmeye elverişli bir yaratılışa olduğu anlamına gelmektedir. Zira çocuk iyiliğe ve kötülüğe meyyal olduğu gibi, doğruya ve yanlışla inanmaya da yetenekli bir tabiata sahiptir. Onun bu yeteneği, çevresi ve özellikle ailesinin etkisiyle iyiye ya da kötüye doğru yöneleceği gibi, doğruya veya yanlışla da yönelebilir.

Çocuklar devamlı psikososyal gelişim içerisindedirler. Bu gelişimi etkileyen temel faktör en azından belli bir yaşa kadar ailedir. Çocuğun kişilik gelişimi bir hayat boyu devam eder. Kişilik gelişiminin büyük bir kısmı erken yaşlarda tamamlanır. Bu durumda çocuk birinci planda anne-baba ve bakım veren kişiden, ikinci planda evdeki diğer bireylerden, üçüncü

planda da sosyal çevreden iyi veya kötü yönde etkilenecektir.

Anne-babanın etkisi kardeşe göre çok daha fazladır. Ama bir iletişim ve etkileşim ortamı olan ailede küçük kardeş büyük ağabeyden veya abladan da etkilenecektir. Bu durum çoğu zaman iyi yönde bir etkileşim ile sonuçlanır ve iyi yönlendirilirse kardeş kıskançlığının önüne geçilir. Küçük çocuklar ağabeyinden veya ablasından birçok şeyi hızlı bir şekilde öğrenerek gelişimini daha da pekiştirebilir. Bu nedenle küçük kardeşler daha şanslı sayılabilir. Büyük olanların yaş avantajı olduğu için küçük kardeş ister istemez öğrenme ve etkilene olarak büyük kardeşi takip eder. Ama bu durum küçük kardeşin büyüğü rakip olarak algılayıp tamamen ona ters düşmesinden çok daha iyi bir durumdur.

Anne-baba çocuğun önünde her şeyden önce bir modeldir. Bu sebeple "anne ve babalar, soyut düzeyde uyarı yerine, somut düzeyde eylemi temel almalıdırlar."

Aile çocuk için, adeta insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne gibidir. Bu sahnede çocuk, insan ilişkilerini bütün karmaşıklığı içinde gözlemler ve yaşar. Bu süreçte uzlaşma, anlaşma, bağlılık, işbirliği, olumlu düşünme ve yaşama gibi olumlu nitelikleri; anlaşmazlık, çekişme, çatışma, olumsuz düşünme ve yaşama gibi olumsuz nitelikleri ve tutumları kendi ailesinde görerek kazanır. Aile bireylerinin olumlu ve olumsuz özelliklerini özdeşim yoluyla kendisine mal eder.

Gözlem konusunda uzman olan çocuk, anne-babasının birbirleriyle, kendisi ve kardeşleriyle ilişkisini gözleyip değerlendirir, sonuçlar çıkarır ve tepkiler gösterir. Yani aile içi ilişkilerin temelini, anne-babanın birbirlerine karşı tutumu belirler demek mümkündür. Çünkü okul öncesi dönemde çocuk özellikle anne-babanın etkisi altındadır ve onları taklit eder. Bu dönem çocukta taklit eğiliminin en yüksek olduğu dönemdir.

Özellikle çocuk bakımında söz sahibi olan annelerin çocuk üzerindeki davranış şekilleri çocuğun gelişimi açısından

çok büyük önem arz etmektedir. Bazı anneler çok aşırı derecede çocukları ile ilgilenirler. Bu durum çocuklarıyla hiç ilgilenmeyen annelerin durumu kadar çocuk için sıkıntılı olabilir.

Genelde aşırı koruyucu ve kollayıcı anne-babalar-çocuğun üzerine o kadar düşerler ki, bu şekilde onun yaşına uygun gelişiminin de önüne geçtiklerinin farkında değildirler. Çünkü çocuklar bu derece kendisinin yerine bazı şeyleri düşünen ve yapan anne-babalar veya başka birisi olduğunda, kendileri kabiliyet ve becerilerini kullanmaya gerek duymazlar. Bu durum onlar için daha kolaydır. Çocuğun yaşına uygun olarak kendi başına yemek yemesinden tutunda giyinmesi, okul dersleri, ev içerisindeki etkinlikleri gibi birçok konuda anne-babalar onların yaşına uygun yapabilecekleri noktalarda gereksiz yere devreye girerek, çocuğun hem psikolojik hem de kabiliyet olarak uygun atılım yapmalarını engellerler. Bu nedenle anne-babalar çocuklarının normal gelişimini sağlamak için en başta onların yaşlarına uygun davranmaları (bebeksi tavır ve hareketlere prim vermemeleri) gerekir.

Şurası unutulmamalıdır ki çocukların yaşlarına uygun rol almalarını ya da almamalarını anne-babaların onlara çizdiği rol belirler. Çocukları yerine birçok davranışı üstlenen ve onların yaşına uygun sorumluluklar almasını sağlayamayan anne-babalar, çocuklarına iyilik yaptıklarını zannetmelerine karşın, onların kabiliyet ve becerilerini kısıtladıklarının farkında değildirler.

Çocuğun yapması gereken aktiviteler ve görevlerin başlangıcında çocuğa yardımcı olmak uygun olur ama bu yardımın devamlı o görevi üstlenme şeklini alması ise zararlı olur. Yaşından daha büyük sorumluluklar vermekte aynı şekilde diğeri kadar sakıncalıdır. Anne-babaların sağlıklı bir biyopsikososyal gelişim için bu dengeyi sağlamaları gerekmektedir.

Bazı anne-babaların düştüğü en büyük hatalardan birisi de çocuklarını çok aşırı kontrol ve disipline etmeleridir. Bu ge-

nelde çok titiz ve hassas anne-baba kişiliğinin olması durumunda karşımıza çıkmaktadır. Özellikle bazı anneler çocukları hakkında her an ne yapıyor, ne ile meşgul oluyor, acaba bir problem var mı, bir şey olursa, başına bir iş gelirse ve buna benzer düşüncelerle devamlı çocuklarını düşünmekte ve çocuklarını her an kontrol etmeye çalışmaktadırlar.

Elbette ki her anne-baba belli ölçülerde çocuğuna sahip çıkmalı ve çocuğunun o an nasıl bir durumda olduğunu merak etmelidir. Ama bunun ölçüsü çok fazla kaçırılırsa ve çocuklar çok aşırı kontrol edilmeye çalışılırsa, sıkıntının asıl önemli bir kısmını çocuklar çeker. Yani çocuk her an kontrol edilme hissi ile yaşamakta, bu da onlarda müthiş bir şekilde kaygı ve gerginlik oluşturmaktadır. Acaba hata yapar mıyım, acaba annem görür mü, acaba bu iş konusunda annem ne der, acaba bu yaptığım için eleştirilir miyim gibi düşüncelerle çocukların bu kontrol durumuna reaksiyon olarak kaygıları daha da artmaktadır. Hatta bu durumu bazen o kadar ileri boyutlarda görmekteyiz ki, bu kontrol ve bağımlılığa alışan çocuk annesinden ayrıldığı zaman sanki başına çok kötü bir şey gelecekmiş gibi endişe duyabilir. Sudan çıkmış balığa döner.

Bu durum onun ileride ayrılık kaygısı yaşamasına da neden olabilir. Annenin kaygısı ve endişesi çocuğu da anlamsız bir şekilde kaygı ve sıkıntıya sokabilir. O nedenle anne-babaların çocuklarını belli ölçülerde kontrol etmeleri, onların bazı hatalarını görmezden gelmeleri (devam etme durumunda önlem almak şartı ile), onları bazı zamanlar kendi hallerine bırakmaları, her an nerede ne yapıyor düşüncesinden vazgeçmeleri, onlar için aşırı kaygı ve endişeye girmemeleri, çocuğun ufak tefek yanlışlarını tespit edip çocuğun yüzüne vurmamaları uygun olur. Bu aşırı kontrol ve anne-babaların aşırı disiplin ile beraber mükemmeliyetçi tavırları, çocukları anne-babanın sözlerine karşı pasif bir direnç ve

yalana itebileceği gibi çocuklarda tik, tırnak yeme, konuşma sorunları, altını ıslatma, altını kirletme vb. gibi sorunların oluşmasına da yol açabilir.

Anne-babaların mümkün olduğu kadar birbirlerini desteklemeleri, tutarsız davranmamaları, çocuğun yanında birbirinin uygulamalarını eleştirmemeleri gerekir. Bazı görüş farklılıkları olsa bile çocuğun olmadığı zamanlarda konuşularak ortak görüşün ortaya çıkması ve söz birliğinin sağlanması önemlidir.

Çocuğun sağlıklı gelişiminde anne-babaların birlikte karar almaları, çelişkisiz ve tutarlı olmaları da gerekir. Aksi takdirde bu farklılıklar ve anne-babanın çelişkili davranışları çocuk tarafından kullanılabilir. Çocuğun anne-babayı yönlendirmesi bu farklı tutumlardan dolayı kolaylaşabilir.

Bütün bu anlatılanlardan sonra her tutum ve davranışın çocuk için aslına dönüş veya aslından uzaklaşma olarak görülebildiğini söylemek mümkündür. Ebeveynlerin fıtrata uygun davranışları çocuk için de örnektir ve onların kişilik ve karakterini oluşturur.

ÜÇÜNCÜ HADİS

"Ben ancak bir muallim olarak gönderildim."

(İbn-i Mace, Mukaddime, 17)

Çocuk eğitimini bilmek gerekir. Bunun içinde çocuk eğitimi ile ilgili kaynaklar okumak, toplantılara katılmak, tecrübelerden faydalanmak belki de ilk etapta yapabileceğimiz şeylerdir.

Aslında ilim sahibi olmak ihtiyaç duyulan konuların öğrenilmesi değil midir? Siz eğer bir konuyu öğrenmeye ihtiyaç hissediyorsanız, âlim olma yolunda en önemli adımı atmışsınız demektir. Yok eğer ihtiyaç hissetmiyorsanız zaten atalar-
dan gördüklerinizden ve edinmiş olduğunuz tecrübelerden başkası sizin için önem arz etmeyecek, hiçbir kıymeti harbiyesi de olmayacaktır.

Çocukların edepi, ahlaklı, büyüklerine karşı saygılı, küçüklerine merhametli, kendini ifade edebilen, sorumluluk sahibi, yaptığı işi en güzel şekilde yapmayı düstur edinen, hak ve adalet gözeten, ayrıca başladığı işi bitiren bireyler olması bütün anne-babaların isteğidir. Ama nedense bazı sıkıntılardan ya da problemlerden ötürü bir türlü istenilen sonuç elde edilememektedir.

Bütün iyi niyet ve gayretler bir türlü olumlu sonuçlar doğurmamaktadır. Belki de bizler olayı fazla büyütüyoruzdur.

Oysa çocuk büyüse, biraz daha zaman geçse belki düzelecektir. Ama yine de içimiz rahat etmemekte, kişilik ve karakter ile ilgili konularda zamanın tedavi edici yönü noktasında zihnimizdeki şüpheler bizi rahat bırakmamaktadır. Her ne kadar insanoğlu zamana karşı bu kadar güven beslese, zamanın hikmet ve önemi ile ilgili çeşitli deyim ve öyküler aktarsalar da yine bu sorunun çözümü noktasında kesin hüküm ifade etmez. Hatta hiçbir bilimsel özelliğe de haiz değildir. Ama yine de zaman olayları unutmama noktasında insan için hayati öneme sahiptir. Sadece unutmak yoksa tedavi etmek ya da sorunu halletmek değil...

Oysa muallim olarak gönderilen bir peygamberin ümmeti olan bizler, ilme verilen değeri kavramış ve hayatımıza da düstur etmişizdir. "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" hakikati bilme eyleminin yönünü ve şeklini belirtmekten çok, bilmenin kendisinin ne kadar önemli olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Burada konudan çok bilmenin kendisi önemlidir, bilmenin kendisine vurgu vardır. Ama seni yaratan rabbinin adıyla...

Tekrar başa dönecek olursak çocuk eğitimi de bu bilgilerden biridir. Eğer sizler sadece belirli konuları bilgi sayar ve diğerlerini kendiniz ve yaşantınız için önemli görmezseniz, karşılaşacağınız problemleri çözme noktasında zaafa düşeceğinizi açık yüreklilikle söyleyebilirim. Bu zafiyet hem size hem de topluma zarar verecektir. Mesela annesinden veya babasından sürekli azar işiten, tartışma ve kavgadan başka bir şey görmeyen ailelerin çocuklarına baktığımız zaman, onların bulundukları ortamda (okul, ev, iş yeri, sokaklar...) bir şekilde sorun çıkardıkları ve problemlerini şiddete müracaat ederek çözdüklerini görürsünüz. Araştırmalar suça yönelen çocukların, daha çok aile içi şiddete maruz kaldığını, istenilmeyen çocuk ya da boşanmış ailelerin çocukları olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar bizlerin istediği sonuçlar değildir.

Ama ondan önce cevaplamamız gereken bazı sorular vardır:

Çocuklarınızı tanıyor musunuz? Ne ölçüde tanıyorsunuz? İç dünyalarını biliyor musunuz? Sizinle paylaştığı şeyleri var mı? Çocuğunuzun arkadaşlarıyla neler konuştuğunu merak ediyor musunuz?

Bunu sorduğum her anne-babanın önce tepkiyle karşılayıp; "Bilmez olur muyum, elbette tanırım, o benim çocuğum" dedikten sonra düşünmeye başladığını gördüm. Bir süre sonra; "Tanıdığımı sanıyorum, ama belki de tam olarak tanımıyorum" dediklerini duydum.

Hepimiz çocuklarımızı tanıdığımızı sanırız, ama nelerini tanırız, nelerini biliriz? Bir anne, çocuğunun hangi yemekleri sevdiğini, hangilerini sevmediğini çok iyi bilir de, "çocuğunun hayal kırıklıklarını" bilir mi? Bir baba, çocuğunun okuldaki derslerinin hangilerinde daha başarılı olduğunu bilir ama gelecekte neler beklediğini bilir mi?

"Çocuklarımızın nelerini bildiğimizi" şöyle aklımızdan bir bir geçirirsek, "tutkularını, özlemlerini, korkularını, kaygılarını, kendisi hakkında neler hissettiğini" bilip bilmediğimizi sorgulayabiliriz. Böyle bir sorgulamayı gerçekten içtenlikle yaptığımız zaman, gerçekte çocuğumuzun iç dünyasındaki çok az şeyi bildiğimizi hayretle görürüz. Aslında "kendimizi yeterince tanıyıp tanımadığımızı" sorduğumuz zaman da bizi çok şaşırtan sonuçlara ulaşabiliriz.

Bu bağlamda eğitim ve öğretimde, genel eğitimin temelleri olan psikoloji ve pedagoji kurallarının bilinmesi kaçınılmazdır. Çünkü çocuğu tanımak, onun ruh ve beden gelişimini doğru olarak tespit etmek, eğitim-öğretim yapabilmenin, çocuğu en güzel şekilde yetiştirebilmenin ilk şartıdır. Ayrıca çocuğun psikolojik yapısının çok iyi bilinmesi yanında gelişim özelliklerini de bilmek gerekmektedir. Rousseau bu gerçeği, "çocuk zekâsını çok iyi tanıyan bir zatın, onlara mahsus bir akâid kitabı yazmasını pek isterim" ifadesiyle dile getirmektedir.

İnsan psikolojisini bilmek toplum yönetiminde vazgeçilmez bir esas olduğu gibi, çocuğun ruhî yapısını tanımak da psikolojik bir prensiptir. Nasıl ki, çiftçi toprağını, heykeltıraş da işlediği mermerin cinsini ve özelliğini tanımak zorunday-
sa, anne-babalar ve eğitimciler de çocuğu her yönüyle; bütün karışıklığı ve sadeliğiyle tanımak mecburiyetindedir.

Bunun yanında çocuğun duyguları ile davranışlarını birbirinden ayırt etmek gerekir. Örneğin, hiç kimse birini öldürme duygusundan dolayı cezalandırılmaz, ancak birisini öldürdüğü zaman cezalandırılır. Anne-babanın duygu ile davranış arasındaki ayrımı görebilmesi önemli ve gereklidir. Çünkü çocuklar davranışlarını kontrol etmeyi öğrenebilirler, fakat duyguları kontrol etmek imkânsızdır. Duygular da tıpkı düşünceler gibi hiçbir kısıtlamaya ve engelle uğramadan oluşur. Örneğin, her çocuk zaman zaman öfkeli olabilir. Öfke duygusunu kontrol etmesini, öfkelenmemesini istemek anlamsız ve yanlış bir tutumdur. O zaman yapılması gereken öfkesini ifade ediş biçimini öğretmektir. Bu karşıdaki insana zarar vermeyi değil, kendi hakkını savunmayı ve aramayı, hakikatin ortaya çıkmasına gayret etmeye yöneltmek olmalıdır. İşte bu yöneliş sağlıklı ve sorumluluk sahibi insanların yapabilecekleri bir davranıştır. Davranışlar derken, çocuğun dışa dönük, dışa vuran hareket ve tutumlarını anlamalıyız. Örneğin, "Karşıdan karşıya koşma!" dediğiniz çocuk, sokakta koşuyorsa; "Arkadaşına vurma!" dediğiniz çocuk arkadaşına vuruyorsa; yapma dediğiniz şeyi yapıyorsa; bu dışa dönük hareketler, birer davranıştır.

Hep nasihat etmek ve çözüm teklif etmek, çocuk için, "anne-babam benim çözüm bulma kabiliyetimin olmadığını düşünüyor" anlamına gelir. Böylece çocuk düşünmeye değil, anne-babasına bağımlı kalmaya yönelir ve aşağılık duygusuna kapılabilir. Çocuklar nutuk dinlemeyi de, hatalarının yüzlerine vurulmasını da sevmezler. Bunlar ona, onu küçük gördü-

ğümüz, yetersiz bulduğumuz düşüncesini verir. Yargılamak, eleştirmek ve suçlamak, çocuklara kendisini yetersiz, aptal, değersiz hissettirir. Tenkit, çocuklarda sevilmedikleri duygusunu uyandırır. Ad takmak, alay etmek ve utandırmak, çocukların kişiliği üzerinde olumsuz etki yapar. Söylenenin tersini yapıp kendisini haklı çıkarmaya çalışabilir. Oyalamak ve konuyu saptırmak, onunla ilgilenmediğimiz, saygı duymadığımız ya da reddettiğimiz zannını uyandırır. Aşırı iltifat da çocuklar üzerinde olumsuz tesire sahiptir. Sürekli övülen çocuklar övülmediklerinde bunu kabul edilmeme veya yargılanma olarak algılayabilirler. Arkadaşlarının yanında övülen çocuk utanır ve rahatsız olur.

Bütün bu hakikatler bizim için öncelikli olarak bilinmesi ve eğitim noktasında üzerinde durulması gereken unsurlardır. Eğer sizler bilmezseniz ne faydalı olabilir ne de doğru yapabilirsiniz. "Bir şey biliyorum, o da hiçbir şey bilmediğim" gerçeği temel kaide olarak alınır, insan bir şeyler öğrendikçe bilmediklerinin farkına varacak ve öğrenilenlerin ise denizde bir damla bile olmadığını görecektir. İşte âlim olma bundan sonra gerçekleşecektir. Aslında genel kaide kesindir: *"Her mü'minin, içinde bulunduğu hal ile ilgili ilimleri tahsil etmesi farzdır."*

DÖRDÜNCÜ HADİS

*"Hz. Peygamber'e (sav) çocuklar getirilirdi,
O (sav) da onlara bereketle dua ederdi."
(Ebu Davud, Edep, 108)*

Dua, kul ile Allah arasındaki diyalog ve iletişimin zirveye taşındığı bir durumdur. İnanç sahibi kişi dua ettikçe Allah'a yaklaşır, inancı artar, kulluk bilinci kuvvetlenir. Bu bağlamda duaya köprü vazifesi yükleyerek diğer ibadetlerimize, günlük ve sosyal hayatımıza çeki-düzen veririz. Böylece hem duamızı bilinçli yapmış olur, hem de manen ölmüş olan sosyal ve ibadet hayatımızı yeniden diriltmiş oluruz. Bu ise kulun bütün benliğiyle Allah'a yönelmesi ya da sınırsız ve sonsuz bir kudret karşısında acizliğini kabul ederek Allah'tan yardım dilemesi ile gerçekleşir.

Allah inancı olan her insanın çeşitli şekillerde dua ettiği bir gerçektir. Ancak insanların oldukça büyük bir kısmı duayı, sadece darlık ve sıkıntı anında elden gelen tüm ihtimaller denendikten sonra Allah'ı hatırlamak şeklinde anlamaktadırlar. Bu insanlar, üzerlerindeki sıkıntı geçince bir sonraki darlık ve sıkıntı anına kadar Allah'ı unutur ve ondan bir şey talep etmeyi düşünemezler. Hâlbuki dua, yaşamın geneline yayılacak başlı başına bir ibadettir.

Bu bağlamda Hz. Peygamber duayı şöyle tanımlar: *"Dua ibadetin ta kendisidir."*

"Dua ibadetin ilîğidir, özüdür."

"Allah katında duadan daha kıymetli bir şey yoktur."

"Dua müminin silahıdır, dinin direğidir, göklerin ve yerin nurudur."

Allah kendisine dua etmemize çok önem verir. Bir ayetin de, *"De ki: Sizin duanız olmasaydı Rabbim size değer verir miydi?" (Furkan, 77)* diyerek duanın önemine dikkat çekmiştir. Bu ayetten anladığımız gibi, insanın Allah katında bir değerinin olması duasına bağlıdır. Çünkü dua eden insan her şeyi sadece Allah'tan istemiş olur. Allah her şeyin asıl sahibidir.

Resûlallah (sav); *"Kim bir hidayete çağırırsa, o hidayete tabi olanların mükâfatının aynısı, onların mükâfatından hiçbir eksilme olmaksızın bu kimseye de verilir"* buyurmuştur. *(Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî)*

Ebeveyn, kendilerine dua eden çocuklarının amelinden istifade eder: *"İnsanoğlu öldüğü zaman artık ameli kesilmiştir. Yalnız şu üç şey bunun dışındadır: Sadaka-i cariyeye, faydalanılan ilim ve dua eden salih evlât."* *(Müslim, Ebû Dâvûd)*

Resûlallah, ümmetinden kendisine dua etmelerini istemiştir. Cenâb-ı Hak, *"O'na salât ve selâm getirin"* *(Ahzâb, 56)* diye emretmiştir.

Mümin, Allah'tan peygamber için vesileyi isterse kıyamette o kimseye onun şefaati haktır. Resûlallah umreye giden Ömer (r.a.)'e: *"Bizi de duandan unutma kardeşim"* demiştir *(Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mâce)* Resûlallah (sav) her zaman ümmetini sadece Allah'a kulluğa çağırmıştır. Hanefi fukâhâsı: *"Bir yaratık aracılığıyla Allah'tan bir şey istenemez"* demiştir.

Hz. İbrahim, *"Doğrusu benim Rabbim duayı işiticidir"* *(İbrahim, 39)* demiştir.

Hz. Peygamber: *"Biriniz dua edeceği zaman Allah'a hamd ve sena ile başlasın, Resûlüne salâvat getirsin ve bundan sonra artık dilediği duayı yapsın"* buyurmuştur. *(Ebû Dâvûd, Tirmizî)*

Salih ameller vesilesiyle talepte bulunmanın örneklerinden

birisi mağaraya sığınan üç kişinin duasıdır. Bunlardan her biri yalnızca Allah'ın rızasını gözettiği önemli bir amelinin zikrederek duada bulunmuştu. Çünkü böyle bir amel, Allah'ın, sahibinin duasının kabulünü gerektirecek bir sevgi ile sevdiği ve razı olduğu bir şeydi. Birisi ana-babasına yaptığı iyiliği zikrederek. Diğeri tam iffeti delâletiyle, öteki ise emanete gösterdiği riayet ve iyilikseverliği ile duada bulunmuştu. (*Buhârî*)

Duanın belli bir zamanı yoktur. Ancak hadislerde geçtiği gibi gecenin son üçte birinde, farz namazların sonunda, cihad ederken, ezan ile kamet arasında, yağmur yağarken, secdede iken, seher vakitlerinde (*Âl-i İmran, 17*) cuma saatlerinde, oruçlunun orucunu açtığı zamanda, Kurban Bayramı arefesinde, Kadir gecesinde yapılacak dualar daha makbuldür, kabul edilme ihtimalleri hayli fazladır.

Kuran'daki dua ayetleriyle, Peygamberimizin dualarıyla ya da selef-i salihine ait "me'sur" dualarla dua etmek mümkün olduğu gibi, kendi dilimizle, içimizden geldiği gibi dua etmemiz de mümkündür. Hz. Peygamberin bildirdiğine göre bazı kimselerin duasının kabulünde perde yoktur. Bunlar "mazlumlar, misafirler ve babanın çocuğuna duasıdır."

Bir adam Abdullah b. Mübarek'e gelerek ona çocuğunun isyanından şikâyet ediyordu. Abdullah b. Mübarek adama: "Çocuğa beddua ettin mi?" diye sordu. Adam: "Evet" cevabını verdi. Bunun üzerine Abdullah b. Mübarek: "Çocuğun bozulmasına sebep sen olmuşun!" dedi. (*Ebu Davud*)

Pek çok rivayet Peygamber Efendimizin (sav) Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i kucaklayıp öptükten sonra: "Ya Rabbi! Ben bunu (veya ikisini) seviyorum, sen de sev" (*Buhari*) şeklinde dua ettiğini açık bir şekilde göstermektedir. Bunu başka çocuklar içinde yaptığını rivayetler teyit eder.

Bu durum anne ve babanın hem olumlu olarak çocuklarına yaklaşmalarına hem de ruhi olarak sağlıklı bir kişilik ve anlayış geliştirmesine yardımcı olur.

Sadece anne-babanın çocuğu için dua etmesi yetmez. Ayrıca çocuğuna da dua etmeyi öğretmelidir. Dualar anlık öfkelerden uzak olmalı, bitmez-tükenmez isteklerden, sadece dünyevî taleplerden ibaret olmamalıdır. Dualarda şükür ve mevcut olanla yetinme de yer almalıdır. Tamahkârlıkla sadece dünyevî istekler için dua ettirmek, çocuğun tertemiz ruhunu bulandırabilir.

Dua etmek, ruhumuzu ferahlatır, ümitlendirir bizi yenisinden. Zira biliriz ki, gerçek sevenimiz daima bizimledir ve içtenlikle dilediklerimizi asla geri çevirmez. Sadece dua etmek yetmez elbet, istediklerimize kavuşabilmek için emek sarf etmemiz, çaba harcamamız gerekir, ancak o zaman ve Allah'ın izniyle mümkün olur istenilenler...

Dua salt sözden ibaret değildir, duanın kendisi ve neticesi somut bir eylemdir. Bu konuda bize ipucu verecek Kur'an'da geçen bir olay vardır. Bakara suresi 60. ayeti Hz. Musa'nın Allah'tan susuz ve kuraklıkta kalan kavmi için su istemesini ve bu nedenle su aramaya ya da yağmur duasına çıkmasını anlatır. *"Hani bir zamanlar Musa kavmi için su istemişti. Bizde asan ile taşa vur demiştik, bunun üzerine o taştan on iki pınar fışkırmıştı."* (Bakara, 60)

Dikkat edilirse Hz. Musa kavmi için su istediğinde Allah tarafından hemen yağmur yağdırılmayıp veya hemen bir pınar oluşturup su gönderilmemiş. Asanı taşa vur emri, tavsiyesi verilmiştir. İşte bu emir bize dua konusunda önemli bir açılım kazandırmakta, duanın bir eylemle/amelle birlikteliği gerçeğini vurgulamaktadır. Yani dua eylemle tamamlanır, Allah'ın belirlediği sınırlar kurallar ölçüsünde kalmayı gerektirir ve kula isteği doğrultusunda bir sorumluluk yükler.

"Asanı taşa vur" ilahi emri duanın icabetidir. Geriye bu emre uymak kalacaktır. İşte bu emre uyarak gerekeni yapmak asayı taşa vurmaktır, ibadettir. Bu emre teslim olmak İslam olmaktadır.

Aslında sadece mırıldanarak, sözden başka bir anlam ifa-

de etmeyen kelimeleri tekrar etmek dua anlamına gelir mi?

Bunu çocuklarımız için düşündüğümüzde olay daha farklı bir boyut kazanmaktadır. Sadece hayır dua edelim ama onlarla ilgilenmeyelim, konuşmayalım, kendilerini dinlemeyelim ve hiçbir ihtiyacına (maddi-manevi) cevap vermeyelim. Gerçekten bunun çocuklarımızın eğitimi, kişilik ve karakterinin düzelmesi için yeterli görüyor muyuz? Açıkçası hayır.

Dua ettikten sonra istediğimiz ne ise onun için gayret etmek, çalışmak ve uğraşmak bizim için duanın icabetine ve mazhariyetine vesile olacaktır. Eğer çocuğumuz için hayır diliyorsak, biz hayırda olacak ve onun içinde hayırla çalışacağız. Hayırda olmak aslında bir manada da hayır için çalışmak demektir. Bunu çocuklarımız için de düşünebiliriz. Bundan sonra bize düşen bereketle dua etmektir. İcabet ise Allah'a aittir.

BEŞİNCİ HADİS

"Kişinin çocuğunu (bir kerecik) te'dip etmesi, kendisi için bir sa' miktarında (yiyecek) tasadduk etmesinden daha hayırlıdır."

(Tirmizi, Birr, 33)

Çocuk eğitimi özellikle çocukları olan ailelerin en çok ilgilendikleri konulardan biridir. Anne-babalar çocuklarının daha ahlaklı, edepli, insanlara karşı saygılı, başarılı, kendisine güvenen, kendi ayakları üzerinde durabilen ve kendisini ifade edebilen bireyler olmasını isterler. Bu istek bütün ebeveynler için geçerlidir.

Her ne kadar anne-babalar bu iyi niyetleri taşısalar da çoğundan şikâyetler yükselmekte ve "çocuğumuz neden bu hale geldi, nerede hata yaptık?" sorusunu kendilerine sormaktadırlar. Oysa çocuklar sadece anne-babasından gördüklerini ve yaşadıklarını taklit etmektedir. Hata çocuklarda değil daha çok anne-babanın birbirleriyle ya da çevresiyle kurmuş oldukları ilişki biçimindedir belki de... Çünkü çocuklar gördüklerini taklit ederler ve yaşarlar. Araştırmalar çocukların kişilik ve karakterlerinin %70 oranında 0-6 yaş döneminde oluştuğunu göstermektedir.

Bütün çocuklar gelişim süreçlerinde, gördükleri ve duydukları çoğu şeyi taklit etmeye çalışırlar. İyi ya da kötü, hiç fark etmez. Çünkü bunları ayırt edemezler. Eğer önlerinde duran bu davranış yelpazesi, zaman içinde sürekli tekrar edi-

lirse, bunları davranış repertuarları arasına yerleştirirler. Bu nedenle, çocuğunuzla olan bütün iletişimlerinizde, yaptıklarınıza ve söylediklerinize dikkat etmeniz gerekmektedir. Aksi halde, ileride bunları değiştirmeniz güç olabilir.

Aile içinde anne ve babanın birbirine karşı olan davranışları, çocuklarının psikolojisi üzerinde çok etkilidir. Eşinizle birbirinize duyumsadığınız sevgiyi nasıl ifade ettiğiniz, iletişiminizi nasıl kurduğunuz, birbirinizle ne şekilde konuştuğunuz önemlidir. Eğer çocuğunuzun yanında -tutarlı olmak kaydıyla- eşinizle tatlı bir dille konuşur, ona olan sevginizi hissedilir biçimde gösterirseniz, çocuğunuzda böyle davranış modelleriyle gelişir. Tabii sadece eşinize değil, arkadaşlarınıza, komşularınıza, akrabalarınıza, kısacası bütün çevrenize gösterdiğiniz davranışlar, çocuğunuz açısından önem taşır. Çevresinde gördüklerini aynen uygulama noktasında çocuklardan daha taklitçi kimseyi bulamazsınız. Hem de motamot...

Çocuklukta sevginin, hem anneden hem de babadan alınması ve bu ilişkinin sürekli ve koşulsuz olması gerekir. Özellikle süt çocukluğu döneminde, çocuğun annesi ile olan sıcak ilişkisi, onda oluşacak olan özgüven duygusunun temellerini atacaktır.

Bebeklik döneminde bir çocuğun en temel ruhsal gereksinimi sevgidir. Annenin çocuğunu beslerken, ona dokunurken, onunla oynarken ya da altını değiştirirken sıcak davranması, güler yüzlü olması, tatlı tatlı konuşması, onu okşamaması, çocuğun kendini mutlu hissetmesini sağlar.

Annelerinin ses tonundan sevildiklerini hissederler. Kendilerine gülündüğünde bunu fark edip gülümserler. Evde huzursuzluk olduğunda ve sesler yükseldiğinde irkilir ve huzursuz olurlar.

Çocukların, annelerinin olduğu kadar babalarının da sevgisine ve ilgisine ihtiyaçları vardır. Günümüz şartlarında, yoğunlaşan iş hayatı, iş seyahatleri, toplantılar ve yollarda geçen

uzun zaman sonucunda babalar evlerine ve çocuklarına daha az zaman ayırmaktadırlar. Bunun çocuk üzerinde oluşturduğu olumsuz durumu dengelemek için ise çocuklarını imkânları ölçüsünde paraya boğarlar. Böylece babalık görevlerini yaptıklarını düşünürler.

Baba-çocuk ilişkisi küçük yaşlarda oluşacak dengeli bir ilişkiyle sağlıklı temeller üzerine oturur. Babalar çocuklarına zaman ayırdıkça birbirlerinin gelişimine çok yönlü katkıda bulunurlar. Birlikte geçirilen zaman sonucunda gerek babada, gerekse çocukta özgüven ve yeterlilik duyguları gelişir. Ayrıca araştırmalar çocuklarıyla daha uzun zaman geçiren babaların, daha anlayışlı ve sevecen olduklarını da ortaya koymuştur.

Çocuğuna karşı aşırı sevgi gösteren, her dediğini yapan, yanından bir saniye olsun ayrılmayan anne-babaların oranı oldukça fazladır. Böyle ebeveynler çocuklarını sürekli gözetim altında tutarlar. Yeteri kadar beslenip beslenmediklerini, terleyip terlemediklerini, sürekli kontrol ederler. Çocukları okul çağına gelmiş olsa bile her gün okula kendileri götürüp getirirler.

Çocukların bir kılına bile zarar gelmesine kimsenin tahammülü olamaz. Ne var ki çocukla gerçek bir iletişim kuramayan anneler çoğunlukla panik yaşamaktadırlar. Hatta çocuklarını hediyelere boğarak yakınlık kurma çabaları da genellikle ters tepmektedir.

Disiplini sağlamak adına da birçok yanlışlar yapılmaktadır. Zorlama, baskı altına alma ve ceza verme yöntemleriyle çocuk eğitiliyor, daha doğrusu eğitildiği zannedilmektedir. Aslında disiplin kelimesi, çocuğun sahip olduğu sorumlulukların bilincinde olması anlamına gelmeli, 'höt' deyince başını sokacak yer araması değil...

Babalar ve anneler çocuk eğitimi konusunda bunalım içine girmektedirler. Çocuklarını nasıl 'adam edecekleri' konusunda şaşkın olduklarından, onların iç dünyasına girmekte

zorlanıyor ve iletişimi baskıyla çözmeye çalışıyorlar.

Çocuğun her isteğini yerine getiren anne-baba yanında, çocuğun varlığından dahi haberdar olmayan, son derece ilgisiz anne-babalar da vardır. Çocuğa karşı yaklaşımları son derece soğuk ve iticidir. Çocuk sevgi ve ilgiden mahrumdur ve ruhsal ihtiyaçları yeterli oranda karşılanmaz. Çocuk kendini göstermeye çalışsa da bu zaman zaman işleri daha da kötüye götürür. İlgi çekmek için türlü numaralar deneyen çocuklar, anneleri ya da babaları tarafından şiddete bile maruz kalabilirler. Bu tür ebeveynler çocuklarını şımartmamak için sevgilerini belli etmediklerini savunurlar. Onlara göre çocuk, anne-babadan çekinmeli ve korkmalıdır. Oysa anne-babalar çocuklarına küçük yaşlardan itibaren birlikte ve düzen içinde yaşamının kurallarını öğretmelidir.

Çocuk kendisi için neyin gerekli, neyin daha yararlı ve önemli olduğunu başlangıçta bilemez. Anne-babalar birtakım kurallar ve sınırlar koyarak çocuğu korumak ve kendisine zarar vermeden iyi alışkanlıklar geliştirerek, sosyal uyum için gerekli becerileri kazandırmak durumundadır. Çocuğun uyku, yemek, giyinme ve temizlik alışkanlıklarını kazanması, ihtiyaçlarını geciktirebilmeyi, paylaşmayı öğrenmesi, bağımsız hareket edebilmesi hep anne-babanın yönlendirmesini ve çocuğa fırsat vermesini gerektirir. Çocuk kendisiyle ilgili giyinme, yemek vs. gibi öz bakım becerilerini, başka çocuklarla bir aradayken sırasını beklemek ve kurala uymak gibi sosyal becerileri önce evde anne-babasından öğrenir. Bu sınırları ve kuralları öğrenmeyen çocuk hem kendi becerilerini geliştiremez hem de yuva-okul gibi sosyal ortamlarda uyum problemleri yaşayabilir.

Ayrıca çocukla konuşurken güzel ve net, anlaşılır kelimeler seçmeyi alışkanlık haline getirmelidir. Ne de olsa, çocuğunuz da en az sizin kadar güzel hitap edilmeyi hak etmektedir. Bununla birlikte, onunla nasıl konuşursanız, kelime hazi-

nesinin o doğrultuda gelişmesini sağlarsınız. Unutmayın ki, çocuğun konuşma yeteneği ilk olarak aile içinde gelişir. Ve belli bir yaşa gelmiş çocuğun kullandığı sözcükler, öncelikle ailesinden kaptığı kelimelerden oluşur. Bu bağlamda, çocuğunuzun kelime hazinesine lütfen, teşekkür ederim gibi sözcükleri yerleştirmeyi de ihmal etmeyin. Hiç şüphe yok ki bugünün büyükleri dünün çocukları idi ve hayat her daim bu döngü içerisinde devam etmektedir.

"Bugün ahlâksızlık varsa, fenalıklar oluyorsa, mesuliyet; dün çocuklarının terbiyesini ihmal edip iyi terbiye etmeyenlere ait olduğu gibi, yarınki işlenecek olan fenalıkların mesuliyeti de, bugün çocuklarını iyi terbiye etmeyenlere ait olacaktır." Jan Jak Russo anne terbiyesi ile ilgili bir sözünde şöyle demektedir: "Hayatımdaki bütün hatalarım, anne terbiyesi görmeyişimden ileri gelmiştir." İbn Utbe, çocukların bakıcısına şu sözü söylemiştir: "Evlâdımı iyi yola getirmeden evvel kendi nefsini ıslah et! Çünkü onların kusuru, senin kusurlarına bağlıdır. Çocuklara göre sizin yaptığınız her şey iyi, yapmadığınız her şey kötüdür."

O halde anne ve babalara düşen vazife; öncelikle kendilerini iyi yetiştirmeleri, dünyaya yalnız çocuk kazandırmak değil, çocukların mensup olduğu topluma, hatta bütün insanlığa faydalı birer insan olmaları için çalışmak olmalıdır.

Sizin çocuğunuzla kuracağınız ilişki aslında sizinde kendinizi düzeltmeniz sonucunu doğurmaktadır. Bu hakikat kişinin kendisini edeplendirmesi yani ahlaklı kılması halidir. Filhakika; çocuğa yapacağınız yatırım aslında kendinize yapacağınız yatırımdır ve *"her gün bir sa' miktarında (yiyecek) tasadduk etmenizden daha hayırlıdır."*

ALTINCI HADİS

"Çocuklarımıza ikram edin ve terbiyelerini güzel yapın."

(İbn-i Mace, Edep, 3)

Her insanın, kâfir de olsa müşrik de olsa rızıkı Allah'a aittir. Allah bütün canlılara yetecek miktarda rızık yaratır. Ama bazen yeryüzündeki zalim ve zorbarlar mustaz'af insanların rızıklarını gasbetmeye yeltenirler. Onların da cezası Allah'a aittir. Allah'ın ilminde bir insanın ömrü boyunca yiyeceği rızıklar bellidir.

Bir insan, dağlar kadar mal ve yiyecek kazansa, onun ömrü boyunca bundan yiyeceği, midesinin alacağı ve hazmedeceği miktar muayyendir. Kazandığı mal ve yiyeceklerin hepsini midesine doldurma gücü ve imkânı da yoktur. Bu sebeple bir mü'minin kazandıklarından fazlasını ihtiyaç sahiplerine vererek manevi rızık (ahirete azık) kazanmaya çalışması güzel bir davranıştır. *"Kendilerine verdiğimiz rızıktan başkalarına infak (sarf) ederler."* (Bakara, 3)

Soframızı herkese açık tutmamız, misafirimiz kim olursa olsun yemek yedirmemiz mü'mince bir davranıştır. Tabii ki, herhangi bir sahabeye ikram etmek farklıdır, Peygamber Efendimize yemek yedirmek daha farklıdır. Necran'dan gelip bağrını İslam'a açan insanlara ya da Gassan'dan gelen Hristiyanlara yemek yedirmekle, sıradan bir Müslüman'a ikramda bulunmak aynı kıy-

mette değildir. Evet, Allah rızası için yemek yedirmek salih bir ameldir ve her ikramın bir sevabı vardır. Fakat soframıza oturan insana göre o sevabın artması da söz konusudur. Hak dostlarından birine yedirdiğimiz yemek, Allah nezdinde öyle büyüktür ki, onun bizim için yedi veren, hatta yetmiş veren başak gibi olması ve evimizi bereketle doldurması kuvvetle muhtemeldir.

Bu çocuğumuz olunca hakikat daha farklı bir durum arz etmektedir. Çünkü kişinin kendi çocuklarına ikram etmesi söz konusudur. Ve hadiste geçtiği şekliyle çocuklarınıza ikram edin ibaresi mevcuttur. Bu hal her türlü ikramdan daha evladır.

Bu bağlamda Hz. Peygamber (sav); *"Kişinin kendisi, ehli, çocuğu ve hizmetçisi için harcadıklarının hepsi sadakadır"* (İbn-i Mace) buyruğu bu hakikatleri ortaya koymaktadır.

Rızıklarını elde etmede insanların çalışkanlıklarının rolü vardır. Çalışmak ibadettir sözü burada anlam kazanmakta ve hakikati anlaşılmaktadır. Ama bu durum "helal istemek" ile gerçekleşir. Haram olan şeyleri veya helal olmayan yollardan temiz yiyecekleri elde edenler, kendileri için haram olan rızık elde etmiş ve yemiş olurlar. İnsanların haram olan yollarla rızıklarını elde etmelerine Allahu Teâlâ'nın rızası yoktur. Haram lokmada, hiç bir hayır da yoktur. Onun için haram olan yollardan rızık kazanmaktan sakınmalıdır.

Hanefi fukahası: "Bir mükellefin; kendisine, ailesinin nafakasını temine ve borçlarını ödemeye yetecek kadar kazanması farzdır. Fakir olan mü'minlerin ihtiyaçlarını karşılamak ve akrabalarına ikram etmek için; bundan fazlasını kazanması müstehabtır. Güzel ve müreffeh bir hayat sürmek için, rızık teminine gayret sarf etmek ise mübahtır" hükmünde ittifak etmiştir. Nitekim Hz. Ebu Bekir (r.a): "Dikkat ediniz, haram ile beslenen vücuda ancak cehennem ateşi yakışır" buyurmuştur. İbn-i Abbas; "Helal istemek cihad'dır" derken, İbn-i Mes'ud'dan gelen bir tahricte ise; "Helal istemek bir farizadır" ibaresi mevcuttur.

Bütün bunlar ikram hakikatının bizde oluşturması gereken anlayışın nasıl olması gerektiğini göstermektedir. Çocuklarınıza ikram edin derken çocuğun bakımını, edeplerini güzel yapın derken de eğitimi anlamak gerekir. Çocuğun bakım ve eğitimi de her anne-babanın hassasiyetle üzerinde durmaları gereken bir konudur.

Anne-babanın çocuğu ile ilgilenmeleri, bakımı, eğitimi ve hayata karşı tutumları çocukta da eğilim olarak aynı duygu ve düşüncelerin oluşmasında büyük rol oynayacaktır.

Eğer aile uyumlu, iç ve dış organizasyonu normal, toplumdaki çeşitli gelişmeler onun yapısını bozacak bir mahiyette değilse bu çocuk için mükemmel bir eğitim yuvasıdır. Dengesi bozulmamış, düzenli, ahenkli ve huzurlu bir aile ortamı çocukların bakımı ve yetiştirilmeleri için benzeri bulunmaz bir ortamdır.

0-3 yaş dönemi hem çocuğun bakımı ve hem de eğitimi için en değerli bir dönemdir. İnsanın en hızlı geliştiği dönem budur. Çocuk bu devrede yürümeye başlar, oyun oynar, düşünür, düşündüğünü ifade eder, çeşitli isteklerini bildirir, sosyal olmaya başlar. Onun için ailenin bu yaş dönemini dikkate alması gerekir.

Hadisin ikinci kısmı olan terbiyelerini güzel yapın ibaresine gelince, bu çocuğun sadece ahlaki eğitimi olarak anlaşılmamalı, bütün özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü duygusal, zihinsel, sosyal alanlar hatta motor ve dil gelişimi gibi çok spesifik gözüken konular bile çocuğun terbiyesini yani eğitimi etkiler. Çocuğun hayata, insanlara, olaylara ve kendisi ile ilgili -olumlu, özgüveni olan, sorumluluk sahibi- bakış açısını şekillendirir.

Eğer çocuk sevgi ortamında büyümüşse ondan sevgiden başka bir şey südür etmeyecektir. Bunun içinde ebeveynlerin çocuklarına sevgiyi göstermesi ve ifade etmesi gerekir. Konuşmak ve söylediğini uygulamak her hikmetin ve güzelliğin

payesidir. Yoksa sadece ifade etmek çocuk üzerinde fazla bir etkiye sahip olmayacaktır.

Günün birinde bir çiçekle su karşılaşır ve arkadaş olurlar. İlk önceleri arkadaşlık olarak devam eder ilişkileri. Tabii ki her zaman lazımdır arkadaşlık birbirini tanımak için.

Gel zaman git zaman, çiçek o kadar mutlu olur ki suyun yanında, içi içine sığmaz olur artık ve anlar ki suya âşık olmuştur.

İlk kez âşık olan çiçek etrafa güzel kokular saçmaya başlar; "Sırf senin hatırın için ey su" diye. Öyle bir zaman gelir ki artık su da içinde çiçeğe karşı bir şeyler hissetmeye başlar. Fark eder ki çiçeğe âşık olmuştur. Ama su da ilk defa âşık oluyordur.

Günler ve aylar birbirini kovalar ve çiçek; "Acaba su beni sevmiyor mu?" diye düşünmeye başlar. Çünkü su pek ilgilenmemektedir çiçekle... Hâlbuki çiçek alışkın değildir böyle bir sevgiye. Ve dayanamaz bir gün, çiçek suya; "Seni seviyorum" der. Su, "Ben de seni seviyorum" diye cevaplar.

Aradan zaman geçer ve çiçek yine suya; "Seni seviyorum" der. Su; "Ben de" der. Çiçek sabırlıdır. Bekler, bekler, bekler... Artık öyle bir duruma gelir ki, çiçek koku saçamaz olur etrafına. Ve son kez suya; "Seni seviyorum" der. Su da; "Sana söyledim ya, ben de seni seviyorum" der.

Ve gün gelir çiçek yataklara düşer. Hastalanmıştır artık. Rengi solmuş, çehresi sararmıştır çiçeğin. Yataklardadır artık... Su da başında bekler öylece, çiçeğe yardımcı olmak için. Ama bellidir ki artık çiçek ölecektir ve son kez zorlukla başını döndürerek çiçek, suya der ki: "Seni ben gerçekten seviyorum."

Çok hüüzünlenir su bu durum karşısında ve son çare olarak bir doktor çağırır.

Doktor gelir ve muayene eder çiçeği. Muayeneden sonra şöyle der doktor: "Hastanın durumu ümitsiz, artık elimizden bir şey gelmez."

Su merak eder sevgilisinin ölümüne sebep olan hastalığın ne olduğunu ve sorar doktora; "Hastalığı nedir?" diye. Doktor şöyle bir bakar suya ve der ki; "Çiçeğin bir hastalığı yok dostum, bu çiçek sadece susuz kalmış, ölümü onun için."

Ve anlar ki su artık, sevgiliye sadece "Seni seviyorum" demek yetmemektedir...

Çocukta ailesinden sevgi görmek ister. Çocuğun ailesinden görmüş olduğu sevgi, saygı, iletişim biçimi, sorumluluk anlayışı, olaylar karşısındaki tutum, insanlara yaklaşım tarzı vb. durumlar yetiştiği ortama göre hareket etmesine ve gördüğü şeyleri tekrar etmesine neden olacaktır. Bu konuda taklit yeteneği en yüksek grup olarak 0-6 yaş çocukluk dönemi ni görmek mümkündür.

Aslında terbiye derken eğitimin bütün safhasını göz önünde bulundurmamız gerektiğini ve olayı bir bütün olarak değerlendirdiğimizin bilinmesini isterim. Çünkü her etkileşim ve algı çocuğun terbiyesi konusunda bir etkiye sahip olacaktır. Aynı Ebu Hureyre'den (r.a.) gelen bir rivayette Hz. Peygamber (sav); "*İman, yetmiş küsur şubedir ve utanma imandan bir şubedir*" (Müslim) buyuruğunda olduğu gibi... Yani olay sadece bir hakikat ya da etkenden kaynaklanmamaktadır. Kom-bine bir durum arz etmektedir ve her etken kişilik ve karakterin muharrikidir. Bize düşen ise bütün muharrikleri göz önünde bulundurarak çocuklarımıza ikram etmek ve terbiyelerini güzel yapmaktır.

YEDİNCİ HADİS

"Bir dinar var ki Allah yolunda harcarsın. Bir dinar var ki bir köleyi hürriyetine kavuşturmak için harcarsın. Bir dinar var ki bir fakire-miskine sadaka olarak verirsin. Bir dinar da var ki ailen için harcarsın. Bunların en büyüğü ailene harcadığındır."
(Müslim, Zekât, 39; Ahmed b. Hanbel, 2, 476)

Çocuk, ebeveyni için bir lütuftur. Çünkü onlar Allah'ın bu narin, nazlı ve Cennet namzedi bahtiyar mahlûkuna yaptıkları hizmetler için sevap kazanıyorlar. Ona yedirip içirdikleri onlar için sadaka oluyor. Hayatında bir tek muhtacın dahi yüzünü güldürmemiş en cimri bir insan bile, çocuklarına yaptığı masraflar dolayısıyla sadaka sevabına nail olur. Bununla birlikte ona nereden gelip nereye gittiğini, bu dünya hayatında vazifesinin ne olduğunu güzelce anlattıkları takdirde, İlâhî emirleri tebliğ ve insanları irşat şerefinden, O ulvî Peygamberlik görevinden, küçük bir dairede de olsa hissedar olmuş olurlar. Ayrıca o çocuğun bir ömür boyu işleyeceği bütün güzel amellerinden de hisse alırlar.

Gerçek takvaya ve fazilete insanı yaklaştıran ana konuların başında; insanın mala olan sevgisine rağmen yetimlere, yolda kalmışlara, düşkünlere, dilenenlere yapacağı yardımın olduğuna dikkat çekilir. Bu husus, her buğday tanesinde yüzer daneli yedi başağın meydana gelmesine benzetilerek, ne dünyada ne de ahirette bunun karşılıksız bırakılmayacağı beyan edilir. Sadaka vermeyi çok seven mü'min dünyada sevgi, muhabbet, güven, huzur, sağlık ve afiyet ortamı bula-

cağı gibi annenin evladından kaçacağı mahşer hesabının acıklı hengâmesinde çeşitli kolaylık ve yardıma da nail olacaktır. Sahih-i Müslim'de geçen bir hadis-i şeriflerinde Efendimiz (sav) şöyle buyurur: *"Her kim Allah yolunda çift sadaka verirse, cennet kapılarında; "Ey Allah'ın kulu! Bu kapı daha hayırlıdır!" diye çağrılır."*

Ümmü Seleme radiyallahu anhâ şöyle dedi:

— Ey Allah'ın Resûlü! (Eski kocam) Ebû Seleme'nin çocuklarına para harcamak bana sevap kazandırır mı? Onları öyle muhtaç durumda bırakacak değilim ya! Onlar benim kendi çocuklarımdır, diye sordum. Resûlallah (sav) şöyle buyurdu: *"Evet, onlara yaptığım harcamanın sevabı senindir."* (Buhârî, Müslim)

Hâdislerde "sadaka" kavramı çok yönlü olarak ifade edilmektedir. Hz. Peygamber'in (sav); *"Her iyilik sadakadır"* hâdisi bunun en güzel örneklerindendir. Aslında Allah'a yakınlaşma gayesiyle sevap ve mükâfat umarak yapılan şeylerin hepsi sadakadır.

Bir adam Resûlallah'a (sav) gelerek *"Ey Allah'ın Resulü! Hangi iş (amel) daha hayırlıdır?"* diye sordu. Peygamberimiz (sav), *"Allah'a iman ve Allah yolunda cihaddır"* buyurdu. Adam, *"Bunu yapamazsa?"* der. Peygamberimiz de *"Bir iş becerene yardım eder ve iş beceremeyenin işini yapiverirsin "cevabını verir. Adam, "Bunu da yapamıyorsa?" deyince, Peygamberimiz, "Nefsini şerden alıkoy. Çünkü bu da sadakadır. Onunla nefsinden tasaddukta bulunmuş olursun"* buyurdu.

Bir başka hâdiste de Hz. Peygamber (sav), her Müslümanın sadaka vermesi gerekir deyince ashap, *"Ey Allah'ın Resûlü (sadaka verecek) bir şey bulamazsa (ne yapar)?"* diye sordular. Hz. Peygamber (sav) de; *"Eli ile çalışır, kendisine faydalı olur ve tasaddukta bulunur"* der. *"Bunu da bulamazsa?"* diye sorarlar. *"İşini yapamayan ihtiyaç sahibine yardım eder", "Bunu da bulamazsa?"* derler, Hz. Peygamber (sav) de; *"İyi işler yapar ve kendi-*

sini kötülüklerden alıkoyar, bu onun nefsi için bir sadakadır" buyurur.

Yine bir başka hâdiste "...Ya Resûlallah! Bazı amelleri yapmaya gücüm yetmezse bana ne tavsiye edersin?" diye soran bir sahabeye Peygamberimiz (sav); *"Kendini halka zarar vermekten alıkoyarsın. Bu senin için, nefsin için verdiğin bir sadakadır"* diye cevabını verir.

Hz. Peygamber bir hâdisinde, *"Hanımına yedirdiğin senin için sadakadır..."* buyurmuştur.

Diğer bir hâdiste *"Erkeğin sırf Allah'ın rızasını kazanmak ümidiyle ev halkına yaptığı harcama onun sadakasıdır."*

Bir başka hâdiste de; *"Veren el alan elden daha hayırlıdır. Bakmak zorunda olduğundan başla. En hayırlı sadaka geçimi üzerine olan varlıklara ayrılan sadakadır. El açmaktan sakınan kimseyi Allah, başkalarına muhtaç etmez"* demektedir.

Yine Peygamberimiz bir hâdisinde Suraka b. Cum'a şöyle demiştir: "Sana en büyük sadakanın (ya da büyük sadakalardan birisinin) hangisi olduğunu haber vereyim mi?" Suraka "Evet, Ya Resûlallah!" deyince, Peygamberimiz (sav), *"Boşanıp da senden başka kendisini giydiren birisi olmayan kızın"* buyurmuştur. Yani herhangi bir sebeple boşanıp da geri babasının yanına dönen dul kadına, babasının ona bakması en büyük sadaka sevabı kazandıran hizmetlerden birisidir.

Bu hâdis, buna benzer vukûa gelebilecek hâdiselerde alınacak tavrı göstermekte ve böyle bir hastalığın tedavisi için güzel bir reçete sunmaktadır. Aynı zamanda böyle birisinin sokağa atılmasıyla meydana gelecek olan bir takım huzursuzlukların ve kötülüklerin de önüne geçme yolunu bildirmektedir.

Salih Peygamberin kavmi içerisinde onlara eziyet eden birisi vardı. Kavminden bir grup Hz. Salih'e gelerek:

— Ey Allah'ın peygamberi! Şu adama bir beddua etsen, dediler.

— O da:

— Gidin, sizin ettiğiniz ona yeter, diye karşılık verdi.

— Bu adam her gün odun toplamaya giderdi. O gün de yanında iki ekmekle odun toplamaya çıkmıştı. Ekmeğin birini yemiş, diğerini de sadaka olarak vermişti. Odununu topladı ve sağ salim odunlarıyla beraber geri döndü. Kavmi, doğruca Hz. Salih'e gelerek:

— Adam sağ salim, başına hiçbir iş gelmeden geri döndü, dediler.

— Salih aleyhisselam, adamı çağırtıp:

— Bugün ne yaptın? diye sordu.

— Adam:

— Bugün oduna çıktığımda, yanımda iki ekmek parçası vardı. Birini sadaka olarak verdim, diğerini de yedim, dedi.

— Salih aleyhisselam:

— Çöz şu odunlarını! dedi.

— Adam da hemen çözdü. Bir de baktılar ki, siyah bir yılın odunlardan birini ısırmış olduğu halde duruyor.

— Bunun üzerine, Salih aleyhisselam:

— Vermiş olduğu sadakayla bunu defetti, dedi.

Bir başka rivayette de, "*Kişinin ehline yaptığı infak ve harcaması o kişi için sadaka yazılır. Kendisi ile namusunu koruduğu şey de sadakadır*" buyrulmuştur. Hatta kişinin hanımına mukarenette bulunmasının bile sadaka sevabı kazandırdığını bildiren Resûlallah'a(sav) ashap, "Ya Resûlallah! Birimiz şehvetini kaza ederse yine mi sevap olur?" deyince Resûlallah (sav), "Söyleyin, o kimse şehvetini haram yolla giderseydi, ona günah olmayacak mıydı? İşte bunun gibi helal yolla da şehvetini giderirse sevaba nail olur" diye ifade etmiştir.

Fil hakika, "*İyiliğin karşılığı, ancak iyilik değil midir?*" (*Rahmân, 60*) Bize düşen hangi şart ve ortam olursa olsun iyilik etmek ve buna da ailemizden başlamaktır. Bu bağlamda Peygamber Efendimiz'in örnek hayatını müşahade etmek yeterlidir: "*Yarım hurma ile de olsa ateşten korunun. Bunu*

da bulamayan, güzel ve hoş sözle korunsun”(Buhârî,) buyurarak infakın her hâlükârda mümkün olduğunu ifade etmek suretiyle, onların gönüllerine su serpmiştir. Dolayısıyla bir kimsenin verecek bir şeyi olmasa ancak güzel davranrsa ve gönül alacak tatlı sözler söylese bu da bir çeşit sadakadır. Hatta bu, minnet ve eziyetle verilen sadakadan daha hayırlıdır. Nitekim Cenâb-ı Hak: “Güzel bir söz söyleme ve bir ayıp örtme, ardından eziyetle gelen sadakadan daha hayırlıdır. Allah Gani ve Halim’dir” (Bakara, 263) buyurmaktadır. Bu anlatılanların hepsi sadaka ile ilgili genel aktarımlardır. Bunlardan sevabı en büyük olanı ise ailene yapılanıdır.

SEKİZİNCİ HADİS

"Kişiyi günah olarak tasarrufunda olanların rızkını hapsetmesi yeter."
(Müslim, Zekât, 40)

Nimet, şükürlü yaklaşım ister, şımarıklık değil. Şımaranlar; nimetin yapısını bozar ve cezayı mıknaş gibi çeker. Kur'an'da, *"Biz, refahından şımarmış nice memleketi helâk etmişizdir"* buyrulur. Kendi dünyanızda düşününüz: Birisine ikramda bulundunuz. Teşekkür yerine, nankörlük etti, ikramınızı hafife aldı. Ne yaparsınız?

Nimet ve lezzet şükür ister. Şükür görmeyince gider. Gerçek zevk ve lezzeti mi istiyorsunuz? Öyle ise, meşru dairede kalınız, şükrediniz ve önce duygularınızı doyurmaya bakınız...

Nankörlük, maddi olarak da helâk/yok olmayı mıknaş gibi kendine çeker. Bu husus bir ayette şöyle belirtilir: *"Ülke güvenli, huzurlu idi; ona rızkı her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah da onlara, yaptıklarından ötürü açlık ve korku sıkıntısını tattırdı."* (Nahl, 112)

"Allahu Teâlâ'nın rızık vermediği hiç bir canlı yoktur." (Hud, 6)

"Rabbin, rızkı dilediğine bol verir, dilediğine daraltır." (İsra, 30)

"Allah'ın kimine çok, kimine az rızık verdiğini çok kimse bilemez." (Sebe, 36)

"Allah'tan korkana ummadığı yerden rızık gelir." (Talâk, 2-3)

Evrendeki her şey Allah'a aittir. İnsanların elde ettiği mal ve mülkün hepsi onundur. Yüce Allah, insanla birlikte yeryüzü ve çevresinde, bütün canlılara yetebilecek ölçüde rızık ve nimet de yaratmıştır. Kâinattaki her canlının rızıkı, Yaratan tarafından lütfedilmiştir. Ayrıca yeryüzü ve çevresi, yaratılanların geçimini temin etmeye elverişli bir biçimde yaratılmıştır. İnsanlar, Allah'ın kendileri için yarattığı rızık ve nimetleri, meşru yollarla elde etmek suretiyle yararlanabilirler ve onları mülk edinebilirler.

"Rızıkımıza şükredeceğinize, siz her halde (O'nu) yalanlamaya mı kalkıştınız?" (Vakıa, 82)

"O (Allah) eğer rızıkınızı tutup kesiverse size şu rızık verebilecek olanlar kimdir?" (Mülk, 21)

Peygamber Efendimiz (sav), rızık tamamlanuncaya kadar, hiç kimsenin ölmeyeceğinin kendisine vahyedildiğini bildirmiştir. Yeryüzü, rızık temini için müsait yapıdadır. Rızık temin etme yolları nasslarla gösterilmiştir. Her mümin, kendi rızıkını temine çalışırken, diğer mü'minlerin menfaatine olan hizmetleri de üretmek durumundadır. Bunla birlikte temiz rızık yolunun cihad olduğu kati nassla sabittir. Nitekim Resul-i Ekrem (sav): *"Faiz yemek için hileli yollara saptığımız, öküzlerin kuyruğuna yapışıp (ziraatla yetindiğiniz) ve cihadı terk ettiğiniz zaman, Allahu Teâlâ (c.c.) üzerinize zilleti musahhar kılar, dininize dönmedikçe o zilleti üzerinizden sıyırmaz"* buyurmuştur. (Müsned-i Ahmed)

Ama dünyadan da nasibini unutma. Dünyadan nasibi, bazıları helal dünya rızıkı ve meşru dünya zevki diye anlamak istemişlerse de, o geçici dünyanın kendisi demektir. Asıl dünyadan nasib ise, *"Dünya ahiretin tarlasıdır"* hadisi gereğince, ahiret için edinilen faydalı şeyler, ahirete kalacak ameldir. Yoksa dünyadan nasip bir kefendir. Bunun için "bir kefen alma telaşı ile yokluk çölünden varlık pazarına birkaç çıplak gelmiştir."

Bütün bunlara rağmen rızkı hapsedmemiz, bozgunculuk yapmamız ve haram yollardan para kazanmamız akıl işi midir? Hele hele kişinin ailesine karşı cimrilik yapması ve rızkı hapsedmesi kişiye günah olarak yeter. Düşünün yeryüzünün birçok nimetleri var. Bu kadar hazineyi saklayıp da serveti hapsedmek aslında bozgun değil midir? Kendimdeki ilim sayesinde bu ilme bazıları ticaret ve iktisat ilmi demişler, bazıları da "Kimya" ilmi demişlerdir. Ya bilmiyor muydu? Yani, yalnız ilmi ile olsa önceki nesiller içinde ondan daha kuvvetli ve daha çok servetli (Firavun gibi) kimseleri Allah'ın helak etmiş olduğunu bilmiyor muydu? Niye bu ilmi ile istifade etmedi? Niye hapsedti?

Hâlbuki suçlulara günahlarından soru da sorulmaz. Yani filan suçu, günahı işleyen kimdir? diye araştırmak için ne şundan, ne bundan ve ne de kendilerinden sorulmaya gerek görülmeksizin Allah tarafından bilinmektedirler. Meleklerce de yüzlerinden bilinir ve derhal yaka paça tutulurlar. *"Suçlular simalarından tanınır, alınlarından ve ayaklarından yakalanırlar."* (Rahmân, 41) Ondan sonrasını ise siz düşünün. Oysa yüce Allah: *"Allah'a güzel bir borç vermek isteyen kimdir? Allah onu kat kat arttırır. Rızkı daraltan da, arttıran da O'dur. Dönüş O'nadır"* (Bakara, 254) buyuruyor. Hakikatler ise devam ediyor:

"Siz sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe takvaya/hayra ulaşamazsınız! Hayırdan her ne harcarsanız, şüphesiz Allah onu hakkıyla bilir." (Bakara, 92)

"Allah faizin (bereketini) giderir, sadakaları ise arttırır." (Bakara, 276)

Bu artışın keyfiyeti ise şu ayette müşahhas bir misale kavuşur: *"Allah yolunda mallarını infak edenlerin misali, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dileğine kat kat fazlasını verir."* (Bakara, 261)

Bütün bu hakikatler bizlere rızkın daraltılmasından çok,

bereketlendirilmesi için harcanmasını öğretmektedir. Bu ailemiz olunca daha farklı bir anlam kazanır. Çünkü ailemizin rızkının daraltılması bizim için felaket ve hüsrandır. Bunu saçıp-savurma olarak da anlamamamız gerekir.

Ailemiz için yaptığımız harcamaların da sadaka olduğu göz önüne alınca yedi başak bitiren bir dane misali gibi bereketlenir ve her başakta yüz dane halini alır. Bu ise Allah'ın dilediği kimse için kat kat fazlasını vermesi için engel değildir. Bahusus Allah'ın fazlı ve keremi sonsuzdur.

O halde eli sıkı olmak hangi şart ve ortamda olursa olsun istenen bir durum değildir. Ailemiz de ise olay daha bir ciddiyet kazanmaktadır. Çünkü, *"Kişiyi günah olarak tasarrufunda olanların rızkını hapsetmesi yeter."*

DOKUZUNCU HADİS

*"Kıyâmet gününde babalarımızın isimleriyle çağrılacaksınız.
Bu bakımdan çocuklarınızın isimlerini güzel koyunuz."
(Ebû Dâvud, Edeb, 61; İbn Hanbel, V, 194)*

Çoğu anne ve baba terbiyeyi ve eğitimi nasihat, emir ve nehiyle sınırlı bilmekte ve sadece çocuklarla sohbet edip onlara karşı emir ve nehiyde bulundukları zaman onların terbiyesi ile meşgul olduklarını ve onları eğittiklerini zannetmektedirler. Oysa belirli bir yaşa kadar "Henüz çocuktur, hiçbir şeyden anlamaz" gibi düşüncelerle çocuklarla konuşmayı bile düşünmezler. Hâlbuki bu, oldukça yanlış bir düşüncedir. Çocuğun doğumundan itibaren eğitim başlamakta ve ebeveynin davranışlarına göre çocuk nasıl hareket edeceğini öğrenmektedir. O, yaşantısının her anında, anne ve baba istese de istemese de, dikkat etse de etmese de, yavaş yavaş büyümekte ve kalıba girmektedir. Çocuk, anne ve babasının emir veya nehiyde bulunmasını beklemez. Çocuğun hassas ve zarif sinir sistemi ve beyni ilk günlerden itibaren çok dakik bir kamera gibi olup bütün hadiseleri kaydetmekte ve böylece belirli bir şekle girmekte ve yetişmektedir.

Hız. Ali, "Halkın önderi olmak isteyen biri önce kendisini ıslah etmeli, daha sonra başkalarını ıslah etmeye başlamalı ve söz ile diğerlerine edep öğretmeden önce, güzel davranışı ile onlara edep öğretmelidir" demektedir. Bu aslında yine Hız.

Ali'nin tabiriyle: "Büyüklerle karşı saygılı olun ki çocuklar da size karşı saygılı olsunlar" ile daha bir anlam kazanmaktadır.

Bu çocukların eğitimleri için geçerli olan bir husus olmakla birlikte isimlerinin de güzel olması aslında olayın başlangıcının güzel olması anlamına gelir.

Yeni doğan çocuğuna güzel bir isim koymak, anne-babanın görevlerindendir. Konulan ismin, güzel bir manasının olması, İslâm inancına ve hükümlerine uygun olması gerekir. İslâm'da çocuğa genellikle doğduğu gece isim verildiği gibi, doğumunun üçüncü veya yedinci gününde ad konulmaktadır. Resûlallah (sav), oğlu İbrahim dünyaya gelince: *"Bu gece bir oğlum doğdu; ona atam İbrahim'in adını verdim"* (Ebû Dâvud) buyurmuşlardır. Bu hadis, ismin ne zaman konacağı hususunda önemli bir delildir. Ayrıca bir kimseye birden fazla isim verilebileceği de yine Resûlallah (sav) belirtilmiştir. (Buhârî, Müslim)

Hz. Aişe (r.a.) anlatıyor: *"Rasûlullah çirkin isimleri değiştirdi."* (Tirmizi) Bu rivayetten de anlaşıldığı gibi anlamı İslâmî akideye uygun olmayan, dinin yasakladığı bir anlam taşıyan isimlerin çocuklara verilmesi uygun değildir. Hz. Peygamber (sav) yeni Müslüman olanların şirk dönemindeki isimlerini değiştirmez, genellikle aynen bırakırdı. Ancak bu isimler arasında, manası çirkin veya Allah'tan başkasına kulluğu ifade edenler varsa, meselâ müşriklerin taptığı putlardan biri olan Uzzâ'nın kulu anlamındaki Abdüluzzâ, Kâ'be'nin kulu anlamındaki Abdülka'be ve benzeri isimleri genellikle, Allah'ın kulu manasında Abdullah veya Rahman'ın kulu manasında Abdurrahman gibi isimlerle değiştirirdi. Kesmek anlamına gelen Sarim ismindeki bir sahabenin ismini de, mutlu anlamına gelen Saîd; Berrâ olan bir kadının adını Zeyneb olarak değiştirmiştir. (Buhârî, Ebû Dâvud, İbn Mâce) Ayrıca, Firavun ve Karun gibi zulüm ve küfür önder ve sembolleri olan isimlerin verilmesi de İslâm'da yasaktır.

"Allah katında isimlerin en güzeli Abdullah ve Abdurrahman'dır" hadisi (Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Tirmizî, İbn Hanbel) isim koyma hususunda İslâm'ın genel prensibini belirlemektedir. Çocuklarımıza vereceğimiz isimler, Allah'a kulluk ifade eden, İslâmî gayelere ve insan haysiyetine uygun, çevremizdeki insanların genellikle hoşlanacakları, kulağa hoş gelen, İslâm büyüklerinden hatıra kalan, manası güzel olan isimlerden herhangi biri olabilir. Daha önceden pek duyulmamış diye yapmacık ifadeler taşıyan, İslâm toplumunda hiç kullanılmayan uydurma ve Müslüman olmayanlara ait isimlerin çocuklarımıza ad olarak verilmesi doğru değildir. Çünkü Resûlallah (sav); *"Çocuğun babası üzerindeki haklarından biri ismini ve edebini güzel yapmasıdır"* (Fz. Kadir, 2, 538) buyurmaktadır.

İsim seçmek küçük ve önemsiz bir mevzu olarak telâkki edilmemelidir. İnsanlar ismin iyilik ve güzelliğini insanın kişiliğinin göstergesi olarak bilirler. İyi bir isme ve güzel soy isme sahip olan herkesin her zaman ve her yerde alını açıktır. Kötü bir isme sahip olan kimse utanç duyar, kötü ismi kendisi için bir noksanlık sayar ve her zaman küçüklük kompleksine kapılır. Bazen de edepsiz kimseler tarafından alaya alınır. Bu küçüklük kompleksi ister istemez onun ruhunda kötü tesirler bırakabilir. Bunun için İslam, iyi isim seçmeyi baba ve annenin vazifesi ve onların ilk iyiliği saymaktadır.

Anne-babanın çocukları için taşıdığı bu iyi niyet aslında eğitiminin başlangıcını oluşturmakta ve çocuk ebeveynin hassasiyetine göre bir isimle eğitilmeyle çalışılmaktadır. Bu eğitim ise isimde anlam kazanmaktadır. Bundan dolayı işi başından itibaren ciddi tutunuz ve çocuklarınızın isimlerini güzel koyunuz.

ONUNCU HADİS

"Allah'ın bazı kimseleri iyi insanlar (ebrar) diye adlandırması, onların babalarına ve evlatlarına iyi davranmalarından dolayıdır. Babanın senin (yani çocuğunun) üzerinde hakkı olduğu gibi, çocuğunun da senin (yani babasının) üzerinde hakkı vardır."
(Buhari, Edep, 94)

Hiç birimiz mükemmel değiliz; ama çoğu zaman başkalarından ve özellikle çocuklarımızdan mükemmel olmalarını isteriz. Her çocuk iyi ve doğru davranmak ister. Hiçbir şey onun için anne-babası tarafından kabul görülmek kadar önemli değildir. Tüm davranışlarını onları mutlu etmeye ve takdir almaya odaklar. Tabii buna karşılık onların hoşuna gitmeyecek her türlü eylemden de sakınır. Elbette bunların terbiyeli olmakla hiç ilgisi yok. Çünkü bu yaştaki çocukların davranışlarında henüz bir anlam mevcut değildir.

Gelişim döneminin çocuklar için tek ölçütü çerçevesine göre hareket etmeleridir. Dünyaya karşı sınırsız bir merak içinde, elleri ile onu tanımak, ağızları ile onu kavramak isterler. İstenmeyen bir davranışın sonucunda gelen bir cezaya veya başka bir yaptırıma karşı çocukta, davranışları ile annesinin elini bağdaştıran bir korku gelişir.

Araştırmalar çocuklarının kötü davranışlarını cezalandırmak isteyen anne ve babaların aslında bu davranışları pekiştirmekten ileriye gidemediğini göstermektedir. Buna göre övülen iyi davranışlar çocuklar tarafından nasıl öğreniliyorsa, cezalandırılan kötü davranışlarda öğrenilebilir. Burada önem-

li olan davranışın altının çizilmiş olmasıdır. Bir davranış ödül ile güçlendirilirken, ceza ile ortadan kaldırılabilir. Ancak burada asıl ceza, o davranışın sonunda ortaya çıkacak olumsuz durumun kendisidir.

Olumlu çocuk yetiştirmenin ilk şartı, olumlu anne-baba olmaktır. Neysek onu öğretiriz. Eğer çocuklarımızın problemlerini dinlemezsek, onlar da bizim bulduğumuz çözümleri dinlemeyeceklerdir.

Anne-babanın görevi çocuğunu keşfetmek, onda olan yeteneklerin gelişmesini sağlamaktır; yoksa onu her yaptığından dolayı eleştirmek ve cezalandırmak değil. Çocuklar sözlerden ziyade davranışlardan etkilenirler.

Çocuk, babasının sırrı ve hususiyetlerinin sahibidir. Hayatı boyunca onun gözbebeği, ölümünden sonra da mevcudiyetini devam ettiren ve ebediliğe doğru götüren bir parçasıdır. Bütün hususiyetleri (iyi ve çirkini) ondan âdetâ miras yolu ile aktarır. Zira o, kalbinin bir parçasıdır. Bundan dolayı Allahu Teâlâ, neseplerin korunmasını, neslin tevhid üzere yetişmesini emretmiştir. Bunun için aile halkına, özellikle yeni yetişen çocuklara her şeyden önce öğretilmesi gereken şey, iman esasları ve bilhassa "tevhid" inancıdır. Yani Allah'ın varlığı ve sıfatlarıyla tanıtılması, hiç bir şekilde O'nun ortağı, yardımcısı, O'na giden yolda aracının olmadığı, insanların O'nun hükümleri, emir ve yasaklarıyla yönetilmesi gerektiği inancıdır. Yaş ve idrak yönüyle bir şeyler öğrenme durumuna gelen bir çocuğa, öncelikle bu inanç kazandırılmalıdır. Nitekim bir kısım rivayetler, Resûlallah (sav)'ın kendi yakınlarından bir çocuk konuşmaya başlar başlamaz çocuğa tevhid'i öğrettiğini ve bu maksatla:

"Çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, acizlikten ötürü bir yardımcısı da bulunmayan Allah'a hamd olsun..." (İsra, 111) ayetini okuduğu kaydedilmektedir.

Tevhidle birlikte, şirkin kötülüğü, batılığı, şirke düşme-

nin ne büyük bir zulüm ve cinayet olduğu da, öncelikle öğretilmesi gereken bilgiler olmalıdır. Bu konuda Kur'an'ın verdiği en güzel örnek Hz. Lokman (a.s.)'dır.

"Hani Lokman oğluna -ona öğüt verirken- şöyle demişti: "Oğulcuğum, Allah'a ortak koşma. Çünkü Şirk büyük bir zulümdür." (Lokman, 13)

Hz. Nuh (a.s.) da kavmini Allah'a davet etmiş, davetini kabul ederek inanan insanları tufandan kurtulmaları için gemisine almış, bu arada öz oğlunun da inanarak gemiye binmesini istemişti. Ancak oğlu, inanmadığı için gemiye binmeyerek, kendi helâkini kendi elleriyle hazırlamıştır. Şefkatinin eseri olarak oğlunun affedilmesi için; "Ya Rabb, oğlum benim ailemdendir. " diye dua etmiş, Allah da "Ey Nuh, o senin ailen-den değildir, onun yaptığı yaramaz iştir" (Hûd, 42-46) buyurarak, evlâd olabilmek için sadece babanın sulbünden gelmiş olmanın yetmediğini; bilakis babanın gösterdiği eğitimi ve akideyi kabul etmeyi gerektiğini vurgulamıştır.

Yüce Allah, kendisine kulluk emrinden sonra anne-babaya iyi davranmayı anarak şöyle buyuruyor: *"Rabb'in, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine 'öf!' bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle." (İsrâ, 23)*

Anne-babaya güzel davranmak insanî görevdir. Çünkü onlar insan neslinin devam edişine çocuk yaparak hizmet ederken, çocuğa bakmak için birçok fedakârlık ve gayretlere girişmişlerdir. Bu durumu İsrâ Suresi'nin 24. ve 25. ayetleri çok güzel açıklamıştır: *"Onları esirgeyerek alçak gönüllülükle üzerine kanat ger ve 'Rabb'im! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişseler şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!' diyerek dua et."* *"Rabb'iniz sizin kalplerinizdekini çok iyi bilir. Eğer siz iyi olursanız, şunu bilin ki Allah, kötülükten yüz çevirerek tevbe ve yönelenleri son derece bağışlayıcıdır."*

Bu nedenle müminler kendi yanlarında yaşlanarak, kuvvetten düşmüş anne ve babalarına karşı son derece hürmet-kâr, ince düşünceli, hoşgörülü ve itinalı bir tavır içinde olurlar. Onları rahat ettirmek için ellerinden geleni yaparlar. Saygıda ve merhamette kusur etmemeye çalışırlar. Yaşlılığın getirdiği zorluk ve sıkıntıları göz önünde bulundurur ve onlar henüz dile dahi getirmeden tüm ihtiyaçlarını anlayışla ve şefkatle gidermeye gayret ederler. Hem maddi hem de manevi açıdan bir eksiklik ve sıkıntı çekmemeleri için tüm imkânlarını seferber ederler. Ayrıca her ne olursa olsun gönül alıcı ve hürmetkâr üsluplarından taviz vermezler.

Ancak tüm bunların yanında müminlerin anne-babalarıyla ilgili olarak karşılaşılabilecekleri bir başka durum daha söz konusudur. İman eden kimselerin anne-babaları kimi zaman inkar yolunu benimsemiş olabilirler. Böyle bir inanç farklılığında müminin göstereceği tavır ise, yine güzel sözle ve gönül alıcı bir üslupla onları doğru yola davet etmesi olacaktır. Hz. İbrahim'in bu konuda babasıyla yaptığı konuşmalar bize böyle bir durumda kullanılacak üslup ve gösterilecek tavır konusunda yol göstermektedir. Hz. İbrahim, putlara tapan babasını şu sözlerle hak dine davet etmiştir:

"Kitap'ta İbrahim'i de zikret. Gerçekten o, doğruyu söyleyen bir Peygamberdi.

Hani babasına demişti:

— Babacığım, işitmeyen, görmeyen ve seni herhangi bir şeyden bağımsızlaştırmayan şeylere niye tapıyorsun?

— Babacığım, gerçek şu ki, bana, sana gelmeyen bir ilim geldi. Artık bana tabi ol, seni düzgün bir yola ulaştırayım.

— Babacığım, şeytana kulluk etme, kuşkusuz şeytan, Rahman (olan Allah)a başkaldırandır.

— Babacığım, gerçekten ben, sana Rahman tarafından bir azabın dokunacağından korkuyorum, o zaman şeytanın velisi olursun."
(Meryem, 41-45)

Ancak Hz. İbrahim'in babası gibi, kimi zaman böylesine güzel bir üslup ve saygılı bir tavrıla yapılan çağrıya icabet etmeyen kimseler de olabilir. Mümin buna rağmen Allah'ın bu yöndeki emri dolayısıyla, yaşlı ve bakıma muhtaç olan anne ve babasına karşı olan hürmetkâr ve merhametli tavrını bozmaz. Ancak sapkın bir inanç içerisinde yaşadıkları için de din konusunda getirdikleri fikirlere itibar etmez ve bu konuda onlara itaat etmez. Çünkü mümin için din konusunda tek yol gösterici Allah'ın emirleridir. Allah müminin böyle bir durumda göstermesi gereken tavrı da şöyle açıklamıştır:

Bununla birlikte; *"Onların ikisi (annen ve baban) hakkında bir bilgin olmayan şeyi bana şirk koşman için, sana karşı çaba harcayacak olurlarsa, bu durumda onlara itaat etme ve dünya (hayatın) da onlara iyilikle (ma'ruf üzere) sahiplen (onlarla iyi geçin) ve bana 'gönülden-katıksız olarak yönelenin' yoluna tabi ol. Sonra dönüşünüz yalnızca banadır, böylece ben de size yaptıklarınızı haber vereceğim."* (Lokman, 15)

Ayetlerin genel özelliğine baktığımız zaman bir ayrıntının açık bir şekilde ortada durduğunu görmemiz mümkün. Bu ise anne-babaya itaat değil de iyilik ibaresinin mevcudiyetidir. Çünkü itaat Allah'a ve Resûlünedir. Anne-babaya yapılması istenen ise hangi şart ve ortamda olursa olsun iyiliktir.

Bu bağlamda bizim iyilik üzere olmamız anne-babamızın haklarını yerine getirme noktasında bizlere yardımcı olacaktır. İşte burada hadisin açık beyanı çocuklarında anne-babaları üzerinde hakkı olduğudur. Anne-babalar da bunu ancak iyilikle gerçekleştirebilirler. Bu Allah'ın bazı kimseleri iyi insanlar (ebrar) diye adlandırması sonucunu doğurur. Bunun nedeni ise onların babalarına ve evlatlarına iyi davranmasından dolayıdır.

ONBİRİNCİ HADİS

*"Allah, anne ile çocuğunun arasını açarı
kıyamet günü sevdiklerinden ayrı tutar."
(Müstedrek, 2, 55; Darimi, 2, 146)*

Anne, hiç karşılık beklemeden hep vermenin ve içtenlikle sevmenin sembolüdür. İnsanlığın gelecek nesli de onun şefkatli kucağına teslim edilmiştir. Peygamberlerin çocukluk çağlarında yetişirlerken, annelerin kendilerine olan sevgi, şefkat ve fedakârlıkları Kuran'da birçok ayetlerle vurgulanmıştır. Sevgili Peygamberimiz, cennete giden yolun annelerin rızasını kazanmaktan geçtiğini şu kutsal sözleriyle belirlemiştir; *"Cennet annelerin ayakları altındadır."* (Camiussağır c.1 shf: 125)

Yeni doğan bir çocuğun yaşayabilmesi için; sevgiye, titizlikle bakıma ve korunmaya ihtiyacı büyüktür. Aksi takdirde çocuğun hayatta kalması mümkün olmaz. Bu yükümlülükleri içtenlikle yapan, her türlü fedakârlığı gösteren, gerekirse kendi hayatını bile tehlikeye atan yegâne varlık ise annedir. O anne ki; gebeliğinde türlü güçlüklerle çocuğunu karnında taşımış, doğururken çok acılar çekmiş, süt verirken de birçok zorluklara katlanmıştır. Çocukların büyümeleri, yetişmeleri ve iyi bir terbiye almaları için baba ile birlikte her türlü gayreti seve seve göstermiştir. Gerektiğinde yememiş yedirmiş, giymemiş giydirmiştir.

Çocuklarının kişilikli yetişmesinde annenin rolü babanın-kindenden çok daha büyüktür. Çünkü çocuklar babadan daha çok anneye yakındırlar. Zamanlarının çoğunu anneleriyle geçirirler. Dolayısıyla anne çocuklarıyla ilgili her özel durumu yakından bilir ve tanır. Akıl ve zekâ durumlarını, neye eğilimli olduklarını anne daha iyi bilir.

Annelerin çocuklarıyla ilgilenmesinin sayısız sevapları olduğunu bildiren rivayet ise olayı anneler açısından açıklığa kavuşturmaktadır.

Esma binti Yezid el Ensari'den rivayet edildiğine göre Esma, Peygamber efendimiz ahabının arasındayken ona geleerek şöyle dedi:

"Annem ve babam sana feda olsun ey Allah'ın Resûlü! Ben kadınların sana gönderdikleri elçileriyim, Allah seni bütün erkek ve kadınlara peygamber olarak göndermiştir. Sana da, seni gönderen Rabbine de iman ettik. Biz kadınlar topluluğu sizlerin evlerinize kapatılmış, evlerinizin temelleriyle kuşatılmış ve karnımızda çocuklarınızı taşıyor durumdayken, siz erkekler cuma namazı kılmak, camilere ve cemaate çıkmak, hastaları ziyaret etmek, cenazelerde bulunmak, defalarca haccdebilmek, bunlardan daha önemlisi cihad edebilmek gibi faziletlerle bizden üstün kıldınız. Ancak sizden biriniz, hac ve umre ziyaretinde bulunmak ya da Allah yolunda cihad etmek amacıyla evinden ayrıldığı zaman sizin mallarınızı biz korur, iplik eğirir, elbiselerinizi dokur ve çocuklarınızı besleriz. Öyleyse bizler sizlerin yaptığı bu hayır ve sevaplı işlerin hayır ve sevaplarında sizlere ortak olabilir miyiz?

Resûlallah (sav) Esma'nın bu sözlerini dinledikten sonra yanlarında bulunan ahabına dönerek: "Siz hiçbir kadından dini ile ilgili konularda bundan daha güzel bir soru işittiniz mi?" diye sordu. Onlar da, 'Ey Allah'ın elçisi biz bir kadının böyle güzel bir şekilde anlatabileceğini zannetmezdik' dediler.

Peygamberimiz tekrar o kadına seslenerek: Ey kadın iyi-ce anla ve seni gönderenlere de anlat: *“Kadının kocasıyla iyi geçinip, kocasının kalbini kazanması ve işlerinde kocasının muvafakati- ni almaya özen göstermesi, o faziletli işlerin hepsine denk olur” (Müslim)* buyurmuşlardır.

Ailede daha çok koruyucu ve fedakâr olan annedir. Anne çocuk için en güzel modeldir. Bir düşünür; *“İyi bir anne, yüz öğretmene bedeldir”* demiştir.

Çocuğa doğru yolu gösteren, Rabbini tanıtan, Kuran’ı öğreten, Peygamberini tanıtan annesi ve babasıdır. Bunun yanında ilk vicdan, ilk sevgi, ilk acıma hislerini ona veren ise annesidir.

Ayrıca anne ilk öğretmendir. *“İyi evlatlar iyi anaların meyveleridir”* sözü ise bir gerçeğin ifadesidir.

“Rabbin... Ana-babaya iyilik etmenizi emretti.” (İsra, 23) aye- ti ile belirtildiği gibi çocukların yetiştirilme ödevi, anne-baba- ya birlikte verilmiş, ancak anne öncelikli olarak bu görevi üst- lenmiştir. Kur’ân’da; peygamber olarak yetişen Hz. Musa, Hz. İsa ve onun annesi Hz. Meryem’in çocukluk çağındaki büyü- melerinde sadece annelerin katkıları olduğu belirtilmektedir.

Peygamber Efendimizin de babası daha doğmadan vefat etmiş, sevgi ve şefkat kaynağı annesi ile 6 yıl beraberlikten sonra; onu da kaybetmiştir.

Görülüyor ki çocukların yetiştirmeleri, terbiye edilerek ol- gunlaşmalarında babalardan fazla annelerin önemi büyüktür. Annesiz baba himayesinde büyüyen çocuktan, babasız olarak anne elinde yetişen çocuk, geçim sıkıntısı çekse bile daha iyi olgunluğa erişir. Annenin sevgi dolu kucacı, maddi zorlukla- rı da aşarak çocuğun yetişmesinde büyük önem taşımaktadır.

“Hollanda’ya gezmeye giden bir gezgin, misafir olduğu evin küçük çocuğunu sevmek için yanına çağırır ancak çocuk gelmek istemez. Adam çocuğu yanına getirebilmek için ona bir şeker vereceğini söyler. Çocuk bunun üzerine adamın ya-

nına gider. Adam çocuğu kucağına aldığı anda evin hanımı adamdan çocuğa şeker vermesini ister. Ancak adamda şeker yoktur. Adam kendisinde şeker olmadığını söyleyince kadın çocuğunu adamın kucağından alır ve adamın hemen evini terk etmesini söyler, çünkü siz çocuğuma yalan söylemeyi öğretiyorsunuz, der.”

Çocuğun tabiatı saf olduğu için, iyi ve kötü huyları kendi akranlarından, en yakın ve en çok ilişki kurduğu insanlardan öğrenir. Bir bakıma karakterinin oluşma dönemi olan 0-6 yaşları arasında en çok beraber olduğu annesinden öğrenir. Çocuğunun yanında sürekli olarak şikayetlenen bir annenin çocuğunda da aynı özellikler görülecektir. Ya da çocuğunun yanında sürekli olarak başkalarını eleştiren bir annenin çocuğu da arkadaşlarını eleştirecektir. Eve gelerek veya telefonla kendini arayan birisi için evladına “babam yok de” dedirten bir baba yalnızca çocuğuna yalancılığı öğretiyor demektir. Yine anne ve babanın çocukları yanında ya da bizzat çocuklarına geçmiş dönemlerinde yapmış olduğu kötülükleri anlatmaları çocuğun da buluş çağında benzeri işleri yapmasına sebep olabilir.

Anne olmak dünyanın en güzel duygusu, aynı zamanda da en büyük sorumluluğudur. Annelik bir içgüdüdür. Ama aynı zamanda annelik öğrenilebilir. Burada öğrenilen çocuk eğitimidir yoksa sevgi ve şefkat değil. O zaten her annede mündemictir. Bunun için çocuğumuzu eğitmek ve yetiştirmek için önce kendimizi eğitmemiz ve yetiştirmemiz gerekir.

Çocukta temel güven duygusunun oluşumunda annenin dengeli, kararlı, çocuğunu olduğu gibi kabul eden bir tutum benimsemesi büyük önem taşır. Bazı anneler aşırı koruyucu bir tavır sergileyerek çocuklarına sorumluluk vermezler, çocuğun kendi başına yapması gereken işleri yapmasına imkân tanımazlar, kısacası çocuğun bağımsız kişilik geliştirmesine izin vermezler. Bazı anneler de çocuklarını

sürekli olarak sınırlar, katı disiplin kuralları uygularlar. Bazı anneler ise tam tersine çocuklarının isteklerini yerine getirme konusunda sınırsızdırlar. Bu yaklaşımlar çocuğun kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileyen, anne-çocuk iletişiminde sorunlara yol açan, ergenlik dönemi için de potansiyel sorun olan yaklaşımlardır.

Anne, çocuğuna sevgi veren; çocuğunun ihtiyaçlarını sezip karşılayabilen; çocuğunun duygu ve düşüncelerini anlayabilen, kabul eden ve ona uygun yanıtlar verebilen; çocuğunun özgüvenini kazanabilmesi için onu destekleyen bir yetişkin olmalıdır. Kısacası çocuğunun temel fizyolojik ve psikolojik gereksinimlerini karşılayabilmelidir.

Görülüyor ki anne olmak, hele çalışan anne olmak hiç de kolay değildir. Zamanı sınırlı olan çalışan anne, çocuğunun temel gereksinimlerini karşılamak, onu tanıyarak ve anlayarak eğitmek için her gün işinden dönüşte çocuğuna kısa da olsa bir süre ayırmalıdır. Bu süreyi ev işlerini aksatmak pahasına ayırmalı, yalnızca çocuğuna konsantre olmalı ve çocuğu ile iyi ilişkiler geliştirmelidir. Yine bu süre içinde çocuğuna iyi bir model oluşturmalıdır.

Annenin, çocuğun gelişiminde ve eğitiminde en önemli ve etkili olduğu; çocuğun annesi ile kurduğu ilişkilerin, onun zihinsel, duygusal, sosyal hatta bedensel gelişimini etkilediği unutulmamalıdır.

“Bitmiyor onları doğurmakla kâr

Onları insanca yetiştirmek de var!”

İnsanca yetişen bir çocuktan ise ancak nassa itibar vardır:
“(Allah) Anneme iyilik etmemi önerdi. Beni zorba bir eşkıya yaptı.” (Meryem, 32)

ONİKİNCİ HADİS

"Bebek için anne sütünden daha hayırlı süt yoktur."

(Müsned-ü Zeyd, 5, 481)

Anne-çocuk ilişkisi çok yönlü ve psikolojik açıdan farklı sonuçlar doğuran fitri bir ilişkidir. En son tıbbî gelişmeler de beden ve ruh sağlığı konusunda anne sütünün yerini başka hiçbir gıdanın, anne kucağının yerini de başka hiçbir ortamın alamayacağını göstermiştir.

Hayata gözünü açan insan yavrusu, etrafında güvenli ve rahat bir dünyanın mevcut olduğu hissini yaşadığı ölçüde ruh-hen gelişip olgunluğa doğru ilerler. Anne ile çocuk arasındaki fitrî bir duygu olan anne sevgisi ve şefkati, çocuğun ruhî melekelerinin sağlıklı gelişmesinde temel etkindir. İlmî araştırmalar, bu sevgiden mahrum olarak büyüyen çocuklarda güçlü bir kişilik yapısının ve temel güven duygusunun yerleşmesinin hemen hemen imkânsız olduğunu göstermiştir. Bu bakımdan İslam dini çocuğun belli bir yaşa kadar annesinin yanında kalmasını öngörür. Herhangi bir sebeple anne ve baba arasında bir anlaşmazlık çıkarsa, hukuk, çocuğun (erkek ise 7-9 yaşına kız ise 9-11 yaşına kadar) annenin yanında kalmasını hükme bağlamıştır.

İçerdikleri besin maddeleri ve oranları açısından hiçbir anne sütünün birbirine benzemediği görülmektedir. Yapılan

araştırmalar her anne sütünün kendi bebeğinin ihtiyaclarını karşılayacak nitelikte olduğunu ortaya koymaktadır. Yani her annenin sütün kendine ve bebeğine özeldir denilebilir.

Annenin yaşadığı korku, çekinme, telaş, ağrı gibi stres halleri sütün oluşumunu ve akmasını olumsuz yönde etkileyilmektedir. Bu nedenle annenin sütün verirken rahat, huzurlu, sütünlerinin yeteceğinden emin ve çevresinin olumsuz etkilerinden yeterince uzak olmaları gerekir.

“Anneler çocuklarını 2 tam yıl emzirirler.” (Bakara, 233) Özellikle “2 tam yıl” ibaresinin geçmiş olması önemlidir. Çünkü çocuk, emme olayını hem fizyolojik bir gereksinim hem de psikolojik bir gereksinim olarak gerçekteştirmek zorundadır. Bu gerçekteşmediğı veya az gerçekteştiğı zaman çocukta bazı bozukluklar oluşmakta (parmak emme, tırnak yeme vb) ve çocukların psikolojik gereksinimleri tam olarak karşılanamamaktadır. Bundan dolayı sevgi unsuru ile birlikte iki tam yıl emzirme bazı davranış bozukluklarının çıkmasına engel olmaktadır. Yalancı memeler bu ihtiyacları karşılayamamakta ve anne sıcaklığını hissettirememektedir. Anne içinde bazı psikolojik ve fizyolojik rahatsızlıkların çıkmasına engel olmaktadır.

Anne sütündeki antikorlar bebeğı mikroplu hastalıklara karşı korur. Bu nedenle anne sütün ile beslenen bebekler ishal, öksürük, nezle ve diğer sık görülen bulaşıcı hastalıklara daha az yakalanırlar.

Anne sütünün içerdiği yağ miktarı emme süresine bağlı olarak değişir. Öğünün sonunda gelen sütün yağ miktarı daha fazladır ve bebekte tokluk hisnine yol açar. Bu durum bebeğın şişman olmasını önler. Böylece ileri yaşlarda ortaya çıkabilecek ateroskleroz (damar hastalıkları) ve şişmanlığın neden olabileceğı diğer hastalıklardan bebeğı korur.

Anne sütündeki kolesterol miktarı hazır mama ya da inek sütününe oranla daha yüksektir. Ancak bu yüksek kolesterol

miktarı ilk aylarda gerekli enzim sistemlerini geliştirir. Böylece ileri yaşlarda ateroskleroza yol açan yağların birikimini önlemek açısından çok önemlidir.

Anne sütündeki laktoz miktarı çok yüksektir. Laktoz kal-siyumun emilimini artırır. Bağırsakta vücut için yararlı olan laktobasillerin üremesini sağlar. Vitamin, özellikle A ve C vitaminleri inek sütüne oranla daha yüksektir.

Anne sütü her zaman temiz ve hazır bir besindir. Hazırlama, ısıtma gibi zorlukları yoktur. Yapay beslenen bebeklerde görülen süt allerjisi anne sütü ile beslenen bebeklerde görülmez. Çünkü inek sütünde bulunan allerjen proteinler anne sütünde yoktur.

Pişikler anne sütü ile beslenen bebeklerde daha az görülür. Süt salgılama süreci uterus kontraksiyonuna yol açar. Bu nedenle doğumdan sonra anne emzirmeye ne kadar erken başlarsa uterus o kadar kısa sürede küçülür ve normal haline döner.

Bebeğini kendi sütü ile besleme anne-çocuk ilişkisini kuvvetlendirerek bebeğin duygusal doyumunu sağlar. Erken (preterm) doğum yapan annelerin süt bileşimi miyadında doğum yapanlardan farklıdır. Daha fazla protein ve tuz içerir. Bu farklılık preterm bebeğin ihtiyacını karşılamaya uygundur.

Anne sütü, çocuk için en iyi, en zengin ve en sağlıklı yiyecek olup birçok yönden öteki yiyeceklerden üstündür:

— Anne sütü, besin maddelerinin kemiyet ve keyfiyeti bakımından çocuğun sindirim sistemine tamamen uygundur. Çünkü çocuk, anne rahmindeki dokuz aylık yaşantısında, annenin sindirim sistemi tarafından hazırlanan bu gıda maddeleri ile besleniyordu ve bu gıda maddelerine alışmıştı. Şimdi bu maddeler süt şeklinde salgılanmaktadır.

— Anne sütü tabii ve ham olduğu için, ihtiva etmiş olduğu besin maddelerini kaybetmemektedir. Ama inek sütü kaynatılıp içildiği için ihtiva etmiş olduğu bazı gıda maddelerini kaybeder.

— Anne sütü, sağlık açısından daha fazla güvenilir olup dışarıdaki mikroplara temas etmediği için bozulmaz. Çünkü anne sütü, annenin göğsünden direkt olarak çocuğun ağzına aktarılmaktadır. Ama diğer sütler, tencere ve ellerle temasta bulunduğu için mikrop kapabilir.

— Anne sütü, devamlı taze olarak kullanılmaktadır. Oysa öteki sütler, bekletme sonucu bozulabilirler.

— Anne sütünde sahtekârlık yoktur. Ama öteki sütlerde, su katılması gibi sahtekârlıkların olması mümkündür.

— Anne sütü, hastalık yaratacak mikroplardan uzak olup çocuğun sağlığı açısından daha emindir. Oysa öteki sütlerle bazı mikropların karışması ve çocuğu bazı hastalıklara düşürmesi mümkündür. Süt ishali, malta humması ve verem hastalığı diğer sütlerden istifade etme sonucu meydana gelmektedir.

Bütün bunlardan dolayı, anne sütü kesinlikle çocuk açısından en sağlıklı besindir. Anne sütü ile beslenen çocuklar genelde öteki çocuklara nazaran daha sağlıklı olurlar. Hastalıklar karşısındaki dirençleri daha fazladır.

Emzirmenin annelere de bir takım faydalar sağladığı bilinmektedir. Bunlara kısa başlıklar halinde baktığımız zaman;

— Emziren anneler doğum sonrası daha kolay kilo verirler.

— Emzirme, doğum sonrası rahim toparlanmasını hızlandırır.

— Emzirme gebelikten korunmanın doğal yöntemidir.

— Emzirme anne ile bebek arasındaki psikolojik bağı güçlendirir.

— Emziren annelerde demir eksikliğine bağlı kansızlık ortaya çıkma riski azalır.

— Emziren annelerin meme ve endometrium (rahim iç tabakası) kanserine yakalanma riski nispeten daha düşüktür. İleride ortaya çıkacak kemik erimesinden de korur.

— Emzirmek anneler için doğal bir sakinleştiricidir.

Hız. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Çocuk açısından, hiçbir süt, anne sütünden iyi değildir."

İslam dinine göre anne sütü çok önem taşıdığı için, anneleri bebelere süt vermeye teşvik etmek amacıyla çok fazla sevaplar vaat edilmiştir.

Resûlallah (sav) şöyle buyuruyor: "Allahu Teala, çocuğuna süt veren her kadına, çocuğun emmiş olduğu her defa süt karşılığında bir köle azad etme sevabı verir. Süt içme dönemi sona erip çocuğu süttten kesince de Allah'ın büyük meleşi elini onun boş böğrüne bırakarak, "Hayata yeniden başla. Çünkü Allah, senin geçmiş günahlarını affetti" der.

ONÜÇÜNCÜ HADİS

"Herkes derecesine göre davranın."

(Ebu Davud, Edep, 22)

Çocukluk insan gerçeğinin en önemli safhasıdır. İnsanlığın bütün gücü ve tohumu onda yaşamaktadır. Çocuğu tanımak, tarihi, medeniyeti, kültürü ve hayatı tanımak kadar zordur. Bunun için eğitim, özelde ise çocuk eğitimi insanın kendisi için yeryüzünde yaptığı işlerden en büyüğüdür.

Dinler, ahlak sistemleri, felsefeler her biri kendilerine göre bir eğitim tarzı ile insanı tanımaya çalışır. Aslında hayata, tabiata, yeryüzüne yönelik bütün araştırmaların insanı daha iyi anlamak ve tanımaya yönelik olduğu söylemek yanlış olmaz.

Nasıl ki her sanatkâr şekil verdiği ham maddeyi bütün özellikleri ile tanımak zorunda ise çocuğun eğitimi ile meşgul olan herkes de aynı şekilde onların hammaddesi durumunda ki çocuğu tanımak zorundadır. İyi anne-baba olmak ancak çocuğu tanımak, anlamak ve sevmekle olur. Çocuğu gerçekten sevmeli, ona karşı sabırlı olmalı, onu anlayışla eğitmeli, ona hayatını her anlamada düzen içinde yürütmesini, hayatta çeşitli problemlere karşı göğüs germesini öğretebilmeli ve de ona iyi bir örnek olabilmelidir.

Anne-baba olmak birçok beceriyi ve hassasiyeti gerek-

tirmektedir. Çocuğu doğumundan itibaren izlemek, tanımak, ihtiyaçlarını, özelliklerini, farklılıklarını, duygularını ifade ediş biçimini kavramak gerekmektedir. Çocuğun söylediklerinin, davranış ve tutumlarının altındaki mesajları kavrayabilmek, söylediğı ile söylemek istediğı arasındaki farkı anlamak gerekir.

Her çocuğun kendini ifade ediş biçiminin farklı olduğı unutulmamalıdır. Bu nedenle öncelikle çocukların bebekliklerinden itibaren çok dikkatlice gözlenmeleri gerekir. Çocukla geçirilecek zamanın içeriğinde hem bir takım becerilerin geliştirilmesine olanak verilmesi hem de oyuna yer verilmesi açından önemlidir. Bu içeriğin belirlenmesi için de çocuğun ve çocuğun içinde bulunduğı gelişim döneminin çok iyi bilinmesi gerekmektedir.

Çocuğun bireysel özelliklerinin tanınmasının yanı sıra belirli yaşlara ait gelişimsel ve psikolojik özelliklerin de bilinmesi önem taşımaktadır. Örneğin bir çocuğun yaşadığı korkuların o yaşa ait doğal bir korku mu yoksa fobi mi olduğunu ayırt edebilmek ve ilişkide kullanılacak dili belirlemek önemlidir.

Bir önemli konu da çocuğun yaşına uygun olarak yapabileceklerinin ve yapamayacaklarının ayırt edilmesidir. Bazen anne-babalar çocukların bazı becerilerinin gelişmesi için fırsat yaratmadıkları ve bu nedenle çocukların yaşlarına ait becerileri kazanamadıkları bilinmektedir. Örneğin eline hiç kalem verilmeyen çocuk çizgi çizme becerisini geliştiremeyecektir.

Birlikte geçirilecek zamanın içeriğinde çocuğun yaşına ait becerileri sergileyebilmesine ve geliştirmesine fırsat vermek de önemlidir. Bazen de tam tersi olarak aileler çocukların gelişim düzeylerinin çok üzerinde bazı becerileri sergilemeleri konusunda çocukları zorlayabilmektedirler. Böyle bir tutum da çocuğun yoğun performans kaygısı ve yetersizlik duygusu yaşamasına neden olabilmektedir.

Yine bazı çocuklar yaşadıkları değişik duygusal ve algısal sorunlar nedeniyle bazı becerileri yaşıtlarına göre daha geç geliştirebilmektedirler. Böyle bir durumda da çocuğun yapabileceğinden daha fazlasını beklemek aynı tür kaygılara ve yetersizlik duygularına neden olabilmekte, bunun sonucun da çocuğun daha da başarısız olması sonucu doğmaktadır.

Aslında çocuk gelişimini bilmek, çocuğu tanımak anlamında anlaşılmakta ve yapılan bütün incelemeler daha çok fizyolojik ve zihinsel gelişimi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu çocuğu sadece fiziksel olarak takip etmek, ahlak ve karakter açısından ise ihmal etmek anlamına gelir. Çocukluk dönemi ile ilgili gelişim tablolarının oluşturulması, yaşa ve cinsiyete göre gelişiminin takip edilmesi ve ailelere bu yönde telkinlerin yapılması aslında bir standart ırk oluşturmanın farklı bir versiyonu gibi görünmektedir. Oysa çocuğu her yönüyle takip etmek, onu tanımak ve anlamak açısından önemlidir. Bu ise çocuklara karşı nasıl bir tutum ve davranış belirleyeceğimiz noktasında bize yardımcı olacaktır.

Çocuğun hayal dünyasında gezinmek, onu gerçek anlamda tanımak demektir. Kendine özgü bir dünyası olan çocuk, çoğu zaman bu dünyasını kimse ile paylaşmak istemez. Hatta müdahale edilmesinden de hoşlanmaz.

Saflığın, duruluğun ve temizliğin sembolü olan çocuk, zamanı kendi içinde bölümleyen, ona farklı bir şekilde bakan, gerçek olanla, gerçeğin dışında gerçeğimsi dünyayı aynı zaman dilimi içinde yaşamasını bilen biridir. Bu bilinç çocuğun zihin dünyasını şekillendirir, olay ve olguları kendince algılar. Bizim yapmamız gereken olayları ne şekilde algıladığımız ya da anlamlandırdığımızdan çok çocuğun algı dünyasında bunun nasıl olduğudur.

Hatta bizim bilinçlenme olarak aktardığımız birçok şeyin çocuk tarafından korku olarak algılanabileceği ihtimalini unutmamalıyız. Bunun için çocuğu her yönüyle tanımak, ka-

biliyetlerini fark etmek ve kendini geliştirmesi için ortam hazırlamak, ona sık sık söz hakkı vererek, "Ne düşünüyorsun, neler hissediyorsun?" gibi sözlerle onun duygularını anlamaya çalışmak, o konuşurken yüzüne bakmak, sevdiğimizi söylemek, onu ciddiye aldığınızı ve fikirlerine değer verdiğinizi hissettirmek, yaşına uygun görev ve sorumluluklar vermek, başarısını ve olumlu davranışlarını takdir etmek gerekir.

Bunun yanı sıra, çocuğa zaman ayırmak, onunla sohbet etmek, hatalı davranışları üzerinde konuşmak ve doğru olanı anlatmak, önemli günlerini unutmamak, mutlu ve huzurlu bir aile ortamı sağlamak, aile bağlarını kuvvetlendirmek ve ona ailenin ayrılmaz bir parçası olduğunu hissettirmek de önemlidir.

Bütün bunlar her çocuğun nevi şahsına münhasır birer birey olduklarını ve her çocuğa derecesine göre davranmak gerekliliğini ortaya koyar.

Mesela çocuklarımızı en çok kızdıran davranışların başında onları başkalarıyla kıyaslamak geldiğini unutmamak önemlidir. Kıyaslamak için aynı özelliklere sahip olmak gerekir. Oysa kıyaslamanın yerine her çocuğun ayrı birer birey olduklarını, kendilerine ait duygu, düşünce, kişilik ve fizyolojik özelliklere sahip olduklarını unutmamak gerekir. Hiç unutmuyorum anne-babaları hakkında çocuklarla sohbet ediyorduk, yani onları çekiştiriyorduk! Bir öğrencim kalktı ve şunu söyledi; "Hocam onları çok seviyorum ama ah şu kıyaslamaları yok mu çıldırtıyor insanı..."

Anne-babalar her çocuğun kendine özgü niteliklerle donanmış ayrı bir birey ve keşfedilmeyi bekleyen ayrı bir dünya olduğunu düşünerek diğer çocuklarla ve kardeşleriyle kıyaslama yoluna gitmemelidir. Kıyaslamalar kıskançlık yaratır. "Senden temiz giyindiği için kardeşini daha çok seviyorum" ya da "onun notları seninkinden daha iyi" gibi kıyaslamalar, çocukta kıskançlık oluşturur. Bu ise çocuğu kaybetmenin ve

onun kıyasladığımız kişiden nefret etmesi sonucunu doğurur.

Kıyaslama yerine çocuktan istediğimiz davranışların neler olduğunu ona duyurmak ya da sezdirmekle ve ne istediğimizi açık bir şekilde söylemekle yetinilmelidir.

Kardeşler arası geçimsizlik olduğunda taraflı davranılmamalıdır. Özellikle kız-erkek, büyük-küçük ayırımı yapılmamalı ve adil olunmalıdır. Bunun yolu ise çocuklara derecelerine göre davranmakla mümkündür. Çünkü herkesin kişilik ve karakteri farklıdır. Herbiri ayrı bir dünya ve nevi şahsına münhasırdır. Onların derecesine göre davranmak ise takvaya daha yakındır.

ONDÖRDÜNCÜ HADİS

"Olgunluk Allah'tan, edep ise babadandır."

(Buhari, Edep, 1, 731)

"Edep" lügat ve söyleşide farklı manalar ifade etmektedir: Zarafet, letafet ve işlerde dikkat etmek, toplamak, ilimler, marif, beğenilmiş yöntem, güzel huy, insanı kötülüklerden alıkoyan kuvvet...

Güzel ahlak, ruh sefalığı ve kemaline de "edep" denir.

Edep, terbiye ve hayâ manalarını da ihtiva eder. Bununla nezaket arasında ince ayırım vardır. Nezaket daha ziyade dışa dönüktür. Başkalarının bir hatasını düzeltmeye yöneliktir. Yani bir aktiflik mevzubahistir. Edep ise içe yöneliktir. Daha çok kendi hal ve hareketini düzenlemekle ilgilidir.

Edep, konuştuğun zaman dilini korumak, yalnız kaldığın zaman kalbini korumak, dışarıya çıktığın zaman gözünü korumak, yediğin zaman boğazını korumak, uzattığın zaman elini korumak, yürüdüğün zaman ayağını korumak ve bütün işlerinde vaktini korumaktır.

Hak ve kural karşısında boyun eğme hali insanın edepli olmasını sağlar. Bu durumda "edep" sadece büyüklere saygı gösterme anlamında değil, her konuma uygun davranış tarzını bilme manasında bir fonksiyon görebilir.

İmam-ı Rabbani hazretleri buyuruyor ki: "Edebe riayet et-

meyen hiç kimse, Allah'a kavuşamaz, yani veli olamaz. Din büyüklerinin yolu baştan sona edeptir. Namazın sünnet ve edeplerinden birini gözetmek ve tenzihi bir mekruhtan sakınmak; zikir, fikirden (tefekürden) üstündür."

Edebin en önemli ölçüsü başkalarının senden rahatsız olmamasıdır. Tabii bunun ana zemininde Efendimiz (a.s)'in tavsiyeleri ve bizzat fiilleri vardır. Hazreti Muhammed (sav); *"Mü'min; insanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir"* buyuruyor, işte edep budur.

İnsanla şeytanın birbirinden ayrıldığı nokta edeptir. Kabahati kendi üstüne almak, iyilikleri Hak'tan bilmek edeptir. Hazreti Âdem yasak olmasına rağmen cennette o yasak ağaca yaklaştı, bir ceza olarak dünyaya gönderildi, ne dedi? "Biz nefsimize zulmettik, sen bizi affetmesen biz zarar görürüz ya Rabbi!" dedi. Yani kabahati kendi üzerine aldı. Şeytan ne dedi? Secde et denildiği halde secde etmedi "Beni sen azdırdın" dedi ve bu edepsizliği sebebiyle Rahmeti İlâhi'den kovuldu. Edebin bir başka veçhesi de budur.

"Edep aklın suretidir" der Hazreti Ali. Bu bağlamda edebe riayet edenler, haddini bilenlerdir denilebilir. Aslında edebin kazanılması ve her insanda bulunması gereken ahlaki özellikler olduğunu hatırlatmaya gerek yoktur herhalde.

Bu bağlamda hedefi iyi insan yetiştirmek olan ahlak eğitimiyle, bireyin toplum içinde ve dışında nasıl davranması ve hangi özelliklere sahip olması gerektiği öğretilir. İyi insan olmanın yolu; bilmek ve bildiğini uygulamaktan geçer. İnsan fikrini, zihnini, duygularını ve organlarını yaratılış amacına uygun bir şekilde kullanmayı bilir ve bilgisini uygularsa o üstün bir kişilik kabul edilir.

Ahlaki eğitim bireylere yalnızca belli değer yargılarını öğretmek değildir. Bireylerin doğal davranışlarını daha olgun temellere dayandırmaları için desteklenmelerini de amaçlar.

Çocuğun ilk eğitimi ahlak eğitimidir. Ahlak eğitimi çocu-

ğu kötü iş ve arkadaşlardan uzaklaştırıp iyi arkadaşlarla oynamasını sağlamak, onu iyi davranışlara teşvikle olur. Çocuğun en çok muhtaç olduğu şey, onun ahlakına itina gösterilmesidir. Çünkü çocuğun; uzlet, öfke, inat, acelecilik, taşkınlık, şiddet ve açgözlülük gibi huylarla hayata katılması onun için sonun başlangıcı olabilecek özellikleri taşıması demektir. Eğer çocuk kötü huy ve alışkanlıklardan korunmazsa, bu onun için tehlikeli olur ve hayatta her zaman sorunlar ve sıkıntılarla karşı karşıya kalır.

Aileler çocuğun ahlaklı yetişmesine büyük önem vermeli ve onları edep ve terbiyeli yetiştirmelidir. Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav); *"Kişinin çocuğunu ahlaklı yetiştirmesi, her gün sadaka vermesinden hayırlıdır"* buyurarak insanlara ufuk açıcı yol göstermiştir. Ayrıca; *"Bir babanın çocuğuna miras olarak güzel ahlaktan daha üstün bir şey bırakamayacağı"* söylemesi dünya ve ahiret mutluluğu için bir işaret olarak görülebilir.

Hatta İslam âlimlerinden bazıları çocuklarına tavsiyede bulunurken; *"Yavrucuğum! Edepten bir konu öğrenmen, yetmiş ilim konusunu öğrenmenden bana daha güzel geliyor"* buyurarak çocuklara iyi edep ve güzel terbiye kazandırmanın önemini vurgulamışlardır.

Bütün bu hakikatler bizleri bir konuda aydınlatmaktadır. O da çocuklarımızın ahlaklı olarak yetişmeleri ve insanlara karşı saygılı olmalarıdır. Bunun için neler yapılabileceğine baktığımız zaman ilk önce kendimizden başlayarak şunu söyleyebiliriz ki kızdığımız zaman hakaretler savurmak, küfretmek ve ağza alınmayacak sözler sarf etmek çocuğumuzda da bu davranışların oluşmasına neden olacaktır.

Çocuklarımızı kendi hallerine bırakmak, onlarla ilgilenmemek çocuklarda terkedilmiş hissi uyandıracığı için yalnızlaşmalarına ya da sokakların çocuklarımızı kontrol altına almasına vesile olacaktır. Bu ise çocukların evde, iş yerinde,

sokakta, kısacası her yerde kendi başlarına göre hareket edecekleri anlamına gelir ki, asıl tehlike bundan sonra başlayacak demektir.

Fil hakika, anne-babasına ve büyüklerine karşı saygılı olmaları, doğru ve dürüst birer insan olarak yetişmeleri, insanlarla iyi geçinmeleri ve zararlı alışkanlıklara bulaşmalarını çocuğun anne ve babası ile kurmuş olduğu ilişkiye göre şekillenecektir.

Asıl tetikleyici unsur olarakta sevgiyi söyleyebiliriz. Çünkü sevgisizlik ve ilgisizlik her türlü kötülüğün başıdır. Bu durum çocuklarda kendini daha fazla hissettirir. Çocuğumuzun da ahlaklı ve edepli olması için yapılacak ilk iş; sevgi ve ilgi göstermektir. Çünkü bunlar sihirli anahtarlardır ve açmayacakları kapı yoktur. Zaten kapılar açıldıktan sonra da her türlü etkileşim söz konusu olacaktır. O zaman yapılması gereken daha öncede söylediğimiz gibi çocuğumuzun edepli yetişmesi için elimizden geleni yapmaktır.

Şairin dediği gibi, *"illa edep, illa edep."*

ONBEŞİNCİ HADİS

“Çocuklarımızı çok öpün, zira her öpücük için size cennette bir derece verilir ki, iki derece arasında beş yüz yıllık mesafe vardır.

Melekler öpücüklerinizi sayarlar ve sizin için yazarlar.”

(Müsned-ü Zeyd İbn-i Ali, 505)

Sevgi açlık, susuzluk gibi, sürekli doyurulması gereken bir duygudur. Çocuk temiz havaya nasıl muhtaçsa, aynı şekilde sevgiye de muhtaçtır ve bu ihtiyacı hayat devam ettiği sürece hissedecektir.

Zihni ve ruhi gelişmenin neredeyse tek kaynağı sayılabilecek sevginin, bebekliğin ilk günlerinden başlatılıp devamlı ve ölçülü bir şekilde olması gerekmektedir. Çünkü sevginin boşluğunu doldurabilecek ve onun yerine geçebilecek başka bir şey gösterilemez.

Bebek ilk aylarda, tamamıyla pasif ve alıcı bir varlıktır. Bu dönemde onun ruhi ihtiyacı, tek kelimeyle sevgidir. Annenin ilgisi, şefkati, sıcaklığı, hatta kokusu, çocuğun süten daha çok ihtiyaç hissettiği gıdalardır. Annenin bebeğini kucağına alması, okşaması, koklaması, ona gülmesi, bebek için en büyük saadet kaynağıdır.

Mukayeseli araştırmalar, süt verme esnasında sert ve hâşin davranan, sevgi göstermeyen annelerin çocuklarının, sinirli, saldırgan ve uyumsuz olduğunu ispatlamıştır.

Temel gereksinimlerimiz arasında yer alan sevginin, çocuğun sağlıklı bir kişilik gelişiminde ve güven duygusunu ka-

zanmasında rolünün büyük olduğu bilinmektedir. Herhalde Yunus Emre'nin sözüne kulak vermek bizim için yeterli olacaktır: "Sevgi gelince bütün eksikler biter."

Sevgi bir ayna gibidir. Bir kişiyi sevdiğinizde o kişi artık sizin aynanız olur, siz de onun aynası olursunuz. Bu aynalar bir diğerinizin sevgisini yansıtırken sizler de sonsuzluğu görürsünüz. Sonsuzluk sizin içinizde, siz de sonsuz bir hakikat in erdemindesinizdir. Aslında bu mü'minliğinde işaretidir.

Çocuğu sevmek kadar, çocuğun sevildiğini hissetmesi de önemlidir. Çocuk sevildiğini hissetmeden yaşayamaz. Çünkü çocuğun dünyasının tek dayanağı ve anlamı anne-baba sevgisidir. O, bu sevgiyi yitirmemek için gösterdiği çaba sayesinde zamanla kendi kendisini yönetmeyi de öğrenir.

Bununla birlikte beceri ve yetenekleri sevgi sebebi olmalıdır. İyi huylu bir çocuk olması ya da iyi notlar alması için değil de, şartsız olarak gerçekten sevildiğinin kanıtlanmasına ihtiyaç vardır.

Sevgi çocuğun gelişim ve eğitimi için gerekli su ve gübre hükmündedir. Bu su ve gübre zamanında yeterince verilmediği takdirde, çeşitli sosyal ve duygusal nitelikte yaralar açabilir. Açılan bu yaraların yıllar sonra onarılması mümkün olmadığı, çocukluk yıllarında duygusal besiyi yeterince alamamış annenin büyüttüğü çocukta da benzer yaraların açılabilme şanssızlığı vardır. Eğer anne ya da baba sevdiği halde bunu çocuklarına belirli nedenlerden dolayı (gelenek, şımarmaması vb.) göstermiyorlarsa, çocuk bu duyguyu yaşamadığı için farklı sevgi arayışlarına yönelebilecek ve ihtiyacı olan sevgiyi farklı şekillerde tecrübe edecektir.

Hiç kimse genelde sevgi konusunda istemenin vermek olduğunu anlayamaz. Çünkü insanın sevdikleri tarafından sevilmeye ihtiyacı vardır ve bunu görmek, duymak ve hissetmek ister.

Küçük kız, annesiyle yürürken birden durdu. Yağmurdan

ıslanan gözlüğünü çıkartarak baktığı şey, babasıyla birlikte bisiklette giden bir başka kız çocuğuydu. Bisikletin arka tarafındaki minder üzerine oturan kız, düşmemek için babasına sıkı sıkı sarılmış ve soğuktan pembeleşen yanaklarını onun sırtına dayamıştı. Adamın ara sıra yana dönerek söylediği sözler, küçük kızı kıkır kıkır güldürüyordu.

Kaldırımdaki kız bisikletin arkasından bakarken, annesi durumu fark edip;

— Evdekiler yetmiyormuş gibi gözün hâlâ bisikletlerde, diye çıkıştı. Ama eğer beğendiysen, baban ondan da alır.

— Küçük kız, yumuşak bir sesle:

— Bisiklete değil kıza bakmuştım, dedi. Babası o vaziyette bile kendisiyle sohbet ediyor da...

Annesi, küçük kızı hiç duymamış gibiydi. Onun kürklerle çevrili şapkasını düzeltirken:

— Arkadaşların bu havada bile okula yürüyerek geliyor, dedi. Hâlbuki baban, işe giderken de olsa, birkaç dakikasını ayırıp seni mercedesiyle getiriyor. Kızın gözü yine bisikletteydi. Kadın, alaycı bir ifadeyle:

— İstersen baban da seni bisikletle getirsin, diye devam etti. Ne de güzel yakışır, öyle değil mi? Küçük kız inci gibi süzülen gözyaşlarını annesinden saklamaya çalışırken:

— Çok isterdim, diye cevap verdi. Belki de böylelikle, babama sarılırdım.

Anne-babanın sözcüklerinden çok, hareket ve davranışları büyük önem taşır. Çocuklar bunu görmek isterler. Burada iki farklı yöntem uygulanmaktadır. Birincisi, amaca sağlıklı bir şekilde ulaşmak için çocukla kurulacak ilişki yoluyla faaliyet paylaşmak, ikincisi ise konuşmaktır. Her ikisi de çocuklar için olmazsa olmazdır.

Anne-babanın ve aile ortamının çocuğun ilk doğduğu andan itibaren devam eden süreç içerisinde çocuğa etkisi büyüktür. Anne-babanın kişilik yapıları, eğitim durumları, mes-

lekleri, zekâ düzeyleri, bedensel ve ruhsal hastalıkları, psiko-sosyal durumları, sosyokültürel statüleri, yetiştirme tarzları ve kendi anne-babalarından gördükleri muamele, çocuğa yaklaşım tarzları, çocuk için ayırdıkları vakit vb. durumlar, çocuğu birinci planda etkiler.

Aile üyeleri arasındaki ilişkiler ve aile ortamı, psikososyal yönden gelişen bireyin en çok etkileşime uğradığı yerdir. Bu ilişkiler, bireyin kendine güvenmesini, kendine ve diğer bireylere sevgi duymasını, kimlik kazanmasını, kişilik gelişimini, sosyal beceriler geliştirmesini ve topluma adaptasyon sürecini olanaklı hale getirir.

Bütün bu ifadeler, sevginin çocuk için öneminin küçüm-senemeyecek bir gerçek olduğunu belirtmektedir. Her şeyden önce, insan ancak sevildikten sonra sevebilmektedir. Çocukluğunda yeterli sevgi görmeyen insanların, başkalarını sevmekte zorluk çektikleri bilinmektedir.

Kabul edilmesi gereken şudur ki, insan ilişkilerinde sevgi ile nefret, bağımlılık ile düşmanlık, başarı ile endişe duyguları daima yan yana bulunmaktadır. Duyguların duyulması normaldir. Normal olmayan, bu duyguların yol açtığı aşırı davranışlardır. Davranışların iyi olanları övülmeli, kötü olanları yerilmelidir ki, onların olumlu yönde yönlendirilebilmele-ri mümkün olsun. Örneğin, herkeste bulunan kıskançlık duyguları nedeniyle çocuklara, kardeşlerini kıskanmamalarını söyleyecek yerde, bu duyguları ile nasıl baş edebileceklerini öğretmek daha uygun bir yöntemdir. Bu yol büyükler için belki zordur, çocukla daha fazla meşgul olmayı gerektirir, fakat çocuklar için ve ailenin bütününün mutluluğu için gereklidir.

Sevgi ve şefkat görmeyen çocuklardan çoğu, kısa zamanda canlılıklarını kaybetmekte ve hatta ölmekte iken, sevgi ve şefkat içinde büyüyen çocuklar sağlık ve gıda bakımından kısmen mahrum olsalar bile, yine de kuvvetli ve sağlıklı birer birey olarak yetişmektedirler.

Sevgi, kalplere hayat verir. Her insan, kendini sever ve başkaları tarafından da sevilme ister. Sevilme ve mahbub olma hissi kalbi şenlendirir, insana huzur ve mutluluk verir.

Çocuk da küçük bir insan olup büyüklerden daha fazla sevgiye muhtaçtır. Yemeğe ihtiyaç duyduğu gibi muhabbet ve seilmeye de ihtiyaç duyar. Çocuk dağda mı, sarayda mı yaşadığını bilmez; ama başkaları tarafından sevilip sevilmediğini çok iyi bilir? Sevildiğini hissederse rahat ve huzur içinde gelişmesini sürdürebilir ve yüce insani vasıflara ulaşabilir.

Sevgi güzel davranış ve ahlâkın köküdür. Sevgi ışıyla çocuğun his ve atifelerini iyi bir şekilde terbiye etmek ve onu yararlı bir insan haline getirmek mümkündür.

Sevgi ve muhabbetten tatmin olmuş bir çocuk, şen bir ruha ve esenlik dolu bir kalbe sahip olur. Mahrumiyet hissetmediği için ters tepkide bulunmaz. İyimser, temiz kalpli ve güven sahibidir. O, normal bir insandır ve ruhi kompleksi yoktur. Hayırsever ve insanları seven biri olarak yetişir. Muhabbetin tatlılığını tattığı için bu hayat suyunu başkalarına ikram etmeye hazırdır. O, kendisine davranıldığı gibi insanlara davranır.

İmam Sadık der ki: "Allah, kulunu, çocuğuna karşı olan şiddetli muhabbeti vasıtası ile merhametine şamil kılacaktır."

Yüce Allah Hz. Musa'ya şöyle buyurdu: "*Çocukları sevmeye en üstün amellerdendir. Zira onların yaratılışı, Allah'a tapma ve O'nun birliğine iman üzerinedir. Eğer çocuklukta ölecek olurlarsa cennete gireceklerdir.*" (Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.615) Bu hakikate Resul-i Ekrem'de (sav) işaret etmiş ve şöyle buyurmuştur: "*Çocuklara şefkat ve büyüklere saygı göstermeyen kimse bizden değildir.*"

Biri, Resûlallah'a (sav), "Şimdiye kadar hiçbir çocuğu öpmedim" dedi. O adam gittikten sonra Resûlallah (sav) ashabına: "*Bence, bu adam cehennem ehlidir*" buyurdu. (Bihar-ul Envar, c.104, s.99) Bir diğer rivayette de: "Allah senin kalbinden

merhameti çıkardı ise ben ne yapabilirim" buyurmuştur.

Hatta Peygamberimiz (sav) bunun aleni olmasını istemiş, kalplerin yakınlaşması ve hoşnutluğun unsuru olarak tarif etmiştir. Resûlallah (sav) şöyle buyuruyor: *"Birini sevdiğiniz zaman ona karşı sevginizi açığa vurun. Sevgiyi açığa vurmak, sulh ve safa oluşturur ve sizleri birbirinize yakınlaştırır."*

Zira sevginin en bariz göstergesi olan öpme eylemini de işaret ederek çocuk eğitiminde temel kaide olarak ortaya koymuştur: *"Çocuklarınızı çok öpün, zira her öpücük için size cennette bir derece verilir ki, iki derece arasında beş yüz yıllık mesafe vardır. Melekler öpücüklerinizi sayarlar ve sizin için yazarlar."*

ONALTINCI HADİS

"Allah öpücüğe varıncaya kadar her hususta çocuklar arasında adaletli olmanızı sever."

(Tirmizi, Ahkam, 30)

Çocuklarımıza eşit ve adil davranmak onların gelişimleri, kendilerine karşı özgüven ile hayata bakış açısı kazanmaları için oldukça önemlidir.

Çocuğumuz ile geçirdiğiniz vakit onun özgüven gelişimi açısından çok önemlidir, çünkü ona vakit ayırmamız ona verdiğimiz değeri göstermektedir. Çocuğun dünyasında bu böyledir. Varlığı ile yokluğu hesaba katılmayan ve sanki o evde yokmuş gibi davranılan çocuğun kendine olan güveni dolaylı olarak negatif etkilemektedir. Özellikle çocuk sayısının fazla olduğu ailelerde her bir çocuğa eşit ve adil bir şekilde vakit ayrılması önemlidir. Çocuk sayısının az olduğu veya tek çocuklu ailelerde ise diğer kardeşler olmadığı veya sayı az olduğu için çocuğun daha fazla sıkılacağı hesap edilerek zaman geçirme görevi anne-babaya biraz daha fazla düşmekte ve ebeveynler biraz fazla yorulmaktadır.

Bazen anne-babalar çocuğun verdiği tepkilere karşı nasıl davranması gerektiği konusunda kararsız kalabilmektedir. Bazen gülüp geçmekte, bazen de "Acaba hatalı mıyız?" şeklinde düşünmektedirler.

Ailede dengesizlik ve tutarsızlık çocuklar arasındaki dav-

ranışlarda farklılıklar ortaya çıkarabilmektedir. Hiçbir anne ve baba çocuk ayırımı yaptığını kabul etmez. "Beş parmağın birini kes bakalım hangisi acımayacak" denilirken beş parmağın eşit yaratılmadığının ve hepsinin birbirinden farklı olduğunun acaba farkında değiller midir? Bütün çocukların eşit düzeyde sevdiklerini söylemelerine rağmen kimi anne-babanın bazı çocuklarını daha çok sevdikleri gözlenmektedir. Böyle durumlarda anne-babalar sevdikleri çocuklara daha fazla zaman ayırır ve onları kayırırlar. Evdeki diğer kardeşler bu durumu fark ettikleri andan itibaren hem anne-babaya hem de kardeşlerine karşı kıskançlık ve kin duyguları beslemeye başlarlar. Anne-babanın gözündeki bu kardeşi düşürmeye ve onu kötülemeye çalışırlar. Amaç anne ve babadan biraz daha fazla ilgi ve sevgi koparabilmektir.

Anne ve babaların çocuklar arasındaki tutarsız ve ayırmacı davranışlarından bir başkası ise kız-erkek çocuk ayırımıdır. Erkek çocuklar kız çocuklara oranla daha ayrıcalıklıdır. Erkek çocuklar el üstünde tutulurken, kız çocuklar daha geriplanda yer almaktadır. Bazı aileler de ise durum tam tersine olabilmektedir.

Çocuğa verilen eğitim türünde de tutarsızlık görölmektedir. Anne-babalar çocuklarına karşı bazen çok hoşgörölü, bazen katı, bazen adaletli, bazen de vurdumduymaz davranabilmektedirler. Bu durumda çocuğun kafası oldukça karışmaktadır. Hatta eğitimdeki bu tutarsızlık anne-baba arasında da görölmektedir. Bazen sadece anne tutarsız davranırken, bazen de baba tutarsız davranabilmektedir. Çocukta bu nedenle dengesiz hareketler sergilemektedir. Çocuk münecim değildir ki anne-babasının ruh durumunu önceden tahmin edebilsin ve ona göre davranabilsin.

Büyük çocukların yetiştirilme tarzı ile küçük çocukların yetiştirilme tarzları arasında da farklılıklar görölmektedir. İlk çocuğu yetiştirirken daha otoriter, kuralcı ve hatalı olurken,

ortanca çocuklara ise biraz daha esnek davranılmakta, küçük çocuklarda ise daha sevecen ve hoş görülölünmektedir. Anne-babaların küçük çocukları daha fazla korudukları ve büyük çocuklara ise erken yaşta fazla sorumluluk yüklenildiği de diğeri bir gerçektir.

Günümüzde yapılan araştırmalarda çocuklarda görölün; "intihar, transvestizm (kadınların erkek, erkeklerin kadın gibi giyinmesi), altını ıslatma, kıskançlık ve düşmanlık hislerinin doğması" gibi bir takım ruhi bozuklukların sebebi olarak anne-babaların çocuklar arasında yaptıkları ayırımın da yer aldığı bilinmektedir.

Bir ailenin iki çocuğı vardı. Burak 5, Hatice 3,5 yaşında idi. Hatice çıktığı masanın üzerinden atlarken, babası ona, "Benim kızım büyümüş de nerelerden atlıyor" derken, ama aynısını Hatice'nin ağabeyi olan Burak yaptığında, onu azar-larcasına; "Kocaman çocuk oldun, masanın üzerinde geziyor-sun" derdi.

Bu ve buna benzer davranışlar ev içinde o kadar yaygın-laşır ki, artık Burak Hatice'ye karşı anne-babasının olmadığı zamanlarda kırııcı olmaya ve onu dövmeye başlar. Kardeşini sevmediğı görülür. Burak kardeşine karşı kin besler hale gelir. Çünkü anne-babası kendisine farklı, kardeşine farklı davranı-yordur. Daha sonra anne ve baba bu çocukta olan değişimi bir türlü anlayamaz.

Anne-babanın çocukları arasında ayırım yapması, aile mutluluğunu azaltır. Çocukları birbirine düşürür ve dışlandı-ğını hisseden çocuk farklı davranmaya başlar.

Kız çocuklarının doğar doğmaz öldüröldükleri bir dö-nemde peygamber olarak görevlendirilen Hz. Muhammed (sav), kız çocuklarını da erkek çocuklardan ayırmamak gerek-tiğini, kız çocuklarını öldürmenin günah olduğunu bildirmiş ve hepsine eşit sevgi ve ilgi göstererek, topluma da güzel bir örnek olmuştur. Peygamberimiz (sav)'in kız çocuklarındaki

güzel özellikleri vurguladığı sözlerinden biri şudur: "Kız ne güzel evlattır. Şefkatli, yardımsever, munis, kutlu ve analık duyguları ile doludur."

O dönemde kız çocukları, erkek çocuklarından ayrı tutulurdu. O, erkek çocukların üstün görülme anlayışını yıkmıştır. Peygamberimizin kız ve erkek ayrımı konusunda getirdiği en büyük yenilik, kadınların da mirasçı olmalarıdır. Çünkü o dönemde ölen kişilerin varlıkları sadece erkeklere kalıyordu.

Peygamberimiz, aile bireylerinin eğitimine önem vermiştir. Kız erkek demeden tüm çocuklara iyi eğitim vermenin önemi üzerinde durmuştur.

Peygamberimiz, sonradan evlatlık edindiği Zeyd'i kendi çocuklarından hiç ayrı tutmamıştır. Zeyd'e kendi yediklerinden yedirmiş, giydiğinden giydirmiştir.

Âdil ismi ile muttasıf olan Allah, kullarına karşı adil olduğu gibi, kullarının da birbirlerine karşı adaletli davranmalarını ve iyilikte bulunmalarını emretmektedir. (Nahl, 90) Bu ilâhî emir, aynı zamanda anne-babanın evlâdına karşı göstereceği ilginin de esasını teşkil etmektedir. Ebeveyn tarafından çocuklar arasında gösterilecek adaletli muamele, saygınlıklarının artmasına vesile olur.

İslâm adabı kız veya erkek çocuklar arasında ayırım yapmayı hoş görmemektedir. Öyle ki, gönül işi olan sevgide bile her iki tarafı eşit tutmayı öngörmektedir. Ebû Hureyre'den rivayet edilen şu hadis bunun açık bir delilidir:

Peygamber (s.a.v)'in yanına bir adam gelmişti. Yanında da bir çocuk vardı. Adam çocuğu öpmeye başlayınca Peygamber, "Onu seviyor musun?" diye sordu. Adam "Evet" deyince Resûlallah (sav) şöyle buyurdu: "Çocuğa olan şefkatinle sen de Allah'ın merhametine lâyıksın. Çünkü Allah, merhametlilerin en merhametlisidir." (Buhari)

Hız. Enes'in rivayetinde ise şu ilâve vardır: "Adam çocuğunu öpüp dizine oturttu. Derken bir de kızı geldi. Onu da

önüne oturtunca Resûlallah (sav) "Aralarında eşit muamele yapacak mısın?" diye ikazda bulundu." (*Buharî*)

Aslında eşit ve adil olma hali sadece çocuklarımız için değil bütün işlerimiz için geçerli olan bir kaidedir. Abdullah b. Amr'dan rivayet edildiğine göre Resûlallah (sav) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz adaletle hareket edenler, Allah nezdinde nurdan minberler üzerinde olacaklardır. Bunlar; hükümlerinde ve aile fertleri ile mütevellisi oldukları kimseler hakkında adil davrananlardır."* (*Müslim, Nesai*)

Genel kaide ise bellidir; *"Adaletli olun, çünkü o takvaya daha yakındır..."* (*Maide, 8*) Hatta; *"Öpücüğe varıncaya kadar."* (*Tirmizi*)

ONYEDİNCİ HADİS

"Kim kendi neslinden küçük bir çocuğu razı oluncaya kadar memnun ederse, Allah'ta onu razı oluncaya kadar memnun eder."
(İbn-i Hamza, el Beyan ve't Tarîf fi Esbabı Vurudı'l Hadis, 2, 135)

Her insan kendi neslinden olan çocukları memnun etmek ister. Bu arzu aslında insanoglunun memnun olma isteğinin en naif noktasını oluşturur. Hayatı boyunca çeşitli sıkıntılara katlanan insanların dünya hayatı için memnuniyet arama isteği, genellikle çeşitli engellerle karşılaşır. Yine de bu istek devam eder ve bir ömür boyu sürer.

İnsanların çocuklarını memnun etmesi ise sadece maddi ihtiyaçlarının karşılanması ya da her istediğinin yerine getirilmesi şeklinde algılanmamalıdır. Memnun etme hem maddi hem de manevi boyutu olan bir hadisedir ve disiplin sağlar.

Olayın maddi boyutuna baktığımız zaman çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması ve ekonomik olarak sıkıntıların giderilmesi şeklinde algılanabilir. Bu ihtiyaçların karşılanması çocukların kendilerini rahat hissetmelerine ve psikososyal açıdan ortaya çıkabilecek sorunların giderilmesine yardımcı olmaktadır. Özellikle insanlardaki memnun olma halinin, almadan çok verme ile alakalı olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü ekonomik olarak insanlara yardımcı olmak huzur ve rahatlamayı, yardım almak ise bir tür ezikliği hissettirir. Bu his bazı insanlarda o kadar yoğun olarak yaşanır ki maddi olarak ihtiyaç

içerisinde olsa bile bunu saklamayı ve iffetlerinden dolayı istememeyi tercih ederler. Yine de erdem sahiplerine, bu tip insanları bulması öğütlenir ve bu arayış takdir edilir. İşte memnun olma buradan itibaren başlar. Arayış ve buluş...

Bu serüven kişinin kendi çocukları için de geçerlidir ve hatta öncelenmesi takdir ve tavsiye edilir. Kişinin vereceği en hayırlı sadakanın kendi ailesi ve çocukları için verileni olduğu bildirilir.

Memnun etmenin bir de manevi boyutu vardır. Bu boyut diğer maddi boyuttan daha önemlidir. Çünkü olay çocukların memnun olma hadisesidir ve onlar için maddiyattan çok daha elzemdir. Anne-babalarının kendileriyle ilgilenmesi, oyunlar oynaması, birlikte zaman geçirmeleri ve birçok istekler tamamen psikolojik ihtiyaçlarının giderilmesine hasredilmiştir. Hatta çocuklar için bunlardan daha önemli bir şey yoktur denebilir. Çünkü çocuklar ne giydiklerine bakmazlar ama anne ve babasının kendisi ile ilgilenmesine bakarlar. Bunun için de çok değişik yollar denerler.

Peygamberimiz (s.a.v) çocukları memnun etmek için dediklerini yapar, onların kalbini kazanırdı. Çeşitli oyunlar oynar ve arkadaşlarına da örnek olurdu.

Bir seferinde Hz. Hasan'ı omuzuna almış, gidiyordu. Bir adam kendisini bu halde görünce, Hasan'a;

— Ey çocuk, bindiğin binek ne güzeldir, dedi.

— Peygamberimiz de cevap verdi:

— O da ne güzel binicidir.

O bir peygamber olduğu halde omuzunda çocuk taşımaktan utanç duymuyor, bununla iftihar ediyordu.

Peygamberimiz çocuklara o kadar şefkatli ve hoşgörülü idi ki, bebekler ve küçük yaştaki çocuklar kucağını ıslatsalar dahi onları anlayışla karşılar, işlerini bitirinceye kadar kendi hallerine bırakırdı.

Peygamberimizin torunu Hüseyin, sütannesi Ümmü-

Fadl'in yanındaydı. Bir defasında Peygamberimiz Hüseyin'i görmeye gitti. Ümmü Fadl der ki:

"Hüseyin'i emziriyordum. Resûlallah (sav) yanıma geldi. Çocuğu istedi, verdim. Çocuk hemen üzerine akıttı. Almak için elimi uzattım. "Çocuğun işemesini kesme" dedi. Sonra bir bardak su istedi ve çocuğun ıslattığı yere döktü."

Peygamber Efendimiz çocukların ağlamalarına dayanamaz, onların susturulmasını, yorulmamasını isterdi. Sevgisi ve şefkati çocukların ağlamasına dahi müsaade etmezdi.

Hanımlarını sıkı sıkıya tembih eder, Hüseyin'den söz ederek, "Bu çocuğu ağlatmayın" der, ağlayan çocuğun susturulması konusunda da şöyle buyururdu: *"Kim ağlayan çocuğunu susturuncaya kadar gönüllerse, Cenab-ı Hak ona Cennette memnun olacağı kadar nimet verir."*

Öyle ki, bazen ağlayan bir çocuk sesi duysa namazını bile kısaltır, annenin çocukla meşgul olmasına imkân verirdi.

Peygamberimiz Mescitte namaz kıldırırken cemaatte çocuklu anneler de bulunurdu.

Sahabelerin bu husustaki anlatımı şöyle:

Resûlallah (s.a.v) bize sabah namazını kıldırmişti. Namazda iki kısa süre okudu. Namaz bitince Ebû Said el-Hudrî sordu:

"Ya Resûlallah! Bugün daha önce yapmadığınız bir şekilde namazı kısa kıldırınız..."

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle açıkladı:

"Geride kadımlar safındaki çocuk sesini duymadım mı? Annesinin onunla ilgilenmesini temin edeyim dedim."

İnsanların, özellikle annelerin çocuklara olan merhametine karşı, onların incinmemesi ve huzur bulması için namaz gibi "dinin direği" olan bir ibadeti bile kısa kesen rahmet peygamberi, çocuk ağlamasına dayanamaz ve hem çocuğu hem de anneyi rahatlatan bir uygulamaya hayatiyet kazandırır. Bununla hayat bulan insanlar terk edilmişlikten kurtularak

kabul edilmişlik hissini yaşarlar. Kabul edilmek ise insana özelde ise çocuklara memnuniyet verir.

Fahr-i Kâinat Efendimiz'in evlâtlarına olan sevgi ve şefkati bütün ümmetine örnek teşkil edecek müstesna bir seviyededir. Onları bazen sırtına, bazen karnının üzerine alıp eğlendirirdi. (*Heysemî*)

Bazen camide namaz kıldırırken bile omzuna veya sırtına binerler, ses çıkarmazdı. Ebû Hureyre hazretleri şöyle anlatır:

Resûlallah (sav) ile birlikte yatsı namazı kılıyorduk. Efendimiz secdeye varınca Hasan ile Hüseyin sıçrayıp sırtına bindiler. Başını kaldırdığında onları arkasından incitmeden aldı ve yere koydu. Secdeye vardığında tekrar bindiler. Namaz bitinceye kadar böyle devam etti. Namazdan sonra onları dizine oturttu. Yanına vardım ve:

— Ya Resûlallah! İstersen onları evlerine götüreyim, dedim. O arada (mucizevî olarak) bir ışık parladı. Efendimiz onlara:

— Haydi, annenize gidin! dedi. Çocuklar eve girinceye kadar ışık yanmaya devam etti. (*İbn-i Hanbel, II, 513*)

Memnun olma ve çocukları memnun etme her şart ve ortamda gerçekleşebilecek bir durumdur. Bunun için zaman ve mekân söz konusu değildir. Sadece memnun olma vardır ve aslında memnun olma hem yaratan hem de yaratılarda gerçekleşir. Hakikat ise her zaman yanı başımızdadır: “Kim kendi neslinden küçük bir çocuğu razı oluncaya kadar memnun ederse, Allah'ta onu razı oluncaya kadar memnun eder.”

ONSEKİZİNCİ HADİS

*“Kim ağlayan çocuğunu sakinleştirtinceye kadar gönüllerse, Cennab-ı Hak cennette ona memnun oluncaya kadar itada bulunur.”
(Deylemi, 2, 147/a)*

Anne-babalar çocukların yaşadıkları dönemlerin özelliklerini bilmelidirler. Bunu bildikleri zaman, hem çocukların anormal davranışlar sergilemediklerini anlarlar, hem de kendileri psikolojik olarak rahatlamış olurlar. Bu rahatlık beraberrinde sabır ve hoşgörüyü de getirecektir.

Bebekliğin ilk döneminde anne çocuktan birkaç saat uzaklaşsa, çocuk kendisini sudan çıkmış balık gibi hisseder. Çocuk kendini güvende hissetmezse müthiş bir tehdit altında olduğunu zanneder, korkar ve bünyesi stres hormonları salgılar. Annesini “sığınılacak bir liman” olarak gördüğü için annenin varlığı çocuğun kendisini güvende hissetmesini sağlar. Hatta halkımızın kısa süreliğine annesinden ayrı kaldığı için huysuzlaşan, ağlayan bebekleri sakinleştirmek için bulduğu güzel bir çözüm vardır: Çocuk ağladığı zaman ona annesinin bir eşyasını koklatırlar, annesinin kokusunu alan çocuk sakinleşir çünkü bu koku kendisini güvende hissetmesini sağlar.

Bütün bebekler ağlar. Bunu unutmayın. Dahası yeni doğanlar günde 1–4 saat arası ağlarlar. Bu bebeğin bir şeye ihtiyacı olduğunu size söyleme biçimidir. Yalnızca sıkılmış olduğu için de ağladığını unutmayın.

Bebeğinizin ağlamasının ne anlama geldiğini öğrenmek önemlidir.

3. ayın sonuna geldiğinizde, bebeğiniz, ara sıra uyansa bile geceleri 10 saat kadar uyuyabilmelidir. Bu dönemdeki bebeklerin uyuyana kadar ağlaması çok sık görülen bir durumdur. Ağlamanın onu rahatlattığı gözlenmiştir. Böyle zamanlarda bebeğinizi kucağınıza alın ve sakinleştirmeye çalışın; bu, bebeği gevşetir ve uyutur. Onu sakinleştirmek için;

- Sallanan sandalyede, salıncakta ya da kucakta sallayın,
- Kanguruya koyup gezdirin,
- Arabasında gezdirin.

— Etraftaki gürültüyü azaltın ve uyumaya bırakın. Sırt üstü yatağına yatırın, kapıyı kapatın, başka odaya gidin ve başka şeylerle meşgul olun. Biraz rahatsız olacak ama sonunda uyuyacaktır.

— Enerjinizi, çocuğunuzun gerçekten ihtiyacı olduğu zamanı saklayın. Yatakta 15 dakikadan fazla ağlarsa tekrar kucağınıza alıp baştan bütün sakinleştirici metotları kullanın.

— İleriki aylarda gelişebilecek uyku problemlerinden koruyun. Bebeğinizin kolik ağlaması 3. ayda kesilmeyebilir. Uyku alışkanlığını edinmesi için, bebeğiniz hafif huysuz ancak henüz ağlamadan yatağa koyun ve kendi kendine uyumaya bırakın. Hem sallayıp, hem emzirerek uyutmaya çalışmayın. Kolik önlenemez ama uyku problemleri önlenabilir.

— Gündüzden çok gece uykusunu arttırın. Gündüz çok uzun uyutmaktan kaçının. Gündüz eğer uyku 3 saati geçerse hafifçe uyandırın, altını değiştirip besleyin. Bu, gece uykusunun az olmasını önler.

Bunun yanında birinci yaşı sonları ve ikinci yaşı başları, çocuğun "Ben Çağı" diyebileceğimiz özellikler gösterdiği, psikolojik sürecin başladığı dönemdir. Tuvalet eğitimi dönemi diye de bilinen bu dönem, çocuk için büyük değişimlerin olduğu bir evredir. Çocuk artık yürüyor, konuşuyor ve çevresi-

ni büyük bir merakla araştırıyordu. Bu arada; eline her geçeni ağzına götürüp, tadına bakmaktan da geri kalmıyordu. Suyu oynamaya bayılır, yemeklerini yere ve üstüne başına dökmesi ona büyük bir zevk verir.

Tüm bunlara ek olarak bu dönemde, çocukta başka bir özellik baş gösterir. Çocuk her gördüğü nesneyi, oyuncacı ve eşyayı fazlasıyla sahiplenir. Bir kere eline geçirdi mi, "benim... benim" diye tutturur. Elinden almaksa; hemen hemen olanaksız gibidir. "Benim" diye sahiplendiği eşya ya da oyuncak elinden alındı mı, sanki kıyamet kopuyor sanırsınız. Çocuk kendini yerden yere atar, ellerini yumruk yapar, önüne ne gelirse vurur. İstedikini almadan da kolay kolay sakinleşmez. Bu tablo, anne-baba için tam bir faciadır. Anne-baba çocuğu sakinleştirmek için elinden alınan eşyayı geri verseler de artık iş işten geçmiştir, çocuk onların bu davranışlarını asla affetmeyecektir. Bu yüzden de susmak yerine, daha da şiddetli bağır-maya başlar.

Bu dönemin başında çocuğun ilk öğrendiği kelime "Hayır!"dır. Çocuk kendisine olumlu-olumsuz ne söylenirse söylesin her şeye "Hayır" yanıtını yapıştırır. "Ne şirin bir çocuksun sen, gel... Bana bir yanak ver" deseniz çocuğun yanıtı "Hayır" olacaktır. "Yavrum sallanıp duruyorsun, çişin mi var? "Hayır!" "Bu yemeği sevdin mi..?" "Hayır!" Bu örnekler daha da çoğaltılabilir. Sanki doğduğundan bu yana o şirin, sevimli, herkese sevecen davranışlar gösteren sempatik bebek gitmiş, yerine her söylenene "Hayır" diye olumsuzlukla yanıt veren, "Evet" kelimesini hiç duymamış bir çocuk gelmiştir. Tüm bunlara bir de çocuğun "Ben" tutkusu eklenince, anne-babalar kendilerini çıkmaz bir sokakta bulmuş gibi olurlar.

İşte burada ebeveynlerin nasıl davranmaları gerektiği önemlidir. Çünkü bu davranışlar çocuğun kişilik ve karakterini şekillendiren davranışlar olacaktır.

Çocuk ağladığında sakinleştirmek için annen veya baban

gelecek, akşam seni atlıkarıncalara götürecek diye yalan söylemeleri, yapılamayacak vaatlerde bulunmaları çocuğun bir dahaki sefere onlara güvenemeyeceğinin işaretidir.

Bununla birlikte Televizyonu çocuğunuza ilgi göstermediğiniz zamanların yerine kullanmayın. Çocuğunuzu sakinleştirmek veya neşelendirmek için de TV'yi araç olarak kullanmayın.

Televizyon seyretmesine izin vererek ödüllendirmeyin. Söylediklerinizi değil, yaptıklarınızı taklit ederler. Bu nedenle olumlu bir model olun.

Araştırmalar birçok ailenin çocukları sakinleştirmek ya da geliştirmek için kullandıkları televizyonun çocuk gelişimini olumsuz yönde etkilediğini ortaya çıkmaktadır.

Hatırını sormanız onun için en güzel hediyedir. Onunla sohbet etmekse başlı başına bir eğlencedir. Aslında onu tarif etmek imkânsız, gerçekte gönül gözüyle görmek lazımdır. Gerçekte göründüğünden daha bilinçli, çoğu zaman suskun, keyfi olduğundaydısa oldukça hoş sohbetlidir. Ama bir kızdı mı onu görmelisiniz. Yooo aslında hiç kimseye çatmaz ve asla zarar vermez. O kendi kendine kızar, içinde söylenmeye başlar. Küçük bir çocuğun tedirgin bakışları ve kaygılı duygularıyla cevap arar. Onu sakinleştirmek hiç de zor değildir. Gerçek olmasa da kendini iyi hissetmesini sağlayacak birkaç söz yeter de artar bile...

Çocuğunuz korktuğunda onu sakinleştirmek için "Bunda korkacak ne var!" demeyin. Bu, onun duygusunu hafife almak, önemsememek olur. Onun yerine "Merak etme, ben senin yanındayım, seni korurum" diyebilirsiniz.

Korkulacak şeylerden uzak tutmak, çocuğunuzu korumaz. Tersine, bilgilendirmek gerekir. Ancak şuna dikkat etmelisiniz: Çok fazla anlatmak da korkuyu kuvvetlendirebilir.

Koşma düşersin! şeklinde sürekli yapılan uyarılar, bazı çocukları gereğinden fazla korkutup cesaretsiz, güvensiz yapabilir.

Özellikle yaşamın ilk yıllarında çocukların öfkelerini kontrol edebilmesinin öğretilmesi, saldırganlığın önlenmesinde önemli bir çabadır. 2-3 yaşlarında çocuklarda görülen öfke nöbetlerinin aslında sebebi, çocuğun kendisini dil açısından tam anlamıyla ifade edememesidir. Böyle bir anda öncelikle ailenin çocuğu sakinleştirmesi, onunla tartışmaya girmemesi, sakinleştikten sonra da onu öfkeliendiren olayı tespit etmesi gerekir. Birebir ilişki kurma, anlaşıldığını, onaylandığını hissettirme sakinleştirmek için önemli adımlardır. Daha sonra da mümkünse olayın çözümünü çocukla birlikte tespit etmek yerinde bir davranış olacaktır.

Bunun yanında çocuğu öperek sakinleştirmek ise gerilimi azaltıyor, güçlüyü tatlılaştırıyor, o an için yatıştırıyor ve statükoyu kabul ettiriyor.

Özellikle unutulmaması gereken noktalardan bir tanesi de ortaklaşa konulmuş ailenizin kuralları olması gerekliliğidir. Herkesin ev içindeki sorumlulukları, alanları çizilmeli, düzenli bir aile ortamı sunulmalıdır. Günlük programlar hazırlayabilir, uygulayabilirsiniz. Çocuğunuzun öfke krizine ilgi göstermeden önce sakin olmak, olumlu davranışlar sergilediğinde onu ödüllendirmek, çok fazla "yapma" demeden ama kuralları da unutmamak, çocuğun enerjisini harcayabileceği mekânlar, aktiviteler sunmak, yaşlılarıyla arkadaşlık edebileceği ortamlar oluşturmak ilk elden yapabileceğimiz işler sayılabilir.

Bu bağlamda rahatlamak ve sakinleşmek için kendinize zaman ayırmak, kriz ortamından uzaklaşmak için kendinize çok kısa bir ara vermek; Örneğin birkaç dakika yürümek, zihninizi sakinleştirmeye çalışmak gerekir. Eğer siz sağlam olursanız ailenize daha çok yardım edebilirsiniz.

Ayrıca çocuğun sahip olduğu bu olumsuz niteliklerin "geçici" olduğunu; dört yaşın sonundan itibaren daha söz dinleyen, daha mantık çerçevesinde hareket edebilen, daha az ağ-

layan ve daha sosyal bir çocuk olacağını bilmek de anne-babayı rahatlatan faktörler arasındadır.

Bu dönemde çocuğunuz istenmeyen bir davranış yaptığında ya da kendisine ait olmayan bir oyuncak ve eşyayı "benim" diye sahiplendiğinde çocuğa "bırak onu..." diye kızmak yerine, ilgisini ve dikkatini başka yöne çekin. Ona ait bir eşya ya da oyuncak verin. Elinde, kendine ait olmayanı yumuşak bir şekilde, gerekli açıklamayla yavaş yavaş alın. Ve verdiği için çocuğunuza "teşekkür ederim" deyip, onu bu şekilde ödüllendirin. Sizin takdirinizi almak, onun için büyük bir ödüdür.

Çocuğunuz etrafı çok dağıtıyor, her şeyi karıştırıyor diye kızıp sinirleneceğinize; dağıtıp, kırıp dökeceği bir yer ayırın ve orada oynamasına zemin hazırlayın. Çocuğun ev içinde rahatça oynama özgürlüğü olmalıdır.

Kırıp döktüğünden dolayı çocuğa aşırı cezalar vermeyin, fakat her yaptığına da göz yummayın.

Ve en önemlisi, küçük kızınızla ya da küçük oğlunuzla karşı karşıya oturup, bir yetişkinle konuşur gibi konuşun. Çocuğunuzun ellerini tutun, gözlerinin içine bakarak, yapmasını istemediğiniz davranışları, nedenlerini ve onun neyi nasıl yapabileceğini, onun anlayabileceği bir dille, kısa cümleleri kurarak ve çok basit olarak anlatın.

O gözlerini kocaman kocaman açıp, size sizi anlamıyormuş gibi bakacaktır ya da sıkılıp kucağınızdan inip gidecektir. Bunlar sizi üzmesin. Çocuğunuzun beyni tıpkı bir bilgisayar gibidir. Şimdi kayıttadır, zamanı gelince, öğrettiklerinizi size çok güzel sunacaktır. Yeter ki sabırlı olun ve onunla konuşmayı asla ihmal etmeyin. Unutmayın, çocuğunuzun uykuya, yemeye, oyuna ne kadar ihtiyacı varsa, sizi dinlemiyor gibi görünse de, öğütlerinize ve sohbetlerinize de o denli ihtiyacı vardır. Bu onun sakinleşmesini ve her şeye ağılamasını sağlayacak, bu şekilde istediği her şeyi ağlayarak elde edemeyeceğini öğretecektir.

Bütün bunlara rağmen; *"Kim de ağlayan çocuğunu sakinleştirinceye kadar gönüllerse, Cenab-ı Hak cennette ona memnun oluncaya kadar itada bulunur."*

ONDOKUZUNCU HADİS

"Küçüklerimize şefkat etmeyen bizden değildir."

(Ebu Davud, Edep, 66; Müstedrek, 1, 62)

Sevgi ve şefkat insan ruhunun üretebildiği en gönül okşayıcı duygulardır. Sevgi, övgü ve takdir insana değerli olduğu duygusunu verir; değerli olduğunu hisseden insan da çevresine değer verir. Hepimizin ortak amacı çocuklarımızın fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı yetişmesidir. Bunda anne-baba tutumlarının etkisinin büyük olduğu gerçeği yadsınamaz. Anne-babaların çocuklarına yönelik tutumlarının sağlıklı olması, büyük ölçüde onların kendi içlerinde barışık, dengeli, huzurlu ve birbirlerine karşı sevgi ve saygılı olmalarına bağlıdır.

Çocuk yetiştirmek temelde sevgi, şefkat, merhamet ve sabır isteyen; ahlâk, edep ve faziletle yürütülmesi gereken bir eğitim ve bakım işidir.

Annenin çocuğunu bağrına basması, onu kucağına alıp okşaması, kanadı altına alması, koruması, himaye etmesi annenin fıtrat gereği yapısında mevcuttur. Çocuğun doğduğu günden itibaren anneden aldığı şefkat, onun ileriki yıllarında kendine güvenen, cesur, merhametli ve kendi ayakları üzerinde durmasını bilen olgun bir insan olmasının temelini oluşturmaktadır.

Sadece anneden değil babadan da bu sevgi, şefkat ve merhameti görmesi gerekir. Yoksa bir kanadı kırık kuş misali yalpalayacak ve istedik sonuçlar elde edilemeyecektir.

Her çocuğun anne-babasından yumuşaklık, şefkat, merhamet görmek isteği içsel bir ihtiyaçtır ve tüm yaşam boyu devam eder. Bu başkasından beklenen ilgi ve şefkatten farklıdır. Bir kimse ilgi ve şefkat görmediği bir insandan son bir çözüm olarak bağlantısını koparıp kurtularak başka bir insana yönelebilir. Oysa her çocuğun tek anne-babası vardır. Çocuğun başka seçeneği yoktur. Başka koruyucusu yoktur. Anne-babalarınca duygusal olarak örselenmiş, aşağılanmış, değersiz görülmüş çocuklar yaşadıkları bu örselenmeden yola çıkarak kendileri hakkında olumsuz imajlar geliştirirler. Ben değersizim, gereksizim, önemsizim, kötüyüm gibi. Bunu hayata da genelleştirip hayatın kötü, gereksiz, anlamsız, acımasız olduğu sonucuna varırlar. Yani; 'Ailem beni değerli bulmuyor' önermesinden; 'Ben değerli değilim' önermesine geçiş yaparlar. Bu çocuk için çok ciddi bir "kendilik algısı bozukluğudur."

Aile ortamının çocuğa sağladığı sevgi ve şefkat, çocuğun mutluluğu ve huzuru için vazgeçilmezdir. Bu nedenle, istenilen bir çocuk olarak dünyaya gelmek, yaşamın ilk yıllarında saygı, sevgi, şefkatle büyütülmek, kişinin sağlıklı bir şekilde gelişmesinin olmazsa olmaz koşullarındandır. Aile, hem çocuğun her yönüyle gelişimi ve eğitimindeki doğru yerini ve rolünü bilmek, hem de dıştan gelen zararlı olabilecek etkileri ortadan kaldıracak önlemleri almak zorundadır.

Bir zamanlar araştırmacılar, diğer insanlara yönelik gerçek bir şefkat ve ilgi duygusunun yaş yetişkinliğe doğru ilerledikçe ortaya çıktığına inanırlardı. Ama artık, bu inancın doğru olmadığı, kişinin kendini bir başkasının yerine koyma (empati) ve ilgiyle karışık endişelenme işaretlerinin çok daha küçük yaşta gözlenebildiğini ortaya koymuştur.

Örneğin, annelerden biri, eşiyle yaptığı bir tartışma sonucunda ağlamaya başladığında, daha 21 aylık olan kızı yanına gelip kucağına oturmuş ve annesine fiziksel şefkat gösteren davranışlar içine girmişti. Anne, "Minik kızım uzandı ve beni alımdan öptü. O dakikada tüm depresyonum ortadan kalktı, ben de ona sarıldım. Daha sonra çocuğumun yüzünde bir tebessüm oluştu. Rahatlamıştım" sözleriyle ifade etmektedir.

Bu tür tepkileri gösterebilenler sadece küçük çocuklar değildir. Gösterdikleri bu yakın ilgi ve şefkat duygusu da sadece anne ve babalarına yönelik değildir. Bir kaç yıl önce, 12 yaşındaki bir Filedelfiya'lı çocuğun "evsiz" kişiler için kendi kurduğu bir barınağı açması, gazetelere yansımıştı. Pek çok çalışmada, çocukların ister sınıf arkadaşları, ister komşu, ister bir yabancı olsun, acı çeken insanlardan hemen etkilendikleri görülmüştür. Ayrıca, çocukların hayvanlara yönelik, sanki doğuştan getirilmiş bir yakınlıkları olduğu, çok iyi bilinir. Yeni doğan bebeklerin bulunduğu kliniklerde, bir bebek ağlamaya başladığında, diğerlerinin de ağlamaya başlaması, belki de bu ilgi ve duyarlılığın ilk işaretleridir.

Sevgi eğitimin sihirli anahtarıdır. Sevildiğini bilen bir çocuk, anne ve babanın bu sevgisini kaybetmemek için, olumsuz istek ve davranışlarında ısrar etmez, bilerek kuralları çiğnemez.

Çocuğun kendisini değerli hissetmesi ve özgüven kazanması için aile meclisinde söz verilmeli, fikri alınmalı, adam yerine konmalı, ailenin sevilen bir üyesi olduğu hissettirilmelidir. Ayrıca bakkaldan ekmek almak, çöp dökmek, sofranın kaldırılmasında ve kaldırmada yardımcı olmak, yatağını yapmak, oyuncaklarını ve odasını toplamak gibi küçük işler verilerek sorumluluk duygusu kazandırılmalıdır.

Bazı anne-babalar: "Ben sıkıntı çektim, çocuğum sıkıntı çekmesin, rahat büyüsün" diyerek, gerekli olup olmadığına

bakmaksızın, çocuğun her isteğini yerine getirir, davranışlarına sınır koymazlar. Aslında her isteği yerine getirilen, davranışlarına sınır konmayan, kafasına estiğini yapan, devamlı yardım gören bir çocuk doyumsuz olur. Anne-babaya karşı da saygısızdır. Sahip olduğu şeylerin kıymetini bilmez. Kendi başına bir iş beceremediği için özgüveni zayıftır. Karşılaştığı güçlükleri anne ve babanın yardımı olmadan aşamaz. Kendisine bir iş verildiği zaman yapmaz, sorumluluk almak istemez. Büyüdüğü zaman, alışık olduğu üzere, yine başkalarından yardım ve anlayış bekler, kendisi gayret göstermez.

Unutmayın ki her zaman için fedakâr olmanız, şefkat ve sevgi ile onu hayata hazırlamanız anne ve baba olmanın ilk şartıdır. Ama bu çocuğunuzun kendi ayakları üzerinde durması, kendini ifade etmesi ve sorumluluk sahibi olmasına engel olmamalıdır. Sevgi ve şefkat demek çocuğun yapacağı işleri anne ya da babanın yapması değildir.

Bununla ilgili en güzel örnek Hz. Peygamberdir. Zaten rahmet ve merhamet peygamberi olması bunun açık göstergesidir.

Hz. Peygamber (sav) çocuklarla haşır neşirdi. Kendisiyle onlar arasına hiçbir hiyerarşi ve engel koymazdı. Çocukların çekinip ürkmelerine neden olabilecek her tutumdan kaçınmış, onların teklifsizce yanaşıp konuşmalarını teşvik edecek davranışlara önem vermiştir. Onların arasında kendisini bir çiçek bahçesinde hissetmiş, hepsini ayrı ayrı öpmüş ve koklamıştır.

O da çocukların sevgilisiydi. Sevenin sevilmesinden daha doğal ne olabilir ki?

Hz. Peygamber'in bütün canlılara yönelik şefkat ve merhameti engindi. *"Merhametli olanlara Allah da rahmet eder, yer halkına şefkat edin ki, gök ehli de size merhamet etsin", "Merhamet etmeyen, merhamet görmez", "Merhamet ancak hayırsız olanlardan çekilip alınmıştır"* gibi çok sayıdaki sözleriyle bunu dile getirmiştir. Tüm canlılarla olan ilişkilerinde bunlar temel esastır.

Ancak o, çocuklara bu konuda ayrı bir önem vererek; "*Küçüklerimize şefkat etmeyen bizden değildir*" buyurur.

İşte Peygamberimizin iki torununun şahsında çocuklara gösterdiği sevgi ve şefkat örnekleri:

Bir gün Peygamberimiz minberde hutbe okurken Hasan ve Hüseyin'in düşe kalka mescide girdiklerini görür. Konuşmasını yarıda keserek aşağı iner, onları tutar ve bağrına basardı.

Cenab-ı Hak, '*Mallarınız ve çocuklarınız sizin için birer imtihan vesilesidir*' buyururken ne kadar doğru söylemiştir. Onları görünce dayanamadım dedikten sonra konuşmasına devam eder.

Hz. Enes de kendi gördüklerini şöyle dile getiriyor:

Peygamberimizi hutbe okurken gördüm, Hasan dizinin üstündeydi. Ne söyleyecekse halka söylüyor, sonra eğilip çocuğu öpüyor ve '*Ben bunu seviyorum*' diyordu.

Ebû Said anlatıyor:

Peygamber Efendimiz secdede iken torunu Hasan geldi, sırtına çıktı. Peygamber Efendimiz de onun elinden tuttu ve ayağa kalktı. Tekrar rükûya varıncaya kadar onu sırtında tuttu. Rükûdan kalktıktan sonra bıraktı ve çocuk gitti.

Hz. Zübeyir anlatıyor:

Bir gün gözümle gördüm. Peygamber Efendimiz secdede iken Hasan geldi, sırtına bindi. Çocuk kendiliğinden ininceye kadar Peygamber Efendimiz de onu indirmede. Peygamber Efendimiz namazda iken bacaklarını açar, Hasan da bir taraftan girer, öbür taraftan çıkardı.

Abdullah bin Mes'ud anlatıyor:

Peygamber Efendimiz namaz kılarken secdeye varınca Hasan ve Hüseyin geldiler, sırtına bindiler. Oradakiler karışmak isteyince, Peygamber Efendimiz onlara karışmamaları için işaret etti. Namaz bittikten sonra da kucağına aldı ve şöyle buyurdu: "*Kim beni seviyorsa, bunların ikisini de sevsin.*"

Enes bin Malik anlatıyor:

Bir defasında Peygamber Efendimiz secdeye iken Hasan ve Hüseyin geldiler, sırtına çıktılar. İninceye kadar Peygamberimiz secdeyi uzattı.

— Oradakiler sordu:

— Ya Resûlallah, secdeyi uzatmış olmadınız mı?

— Peygamber Efendimiz buyurdular ki:

— Oğlum sırtıma çıkınca acele etmekten çekindim.

Katâde anlatıyor:

Bir defasında Peygamberimiz, kızı Zeynep'ten olan torunu Ümame kucığında olduğu halde yanımıza geldi. O şekilde namaza durdu. Rükûa varırken çocuğu yere bırakıyor, kalktığı zaman da kaldırıyordu.

Bu hususta bir başka sahabe de şöyle anlatıyor:

Hiz. Hasan ve Hüseyin sırtında olduğu halde Peygamber Efendimiz mescide geldi. Öne geçti, çocuğu sağ yanına bıraktı. Namaza durdu. Peygamberimiz secdeye vardı. Secdeyi o kadar uzattı ki, cemaat arasından başımı kaldırdım, baktım. Bir de ne göreyim? Peygamberimiz secdeye, çocuk sırtına çıkmış duruyor. Tekrar döndüm, başımı secdeye koydum. Namaz bitince halk sordu:

— Ya Resûlallah, bu namazda öyle uzun bir secde yaptınız ki, şimdiye kadar sizden böyle bir şey görmedik. Bu şekilde hareket etmeniz mi emredildi, yoksa bir vahiy mi aldınız?

— Hayır, bunların hiçbirisi olmadı. Ancak oğlum sırtıma çıkmıştı, kendiliğinden ininceye kadar acele ettirmeyi uygun görmedim.

Ebu Hureyre anlatıyor:

Peygamber Efendimiz bir gün bir omuzunda Hasan, diğer omuzunda Hüseyin olduğu halde geldi. Yanımıza varınca kadar bir onu öpüyor, bir de diğerni öpüyordu.

— Ya Resûlallah, anlaşılan onları çok seviyorsunuz, dedik.

— Evet, severim. Kim onları severse beni sevmiş, kim onlara kin tutmuşsa, bana kin tutmuş olur, buyurdular.

Peygamberimiz bir yere davet edilmişti. Yolda Hz. Hüseyin'i gördü. Hüseyin kollarını açıp koşarak dedesine geleceği anda birdenbire yön değiştirip başka bir tarafa kaçtı. Bu hareketi birkaç defa tekrarladı. Peygamberimiz de peşinden koşuyordu. Sonunda yakaladı, bağrına bastı: *"Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim"* buyurdu.

Bazen Hz. Hasan'ı da omuzuna alır ve *"Allah'ım bu çocuğu seviyorum, sen de onu sevenleri sev"* buyururdu.

Peygamberimiz çocuklara o kadar şefkatli ve hoşgörülü idi ki, bebekler ve küçük yaştaki çocuklar kucağını ıslatsalar dahi onları anlayışla karşılar, işlerini bitirinceye kadar kendi hallerine bırakırdı.

Peygamberimizin torunu Hüseyin, sütannesi Ümmü Fadl'ın yanındaydı. Bir defasında Peygamberimiz Hüseyin'i görmeye gitti. Ümmü Fadl der ki:

Hüseyin'i emziriyordum. Resûlallah (sav) yanıma geldi. Çocuğu istedi, verdim. Çocuk hemen üzerine akıttı. Almak için elimi uzattım. 'Çocuğun işemesini kesme' dedi. Sonra bir bardak su istedi ve çocuğun ıslattığı yere döktü.

Peygamber Efendimiz çocukların ağlamalarına dayanamaz, onların susturulmasını, yorulmamasını isterdi. Sevgisi ve şefkati çocukların ağlamasına dahi müsaade etmezdi.

Hanımlarını sıkı sıkıya tembih eder, Hüseyin'den söz ederek, "Bu çocuğu ağlatmayın" der, ağlayan çocuğun susturulması konusunda da şöyle buyururdu:

"Kim ağlayan çocuğunu susturuncaya kadar gönüllerse, Cennab-ı Hak ona Cennette memnun olacağı kadar nimet verir."

Öyle ki, bazen ağlayan bir çocuk sesi duysa namazını bile kısaltır, annenin çocukla meşgul olmasına imkân verirdi.

Peygamberimiz Mescitte namaz kıldırırken cemaatte ço-

cuklu anneler de bulunurdu. Sahabelerin bu husustaki anlatımını şöyle:

— Resûlallah bize sabah namazını kıldırmıştı. Namazda iki kısa sure okudu. Namaz bitince Ebu Said el-Hudrî sordu:

— Ya Resûlallah bugün daha önce yapmadığınız bir şekilde namazı kısa kıldırdınız..."

Peygamberimiz şöyle açıkladı:

— Geride kadınlar safındaki çocuk sesini duymadın mı? Annesinin onunla ilgilenmesini temin edeyim dedim.

Çocuğa en çok annesi şefkat gösterir. Bir hadis-i şerifte annenin çocuğuna gösterdiği şefkatten dolayı büyük sevap kazanacağı müjdelendir. Olay şöyle gelişir:

Bir gün fakir bir kadın iki kızı ile Hz. Aişe'yi ziyarete gelmişti. Hz. Aişe de evde onlara ikram için bir tek hurmadan başka verecek bir şey bulamamıştı. O hurmayı anneye verdi. Anne de hurmayı ikiye bölerek çocuklarına yedirdi. Hz. Aişe bu durumu Peygamberimize anlatınca, Peygamberimiz o kadının için şu müjdeyi verdi: "*Çocukları hakkıyla sevmek ve onları korumak, Cehennemden kurtuluşa vesiledir.*"

Peygamberimiz, çocuklara olan şefkatinde bir ayırım gözetmezdi. Kendi çocuklarına ve torunlarına gösterdiği aynı sevgi ve merhameti, diğer sahabe çocuklarına da gösterirdi.

Peygamberimizin hizmetçisi Hz. Zeyd'in oğlu Üsame anlatıyor:

Resûlallah bir dizine beni, bir dizine de torunu Hasan'ı oturtur; sonra ikimizi birden bağrına basar ve 'Ya Rabbi, bunlara rahmet et. Çünkü ben bunlara karşı merhametliyim' diye dua ederdi.

Bazı kimseler, Peygamberimizin sahabe çocuklarını okşayıp öpmesini garip karşılıyorlardı. Kendilerinde pek olmayan bu güzel huyun, en güzel bir şekilde Peygamberimizde görülmesini tam olarak anlayamıyorlardı.

Bir defasında Akra bin Habis, Peygamberimizi Hz. Hasan'ı öperken gördü ve şöyle dedi:

—Benim on çocuğum var. Şimdiye kadar hiçbirini öpmedim. Bunun üzerine Peygamberimiz,

— "*Merhamet etmeyene merhamet olunmaz*" buyurdu.

Yine bir gün bedevinin birisi gelerek Peygamberimize, "Ya Resûlallah, siz çocukları öper misiniz? Biz onları öpmeyiz" dedi.

Böyle bir suale Peygamberimiz, "*Allah senin kalbinden merhamet duygusunu almışsa ben ne yapabilirim?*" buyurdu.

Peygamberimiz merhamet ve şefkat duygusunun en açık görüldüğü yerin, bu şekilde çocuk sevgisinde ve onlara gösterilen şefkatte bulunduğunu belirtiyordu.

Peygamberimiz çocuklara gösterdiği şefkatte din ayırımı yapmazdı.

Bir Yahudi'nin çocuğu hastalanmıştı. Bunu duyan Peygamberimiz çocuğu ziyarete gitti. Ona Müslüman olması için telkinde bulundu. Çocuk, Müslüman olmak için babasından izin istedi. Babası müsaade etti ve çocuk Müslüman oldu.

Peygamberimizin barış zamanındaki bu güzel davranışı savaş esnasında da devam ederdi. Savaş sırasında çocukların öldürülmemesini öğütler, onlara iyi davranılmasını tembih ederdi.

Bir savaş esnasında birkaç çocuk iki tarafın arasında kalmış ve öldürülmüşlerdi. Peygamberimiz bu hadiseye çok üzüldü.

Sahabeler, "Ya Resûlallah, onlar müşrik çocuklarıdır, niçin üzülüyorsunuz?" diye sordular.

Peygamberimiz, "Onlar doğdukları gibi duruyorlar. Sakın çocukları öldürmeyin, aman çocukları katletmeyin. Her can ilk yaratılışta tertemizdir" buyurarak konuya dikkatlerini çekti.

Çünkü çocukların babası gayr-i müslim de olsa, kendileri ergenlik çağına gelmedikçe mükellef sayılmamaktadır. İslâm fıtratı üzere doğdukları için, o masumluklarını muhafaza etmektedirler.

Peygamberimizin eşsiz şefkatini kız çocukları üzerinde de görmekteyiz. İslam'dan önce kız çocuklarının Arapların gözünde hiçbir değeri yoktu. Kız babası olmayı bir ayıp olarak görürlerdi. "Falan adamın damadı demesinler" diye kızlarını evlendirmek istemez, diri diri toprağa gömerlerdi. Bu vahşeti de atadan, babadan kalma bir âdet olarak görür, uygularlardı.

İşte Peygamberimiz bu zavallı masumların böyle acımasızca öldürülmelerini büyük bir cinayet olarak görüyor, bu kötü âdetin bir an önce kaldırılması için mücadele ediyordu. Kendisi kızların babası olmakla iftihar ettiği gibi üç, iki veya bir kızı olup da onları büyütüp yetiştirenleri, İslamî bir eğitim verenleri Cennetle müjdeliyordu.

Peygamberimiz, huzuruna bir kız çocuğu gelirse ona yakın ilgi gösterirdi.

Halid bin Said, Peygamberimizi ziyarete geldiğinde yanında küçük kızı da vardı. Habeşistan'da doğduğu için, Peygamberimiz ona ayrı bir yakınlık gösterirdi.

Çocuk kalktı, Peygamberimizin sırtında bulunan peygamberlik mührüyle oynadı. Babası yanına çekmek istedi, fakat Peygamberimiz çocuğun kalbinin kırılmaması için babasına engel oldu.

Bir seferinde Peygamberimizin eline işlemeli bir kumaş parçası geçmişti. Hz. Halid'in kızını çağırttı ve ona verdi, sevindirdi.

Cemre o sıralar küçük bir çocuktü. Babası alır, onu Peygamberimizin huzuruna götürür, der ki: "Ya Resûlallah, şu kızım için Allah'a bereketle dua eder misiniz?"

Peygamber Efendimiz Cemre'yi kucağına oturttu, elini başına koydu ve bereketle dua buyurdu.

Çocuklarına sevgi ve şefkat gösterenlerin mükâfatı daha dünyada iken veriliyordu. Onlar hem çocuk sevmek gibi bir lezzeti tadıyorlar, hem de Allah'ın rahmet ve sevgisini kazanıyorlardı.

Ebu Hureyre anlatıyor:

— Adamın biri Peygamber Efendimizin huzuruna geldi. Yanında da bir erkek çocuğu vardı. Adam ikide bir çocuğu kucağına alıyor ve seviyordu. Peygamber Efendimiz sordu:

— Bu çocuğa şefkat gösteriyor musun?

— Evet, ya Resûlallah.

— Sen buna nasıl şefkat gösteriyorsan, Allah da senin şefkatinden daha çok şefkat eder.

Erkek ve kız çocukları arasında ayırım yapanları Peygamberimiz hiç hoş görmezdi. Bu şekilde bir davranış sergileyenleri uyarır, hatalarını düzeltmelerini sağlardı. Onun gözünde çocuğun erkeği kıızı yoktu. İkisi de şefkate ve sevgiye muhtaçtı.

Enes bin Malik anlatıyor:

"Peygamberimizin yanında bir adam oturuyordu. Bir ara adamın erkek çocuğu geldi. Adam çocuğu aldı, dizlerine oturttu. Az sonra bir de kız çocuğu geldi. Onu da yanına oturttu. "Peygamber Efendimiz adama sordu: "Niçin ikisini bir tutmadın?"

Peygamberimiz çocuklar arasında sevgide eşit davranılmasını istediği gibi, bağış, hediye, ikram ve hibe konularında da eşit davranılmasını isterdi.

Numan bin Beşir anlatıyor:

Babam malından bir şeyler hibe etmişti. Annem, 'Bu hibeye Peygamberimizi şahit tutmazsan kabul etmem' dedi. Bunun üzerine bana yaptığı hibeye şahitlik yapması için babam

beni alarak Peygamberimize gittik. Durumu öğrenen Peygamberimiz:

— Başka çocukların var mı?' diye sordu. Babam,

— Evet, var dedi.

— Bütün çocuklarına aynı şekilde hibe de bulundun mu?

— Babam, hayır dedi.

— Allah'tan korkun ve çocuklarınız arasında eşit davranın buyurdu.

— Babam Peygamberimizin huzurundan çıktıktan sonra bana yaptığı hibeden vazgeçti.

Peygamberimizin kendi şahsında bu eşit davranışı daha açık görüyoruz. İlk anda basit gibi görülse dahi, önemli ve kalıcı bir ölçü olması bakımından şu olay çok dikkat çekicidir.

Hazret-i Ali anlatıyor:

Peygamber Efendimiz bize ziyarete gelmişti. O gece bizde kaldı. Hasan ve Hüseyin de uyuyorlardı. Bir ara Hasan su istedi. Peygamberimiz hemen kalktı ve su kırbasından bir bardak su aldı, çocuğa vermek için getirmişti ki, o sırada Hüseyin de uyandı. Hüseyin bardağa uzandı ve su içmek istedi. Peygamberimiz suyu Hüseyin'e vermedi, önce Hasan'a verdi. Bunun üzerine Fatıma dayanamadı ve;

— Hasan'ı Hüseyin'den çok seviyorsunuz gibi... dedi. Peygamberimiz,

— Hayır, suyu önce Hasan istedi buyurdular.

Buraya kadar anlattıklarımıza baktığımızda Peygamberimizin çocuklara ayrı bir önem ve değer verdiğini anlıyoruz, çocuk eğitiminde en faydalı ve pratik bilgileri ondan öğreniyoruz. Bu bilgiler içerisinde en önemlisi de sevgi ve şefkattir.

Sevgi insanlığın ortak dili ve ilkesidir. Bu ilke, çocuk eğitimi içinde olmazsa olmaz bir ilkedir. Çünkü çocuklarda gıda hükmündedir. Şahsiyetin şekillenmesinden çocuğun sosyalleşmesine kadar onun hayatını ve gelişimini önemli ölçüde et-

kilediği bilinmektedir.

Bu bağlamda sevgi ve şefkat her kapıyı açabilecek sihirli bir anahtardır. İnsanların gönüllerini fethetmek için en kestirme yol "Sevgi Yolu"dur ve Sevgi; "Peygamberlerin yoludur."

Vel hâsılı; *"Siz öyle kimselersiniz ki onlar sizi sevmeseler de siz onları seversiniz."* (Al-i İmran 119) Büyüklerinize değer verir ve saygı gösterir, küçüklerinize ise şefkat edersiniz. *"Her kim ki küçüklerimize şefkat etmezse bizden değildir."*

YIRMİNCİ HADİS

"Ey Enes! Bırak kalbimin meyvesi olan oğlumu. Ona eziyet eden bana eziyet eder, bana eziyet eden Allah'a eziyet eder."
(Heysemi, 1, 284)

Hiçbir şey insanları üzüntü kadar yıpratmaz. Hele rahmet peygamberi üzüntüye hiç dayanamaz. Onun üzüntüsü sadece kendi ve ailesi için değil, bütün ümmet içindir. Ama burada özel bir durum vardır ve torunu için yapılan eziyetin kendisine yapılmış bir eziyet gibi ifade edilişi söz konusudur. Bu hassasiyet bir baba olmanın getirdiği hassasiyettir.

Aileden birinin üzülmeye öbürlerini de huzursuz eder. Üzüntü birçok ruhsal hastalıklara yol açar. Hatta onarılması güç olan fiziksel hastalıklara bile sebep olur. Üzüntüden gelen hastalık ya kalıcı ya da öldürücüdür.

Çocuklar bazen "kötü" şeyler yapabilirler: Örneğin kardeşine vurmak, kediye eziyet etmek, bir şeyi kasıtlı bozmak gibi... Bu onlara eziyet etmek için neden olamaz. Çünkü eziyet etmek ya da diğer ifadeyle şiddet uygulamak ile çocuklara bazı davranışları kazandırmak için alınan tedbirler ve uygulanan yöntemler (disiplin) farklı şeylerdir. Birinde zulüm ve şiddet, diğerinde ise çocuğu te'dip etme vardır. Çocuğu eğitmek, disipline etmek ve sorumluluk sahibi kılmak ceza ve ödülün yapılan davranışlar sonucunda uygun ve adil bir şekilde verilmesi ile sağlanabilmektedir.

Sınırlamasız eğitim yoktur. Çocuklar sınırlarını tanımalı ve vazgeçebilmeyi bilmelidir. Çocuklar, belirli davranışların belirli sonuçlara götürdüğünü yaşayarak öğrenir. Örneğin; Çamaşır makinesinin düğmesini çevirip, çamaşırları yıpratana bir buçuk yaşındaki çocuğa annesi, yanlışın nerede olduğunu açıklayıp, makinenin bulunduğu mekâna onun tekrar girmesini engelleyebilir. Bu bir ceza değildir. Çocuğa davranışlarının/yaptıklarının sonuçlarını yaşatmaktır. Böyle yasakları, daha söyleneni tam anlayamayan çocuklar bile kavrayabilir. Yalnız sesimizin tonuna ve söylediklerimize dikkat etmeliyiz. Sesimizin tonu şikâyet ve yakınma tarzında olmamalı; eleştirimiz çocuğun kişiliğine yönelik değil, yaptığı şey ve onun sonuçları hakkında olmalıdır. Bebekler ve çok küçük çocuklarla da bu şekilde konuşmak, anne-babanın ses tonunu ayarlaması ve kural koyarken nedenlerini açıklama hususlarında egzersiz yapmaları için de iyidir.

Sınırların belirgin olması gerekir. Çocuk bu sınırları geçtiğinde sonuçlarını hissetmelidir. En akıllıca ve en etkili sonuç, yanlış davranış ile doğrudan bağlantısı olan sonuçtur. Örneğin çocuk bilerek ve isteyerek bir şeyi kırdı. Kırılan şeyi tekrar yerine koyabilmek için harcama yapılması gerektiğinden, daha önceden alınması kararlaştırılmış bile olsa, bir oyuncak al-mamak uygulanabilecek bir yöntemdir. "Oh olsun işte, ben de sana oyuncaklarını almayacağım!" tarzında bir konuşma değil tabii ki burada kast edilen...

Örneğin çocuk restoranda olmayacak davranışlarda bulundu, bir dahaki gidişte kendisini evde bırakarak, çocuğa sıralayabileceğimiz gerekçeler, açıklanmalıdır. Çünkü o böyle davranınca mahcup oluyoruz; çünkü diğer müşteriler rahatsız oluyor; çünkü restoranda doğru davranabilmesi için biraz daha büyümesi gerekiyor. Bu anlamlı eğitim önlemlerine mutlaka açıklayıcı sözler eklenmelidir. Çocuk böylece doğru yolu kendiliğinden bulmayı öğrenir; ceza korkusu ile hareket etmez.

Ceza korkusu ile hareket eden çocuk bağımsız düşünemez. Doğru yolu kendiliğinden bulamaz. Bu uygulamalarımız zı çocukta iç kontrol (disiplin) sağlar. İç kontrollü disiplin (özdenetim) ise sürtüşmeleri azaltır. Özdenetim de kuralların ve yasakların nedenlerinin, çocuğun bunları her zorlayışında açıklanması ile sağlanır.

Bazı durumlarda çocukların yaptıkları olumsuz davranışlar sonucunda uygun dozda öfke gösterilmelidir ki kötü davranışı bir daha tekrarlamasın. Çocuğu azarlamadan önce kendimize sormalıyız: "Sahiden kötü bir şey mi yapmak istedi?", "Çok mu gergin?", "Olumlu davranışları ile ilgimizi üzerine çekemiyor da onun için mi olumsuz davranışlarda bulunuyor?" gibi.

Çocuklar can sıkıntısından da yaramazlık yapabilir. Örneğin, uzun araba yolculuklarında; muayenehanede beklerken... Yanımıza oyuncak alarak ya da birlikte oyun oynayarak zamanı onlar için az sıkıcı bir hale getirebiliriz. Uzunca bir süre hareketsiz kalmak, çocuğun ne denli küçük ise o denli zorlanacağı bir durumdur. Bütün bunları yaparken dozun iyi ayarlanması gerekir. Her dakika onun emrine amade olarak, hayatını gereğinden fazla kolaylaştırmamalıyız.

Aslında çocuk ancak başkalarına zarar verecek bir şeyi sürekli tekrarlarsa azarlanabilir. Azarlamak tek başına sorunu çözmeye yetmez. Çocuğun istenmeyen davranışının hangi nedenlerden kaynaklandığını bulmak ve bu koşulları değiştirmek de gerekir.

Çocuğu azarlamak zorunda kaldığımızda ses tonumuza dikkat etmeliyiz: Aniden parlayan, hırçın bir sesle yakınma ve şikâyet tonu ile konuşmak hiç uygun değil. "Zaten sen her zaman böyle yaparsın!" gibi... Söylediklerimiz, çocuğun yaptığı yanlış davranış ve onun sonuçları ile ilgili olmalı; kişiliğine yönelik olumsuz ifadeler ise hiç kullanılmamalıdır. Örneğin "Çok dikkatsizsin!", "Sadece kendini düşünüyorsun, bencilsin!" gibi.

Bir çocuk biliyorum, kediye eziyet ediyordu, işkence yapıyordu. Çocuğu incelemeye aldık ve gördük ki, anne-baba arasında şiddet var. Baba sürekli olarak anneye şiddet uyguluyor ve çocuk bunu kanıksıyor ve de gidiyor kendisinden zayıf olana, bir kediye işkence yapıyor. Bu bağlamda şiddet, bu çocuğun kafasında 'doğal'laşıyor. Niye böyle yaptığını sorduğumda, "beni rahatlatıyor" diyordu.

Hakikaten, saldırganlık duygusunun ifade edilmesi rahatlatıcıdır. Çocuğa rahatlayacağı başka seçenekler vermezseniz, çocuk şiddet uygular. Doğal bir içgüdü olan bu eğilimin mutlaka terbiye edilmesi gerekmektedir.

Bir zamanlar zulmüyle her yeri kasıp kavuran, insanlara eziyet eden bir padişah varmış. Padişah adeta halkına zulmetmekten zevk alıyormuş. Bu yüzden onun zulmünden canı yanmayan tek bir kimse kalmamış neredeyse. Zavallı halk kendilerini ondan kurtarması için gece-gündüz Allah'a dua ediyorlarmış. Fakat padişah gün geçtikçe zulmünü artırıyor, yeni yeni zalimlikler keşfediyormuş. O kadar ki zalimliğinde ki ünü kendi ülkesinin sınırlarını çoktan aşmış.

Bu zalim padişah bir gün ava çıkmış. Avdan dönüşünde ise memleketin dört bir yanına tellallar göndererek halka şöyle seslenmelerini buyurmuş:

— Ey insanlar! Bugüne kadar zalim bir hükümdardım. Ancak bundan sonra adil bir hükümdar olup, bugüne kadar zalimliklerimle yıktığım ülkeyi inşallah adaletimle mamur edeceğim.

İnsanlar duyduklarına inanamıyorlarmış. Hepsi şaşkınlık ve ümit içinde ne diyeceklerini şaşırmışlar. Kısa bir zaman sonra ise duyduklarına inanmaya başlamışlar. Çünkü daha önce zalimliğiyle dört bir yana ün salmış olan padişahları gitmiş, onun yerine adil bir hükümdar gelmiş sanki. Padişah artık o kadar adaletli davranıyormuş ki kısa zamanda daha önce zalimlikleriyle kan ağlattığı insanların yaralarını sarmış.

Artık insanlar neredeyse sevinçten gözyaşı döküyorlarmış.

Günün birinde padişahın yakınında bulunanlardan biri bu hayret edilecek değişikliğin sebebini padişaha sormaya cesaret edebilmiş ve padişah'tan da şu cevabı almış:

— Ava giderken bir av köpeği gördüm. Bu köpek bir tilkiyi takip ediyordu. Tilkinin ayağına saldırıp ısırınca zavallı hayvan kendisini can acısıyla bir mağaraya atarak kurtulabildi. Biraz sonra ise o köpeği bir at teperek bacağına yaralanmasına sebep oldu.

Ancak atın da yaptığı yanına kalmadı. Onun da bacağı bir deliğe girerek kırıldı. Bütün bu olup bitenleri kendi gözlerimle gördüm ve anladım ki herkesin yaptığı eninde sonunda dönüp kendi başına gelecektir. Hemen şimdi gelmesi bile bir gün mutlaka yaptığının karşılığını bulacaktır. Bu hadiseden ibret alarak ben de kendimi düzeltmeye mecbur kaldım.

Gerçek disiplin, kayıtsız-şartsız bir sevginin ve güvenin sağladığı ortam içinde, onun her davranışının mutlaka bir sonucu olduğunun sevecen bir kesinlikle kavratılmasıdır. Amaç, çocuğun "büyüklerin gözleri onun üzerinde değilken bile" doğru ve güzel davranışları seçen bir birey haline gelmesi, kendi ayakları üzerinde durmasıdır. Bu çocuklara eziyet edilmeden, şiddet uygulanmadan kazandırılmalıdır. Özellikle insanların kalbimin meyvesi dedikleri çocuklarına eziyet edildiği zaman ise hem çocuk hem de ebeveyn eziyet çekmekte ve kalp kırıklığı, küskünlük ve nefret duyguları oluşabilmektedir.

"Gerçek şu ki, Allah'a ve Resulü'ne eziyet edenler; Allah, onlara dünyada da, ahirette de lanet etmiş ve onlar için aşağılatıcı bir azap hazırlanmıştır." (Ahzab, 57)

Bu aslında bütün anne-babalar için geçerlidir. Çünkü kim kalbinin meyvesi olan çocuğuna eziyet edildiğini görürse, kendisine eziyet edilmiş gibi bunu yaşar. Bu durum ise her insan (anne-baba) için eziyettir.

YIRMİBİRİNCİ HADİS

"Henüz tıfıl olan çocuklarımızı dövmeyin."

(Deylemi, 2, 286/6)

Terbiye etmek ve cezalandırmak birbirinden çok farklı kavramlardır. Terbiye, çocuğa olumlu davranışların, kendini nasıl kontrol etmesi gerektiğinin öğretildiği ve içinde ödüllendirilmenin de yer aldığı bir sistemdir. Cezalandırma ise daha negatif bir anlam taşır; çocuğun yaptığı ya da yapmadığı bir davranışın arkasından gelen bir sonuçtur. "Terbiye etmek" bizim geleneklerimizde genellikle cezayı çağrıştırdığından, "eğitmek" kavramının kullanılması daha yerinde olacaktır. Çocuk yalnızca yanlış yaptığı zamanlarda değil, diğer zamanlarda da davranışları konusunda eğitilmelidir. Hatalı davranışları zaman çocuklara kızma ve azarlama yerine, olumlu davranışlarında yüreklendirme ve takdir etme, onların yanlış davranışlarını daha kolay değiştirmelerini sağlayacaktır.

Çocuklar hatalı ve yanlış bir şey yaptığı ve en önemlisi bunu tekrarladığı zaman anne-babaların tepkisiz kalması, o yanlışın devam etmesine yol açar. Bazen de anne-babanın yersiz ve aşırı tepki ortaya koyması veya tutarsız bir şekilde cezalandırması çocuktaki sıkıntıyı artırır ve yeni davranış sorunlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlar. O nedenle bebekken bile anne-babanın çocuğa uyguladığı cezalandırma şekli

önemlidir. Çünkü bu durum çocuğun kişilik ve sosyal gelişiminde ciddi etkiler bırakır.

Anne-babanın en önemli görevlerinden biri de çocuğa kendini durdurabilmeyi, isteklerini ertelemeyi veya olmamasını kabul etmeyi öğretmeleridir.

Çocukta düşünce yapısı yaşla birlikte gelişir. Neyin iyi, doğru ya da istenir, istenmez olduğunu; o isteğin sonuçlarının neler olabileceğini düşünecek kapasitede değildirler. Aile uygun bulmadığı istek konusunda sınırını koymalıdır. Olmaz dediğinin arkasında durmalıdır. Israr etse de, ağlasa da uygun bulunmayan isteği yerine getirilmeyen çocuk onu bir daha söylemez. Hele çocuğun ağlayarak istediği kesinlikle yapılmamalıdır. Çünkü böylece kötü bir davranış pekiştirilir. Bir şey istendiğinde yapılmazsa, ağlayarak istemeyi öğrenecek ve işte burada çocuk bunu kullanmayı öğrenmiş olacaktır.

Çocuk yaptığı hareketin doğal sonuçlarına katlanmasını öğrenmelidir. Ancak bu sonuçlar çocuk için herhangi bir tehlike yaratmamalıdır. Örneğin, çocuk sütünü kasıtlı olarak dökmüşse, o öğünde yeniden süt içemeyecek ya da eğer oyuncaklarını kırmışsa artık o oyuncakla oynayamayacaktır. Bu kendisinin yaptığı davranışların bir sonucu olduğu için de anne ya da babayı suçlamayacaktır (kendi düşen ağlamaz kuralı). Böylece çocuk sütünü bir daha dökmemesini, oyuncakları ile daha dikkatli oynamasını kısa zamanda öğrenecektir.

Çocuğun doğal sonuçlarla öğrenmesi en iyisidir. Ancak bu her zaman işe yaramayabilir. Örneğin, anne çocuğa oyuncaklarını toplamasını söylemişse ve çocuk da bunu yapmıyorsa ne yapılabilir? İşte bu durumda, çocuğun hareketiyle ilgili bir sonuç yaratılabilir. Anne, eğer çocuk oyuncaklarını toplamazsa onları kaldıracağını ve akşama kadar oyuncaklarla oynayamayacağını ona söyleyebilir. Bunu söylerken annenin söylediği şeyi gerçekten yaparak ciddi olduğunu çocuğa gös-

termesi gerekir. Fakat bunu bağırarak değil, yumuşak bir ses tonu ile söylemelidir.

Çocuk ebeveyni dinlememekte ısrar ediyorsa, çocuğa çok istediği başka bir şeyin kısıtlanacağı söylenebilir. Ancak bu yöntem uygulanırken bazı noktalara dikkat edilmelidir: Beslenme gibi çocuğun gerçekten gereksinimi olan şeyler kısıtlanmamalıdır. Bu yöntemin etkili olabilmesi için kısıtlanacak şey çocuğun gerçekten çok istediği bir şey olmalıdır.

Ebeveyn söylediği şeyi yapmalıdır. Örneğin, davranışını düzeltmediği sürece çocuğa dondurma yiyemeyeceği söylenmiş, fakat herhangi olumlu bir gelişme olmadığı halde, anne ya da baba onun gönlünü almak için biraz sonra dondurma almışsa, bu yöntem doğaldır ki işlemeyecektir.

Çocuğun olumsuz davranışlarıyla baş etmek üzere bir cezalandırma sürecine girdiğinizde, çocuğunuzla birlikte diğerlerinin ya da sizin bu cezadan etkilenmemeniz gerekir. Ailenin diğer üyelerini de evde kalmaya mahkûm etmek ya da televizyon yasağı olan bir çocuk için televizyonun kapatılması, çocuğun olumsuz davranışlarını ortadan kaldırmak için etkili bir davranış biçimi değildir. Çünkü ceza sadece çocuğa verilmemiş olur.

Bu gibi durumlarda, çocuğunuza davranışlarının yol açtığı sonuçlara katlanması gerektiğini gösterebilmek önemlidir. Çocuğunuz bu olumsuz davranışların aileyi eğlenmekten alıkoyamayacağını öğrenmelidir. Böylece olumsuz davranışlarının sadece kendisini etkilediğini öğrenebilir.

Çocuğunuza verdiğiniz cezanın amacını ve nedenini, onun düşmanı olmadığınıızı açıklamanız da gerekir. Çünkü çocuğunuzun cezalandırırken, onunla ödeşmeye çalışmadığınızı anlaması gerekir. Sadece bir kere açıklama yapın. Uzun açıklamalardan ve tartışmalardan uzak durun. Sonra da sözünüzün arkasında durup, sonucunu takip ederek ona göre hareket edin.

Suça uygun ceza seçin. Ortılığı kirleten bir çocuk, kirlettiğini temizlemelidir. Yaramazlık sonucu bir şeyi kıran çocuk, ya onu tamir etmeli ya da harçlığından kırdığı şeyin parasını vermelidir. Eve izin verilen saatten sonra gelen bir çocuk, ertesi gün dışarı çıkmamalıdır. Bu örnekler olumsuz davranışların sonuçlarını gösteren cezalardır. Çocuğunuzun olumsuz davranışlarından bir şeyler öğrenmesini sağlar. Bazı çocuklara kendi cezalarını seçme konusunda güvenilebilir. Bu öğrenmelerini hızlandırır. Onlara adil olmaya çalıştığınızı göstermiş, aynı zamanda onları olgun olmak için cesaretlendirmiş olursunuz.

Cezanın öğretici olmasının yanında etkili olması da gerekir. Sert ve uzun zamana yayılmış cezalar, olumlu davranışa yöneltmek yerine çocuğunuzun sinirle ve kızgınlıkla hareket etmesine ve olumsuz davranışları tekrarlamasına yol açar.

Cezaların daha fazla cezanın gelişini önlemesi gerekir. Cezaların esas amaçlarının çocuğun olumsuz davranışlarını azaltmak hatta ortadan kaldırmak olduğu unutulmamalıdır. Eğer çocuğun olumsuz davranışları değişmiyorsa, ceza işe yaramıyor demektir.

Cezanın nasıl uygulanacağının yanı sıra kimi cezalandırdığınız da önemlidir. Olumsuz davranışlarının sizi değil, sizin bu davranışları cezalandırmanız gerektiğini unutmayın.

Ceza verirken çocuğun o konuda bilgi sahibi olup olmadığı dikkate alınmalıdır. Bilgi sahibi olmadığı bir konuda çocuğu sorumlu tutmak doğru değildir. Burada yanlışlar birer eğitim fırsatı olarak değerlendirilmeli ve çocuk yanlış konusunda aydınlatılıp ikaz edilmelidir. Bilgi verdikten sonra sorumluluğunu yerine getirmeyene ceza verebiliriz. Ceza ancak, hata olduğu bilinerek yapılan hareketlere verilebilir. Özellikle çocuğun bilinçsizce ve hata olduğunu bilmediği hareketlerinden dolayı cezalandırılması doğru değildir.

Ceza verirken çocuğun yaşı, bedensel ve psikolojik duru-

mu, cezanın şekli, miktarı ve özellikle amacı dikkate alınmalıdır. Kızgınlığı ve öfkeyi yatıştırmak için ceza verilmez. Bu nedenle, anne-baba, kızgınlığını çocuktan çıkarmamalıdır. Eğitimde cezalandırmadan amaç dövmek, şiddet ve hakaret değildir. Küçükleri cezalandırmak, yükümlü olduklarından değil, eğitim için bir araç olduğundandır. Ceza faydalı bir eğitim elde etme aracı olamaz. Belki çocuğun yanlış bir şey yapmasını önler, arzu edilen şeyi yapmasına sebep olabilir.

Verilen cezanın şeklinden çok, çocukların cezayı nasıl algıladıkları da önemlidir. Ceza, çiğnenmiş bir kurala tekrar işlerlik kazandırmak, istenmeyen bir davranışı ortadan kaldırmak üzere yapılan bir uygulamadır.

Anne-baba elbette sadece çocuğun olumsuz davranışlarını cezalandırmamalı, bunun yanı sıra başarılarını, doğru davranışlarını, onaylanması gereken tavırlarını ödüllendirmeyi de bilmelidir.

Ödül varken ceza uygulamak acelecilik etmek, sabırsız davranmaktır. Bu ayrıca kötü bir model oluşmasına neden olur. Sürekli sert cezalar alan çocuğun kendisi de ileride aynı yöntemi benimseyebilir. Eğitimde ceza son çaredir ve en güzel ceza çocuğu sevdiği bir şeyden mahrum bırakmaktır. Ama bu anne-baba sevgisi değildir. Çünkü sevgi koz olarak kullanılamaz.

Anne-babanın çocuğun davranışlarının şekillenmesinde çocuğun başarılarını, doğru davranışlarını, onaylanması gereken tavırlarını, ödüllendirmesi de önemlidir. Nasıl ki istenmeyen davranışların ve yanlışların kalmaması için cezalandırma yöntemine başvuruyorsa, aynı şekilde ödüllendirme yöntemini de uygun kullanmaları çocuk eğitimi açısından önemlidir.

Çocuğun olumlu davranışlarının tasdiklenmesi bebeklik döneminde başlar. Bir hareket yaptıktan sonra bebek, annenin veya babanın yüzüne bakar ve onlardan tasdik bekler.

Eğer o davranış tasdiklenirse (gülümseme, kafa sallama, dokunma, ses ile onaylama, ona bir şey verme vb.) bebeğin o davranışı giderek güçlenir. Ama anne-baba tarafından o davranıştan sonra olumsuz bir tavır (görmezden gelme, kaş çatma, ses ile ikaz, el ile engelleme, onu o ortamdan uzaklaştırma vb.) olursa o davranış uzun süre devam etmeden giderek gücünü kaybeder.

Çocuğu ödüllendirmenin derecesi ve şekli yaş ve ailenin durumuna göre genelde değişiklikler gösterir. Ama şunu hemen belirtelim ki en iyi ödüllendirme maddi ödüllendirme değil, duygusal ödüllendirmedir. Kendisine sürekli bir şeyler alınmaya alıştırılan çocuk, gün gelecek en iyi ve en pahalı hediyelerle bile doyum bulamayacaktır. Ama anne-babasının öpmesi, kucaklaması, gezdirmesi, onunla oynaması, ona güzel sözler söylemesi şeklindeki ödüllendirme; en sağlıklı ve en başarılı ödüllendirmedir. Anne-babaların bu türlü bir duygusal ödülün yanı sıra imkânları ölçüsünde ek hediyeler vermesi de çocuğu ödüllendirmenin diğer yoludur. Bununla birlikte anne-babaların, hediyelerdeki maddi büyüklük yerine manevi değeri ön plana çıkarmaları daha doğru olur.

Ödül, bir teşvik aracıdır. Çocuk eğitiminin bu temel üzerine oturtulması güzeldir. Çocukta görülen iyi davranışların karşılığı olarak, o davranışın aynısı veya daha fazlasıyla karşılık vermek; böylece çocuğu sevindirmek ve davranışların alışkanlık hâline gelmesini temin etmekte ödül vazgeçilemez bir güdüleme aracıdır. Ödülün temel özelliği, onun yüce amaçlar için kullanılan bir araç oluşudur. Onun bu özelliği hiçbir zaman göz ardı edilmemeli; çocuk için bir amaç hâline dönüşmesinin önüne geçilmelidir. Ayrıca günlük hayatın bir parçası olan davranışlara ödül vermek de eğitim açısından yanlış bir tutumdur.

Ödül, bir ödevi yaptırmanın amacı değil, yapılan iyi bir işin, iyi bir hareketin hoş bir karşılığı olmalıdır. Yani çocuğa

normalde yapması gereken bir görevi yaptırmak için onun önüne yaldızlı ödüller koymamalıdır. Ödül, ancak göze batacak derecede yapılan iyi bir şey üzerine verilmelidir. Çocuk iyi şeyi, ödül beklediği için değil, belki ödülün iyi şeyler üzerine kendiliğinden geldiğine inanmalıdır. Örneğin, bir çocuğun kendi yatağını ve odasını düzelttiği için ödüllendirilmesi mümkündür. Ancak bu çocuğun inatlık, tembellik, huysuzluk vb. nedenlerle bunları yapmaması durumunda, ona bir şeyler vaat etmek doğru değildir. Böyle durumlarda alınan bu tedbirler çocuğun inadını, tembelliğini güçlendirmekten başka bir işe yaramaz.

Ödül konusunda dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, ödüllendirilen hareketi, anne-babanın açık bir dille takdir etmesi, o davranışı beğendiğini belirtmesi, sevincini göstermesidir. Takdir ve sevinç gösterileri daima ödülün önüne geçirilmeli, çocuk bir yandan ödül almanın heyecanını duyarken, ondan daha çok, anne-babayı sevindirmenin zevkini yaşamalıdır. Böylece ödül bir teşvik aracı olabilir. Nitekim yapılan bir araştırmada, çocukların maddî ödüllerden daha çok manevî ödülleri beğendikleri ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, anne-baba en değerli ödülün, "Çocuğa, sevgi ve ilgi göstermek, güzel sözlerle övmek, takdir ve tebrik etmek" olduğunu bilmelidir.

Yerinde kullanılan ödüller ahlâkî davranışların kazandırılmasında da önemli bir yer tutar. Ancak ödül, rüşvet hâline gelirse, çok sık ve gereğinden fazla verilerek çocuğu şımartır-sa fayda yerine zarar getirebilir.

Araştırmalar çocuklarının kötü davranışlarını cezalandırmak isteyen anne ve babaların aslında bu davranışları pekiştirmekten ileriye gidemediğini göstermektedir. Buna göre övülen iyi davranışlar çocuklar tarafından nasıl öğreniliyorsa, cezalandırılan kötü davranışlarda öğrenilebilir. Burada önemli olan davranışın altının çizilmiş olmasıdır. Bir davra-

nış ödöl ile güçlendirilirken, ceza ile ortadan kaldırılabılır. Ancak etkili olan ceza, o davranışın sonunda ortaya çıkacak olumsuz durumun kendisidir. Bir davranış sonucunda ortaya çıkan olumsuzluk bir yanıt iken, cezalandırmak bir uyarıcı haline gelebilmektedir. Ceza, cezalandırılan tarafından kendine bir saldırı olarak algılanabilir, hatta karşı atağa geçme isteği uyandırabilir. Diğer bir ifadeyle davranış sonucu ortaya çıkan olumsuzluk davranışın devamını önleyici bir etkiye sahipken, cezalandırmak davranışın tekrarı için bir uyarıcı haline gelebilmektedir.

Sürekli maddi ödölleler kullanılırsa bunun önemli bir mahsuru ortaya çıkabilecektir. Örneğin çocuk her olumlu davranışından sonra maddi bir ödölle ödöllelendirilirse, zamanla yalnızca ödölle ulaşmak için çalışacaktır. Ödöl verilmediği zaman ise istenilen davranış yapmayacaktır. Bu yüzden zaman zaman maddi ödölün yanında, yaptığı işin kendi sorumluluğu olduğu anlatılmalı ve çocuğa sorumluluklarının yerine getirilmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Ödölün anne-babanın verebilecekleri miktarı aşacak derecede abartılmaması gerekir. Eğer yapacağı herhangi bir davranışın sonucunda çocuğa bir ödöl vaat edilmişse bu kesinlikle yerine getirilmelidir. Yerine getirilemeyecek kadar büyüklükte vaat edilen bir ödöl verilmediği zaman çocukta ebeveynlerine karşı güvensizlik duygusu geliştirecektir.

Çocuk hem ödölü hem cezayı niçin aldığını bilmelidir. Bildiği zaman ödöl ve ceza mekanizması etkili bir şekilde uygulanabilir. Sürekli olarak açıklayıcı olunmalıdır. Yani sana ben şu cezayı veya ödölü veriyorum. Çünkü sen şu davranışta bulundun ve bunu hak ettin gibi.

Cebinde on gümüşü vardı. Medine çarşısından bir gömlek satın aldı. Dört gümüş verdi.

Kapıda bir fakir yeni aldığı gömleği ister, tereddütsüz verir. Çarşıya gerisin geriye döner, dört gümüşe ikinci bir

gömlek alır. Dönüş yolu üzerinde ağlayan bir kız çocuğu görür. Yanına yaklaşır, ağlayış nedenini sorar. Küçük kız bir hizmetçidir.

— Ev sahibim bana un almam için iki gümüş vermişti. Kaybettim.

El tereddütsüzce uzanır iki gümüşe.

— Ağlama yavrucuk. Unu bunlarla alabilirsin.

Hizmetçi küçük kız yine huzursuzdur. Yine ağlamaklıdır.

— Eve geç kaldığım için beni dövmelelerinden korkuyorum.

— Çarşıda büyük bir peygamber, küçük bir hizmetçi kız. El ele. Önce un satın alınır, sonra hizmet ettiği eve gidilir.

— Kapı çalınır.

— Biraz sonra kapı açılır.

— Ev sahipleri şaşkındır.

— Misafir kutlu bir misafirdir.

— Geç kaldığı için cezalandırılmaktan korkuyordu. Sakın onu dövmeyin.

— Şaşkınlık yerini sevince bırakır, sevinç rahmete...

— Gelen kutlu bir misafirdir.

— Ey Allah'ın Elçisi! Evimizi onurlandırmanız şerefine biz bu kızcağızı âzad ediyoruz. Artık hürdür.

— Eller göğe açılır, Allah'a hamd edilir.

— Allah'ım şu on gümüş ne kadar bereketli imiş. Onunla bana ve bir yoksula, birer gömlek giydirdin. Bir kız çocuğunu sevindirdin ve hürriyetini kazanmasını sağladın. Mevcudat sayısınca sana hamdler olsun.

* Eğer bir çocuk sürekli eleştirilmişse, kınama ve ayıplama öğrenir.

* Eğer bir çocuk kin ortamında büyümüşse, kavga etmeyi öğrenir.

* Eğer bir çocuk alay edilip aşağılanmışsa, sıkılıp utanmayı öğrenir.

* Eğer bir çocuk utanma duygusuyla yetişmişse, kendi kendini suçlamayı öğrenir.

* Eğer bir çocuk hoşgörüyle yetişmişse, sabırlı olmayı öğrenir.

* Eğer bir çocuk yüreklendirilmişse, kendine güven olmayı öğrenir.

* Eğer bir çocuk övülmüş ve beğenilmişse, takdir etmeyi öğrenir.

* Eğer bir çocuğun hakkına saygı gösterilmişse, inançlı olmayı öğrenir.

* Eğer bir çocuk kabul ve onay görmüşse, bu dünyada mutlu olmayı öğrenir.

Anneler, babalar;

Sürekli nasihat ve kötü örneklerden kaçının. Hep yapıcı, teşvik edici ve yönlendirici olun. *"Henüz tıfıl olan çocuklarımızı da dövmeyin."*

YİRMİİKİNCİ HADİS

*"Çocuklarımızı üç haslet üzerine yetiştiriniz. Peygamberinizin sevgisi, ehli beytinin sevgisi ve Kur'an tilaveti."
(Kenzü'l İrfan, 1001 Hadis Sh. 179)*

Sevgi, insanın bir şeye ve kimseye karşı beslediği eşsiz bir duygudur. Her zorluğa katlanılarak ulaşılan sevgi, sonsuz mutlulukların yaşanma nedeni olur. Sevgi hissi olmadan hiçbir fedakârlık yapılamaz, bir şey elde etmek için hiçbir gayret sarf edilmez. Sevgi ile yüklü olan insan; cazip kılınan geçici Dünya nimetlerine boş ve aldatıcı bir sevgi duyabilir.

Hız. Muhammed (sav) bütün insanlığa, âlemlere rahmet olarak gönderilmiş evrensel bir Peygamberdir. Bu özelliği ile insanların acılarını, sıkıntılarını içinde hissederek duyar, üzülmelerine katlanamaz. Çünkü onlara çok düşkün ve sevgi ile doludur. Yanlışlıklarını düzeltmelerini, doğru yola girmelerini ister. Mü'minlere karşı ise daha şefkatli (Rauf) ve çok merhametlidir (Rahîm). Cenabı Allah; güzel isimlerinden Rauf ve Rahîm sıfatlarını resullerden yalnız Hız. Muhammed (s.a.v) için kullanılmış olması manidardır. Allah'ın Resulüne duyulacak sevgi, kemale ermenin bir ölçüsü ve İlâhî Aşk'a da bir eriştir.

Allah sevgisi, gerçek, sadık müminlerin yaşarken tadına erdikleri inançlarının bir simgesidir. Sevgili Peygamberimiz bu sevgiyle hareket edenlerin, bu sevgiyi yaşayanların imanının

tadına erdiklerini belirtir. Allah sevgisi, ahlakın, erdemli yaşamın temelidir. Allah sevgisi ile kulluğun tadına ermiş kişi, nurani, zarif, ince, yumuşak, hoşgörölü, güzel bir yapıya kavuşur. Onda, eski kötölük, düşmanlık, katılık, kin ve nefret oluşmaz. Tüm evren, yaratıklar ve insanlar; O Yüce, Sevgili Yaratıcının eseri olarak görünür. Sevginin nefsinde oluşturduğu barış, sevgi gözü, insanlarda oluşacak ayıp, kusur, hataları örter. Hayatın güzelliğini örten çirkinlikleri arıtır. Hayat, sevgi ile güzelleşir, esenlikle yaşanır.

Peygamber sevilmeden Allah sevgisine ulaşamaz. Allahu Teâlâ, sevgisine ulaşabilmeyi ancak Resulüne uyma şartına bağlamıştır. Cenabı Hakk'ın aynası ve canlı Kur'an olan elçisinde çok güzel örnekler bulunmaktadır. *"And olsun; Allah'ın Resulünde sizin için, Allah'ı ve Ahiret Günü'nü arzu edenlerle, Allah'ı çok ananlar için güzel örnekler vardır."* (Ahzâb, 21)

İmanı en derin olan, Hz. Resul'ü en iyi taklit edendir. Kul, ancak kemale erişte Peygamber sevgisinin zirvesine ulaşır. Allah'ı sevmek, en mükemmel görüntüsünü sevmek ve uymakla hissettirir.

Allahu Teâlâ'yı sevmenin yolu, Peygamberi Hz. Muhammed (sav)'e tabi olmaktan geçer. Tabî ki, Peygamber (sav)'e tabi olmak için de önce O'nu tanımak ve sevmek gerekir. Peygamber (sav)'i sevmeyen ve O'nu tanımayanlar, O'na tabi olamazlar. Bu nedenle diyoruz ki; yeryüzünde Müslüman anne ve babaların sorumluluklarından birisi de, kendi çocuklarına "Peygamber muhabbeti"ni aşılamalarıdır. Yani çocukları Peygamber (sav) ile buluşturmalarıdır. "Peygamber muhabbeti" yani Peygamber sevgisi, genelde bütün insanlar için, özelde ise çocuklar için bir ihtiyaçtır. Bundan ötürüdür ki, ashâb-ı kirâmın kendi çocuklarına Kur'an ayetlerinden sonra öğrettikleri ilk şey, Resûlallah'ın (sav) sireti ve sünneti olmuştur.

Sa'd b. Ebi Vakkas (ra) diyor ki: *"Allah Resulü'nün (sav) gazvelerini çocuklarınıza, tıpkı Kuran'dan bir sure öğretir gibi öğ-*

retir, ezberletirdik." (Terbiyetü'l Evlad Fi'l İslâm/Abdullah Nâ-sih Ulvan: 1/310, Suriye/1981)

Çocuklarımızın istikbalini Peygamber sevgisinde ara-malıyız. Çocuklar, yaratılışları itibarıyla Allahu Teâla katın-da insanın kurtuluşuna sebep olan kalb-i selime benzerler. Bundan ötürüdür ki, "Çocuklar gibi olmadıkça Cennet'e gire-mezsınız" denilmiştir.

Güller gibi dünyaya gelen çocuklarımızın, ihanete uğra-mış birer emanet durumuna düşmemeleri, kendileriyle bera-ber bütün ufukları ateşe vermemeleri, çağlarının son sömür-gesi durumunda olmamaları ve çocuksu şölenlerinin bitme-mesi için Peygamber sevgisine hava gibi, su gibi ihtiyaçları vardır. Onların bu ihtiyaçlarını mutlaka gidermeliyiz. Çocuk-larını Peygamber sevgisinden mahrum bırakanlar, onlara en büyük kötülüğü edenlerdir.

Allah ve Peygamber sevgisi imandandır, belki de imanun ta kendisidir. Bu sevgiden yoksun olan kimsenin gerçek an-lamda inanmış olduğu söylenemez. Nitekim Hz. Ömer:

— Ey Allah'ın Resulü, ben sizi canımdan başka her şey-den daha çok severim, dedi. Peygamberimiz (sav):

— Ey Ömer, canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, beni canından da daha çok sevmedikçe olgun mü'min olamazsın, buyurdu. Peygamberimizi dikkatle dinle-yen Hz. Ömer:

— Ey Allah'ın Resulü, vallahi ben şimdi sizi canımdan da daha çok seviyorum, deyince, Peygamberimiz (sav):

— İşte ya Ömer, şimdi olgun mü'min oldun, buyurdu.

Peygamber sevgisi Allah sevgisinden sonra gelir. Pey-gamberi sevmek, Allah'ı sevmek demektir.

Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî çok cesur bir sahabe idi, Bi-zans'a esir düşmüştü. Bizans komutanı onun cesaretini duy-muştu. Bu cesur insanı kendi tarafına çekmek isteyen Bizans komutanı Hıristiyan olması şartıyla onu iktidarına ortak yap-

ma teklifinde bulundu. Aldığı cevap "hayır"dı.

İşkencenin akla hayale gelmeyenini tatbik etmişler, dininden dönmeyince de idamına karar vermişlerdi. Bu karar üzerine Abdullah ağlamaya başladı. Bizanslılar şaşkındı; zira kafasını defalarca kaynar suya sokmuşlar, atların arkasına bağlayıp sürüklemişler, bütün bunlara katlanan birinin ağlamasına bir anlam verememişlerdi. Ona korkuyor musun? diye sorduklarında; "Böyle bir tek canla gideceğim diye üzülüyorum. Arzu ederdim ki başımdaki saçlarım adedince başım olsun, onları sevdiğim Allah ve Resulüne feda edeyim. Ama şu anda buna sahip değilim ve sadece bir can feda edebiliyorum."

Tarih, Ashab-ı Kirâm'ın Peygamber sevgisi gibi bir sevgi kaydetmemiştir. Şu hâdiseler bunu te'yid eder:

Mekkeliler İslam oldukları için Zeyd b. Desine ve Habib b. Adiyy'i öldürmek istemişlerdi. Zeyd tam öldürüleceği zaman Ebû Süfyan, O'na şöyle hitâb etti: "Şimdi senin yerinde Muhammed (sav)'in olmasını ister misin? Onun boynu vurulsun. Sen de ailenin yanına git!"

Zeyd şöyle cevap verdi: "Ben, ailemin yanında otururken, Allah Resulü'nün ayağına bir dikenin bile batmasına razı olmam."

Ebû Süfyan şöyle dedi: "İnsanlardan Muhammed (sav)'in ashabı gibi Muhammed (sav)'i seven bir kavim görmedim."

Habib b. Adiyy ise, öldürülürken şu şiiri okudu: "Mademki Müslüman olarak öldürülüyorum, o halde ölüme hiç önem vermem. Benim mücadelem, ne yönde olursa olsun, ancak Allah içindir. Eğer, Allah dilerse parçalanan her uzvu mübarek kılar."

İbni İshak'ın bildirdiğine göre; Ensar'dan bir kadın Uhud harbinde kocasını, babasını, kardeşlerini kaybeder. Yani hepsi şehid olurlar. Bu durum kendisine duyurulunca, Allah Resûlü nasıldır? diye sordu.

— Ashab der ki:

— Allah Resûlü sıhhattedir.

—Bana gösterin, O'nu göreyim dedi ve nihayet gördü. O'nun hayatta olduğunu görünce tatmin oldu ve şöyle dedi:

— Bütün musibetler, O hayatta olduğu için küçük sayılır.

Resûlallah'ın (sav) Sevban adında bir hizmetçisi vardı. Allah Resûlü'nü o kadar çok severdi ki O'na hiç sabredemezdi. Yani, O'nsuz hiç yaşayamazdı.

Bir gün, Resûlallah'a (sav) hüznün içinde, çok üzgün bir halde geldi. Resûlallah (sav) O'na hâlini sordu.

Sevban şöyle cevap verdi: "Ey Allah'ın Resûlü! Hiçbir yerim ağrıtmıyor, yalnız sizi birkaç gündür göremedim. Size karşı içim doldu. Sizi çok özledim. Ahirette sizin yerinizin, ulvî bir yer olması hasebiyle, orada sizden uzak kalacağımdan korktum. Ayrılık korkusu beni bu hâle düşürdü."

Bu esnada, Allahu Teâlâ şu ayeti indirdi: *"Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte onlar; Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerle, siddıklarla, şehidlerle, iyi adamlarla beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaşlardır."* (Nisa, 69)

Bu ayeti kerime gelince kederi gitti ve sıhhati eski hâline döndü.

Hiz. Bilal'in ölümü yaklaşınca ailesi ve çocukları çok üzü-lüyorlardı ve üzüntülerini; "Ne büyük felâket" diye açıklıyor-lardı. Hâlbuki Hiz. Bilal ise şöyle diyordu: "Ne güzel lütuf. Ya-rın, Allah'ın sevgilisi Muhammed (sav) ve O'nun Ashabıyla beraber olacağım."

İmanın tatlılığı ve muhabbetin önemi hakkında Fahri Kâ-inat Efendimiz (sav) şöyle buyuruyorlar: "Üç şey kimde bulu-nursa, imanın tadını tam olarak alır;

— Allah ve O'nun Resulü'nü her şeyden daha fazla sevmek,

— İnsanları ancak Allah için sevmek,

— Cehenneme girmeyi kötü gördüğü gibi küfre dönmeyi de öyle kötü görmek."

Herkes Peygamber Efendimizi sevdiğini iddia edebilir.

Gerçekte ise Peygamber sevgisi kesin olarak itaat etme ve hiçbir surette muhalefet etmemekle gerçekleşir.

Hifa, Ashab-ı kiramdan iffetli ve zengin bir hanımdı. Medine-i münevvere'de güzelliği ve ahlakı ile meşhurdur. Tevekkül sahibi, kazaya rıza gösteren ve Resûlallah (sav) Efendimiz'e ziyadesi ile bağlı olup, sözünden hiç çıkmayan bir sahabeye idi. Ahireti çok düşünüp aklından hiç çıkarmaz, onun için çalışır, salih ameller işlemek için uğraşırdı.

Hifa, bir gün Resûlallah (sav) Efendimize gelerek:

— Ya Resûlallah! Beni cennete götürecek bir iş bana öğret! dedi. Bunun üzerine Resûlallah (sav):

— Önce bir erkekle evlenmen lazım. Bununla dininin yarısını emniyete alırsın, buyurdu. Bu emir üzerine:

— Ya Resûlallah! Dengim kim olabilir? Bana Habeşistan hükümdarı Melik Necaşi evlenme teklifinde bulundu. Fakat ben onun bu teklifini kabul etmeyip geri çevirdim. Hatta yüz deve ile pek çok ziynetler verende oldu. Onu da kabul etmedim. Bu gün ise kurtuluşun evlenmekte olduğunu buyuruyorsunuz. Ya Resûlallah! Kimi beğenip uygun görürseniz, ben ona razıyım, dedi. Resûlallah (sav) Hifa'ya:

— Yarın sabah mescide en önce kim gelirse onunla evlen, buyurdu. Sonra Resûlallah (sav) Ashab-ı kiram:

— Yarın sabah mescide kim en önce gelirse bu kadınla onu evlendireceğim, buyurdu. Ashab-ı kiram'ın hepsi bu duruma razı oldular. Allahu Teala bunu işitenlere öyle bir uyku verdi ki biri hariç hiçbir sahabe erken uyanamadı.

Resûlallah (sav) ise ilk önce kimin geleceğini merakla bekliyordu. Birden bire Hazret-i Süheyb göründü.

Süheyb; kimsesi olmayan, fakir, rengi siyaha yakın, görünüşü güzel olmayan, zayıf ve çelimsiz bir sahabe idi. Hifa ise son derece asil ve zengin idi. Resûlallah (sav) namazdan sonra, Hifa'yı çağırdı ve durumu bildirdi. Hifa ise Allahu Teala'nın kazasına razı olduğunu, Resûlallah'a (sav) arz etti. Bu

durum üzerine, Resûlallah (sav) hutbe okudu, nikâh akdi yapıldı ve akabinde şöyle buyurdu:

— Ey Süheyb! Kalk bu hanımın için bir şey al! O ise;

— Ya Resûlallah! Dünyalık olarak bir dirhem gümüşüm bile yok! diye karşılık verdi. Bu arada Hifa emretti, on bin dirhem gümüşlük bir kese getirdiler, Süheyb'e verdiler ve ona:

— Git gerekli olanı al! dediler. Resûlallah'da (sav):

— Ey Süheyb! Hanımının elini tut, onu evine götür, buyurdu.

— Ya Resûlallah! Benim evim mesciddir, hangi eve götüreyim? diye sordu. Bunun üzerine Hifa şöyle cevap verdi:

— Konağımı sana bağışladım, oraya götürebilirsin.

Resûlallah (sav) bu duruma çok memnun oldu ve ikisine de dua etti. Ashab-ı kiramda bu hareketi çok övdüler ve Allah Teala'ya hamd ettiler. Daha sonra konağa gidildi ve yemek yenildi. Yemek bittiğinde Hifa:

— Ey Süheyb! Bil ki, ben sana nimetim, sen bana mihnetsin. Sen bu nimete şükür, ben bu mihnete sabır için, gel bu geceyi ibadet ve taatle geçirelim. Sen şükür ediciler, ben de sabır ediciler sevabına kavuşalım. Çünkü Resûlallah (sav) Efendimiz:

— Cennette yüksek bir çardak vardır. Bunda yalnız şükredenler ve sabredenler bulunur, buyurdu.

O gece ikisi de ibadet ile meşgul oldular. Cebrail Aleyhisselam, geceki durumlarından Resûlallah (sav) Efendimizi haberdar etti. Cennet ve Cemal-i ilahi ile müjde verdi. Süheyb sabah mescide geldiğinde, Resûlallah (sav) Efendimiz de buyurdu ki;

— Ey Süheyb! Geceki halini sen mi anlattırın, ben mi söyleyeyim?

— Siz söyleyin ya Resûlallah! diye cevap verdi.

Resûlallah (sav) Efendimiz durumlarını ve ne yaptıklarını onlara bildirdi ve sonra şu müjdeyi verdi:

— Siz cennetliksiniz ve orada Allahu Teala'yı göreceksiniz. Süheyb sevincinden ve cennette Allahu Teala'yı görmek müjdesine kavuşmak şeklinden, başını secdeye koydu ve şöyle dua etti:

— Ya Rabbi! Eğer beni mağfiret etmişsen, günahlara bulaşmadan ruhumu al!

Allahu Teala onun duasını kabul ederek ruhunu secdede iken aldı. Ashab-ı kiram bu durumu görünce ağladılar. Resûlallah (sav) Efendimizde buyurdu ki:

— Daha şaşılacak bir şey var. Hifa'da şu an ruhunu Allah'a teslim etti.

İkisinin de namazını kıldılar. Her ikisini yan yana defnettiler. Başları ucuna iki tahta koydular. Bir tahtaya:

— Bu Allahu Teala'nın nimetine şükredenin kabridir. Diğerine ise:

— Bu Allahu Teala'nın mihnetine sabredenin kabridir, diye yazdılar.

Peygamber sevgisini kendisi için şeref gören sahabelerin örnekleri bunlarla bitmiyor ama ben bir örnek daha vererek konuyu burada bitirmek istiyorum.

Bir gün Resûlallah'ın (sav) huzuruna sekiz on yaşlarında ki oğlunun elinden tutmuş bir kadın sahabe geldi:

— Ey Allah'ın Resulü! Benim size ikram edecek hiçbir maddi varlığım yok. Şu evladımı size hediye ediyorum, ne olur kabul buyurun da bu çocuk sizin hizmetkârınız olsun, işinizi görsün, diyerek evladını Resulü Ekrem (sav) Efendimize hediye etti.

Ümmü Süleym isimli o kadın sahabenin Efendimize hediye ettiği çocuk Enes bin Malik Hazretleri idi. Tam on sene Resûlallah'ın hizmetinde bulundu. Ve Peygamberimizden en çok hadis rivayet eden sahabeler arasına girdi.

Enes bin Malik'in annesi Ümmü Süleym Hazretlerine rastlayan hal hatır sormak babından; "Nasılsın" deseler O:

— Evladı Resûlallah'ın hizmetinde olan bir kimseden daha mesut kim olabilir? diyerek her zaman sevincini ifade ederdi.

Peygamberimize aynen uymak; gerçek ahlâkını, ibadetlerini, sözlerini, insanlarla olan ilişkilerini eksiksiz bir şekilde yerine getirmek, ilâhî sevgiye ulaşmak demektir. Cenabı Allah; yalnız söz olarak değil, ancak amelî hareketlerle yani ilâhî yasalara uymakla sevginin ispatını istemektedir. Bu da, canlı Kur'ân olan Resulü aynen taklit etmekle mümkündür. Hz. Muhammed (s.a.v.)'e uymak; nefsi arındırır, ilâhî sıfatlar kazandırır ve kemale erdirir. *"Peygamber, mü'minlere (iman edenlere) kendi canlarından daha yakın ve sevgilidir."* (Ahzab, 6)

Cenabı Allah'a korku ile veya çıkar sağlama ile değil, ancak sevgiyle ulaşılabilir. İnsanların gerçek dostu, velisi, sevgilisi onları *" Kendi sûreti üzere yaratan "* ve halifelik veren Cenâbı Hak'tır. Var oluşları gereği sevgi ile dopdolu olan kullar, yaratılanları güzel bulup sevebilirler. Özellikle kadınlara, oğullara, servete karşı sevgi duyulabilir. Bunlar, İlâhî Aşk yolculuğunun ilk hazırlığı olan mecâzî aşk (geçici aşk) devresidir. Ancak gerçek sevgi ise, Mutlak Varlık'a duyulandır.

Ayette: *"İman sahipleri, Allah'a sevgide çok şiddetlidirler"* (Bakara, 165) diye buyrulmaktadır. Şiddetli sevgi aşktır. İnsanın insanı sevmesi, gönlündeki sevgi penceresinin açık olduğunun ve imanda yücelebileceğinin işaretidir. *"Allah, sevdiği ve kendisini seven"* ayeti; Yüce Yaratıcı ile kul arasındaki ilişkilerin esasını sevginin oluşturduğunu belirlemektedir. İlâhî Aşk'ı hissetmenin temelinde, anne-babaya sevgi ve hizmet yatar. Onlara gösterilen şefkat, Allah'a gösterilmiş gibidir. İman da kemale erişin üst noktası da, Peygamber Efendimize (sav) duyulan sevgidir. Bu sevgi ise ehli beytini sevmeyi ve Kur'an tilavetini beraberinde getirir. Bunlar birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Bu bütünlük çocuklarımızın ahlâkını oluşturacak ve hayatlarını şekillendirecek bir hakikattir. Bu hakikate ulaş-

manın yolu da Peygamber Efendimizi sevmekten geçmektedir. Hakikat ise ortadadır: *“Resulüm deki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah’ta sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın...”*
(Ali İmrân, 31)

YİRMİÜÇÜNCÜ HADİS

"Hz. Peygamber (bir defasında) Ebu'l As'ın kızı Ümame omzunda olduğu halde (biz mescitte otururken) yanımıza geldi, (cemaate) namaz kıldırdı. Rûku'ya gidince çocuğu yere bırakıyor, (secdeden) doğrulunca tekrar alıyordu."
(Buhari, Edep, 18; Müslim, Mesacid, 42)

Namaz, imanın alameti, kalbin nuru, ruhun kuvveti, mü'minin miracıdır. Mü'min bu namaz sayesinde Yüce Allah'ın manevî huzuruna yükselir. Yüce Allah'a yalvararak manevî yakınlığa erer. Mü'min için ne yüksek bir şereftir.

Namaz ruhu temizleyen, kalbi aydınlatan, imanı yüksek duygulardan haberdar eden, insanı kötülüklerden alıkoyan, hayırlara, düşünceye, tevazu ve intizama götüren en güzel bir ibadettir.

Namaz insana daima Allah'ı hatırlatarak kalplere sorumluluk duygusunun yerleşmesine vesile olur. Her türlü kötülüklerden, haramlardan mü'minleri korur. Zira namaz Allah'ı hatırlatır. Allah'ı hatırlayan insan da fenalığa meyletmez ve kimsenin malına, canına, namusuna göz dikmez. Nitekim Cenabı Hak Kur'an-ı Kerim'de bu hususu şöyle ifade etmektedir: *"(Resulüm) Sana vahyedilen kitabı oku ve namazı kıl. Muhakkak ki namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarını bilir."* (Ankebût, 45)

Evliyanın büyüklerinden Fudayl bin İyâd hazretleri, önceleri Merv ve Ebyurd şehirleri arasında eşkiyalık yapardı.

Sahranın تنها bir yerinde çadırını kurar, eşkıya reisi olduğu için kendisi içerde otururdu. Arkadaşları yoldan geçen kervanları soyarlar, ele geçirdikleri malların hepsini getirip, Fudayl bin İyâd'a teslim ederlerdi. O da getirilen malları arkadaşlarına taksim ederdi.

Hayret edilecek bir husustur ki, eşkıyalık yaptığı hâlde, namaza çok önem verirdi. Kendisi namazını hiç terk etmediği gibi, namaz kılmayan hizmetçilerini de yanından kovardı.

Bir gün büyük bir kervan geldi. Fudayl bin İyâd'ın arkadaşları kervanı fark edince yolunu kesmek üzere hazırlanmaya başladılar. Kervan içinde bulunan zengin birisi, eşkıyaları fark etti ve "altınlarımı öyle bir yere saklayayım ki, eşkıyalar eşyalarımızı alırsa hiç olmazsa geriye bunlar kalsın" düşünceyle kervandan ayrılıp uygun bir yer aramaya başladı.

Bir çadır gördü, hemen oraya koştu. Orada, birisinin, hem de ta'dil-i erkân üzere, şartlarına uygun olarak, çok düzgün bir şekilde namaz kıldığını gördü... Sevindi, kendi kendine: "Namaz kıldığına göre güvenilir biridir. Altınları buna gönül rahatlığı ile emanet bırakabilirim" diye söyledi. Selâm vermesini bekledi. Sonra:

— Bir miktar altınım var, size emanet etmek istiyorum, dedi.

Fudayl bin İyâd, çadırın bir köşesini işaret edip:

— Oraya bırak! diye cevap verdi.

Gelen kimse altınları bırakıp kervanın yanına dönünce, eşkıyaların kervandaki eşyaları alıp götürdüklerini gördü. Biraz sonra kervan hareket edecekti. Hareketten önce koşup emanet bıraktığı altınları almak için çadıra vardı. Baktı ki, biraz önce kervanı soyan eşkıyalar kervandan aldıkları malları, altınları, emanet olarak bıraktığı kimsenin önüne koymuşlar. O da bunları taksim ediyor. Adam şaşırdı:

— Demek altınları eşkıyaların reisine vermişim, deyip üzüntü ile geri dönmek istedi. Bu arada Fudayl seslendi:

— Niçin gelmiştin, niçin dönüp gidiyorsun?

— Emanet bıraktığım altınları almak için gelmişim. Fakat yanlış iş yapmışım...

— Altınlarını, bıraktığın yerden al, biz emanete hıyanet etmeyiz.

Adam şaşkınlık ve sevinç içinde, altınları koyduğu yerden alıp kervana koştu. Fudayl'ın adamları:

— Biz hiç para bulamadık, sen ise bunları geri veriyorsun, dediler.

Fudayl bin İyâd dedi ki:

— O bana hüsn-i zan etti. Altınları emanet etti. Ben o kim-senin, benim hakkımdaki iyi niyetini doğru çıkardım. Ola ki, Allahu Teâlâ da benim kendisi hakkındaki hüsn-i zannımı doğru çıkarır.

Altınlarını emanet olarak bıraktığı kimse, çadırdan uzaklaşırken, Ankebût suresinin *"Elbette namaz insanı, çirkin ve dinin yasak ettiği şeylerden alıkoyar"* mealindeki ayet-i kerimesini hatırladı. Sonra, Fudayl bin İyâd'a, hidayete kavuşması için hayır dua etti.

Az zaman sonra da, Fudayl bin İyâd'a tevbe etmek nasip oldu. Adamları ile beraber tövbe etti. Aldığı malları fazlasıyla sahiplerine geri verdi. Herkes ile helâlleşti. Samimi tövbesi onu, Allah'ın sevgili kulları arasına soktu.

Kur'an-ı Kerim'de ve hâdis-i şeriflerde namaza dair birçok emirler ve öğütler vardır. Bütün bunlar, İslam dininde namaza ne kadar büyük önem verildiğini gösterir.

"Namazı gereği üzere yerine getiriniz, zekâtı veriniz. Nefisleriniz için hayır olarak önceden ne gönderirseniz, onu Yüce Allah yanında (sevap olarak) bulursunuz; asla kaybolmaz. Muhakkak ki, Allah yaptıklarınızı görür."

Bir hâdis-i şerifte: *"Namaz dinin direğidir"* buyrulmuştur.

Diğer bir hâdis-i şerifin anlamı ise şöyledir: *"Namaz, kişinin kalbinde bir nurdur; artık sizden içini aydınlatmak dileyen, kal-*

bindeki nurunu artırmaya çalışsın."

İşte bütün bu ayetlerle hâdis-i şerifler, namazın Yüce Allah yanında ne kadar büyük ve makbul bir ibadet olduğunu göstermeye yeterlidir. Ama biz yine de birkaç hadis daha aktarmaya devam edelim:

"Namazın dindeki yeri, başın vücuttaki yeri gibidir." (Taberani)

"Kıyamette kulun ilk sorguya çekileceği ibadet, namazdır. Namazı düzgün ise, diğer amelleri kabul edilir. Namazı düzgün değilse, hiçbir ameli kabul edilmez." (Taberani)

"Namazı doğru kılanın, ağaçtan yaprakların döküldüğü gibi günahları dökülür." (İ.Ahmed)

"Allah buyuruyor ki; "Söz veriyorum ki, namazlarını vaktinde, doğru olarak kılanı azap etmem, onu sorgu-suale çekmeden Cennete koyarım." (Hâkim)

"Her peygamberin ümmetine son nefeste vasiyeti namazdır." (Gunye)

Namaz kılmak büyük bir ibadet olduğu için terk edilmesi de çok büyük günahtır. Hanbelî'de namazı terk eden küfre düştüğü için, Şafii ve Maliki'de büyük günah işlediği için ceza olarak katli gerektiği fıkıh kitaplarında yazılıdır. Namazın terki ile ilgili rivayetlere baktığımız zaman olayın ne kadar ciddi olduğu ortaya çıkar:

"Namaz dinin direğidir, terk eden dinini yıkmış olur." (Beyhaki)

"Namaz kılmayanın dini yoktur." (İbni Nasr)

"Namaz kılan, Kıyamette kurtulur, kılmayan perişan olur." (Taberani)

"Namaz kılmayan, Kıyamette, Allahu Teâlâ'yı kızgın olarak bulur." (Bezzar)

"Namazı kasten bırakanın ibadetleri kabul olmaz ve namaza başlayana kadar Allahu Teâlâ'nın himayesinden uzak kalır." (Ebu Nuaym)

"Beş vakit namazı kasten, mazeretsiz terk eden, Allah'ın hıfz ve emanundan mahrum olur." (İbni Mace)

"Bizimle kâfir arasındaki fark namazdır. Namazı terk eden kâfir olur." (Nesai)

Aktardığım bütün hadislerin namazın önemi ile ilgili olduğu açıktır. Ne olursa olsun namazsız bir hayat düşünülemez ve insanlık için vazgeçilmezdir. Bu vazgeçilmezlik her şart ve ortam için geçerlidir. İster yolculuk olsun, isterse hastalık... Her halükarda namaz kılmak gerekir ve terki caiz değildir. Hatta namazın huşusunu bozacak hareket ve davranışlardan kaçınmakta namazın sıhhati için gereklidir. Çünkü namaz huşu ve hudusuna dikkat edilerek eda edilmesi gereken bir ibadettir.

Sizin namaz içinde huşunuzu bozacak hareketlerden kaçınmanız gerekir. Yalnız çocuklu olma hali, daha doğrusu çocuğun ağlamasını istememe hali istisnadır. Çünkü bu durum namazın sıhhati ve edası için engel değildir.

Peygamberimiz, yerinde ağlayan bir çocuk görse oturur, onunla ağlar, inleyen ananın ızdırabını vicdanında duyardı. İşte yine Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği bir hadis ve O'nun dilere destan şefkati: *"Ben namaza duruyor ve onu uzun kılmak istiyorum. Sonra bir çocuk ağlaması duyuyorum. Annesinin ona duyacağı heyecanı bildiğim için hemen namazı hızlı kılıp bitiriyorum."* (Buharî, Ezan, 65; Müslim, Salât, 192)

Allah Resulü (sav), namazlarını oldukça uzun kılardı. Bilhassa nafile namazları, sahabenin takatini aşacak mahiyette idi. İşte O, böyle bir namaz kılma niyetiyle namaza duruyor, sonra da namaz esnasında bir çocuk ağlaması duyunca, hemen namazı hızlandırıyor. Çünkü o günlerde kadınlar da Allah Resulü'nün arkasında namaz kılmak için cemaate iştirak ediyorlardı. Efendimiz (sav), ağlayan çocuğun annesi mescidde olabilir mülâhazasıyla, namazı hızlandırıyor ve böylece kadını rahatlatıyordu.

Bahusus çocuklu olma hali namazı eda konusunda engel değildir. Hatta çocuğun ağlamaması ve incinmemesi, ona şef-

kat ve merhamet gösterilmesi gerekir. Bu durum namaz kılar-ken bile değişmez.

Meselâ, üzerine çiş yapan torununu onun kucağından alıp da "Sen nasıl Resûlullah'ın üstüne çiş yaparsın?" diye pataklamaya kalkışan Ümmü Fadl'ı durdurup "Çocuk bu, yapar" yumuşaklığında bir itirazla torununun fiske yemesine engel olan bir Peygamberin ümmetinden olup, ikide bir çocuk pataklamayı sünnet sanan insan sayısı az mıdır sahi?

Kucağında torunları olduğu halde namaza duran, o secdede iken torunu sırtına bindiği için secdesini uzatan, çocuğa müdahale edenlere ise, namazını bitirdikten sonra "Bırakın, çocuk hevesini almış olsun" rahatlığında yaklaşan bir peygamberin ümmeti olarak, küçük çocuklarımızla camilere gittiğimizde hep duyageldiğimiz azar işitme tedirginliği nedendir? Neden birileri, biz Peygamberin çocuklardan esirgemediği bir hal içinde namaz kılarken namazımızın selameti adına çocuklarımızı ellerimizden almaya, ürkütücü seslerle onlara 'in aşağı' uyarıları yapmaya, 'dur-sus!' ikazlarıyla ortalıkta dolaşmaya mecbur biliyorlar kendilerini?

Mescidde kıldığı namazlarda bir çocuk ağlaması duyduğunda namazı kısa kıldırmayı itiyad edinen; evinde namaz kıliyorken yine duyduğu bir çocuk ağlaması üzerine namazını kısa kesip, ev halkına çocuk ağladığı halde ağlamasına cevap vermedikleri için serzenişte bulunarak, "Onların ağlamalarının beni üzdüğünü bilmiyor musunuz?" diyen bir peygamberin ümmetinden olup, üç yaşındaki çocuklara 'nefis terbiyesi' uygulamaya kalkıp onları saatlerce ağlatanlar neyin nesi ve kimin ümmetidir?

Örneklik bellidir ve kılınan namaz rahmet peygamberi tarafından eda edilmektedir. Namazı huşu içinde kıldığından da kimsenin şüphesi yoktur. Uygulama ise Rahmet Peygamberine aittir: "*Hz. Peygamber (bir defasında) Ebu'l As'ın kızı Ümame omzunda olduğu halde (biz mescitte otururken)*

yanımıza geldi, (cemaate) namaz kıldırđı. Ruku'ya gidince çocuğu yere bırakıyor, (secdeden) doğrulunca tekrar alıyordu." (Buhari, Edep, 18; Müslim, Mesacid, 42)

YİRMİDÖRDÜNCÜ HADİS

"Çocuklar yedi yaşına basınca namazı emredin (öğretin), on yaşına basınca da kılmadığı takdirde dövün."
(Ebu Davud, Salat, 26; Tirmizi, Mevakit, 182)

Yüce Allah kâinatı ve içindekileri boş yere yaratmamış, sorumsuz ve başıboş bırakmamıştır. Allah'ın yarattığı her varlığın bir gayesi ve anlamı vardır. Yaratılışın amacı Allah'ı bilip tanımak, O'na yönelmek ve kulluk etmektir. Kulluğun en güzel şekli ise ibadettir.

İbadet, yaratılanın yaratanına sevgi ve saygı ile boyun eğmesi, Allah ve Resulü tarafından yapılması istenen belirli davranışları yerine getirmesidir.

İbadetler, dinin belli ölçüde biçimsellik ve sembolizm içeren bir yönünü temsil ederler. İnsan aklı yaratana ibadet edilmesinin önem ve gerekliliğini kavraya bile bunun nasıl ve ne şekilde yapılacağını bilemez. Bunun içindir ki, ibadetlerin şart ve şekillerinin Allah'ın emrettiği, Resulü Ekrem'in açıklayıp gösterdiği şekilde yapılması gerekmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de emredilen ibadetler Hz. Peygamber tarafından ayrıntılı bir şekilde açıklanmış, uygulanmış ve onun öğrettiği şekilde yerine getirilmeye çalışılmıştır.

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) 23 yıllık peygamberlik döneminde, ibadetlere ve insan ilişkilerine büyük önem vermiş, sahabe bu zaman dilimi içinde adeta

ibadet eğitimi görmüştür.

İbadetlerin yapılmasında devamlılık ve süreklilik esastır. Kuran'da insanın ölünceye kadar rabbine kulluk etmesi istenir. İslam'da dünya hayatı için ahiret, ahiret hayatı için dünya hayatı feda edilmeyerek ikisi arasında bir denge kurulmuş, hem dünya hem de ahiret mutluluğu esas alınmıştır. Bu ilke gereği Hz. Peygamber (sav) ümmetine dengeli ve itidalli bir dini hayat tavsiye etmiştir.

Dini bir vecibe olarak yerine getirilen her ibadetin belirlenmiş bir şekli ve kalıbı vardır. Mümin Allah'a olan bağlılığını bu form içinde yerine getirmek durumundadır. Genel olarak bu kalıp sembolik mahiyette olup ibadetin ayrılmaz bir parçasıdır. İbadetin şekli O'nun manasının yaşanmasında doğrudan etkili olmaktadır. Bir ibadeti yerine getirmek yalnızca bir sembolü yerine getirmek değildir. İbadet şekli ve anlamıyla, kalıbı ve özülle bir bütün oluşturmakta olup buna uygun tarzda yerine getirildiği zaman, amaçlanan etki ve sonuçlarını gösterir.

Gazali'nin belirttiği gibi ibadetlerden maksat şuuru gündelik, alışılmış, sıradan yaşantıların etkisinden uzaklaştırıp organların da yardımıyla daha üstün bir şuur seviyesine yükseltmek, kalbin sıfatlarını daha iyileriyle değiştirmektir. Buna göre mesela namazda secde ederken alnın yere konmasında asıl amaç, alnın ile yerin bir araya getirilmesi değil bu sayede kalpte tevazu sıfatının güçlendirilmesidir. Kalbinde tevazu hisseden kimse organlarıyla da bunu dışa vurursa tevazu daha da güçlenir. Buna karşılık yapılan bir hareketten kalben uzak kalındığı, onun amacına dikkat edilmediği zaman o hareketin anlamını içte yaşatacak ve güçlendirecek bir etki de duyulmaz; aynı şekilde kalbi dünya işleriyle meşgul olduğu halde secdeye varan bir kimsenin alnını yere koymasından, kalpteki tevazuyu güçlendirecek bir etki meydana gelmez.

Muhammed İkbâl de benzer bir şekilde, beden duruşu-

nun zihindeki duygu ve düşüncelerin yönünü belirlemedeki güçlü etkisine dikkat çekerek, dua ve namazdaki sembolik davranışları bu bakımdan değerlendirmenin önemine işaret etmiştir.

Buna göre şekil ve anlam bütünlüğü içerisinde yerine getirilmeyen bir ibadet verimsiz, eksik ve özürdür. Böyle bir ibadetin Allah tarafından kabul edilmesi de beklenemez. Nitekim *"Şu namaz kılanların vay haline ki onlar kıldıkları namazın manasından uzaktırlar"* (Maun, 4-5) mealindeki ayet de bu gerçeğe işaret eder.

Şah Velîyullah Dihlevî namazı insanın Allah'a olan bağlılığını, O'nun yüceliği karşısındaki eksiklik ve küçüklüğünü, neticede Allah'a duyulan minnettarlığı ve şükran duygularını dile getiren beden duruşu, sözler ve hareketler bütünü olarak açıklar.

Gazalî, namazda gözetilen şekli unsur ve uygulamaların gerçek ibadet vasfını kazanabilmesi için gerekli gördüğü psikolojik süreçleri şöyle sıralar: Kalp huzuru, okuduğunu anlamak, anladığına saygı göstermek, Allah'ın yüceliğini ve O'nun karşısındaki sorumluluğun büyüklüğünü hissederek bu şuur içerisinde korkup titremektir. Fakat her şeye rağmen kulluk görevini yerine getirmekten dolayı Allah'ın vaad ettiği mükâfata kavuşma ümidini taşımak ve Allah'a karşı kulluk görevinde her zaman kusurlu olduğunu göz önünde bulundurarak bundan dolayı mahcubiyet duymak.

Diğer olumlu alışkanlıklar gibi ibadet eğitimi de çocuklara küçük yaşlardan itibaren verilmeye başlanırsa kişide gerek ibadetin gerekse ibadetten beklenen olumlu alışkanlıkların daha sağlıklı ve köklü olarak kazanılması mümkün olur. Çocuğun ibadet eğitimi küçük yaşlardan itibaren psikolojik gelişimi, bedeni dayanıklılığı dikkate alınarak yaptırılmalıdır. Çocuğu namaza alıştırmada genel olarak yumuşak davranılması, teşvik edici ve ödüllendirici bir yol izlenmesi en uygunu-

dur. Özellikle başlangıçta kolaylaştırıcı bazı uygulamalara da yer verilebilir.

Rivayete göre Hz. Hüseyin çocukları namaza alıştırtırken öğle ile ikindiye, akşamla yatsıyı birleştirerek kılmalarına izin vermiş, kendisine, "Niçin vakti dışında namaz kıldırıyorsun?" diye itiraz edildiğinde, "Bu onların namazdan uzak kalmalarından daha hayırlıdır" cevabını vermiştir. (*İbn Mahled, s. 138*)

Çocukları namaza alıştırtırken onların evde namaz kılan büyüklerin yanına rahatça sokularak hareketlerini izlemeleri gerekir. Bu onların daha kolay bir şekilde öğrenmelerine ve motive olmalarına yardımcı olur.

Efendimiz (sav)'in uyguladığı metotlarda "Sebeup-Sonuç" ilişkisini vurgulamayı asla ihmal etmediği ve çocuklara tatbik ettiği eğitim şeklinde bu hususu özellikle defalarca tekrarladığı "Öğretim" açısından dikkat çekici bir unsurdur.

Peygamber Efendimiz (sav) on yaşına gelen çocuklara beş vakit namazı aksatmadan kılmalarını tavsiye ederken, onların Cuma namazına, Bayram ve Cenaze namazlarına da götürülmelerini, dua edip Allah'a yalvarıp-yakarmalarının da öğretilmesini tavsiye etmiştir.

Kays b. Sad b. Ubade'ye "Sana cennet kapılarından birini öğreteyim mi?" diyerek "*Allah'tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur*" cümlesini bizzat öğreterek çocukları dua etmeye alıştırdığı bu konudaki rivayetler arasındadır. Aynı kaynaklar Efendimiz(sav)'in yolundan kıl payı ayrılmayan sahabe'nin, çocuklarına "*Allah'ım, fakirlikten, cimrilikten, aşırı yaşlılıktan, dünyanın kötülüklerinden ve kabir azabından sana sığınırım*" duasını öğrettiklerini ve bu konuda çok hassas davrandıklarını bildirmişlerdir.

Efendimiz (sav) çocuk eğitiminde "iman esaslarını" öğretmeye öncelik verdiği ve hedefleri içine aldığı bu konuyu, günümüz anne-baba ve eğitimcilerinin de önemsemeleri, çeşitli psikolojik ve pedagojik sonuçlardan faydalanarak devam ettirmeleri gerektiğini göstermiştir. Bunun için çocukların

özellikle Allah'a şüphe etmeden inandıkları, O'na yakın olmak için seve seve ibadet etmek istedikleri dönemleri çok iyi değerlendirmeleri ve "fıtratları gereği" kendilerinde doğal olarak mevcut olan inançlarını pekiştirmeye özen göstermeleri, imanı güçlü bir neslin yetişmesi açısından elzemdir.

Peygamber Efendimiz (sav)'in bütün uygulamalarında aynı inceliği müşahade etmek mümkündür;

Henüz ergenlik çağına gelmemiş olan İbn-i Seyyad'a "Benim Allah'ın elçisi olduğuma şahadet eder misin?" diye buyurması, çocuklara "ilk verilmesi gereken bilgiler" konusunda annelere-babalara ve eğitimcilere adeta bir "yol haritası" niteliğindedir. Bunun eğitimde ilk başlangıç noktasının iman esasları olduğunun ciddi bir alâmeti olduğu aşıkardır.

Kendisine hizmet eden bir Yahudi çocuğunu hastalandığında ziyarete gitmesi ve o esnada onu İslâm'a davet etmesi ise içinde nice hikmetler bulunan ince bir davranıştır. Nitekim çocuk bu davet üzerine babasının izni ile Müslüman olmuştur.

On üç yaşına kadar Efendimiz (sav)'in yanında kalan Abdullah b. Abbas, Efendimizin "ergenlik dönemine" erişen çocuklara muamelesini ise şöyle rivayet ederek bildirmiştir:

Bir gün Peygamber Efendimiz (s.a.v) devesine binmiş, ben de O'nun terkisindeydim. Bana şöyle buyurdu. "Abdullah! Öncelikle sana şunları söylemek isterim.

— Genişlik zamanında kendini Allah'a sevdire ki, O'da seni sıkıntılı zamanında sevsin.

— Allah'ın emir ve yasaklarına önem ver ki, Allah'ta sana önem versin.

— Allah'ın hakkını gözet ki, O'nu yanı başında bulasın.

— Bir şey istediğin zaman Allah'tan dile...

Şunu bil ki, bütün varlıklar el birliği ile sana zarar vermek isteseler, Allah'ın takdir ettiğinden başkasını yapamazlar.

İbadet eğitimine, öncelikle dinin direği olarak nitelenen

namazla başlanmalıdır. Çocuklarına doğru bir namaz eğitimi vermek isteyen kişi, evvelâ kendisi beş vakit namaz kılmak suretiyle örnek bir davranış sergilemelidir. Kur'ân-ı Kerim'de "*Ailene namazı emret! Kendin de ona sabırla devam et!*" (*Taha*, 132) buyurularak bu hususa işaret edilmektedir.

Çocukların namaz kılma yaşı, Efendimiz (sav)'in tavsiyeleriyle sabit olduğu üzere yedidir. Gerçi dinin yaşandığı bir aile çevresinde yetişen çocuk, etrafını tanımaya başladığı günden itibaren namazla tanışır. Kulluğu en güzel şekilde simgeleyen bu ibadet onun ilgisini çeker. Büyüklerini taklit ederek tıpkı onlar gibi namaz kılmaya çalışır. Bu durumda anne-babaya düşen vazife, onun bazı eksiklerini tamamlamaktan ibarettir. Yedi yaşına kadar namaz kılmayı öğrenemeyen çocuklara ise, namazın önemi anlatılarak lüzumlu bilgiler verilmeli, bazı sure ve dualar öğretilmelidir. İbadet eğitiminde çocuğun ruh ve beden özellikleri dikkate alınmak suretiyle kendisine yaklaşılmalı, hadis-i şerif'in beyanıyla "*Bulûğ çağına varıncaya kadar çocuğun mükellef olmadığı*" (*Tirmizî, Hudûd*, 1) göz önünde bulundurularak müsamahakâr davranılmalıdır. Nitekim Peygamber Efendimiz'in (sav) bu husustaki uygulamaları bizlere kılavuzluk etmektedir.

Küçük yaşlardan itibaren Resul-i Ekrem (sav)'in hizmetinde bulunma şerefine eren Enes'e, Allah Resülü şöyle buyurmuştur: "*Yavrucuğum! Namazda iken sağa sola bakmaktan sakın. Çünkü sağa sola bakmak namazın faziletini götürür. Sağa sola dönmekten kendini alıkoyamıyorsan bari bu nafilede olsun, farzda olmasın.*" (*Tirmizî, Cuma*, 60)

Ümmü Seleme validemiz anlatıyor:

Hz. Peygamber (sav) Eflah isimli küçük hizmetçimizi (namaz kılarken) gördü. O, secdeye vardığında (alını toz olmasın diye toprağı) üflüyordu. Resûlallah (sav): "*Ey Eflah, yüzünü toprağa koy*" buyurdu. (*Tirmizî, Salât*, 163)

Diğer taraftan çocukları namaza alıştıırken onların, mes-

citte veya evde namaz kılan büyüklerinin yanına rahatça sokularak hareketlerini izlemelerine imkân tanımak gerekir.

Cabir bin Semure bize çocukluğundan ve Resûlallah (sav) ile beraberliğinden bahsederken şunları anlatır:

Ben Resûlallah (sav) ile birlikte öğle namazını kıldım. Sonra Efendimiz ailesinin yanına gitmek üzere çıktı. Ben de onunla beraber çıktım. Derken bazı çocuklar Resûlallah'ı (sav) karşıladılar. Peygamber Efendimiz onların yanaklarını birer birer sıvazlamaya başladı. Sıra bana gelince benim yanağımı da sıvazladı. Onun elinde hoş bir serinlik ve güzel bir koku hissettim. Sanki mübarek elini bir attâr sepetinden çıkarmıştı. *(Müslim, Fedâil, 80)*

İbn-i Abbas der ki: "Resûlallah (sav)'in hanımlarından teyzem Meymûne'nin evinde gecelemiştim. O gece Efendimiz de onun yanındaydı. Allah Resulü yatsı namazını kıldırdı. Sonra evine gelerek dört rekât daha kıldı. Bir müddet uyuduktan sonra kalktı ve beni kastederek "yavrucak uyumuş" dedi. Sonra kalktı. Ben de (kalktım namaz kılmak için) solunda durdum. Efendimiz ise beni sağ tarafına aldı. Beş rekât namaz kıldı. Sonra iki rekât daha kıldı. Sonra uyudu... Daha sonra da sabah namazına çıktı." *(Buhari, İlim, 41)*

Yine İbn-i Abbas'ın çocuk yaşta iken Hz. Peygamber (sav)'le birlikte cenaze ve bayram namazlarına katıldığını görmekteyiz. *(Buhari, Cenâiz, 60; İdeyn, 16)*

Efendimiz'in (sav) sünnetinde cemaatle namaz esnasında çocukların hangi safta durmaları gerektiği de belirlenmiştir. Buna göre ilk safta erkeklerin, sonra erkek çocukların, ardından da kız çocukların ve kadınların saf tutmaları uygun görülmüştür. Ayrıca Allah Resulü, ön saflarda bilhassa yaşlı ve olgun kişilerin bulunmasını ve saf düzeninde karışıklığa meydan verilmemesini tavsiye etmiştir. *(Müslim, Salât, 132, 123)*

Küçük yaşta Efendimizle birlikte sık sık namaz kılma bahtıyarlığına eren İbn-i Abbas şöyle der: "Ben Resûlallah

(sav)'in yanında onunla beraber namaz kılıyordum. Aişe'de arkamızda namaza durmuştu." (*İbn-i Huzeyme, III, 18*)

Hz. Enes der ki: "Ben ve yetim bir çocuk evimizde Efen-dimiz (sav)'in arkasında namaz kıldık. Annem Ümmü Süleym de arkamızda namaza durmuştu." (*Buhari, Ezan, 78*)

Özellikle günümüzde çocukların ibadet eğitimi ile alâka-lı belirtilmesi gereken bir husus da şudur: Camiye gelen ço-cukların bir takım hareketlerine büyükler tarafından şiddetle tepki verilmesi, onların ibadetten ve mukaddes mekânlardan soğumalarına sebep olmaktadır. Bu husus göz önüne alınarak namaz ve diğer ibadetlere alışmaları için çocuklara sevgi ve müsamaha ile muamele etmeyi unutmamalıyız. Fahr-i Kâinat (sav)'in bu konudaki davranışı bizlere güzel bir misal teşkil et-melidir. Peygamberimiz, torunu Ümame mübarek omuzların-da iken, mescidde cemaate namaz kıldırmıştır. Bu olayı anla-tan Ebû Katâde, Resul-i Ekrem (sav)'in rükûya vardığı zaman torununu yere bıraktığını, secdeden başını kaldırdığı zaman, onu tekrar aldığını söylemektedir. (*Buhari, Edeb, 18; Müslim, Mesâcid, 41-43*)

Bütün bu hakikatler bize, namaz ibadetini çocuklarımıza kazandırırken onlara ne kadar hassas davranmamız gerektiği-ni, ayrıca onları incitecek ve soğutacak davranış ve sözlerden kaçınmamız gerektiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Sevdirmek ve müjdelemek öncelikli hedefimizdir. Çünkü in-san sevdiği ve anlamını kavradığı bir şeyi iştiaqla yerine ge-tirir. İştiaqla ise ibadetin huşusunu belirler. Bu durum nama-zın huşu içinde kılınması zevkine erişilmesi sonucunu doğurur. Bu ise takvadandır.

YİRMİBEŞİNCİ HADİS

“Oruçlu olarak sabahlayan kimse orucunu tamamlasın. Oruçsuz olarak sabahlayan da o günün geriye kalanını tamamlasın diye haber gelince, biz bu orucu tutmaya ve küçük çocuklarımıza da tutturmaya başladık.”
(Buhari, Savm, 47; Müslim, Sıyam, 136)

İbadetler, inancın insan ruhunda yerleşip pekişmesini sağlarlar. Çocuğun ruhsal yapısının, yetişkinlerden daha hassas olduğunu düşünecek olursak, onların, özellikle anne-babalarının, ibadetleri yerine getirirken duydukları manevi hazı, hassas bir şekilde hissettiklerini söyleyebiliriz. Secde ederken, namaz kılarken, Kur’an okurken gördüğü, anne-babasının da hissettiği farklılık, çocuk için önemli birer dinî tecrübedir.

Özellikle oruç ibadeti için bunu söylemek daha mümkündür. Çünkü Ramazan ayında çocuk evde bir farklılığın olduğunu çok açık bir şekilde hisseder. Gün boyu yemek yenilmemekte, su içilmemekte ve akşama kadar bu şekilde devam etmektedir. Akşam ezanına yakın da evde bir hareketlilik başlamakta, bazen misafirler gelmekte ya da misafirlğe gidilmekte; yemek öncesi hazırlıklar yapılmakta ve akşam ezanı ile birlikte dua ve besmele ile yemekler yenilmektedir. Bu farklılığı gören çocuk haliyle neler olduğunu anlamaya çalışmakta ve kendisi de bu sevince ortak olmaktadır. Ayrıca gece vakti hiç alışık olmadığı bir şekilde anne ve babasını sahur yemeği yerken görünce daha da merakı artmakta ve kendisi de bu farklılığı yaşamak istemektedir.

Belli bir yaşa ulaştıklarında onlar da oruç tutmaya heves

ederler. Çocukların bu isteklerine ket vurmamak, aksine teşvik eden bir tavır sergilemek, zorlanmadan bu ibadeti yapmalarına yardım etmek gerekir. Sahura ailesiyle birlikte kalkmak isteyen çocuğa oruç tutma yaşında olmasa bile destek olunmalıdır. Davulcunun sesiyle uyanması, aile fertleriyle o ortamı yaşaması çocuğu olumlu etkiler.

Ramazan günlerinde, çocuğa bu ibadetle ilgili istek uyandıracak şekilde bilgiler verilebilir. İlk zamanlar "yarım gün orucu" tutmak onları mutlu edebilir. Yaşları büyüdükçe tam gün oruç tutmaya yönlendirilmelidirler. Onlara başladıkları bir işte sonuca ulaşmanın verdiği hazzı yaşatmalı, bunun için destek olunmalıdır. Bu, kendilerine olan özgüvenlerinin gelişmesine yardımcı olur.

Ramazan ayı gelmeden önce henüz oruç tutmakla mükellef olmasa da çocuklarımızı oruç ibadeti konusunda bilgilendirmek önemlidir. Bu öğretim safhasında çocuğa, oruç ibadetinin geçmişte diğer peygamberlere de emredilen bir ibadet olduğu, orucun Allah'ın çok sevdiği bir kulluk ifadesi olarak görüldüğü ve sevabının da Allah tarafından verileceği, oruç tutmakla irademizin güçleneceği ve her türlü isteği bize dayatan benliğimizin disipline edileceği, aç ve susuz kalmakla, fakir ve yoksul insanların halini daha iyi anlayacağımızı, her yıl bakıma alınan fabrikalar gibi, vücudumuzun da yılda bir ay oruç tutmakla adeta bakıma alınıp rahatlatıldığı anlatılabilir.

Çocuklarda haz duygusu daha baskındır. İsteklerinin ve ihtiyaçlarının ertelenmesi veya yerine getirilmemesi karşısında elem duyar, huysuzluk gösterirler. Maymun iştahlıdır. İradeleri zayıf olduğu için sabır gerektiren işlerden hoşlanmaz, başladıkları işi yarım bırakırlar. Oruç denemeleri, çocuk için bir çeşit irade eğitimi olduğu için oruçlarını tam gün tutmalarını beklememeli, yarım gün de olsa tuttıkları orucun Allah tarafından kabul edileceğini söyleyerek yaptıkları işin önemli olduğu hissettirilmelidir.

Toplumda geleneksel olarak var olan bir görüşe göre, oruç tutmakla mükellef olmayan çocuklar, oruç tutmak isterlerse şayet, oruç tutturulmalı ve tutabildiği saate kadar tutup sonra bozmalıdır. Çocuğu oruç tutmaya alıştırmak için böyle bir yöntem uygulanabilir. Burada oruç tutmaya alıştırmak esas olduğuna göre, bunun da bir alıştırma ameliyesi olduğunu söyleyebiliriz.

Zaten çocukluk çağında yapılması gereken, ibadetlere çocukların "alıştırılması"dır. Nitekim namaza alıştırmakla ilgili bir görüşünde ünlü sahabe Abdullah b. Abbas, tek secdeyle de olsa çocukların namaz kılmaya alıştırılmaları kanaatinde-dir. İbn Abbas, bu arada kendisine yöneltilen, "Hiç, tek secdeyle namaz olur mu?" sorusuna ve itirazına şu cevabı vermiştir: "Namaza alışmaları için elbette bu daha iyidir."

Rubeyyi bint Muavviz anlatıyor: Resulallah (sav) Aşura sabahı ensar köylerine: *"Oruçlu olarak sabahlayan kimse orucunu tamamlasın. Oruçsuz olarak sabahlayan da o günün geriye kalanını tamamlasın diye haber gönderdi. Ondan sonra artık biz bu orucu tutmaya ve küçük çocuklarımıza da tutturmaya başladık. Mescide gider, çocuklara yünden yapılmış oyuncaklar edinirdik. Onlardan biri yiyecek için ağladığında, iftar vakti oluncaya kadar bu oyuncağı ona verirdik."* (Buhari, Savm, 47; Müslim, Sıyam, 136)

Aşırı şefkat göstererek daha küçüktür diye, çocuklarımızın oruç tutmalarına engel olmamalıyız. Orucun çocuk kişiliği üzerinde birçok olumlu etkisi vardır. Oruç tutan bir çocuk açlık duygusuna karşı sabır göstermekte, yiyebileceği halde Allah rızası için kendisini frenlemekte, böylece Allah'ın emir ve yasaklarına karşı bir duyarlılık kazanmaktadır.

Oruç tutan bir çocuk, orucun bazı kuralları olduğunu, sahura kalkıldığını, sahur topunun atılışı ile birlikte orucun başladığını, iftar saatine kadar hiçbir şeyin yenilip içilmeyeceğini, oruç tutan kimsenin kötü söz ve davranışlarda bulunmayacağını, kendisine sataşanlara "Ben oruçluyum!" diyeceğini talim etmekte ve öğrenmektedir.

Oruç vasıtasıyla gün boyu aç ve susuz kalan bir çocuk, yiyecek bulamayan ve bu yüzden aç kalan fakir insanların durumunu yaşayarak, hissedecek, aç insanları doyurmanın ve onlara maddi yardımda bulunmanın ne kadar hayırlı bir iş olduğunu kavrayacaktır. İşte bunun psikolojideki adı empatidir.

Sevilen, değer verilen, adam yerine konan, başarıları desteklenen çocuklarda özgüven duygusu gelişir. Anne-babanın yanındaki güvenlerini ve değerlerini kaybetmemek için onların hoşlandığı davranışlarda bulunmak ve onları mutlu etmek için büyük çaba gösterirler. Taklit ve oyun şeklinde başlayan ibadetler zamanla şuurlu hale gelecek, inançlı ve imanlı bir kişilik kazanacaklardır.

Unutmamamız gereken bir şey daha var ki, oruç kişiyi ahlakî güzelliklere yönelten bir ibadettir. Eline, diline sahip olmaksızın tutulan bir orucun kişiye faydası olmadığı gibi çocuğa da faydası olmaz... Bunu ona anlatmalı ve oruç tutuyor diye evde esip-gürleyen biri olmaya hakkının bulunmadığı da telkin edilmelidir.

Çocukluk dönemi ile ilgili hatıralara baktığımız zaman iftar ve sahur vakitlerinin bizim nezdimizde ne kadar önemli bir yere sahip olduğu görülecektir. Çocuk bu şekilde sorumluluk alacak ve hayatı ile ilgili kararlarda bazı sıkıntıların üstesinden gelmesini öğrenecektir. Bu çocukların kendileri ve ileriki hayatı için önemli yapı taşlarından biridir.

Özellikle burada çocuğun gelişim özellikleri ve sorumluluk alma bilinci göz önünde tutularak çocuktan bazı beklentilerimizin olması gerekir. Yoksa kaldıramayacağı sorumlulukları yüklemek çocuğa zulüm olur, çocukta ileri de kin ve nefrete dönüşebilir. Şefkat ve sevgi ile çocuğun kişilik ve gelişim özelliklerini de hesaba katarak alınacak kararlar daha sağlıklı sonuçlar verecektir.

"Eğer bilerseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır."
(Bakara, 184)

YİRMİALTINCI HADİS

*"Kimin bir çocuğu varsa onunla eğlensin/oynaşsın."
(Deylemi, Daiful Cami, 5812)*

Oyun her yaşta insanın hayatında önemli yeri olan bir etkinliktir. Yetişkin için eğlenmek, dinlenmek, boş zaman etkinliği gibi anlamlar ifade eden oyun, çocuk içinde yaşadığı dünyayı, çevresindeki insanları anlama ve tanıma aracıdır. Çocuğun bedensel, ruhsal gelişimi ve eğitimi için oyun, beslenme ve uyku kadar önemli bir ihtiyaçtır. Bunun için çocuk ve oyun ayrılmaz bir bütündür.

Oyun, çocuk için hem rahatlatıcı bir ortam, hem duygularını yansıtabileceği bir sembol, hem de mutluluk, sevinç, acıma, korku, kaygı, dostluk, düşmanlık, kin, nefret, sevgi, sevmek, sevilme, güven duyma, bağımlılık, bağımsızlık, ayrılık ölüm gibi birçok duyguyu da yaşayarak öğrenebileceği bir araçtır. Duygusal birer varlık, yani insan olarak da bu gelişmelerini tamamlamak gerekmektedir. Bunun en kolay yolu ise oyundur.

Oyun çocuğun, fiziksel, psikomotor, sosyal ve duygusal gelişimini etkilediği gibi aynı zamanda zihinsel gelişimini de etkilemektedir. Çünkü oyun, çocuğa çevresini araştırma, objeleri tanıma ve problem çözme imkânı sağlamaktadır. Çocuk bu yolla büyüklük, şekil, renk, boyut, ağırlık, hacim, ölçme,

sayma, zaman, mekân, uzaklık, uzay gibi pek çok kavramı ve eşleştirme, sınıflandırma, sıralama, analiz, sentez ve problem çözme gibi birçok zihinsel işlemleri de öğrenebilir.

Çocuk için oyundan daha zevkli ve etkili bir öğrenme aracı yoktur. Oyun, çocuğun kas ve sinir sistemini geliştirirken, aynı zamanda biriken enerjisini de boşaltarak onu rahatlatır.

Oyun çocuğun dünyasında kendini ifade etmesi, yaratıcı becerilerini geliştirmesi ve iyi vakit geçirmesi kadar, anne-baba ilişkisindeki pek çok çatışmayı çözmek ve bir uzlaşma ortamı yaratmak için de önemlidir. Hayatın ilk günlerinden itibaren dış dünyayı tanımaya çalışan çocukların, zihnî ve bednî gelişimi oyun ile desteklenir.

Oyun, çocuğun yaşamı ve hayatı anlama yoludur. Doğayı, insanları, kendini, canlıları, eşyayı, zaman ve yer kavramını çocuk oyun yoluyla öğrenir. Çocuk oyunda, öğrenmeyi öğrenir, kendini tanır, yaşamın gereklerini kavrar, kendine güvenmeyi becerir.

Çocuk oyun oynarken çevresindeki pek çok kişiyi taklit eder. Bu da onlara yaşam tecrübesini arttırmak için olanak sağlar. Oyun yoluyla üzüntü ve sıkıntılarından kurtulur, farklı özellikteki nesnelerle oynarken kavramları, sayıları ve buna benzer pek çok bilişsel yeteneğini de geliştirme imkânı bulur.

Çocuklar yaşadıkları önemli hâdiseleri oyunlarında, konuşmalarında ve davranışlarında dış dünyaya yansıtırlar. Bu açıdan bakıldığında bu faaliyetler sırasında çocuğun ortaya koyduğu konuların onun iç dünyasını yansıtması açısından önemli olduğu aşikârdır. Mesela; anne-babasından şiddet gören veya medyada şiddete şahit olan çocuklarda, kendi oyuncaklarına ve arkadaşlarına karşı şiddet uyguladıkları görülür.

Çocuklar çevrelerinden aldıkları negatif mesajları, oyunda arkadaşlarına ve oyuncaklarına yansıtabilirler. Bu açıdan çocuğu ve içinde bulunduğu atmosferi tanımada oyunun

önemli bir yeri vardır.

Çocuğun gelişimi göz önünde bulundurarak yaşlara göre oynanan oyunların türlerine bakmak gerekir:

* **0-2 Yaş:** Çocuklar bireysel oyun oynarlar ve çevreleri ile farklı etkileşimler kuramazlar. Renkli, dikkat çekici oyunlarla oynarlar.

* **3 Yaş:** Yüksek yerlerde yürümeyi denerler. Takla atma ve tırmanma eylemleri yapabilirler. Yeni oyunlar yaratırlar ve oynarlar. Daha çok evcilik, doktorculuk, bakkalcılık... gibi oyunlar oynarlar.

* **4 Yaş:** Resim yaparlar, yapılar kurarlar ve kendi yaptıkları şeylere hayranlık duyarlar. Yaptığı şeyi zevkle seyrederek. Özellikle ritimli müzikten çok hoşlanırlar ve büyük zevk alırlar. Resimli kitapları çok severler. Hayal gücünü uyaran kitapları tercih ederler.

* **5 Yaş:** Tek başına ya da bir yetişkinin yanında oynamaktan hoşlanır. Bedensel etkinlikleri arttığı için ip atlama, paten kayma, salıncakta sallanma; el becerisi arttığı için, kesme, yapıştırma, çizim yapma, resim yapma ya da bir resme harfi, sayıyı ekleme, kopya etme, parçalı bilmeceleri birleştirme gibi oyunlar oynarlar.

* **6 Yaş:** Bu yaş çocuğu oyunu bir iş gibi görmektedir. Boyama, yapıştırma, kesme ve çizim yapmayı sever. 6 yaşındaki çocuk dengeyi sağladığı için bedenini kontrol eder. Top, ip atlama, yüzme gibi oyunları tercih etmektedir. Çocuğun bunları yapması için bazı bedensel oyunlara da izin verilmelidir.

Oyun çocuğun ilerideki hayatı için bir hazırlık aşamasıdır. Çünkü oyun çocuğun en doğal öğrenme ortamıdır. Duyduklarını, gördüklerini sınavı denerken, öğrendiklerini pekiştirdiği bir deney odasıdır. Oyunun çocuğun ileri hayatı için faydalarına baktığımız zaman şunları sayabiliriz:

— Oyun, çocuğun kendi kişiliğini ortaya koymasında ve bazı olumlu özellikleri kazanmasında yararlıdır. Özellikle

doğru davranışların pekişmesi oyun vasıtasıyla daha kolay sağlanabilir. Olumlu karakter özellikleri, uygun oyun ortamında artar ve pekişir. Oyuna uyum sağlayamayan yani ben-merkezci, tek taraflı bakış açısı olan, kurallara uyma zorluğu yaşayan, aceleci ve sabırsız çocuklar oyundan dışlanabilir. Dolayısıyla çocuğun oyuna kabul edilmesi, olumsuz kişilik özelliklerini azaltmasıyla olur. Birçok çocuk oyun vesilesiyle empati yapmayı, başkalarına saygı göstermeyi, karşılıklı diyaloglarda kendi sorumluluğunu fark etmeyi, sabırlı olmayı, kurallara uymayı, stresle baş etmeyi, problem çözmeyi ve liderlik özelliklerini pekiştirmeyi öğrenerek karakter ve kişilik gelişimini olumlu yönde pekiştirir.

— Enerjinin dışarı atılmasında ve fizikî gelişmede oyunun yeri büyüktür. Özellikle hareketli ve enerjik çocukların oyun ortamında rahatladıkları görülür. Fizikî egzersizler esnasında büyüme hormonu daha fazla salgılanır. Büyüme ve kemik gelişmesinde, oyundaki egzersizlerin faydası vardır. Çocuktaki hantallığın azalması, ince ve kaba motor gelişmesinin sağlanması için, fizikî aktivitenin ve bu şekildeki oyunların teşviki gerekir.

— Oyun içinde çocukların kendi cinsiyetlerine ait özellikleri sergilemesi de yararlıdır. Zor, aşırı egzersiz gerektiren oyunlar, kız çocukların fıtratlarına uygun olmayabilir. Şiddet eğilimi artıran, değerlerle çatışan, fizikî olarak zarar verebilecek, psikolojik açıdan karakter ve kişilik gelişimine olumsuz tesirde bulunacak oyunlar çocuklar için uygun değildir. Ayrıca son zamanlarda küçük çocukların dahi oynama eğilimi gösterdiği şans oyunları, çocuklarımızın kumar alışkanlığına sebebiyet verebilir. Bu oyunlar, çocuklara giderek daha cazip görünmektedir. Risk alma, kazanma ve kaybetme duyguları, daha uygun oyunlarla telâfi edilerek çocukların şans oyunlarına yönelmeleri engellenmelidir. Yasaklamadan önce, bu türlü oyunların nelere sebebiyet vereceği çocuklarla konuşulma-

lıdır. Bu oyunlara dair çocuklara hiçbir açıklama yapmadan sadece onları kötölemek yeterli değildir.

— Oyunun çocuğa diğer önemli bir katkısı da, onun sosyal gelişmesine yarar sağlamasıdır. Bilhassa arkadaşlık ve sosyal münasebetlerinin pekişmesinde, yeni arkadaşlıkların kazanılmasında oyun esnasında yapılanların ve yaşanılanların önemli tesiri vardır. Aile içinde büyüyen çocuklar akranlarıyla oyun sayesinde kurdukları bağlar vesilesiyle sosyal bir varlık olma yolunda ilerlerler. Oyun arkadaşlığı birçok çocuğun hayatında önemli bir unsurdur. Çocuk, hiç tanımadığı çocuklarla oyun esnasında tanışarak onlarla arkadaşlığını devam ettirebilir. Aynı zamanda oyun esnasında arkadaşını tanıma, onun sevdiği ve sevmediği özelliklerini öğrenme gerçekleşir. Sosyal gelişimin olumlu olması açısından yaşa uygun oyunların ve oyun arkadaşlıklarının da desteklenmesi gerekir.

— Çocuğun yaşına göre ayarlanacak faaliyetler anne-baba ile çocuğun diyalogunun pekişmesine vesile olur. Böylece anne-baba çocuğunu daha iyi tanır. Maalesef günümüzde anne-babalar çocuklarına yeterli miktarda zaman ayırmamakta ve birlikte yapılacak oyun faaliyetlerinin yerini TV karşısında geçirilen boş vakitler almaktadır. Yapılan araştırmalar çocukların günde dört-beş saat TV seyrettiğini ortaya koymuştur. Bu açıdan bakıldığında, sadece görmeye ve işitmeye ait uyarıların olduğu, çocuğun sosyal olarak ve lisan kullanımı açısından kendini ortaya koyamadığı TV seyretme sürelerinin kısaltılması gerekir. Çocuklarımızın birçoğu uğraşacak meşguliyet bulamadıkları veya yeterince oyuna yönelmedikleri için TV ve bilgisayar tercih etmektedir. Özellikle şehirde yaşayan ailelerin TV ve bilgisayar karşısında geçirilen zamanları azaltarak oyun oynama zamanlarını artırması yararlı olur.

— Çocuğun olaylara başka birinin görüş açısından bakabilmesi, başka bir insanın tutum, duygu ve güdülenimlerine ilişkin anlayışına dayanarak kendi davranışlarını düzenleyip

çevresine uyum sağlamasına fırsat verir. Oyunlarda çocuk kendini oyun arkadaşlarının yerine koyar ve onun nasıl davranacağını önceden tahmin edebilir. Doğaldır ki bu davranış biçimi beş yaşındaki bir çocuk için zor olabilir. Çünkü henüz ben-merkezci düşünceden kurtulamamıştır. Piaget'e göre çocuk karşısındaki kişinin reaksiyonlarını dikkate alarak kendi davranışlarını düzenler ve verilen problemi, durumu düşünerek çözebilme yeteneğine en çok 11-12 yaşlarında ulaşabilir.

— Çocuklar oyun yoluyla, teşekkür etme, günaydın, iyi geceler gibi sözel olan veya sırasını bekleme, konuşan birisini dinleme, trafik kurallarına uyma, telefonla konuşma gibi sözel olmayan sosyal kuralları öğrenirler.

— Çocuğun stresi, iç dünyasındaki çatışmaları, korkuları ve kaygıları çeşitli oyunlarla tedavi edilebilir. Çocuğun yaşadığı sıkıntılı olayların tesirinden kurtulması için oyun bir rahatlatma aracı olabilir. Psikolojik sarsıntı geçiren çocuklarda bu konuda yetişmiş uzmanlar tarafından uygulanan oyun terapisi yararlı olabilir.

— Eğitim ve öğretim açısından oyunun değerlendirilmesi de faydalıdır. Yaşa uygun bilgilerin, oyun ile verilebileceği unutulmamalıdır. Ancak oyun içerisinde çok bilgi verme gayesi olursa bu, oyunu çocuklar için oldukça sıkıcı hâle getirebilir. Dikkat süresi, plânlama, organize etme, hafıza eğitimi, doğru karar verme gibi kabiliyetleri, oyun aracılığıyla pekiştirilebilir.

— Çocuklar oyun yoluyla sadece etkilendiği olayları sergilemekle kalmayıp, aynı zamanda da anlatamadığı kaygılarını dile getirir ve olayı somutlaştırarak kendi istediği bir çözüm yolunu bulmaya çalışırlar. Bu şekilde de kaygılarından kurtulabilirler.

Oyundan dışlanma çocuk için psikolojik açıdan travmatik olabilir. Sürekli olursa, çocuktaki mutsuzluğu artırır. Bu çocuklar, yaşlıtlarına karşı daha saldırgan olabilir. Bu sebeple

oyundan sürekli dışlanan çocukların varsa sorunlarını çözmelerine yardımcı olmak anne-babaların ve eğitimcilerin önemli görevlerindendir.

Oyun eğer çocuğun görev ve sorumluluklarını aksatacak kadar uzun zaman alıyor, zihnî ve bedenî gelişmesine katkısı bulunmuyor ve çocuğa zarar verecek mesajlar ihtiva ediyorsa, zararlıdır. Aynı zamanda çocuğun yaşına ve cinsiyetine uygun olmayan oyunlar hususunda da dikkatli olunmalıdır. Son zamanlarda, çocuklar arasında moda olan oyunlarda şiddet unsurlarının fazla kullanıldığı, oyundaki gayenin eğlenmek veya vakit geçirmek yerine karşıdakine zarar vermek olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak oyun, gerçek hayatın bir minyatürüdür ve çocukları hayata hazırlar. Rivayet ise emir kipindedir: *"Kimin bir çocuğu varsa onunla eğlensin/oynaşsın."*

YİRMİYEDİNCİ HADİS

Hz. Aişe diyor ki: "Ben Resûlallah'ın yanında oyuncak bebeklerle oynardım. Arkadaşlarım bana gelirler fakat Resûlallah'tan utanarak saklanırlardı. Resûlallah (sav) onları bana gönderir, benimle beraber oynarlardı."

(Buhari, Edep, 81; Müslim, Fedailu's sahabe, 81)

Oyun çocuk hayatının aynasıdır. Çocuklar, sevdikleri oyun türleri sayesinde bizlere kabiliyetleri, istekleri, korku ve sevgileri hakkında bir fikir verebilirler. Oyun bir eğlencedir, ancak sadece bir eğlence, bir zaman kaybı olmadığı gibi saçmalık da değildir. Oyun ekonomik ve sosyal durumu ne olursa olsun her çocuk için temel bir haktır.

Oyun ortamının hazırlanması kadar oyuncak seçimi de önemlidir. Oyun sırasında kullanılan materyal olan oyuncak da çocuğun gelişiminde oldukça önemlidir. Oyuncaklar çocuğun yaratıcılığının, kendi kararlarını kendisinin vermesini, hayal gücünün daha da gelişmesini ve belirli alanlarda beceriler kazanmasını sağlamaktadır.

Oyuncaklar ayrıntılı olarak dört başlık altında sınıflandırılabilir:

1- Duygusal oyuncaklar: Çocuğun duygusal zorlukları ve korkularını yenmesi için seçtiği oyuncaklardır. Genellikle çocuğun oyuncakları içinde en çirkin olanıdır. Bunlar yumuşak ve tüylü, yuvarlak hatları olan, fiziksel olarak çocuktan daha kısa oyuncaklardır. Çocuk için dostluk, sevgi ve güvenlik anlamını taşır.

2- Zevk nesnesi olan oyuncaklar: Çocuğun geçici bir süre için hoşça zaman geçirmek için oynadığı oyuncaklardır.

3- Eğitsel ve kültürel kazanç sağlayan oyuncaklar: Boyama kitapları, yap-bozlar, maket oyuncaklar gibi çocuğun oyun oynarken aynı zamanda herhangi bir alanda eğitimini de sağlayan oyuncaklardır.

4- Sosyal bütünleşmeyi sağlayan oyuncaklar: Çocuğun çevresiyle ilişkilerini düzenlemesinde yardımcı olan, yaşlılarıyla birlikte grup oyunları oynarken kullandığı oyuncaklardır.

Oyuncağın her türüne cömertçe para harcamakla amaca varılacağını sanmak çok yanlış atılmış bir adımdır. Bu bağlamda mesele parada değil, oyuncakların çocuğun ilgisini çekecek nitelikte olmasındadır.

Önem taşıyan ikinci bir nokta da çocukları daracık, onlara sıkıntı verecek yerlerde oynatmaktan kaçınmalıdır. İmkan oranında, çocukların ferah ve bol güneşli oda, bahçe veya parklarda oynamalarını sağlamak; sağlık ve iştahlarını artıran bir faktördür. Ayrıca oyun arkadaşlığında çocukların yaşlıları olmalarına dikkat edilmelidir. İlginin yaşla değiştiğini unutmamalıyız.

Yeni doğan bebeğin oyuncağı onun bedenidir. Elini kolunu sallayarak, elini ayaklarını ağzına getirerek eğlenir. Doğumdan sonraki günlerde ise zamanla bebekler ses, ışık gibi ani değişimlerden hoşlanırlar. Bu nedenle bebeklik döneminde alınacak oyuncakların daha çok beşiklere asılacak, kenarlarına konacak, hareketli, sesli, renkli oyuncaklar olmasına dikkat edilmelidir.

* **6-7 aylık:** Çocuk artık oturmaya başlamıştır, bu nedenle mekânı da genişlemiştir. Bu dönemde çocuğa elinin içine sığabilecek büyüklükte esnek olan (plastik) oyuncaklar verilebilir. Özellikle ses çıkaran çingiraklar onlar için çok önemlidir. Çocuk ayrıca bu dönem içerisinde dişlerini çıkarmaktadır.

Dişlerini çıkaran çocuğu diş kaşıntısını azaltmak için hijyenik olarak plastikten yapılmış olan materyaller kullanılabilir.

* **8-12 aylık:** Çocuk artık emeklemeye ve yürümeye başlamıştır. Mekânı daha da genişlemiştir. İlgileri ise artmıştır. Bu çağdaki çocuğa ses çıkaran toplar oyun olur. Dökmekten ve doldurmaktan hoşlandıkları için bu tür oyuncaklar kullanılabilir. Bebekler, arabalar, hayvanlar ise ilgilerini çekebilmektedir. Bu dönemdeki çocuğa resimlerden oluşan hikâyelerin anne-baba tarafından anlatılması oldukça önemlidir.

* **15-18 aylık:** Çocuk artık yürümekte, odalar arasında mekik dokumaktadır. Bu nedenle itilen, çekilen, aynı zamanda ses çıkaran oyuncaklar (otomobiller, bebekler) tercih edilmelidir.

* **18 ay sonrası:** Çocuk artık kendini bilim adamı gibi görmektedir. Keşif ve icat yapmak onların en önemli özelliğidir. Bu dönemde farklı boyutlardaki bloklar, kutular ve şekillerden bir şeyler yapmak çok hoşlarına gider.

* **2-3 yaş:** Çocuk artık sosyal hayatı görmekte ve bunları hayal etmektedir. Anne-baba olurlar. Çocuklarını beslerler. Bu nedenle bu dönemdeki çocuklara hayatı dramatize edebilecekleri oyuncaklar alınmalıdır. Bebek, mini oda takımları, kuklalar, tamir aletleri, hayvan setleri vb. oyuncaklar idealdir. Bu dönemdeki çocukların denize götürülerek kum ve suya olan ilgileri de giderilebilir.

* **3-4 yaş:** Çocukların motor gelişimleri artmaktadır. Hareketten, zıplamaktan çocuklar çok hoşlanmaya başlamıştır. Bu dönemde üç tekerlekli bisikletler, sallanan atlar, yük arabaları, büyük küpler ve bloklar alınabilir.

* **4-6 yaş:** Çocuklar artık özellikle açık havada oynamaktan ve masa başı oyunlarından hoşlanırlar. Bu dönemde boyama, yapıştırma, kâğıtlardan şekiller yapma, parçaları birleştirme gibi oyunları destekleyen faaliyetler yapılabilir. Suluboya, pastel boya, karton, mukavva, ip gibi oyuncaklar tercih edilmez.

* **6 yaş sonrası (okul çağı):** Çocuk artık okula başlamıştır. Oyun ve oyuncak anlayışında önemli değişiklik olmaya başlamıştır. Bu dönemde futbol, basketbol, bisiklet gibi oyunlar ve bunlar oynanırken kullanılacak materyaller önem kazanır. Televizyon ve spor etkinlikleri ilgilerini çeker. Özellikle resimli kitaplar çok ilgilerini çeker.

* **6-8 yaş:** Çocuklar toplumsal gelişim ve işbirliği ile ilgili (top, seksek, minyatür arabalar), bilişsel beceriler ve algısal hareket becerilerini sağlayan (maketler, yap-boz oyunları) ve yaratıcı anlatım oyuncakları. (parmak boyası, kâğıt hamuru, karakalem-suluboya ya da pastel boyalarla resimler, oyun hamurları, sessiz sinema gibi oyunlar)

* **9-11 yaş:** Çocuklar sorun çözme yetenekleri (karmaşık masa üstü oyunları ve video oyunları), ince-ayrıntılı hareket becerileri (küçük parçalı, karmaşık yap-boz oyunları, üç boyutlu model uçaklar, uzaktan kumandalı araçlar, kumaş boyama, ağaç işleme ve akvaryum bakımı) ve stratejik yeteneklere yönelik oyun ve oyuncaklar. (sözcük türetme, monopol, tenis, pinpon ve atari gibi)

* **12 yaşın üzeri:** Soyut düşünme ve akıl yürütmeye yönelik oyun ve oyuncaklar (basit mikroskop ya da teleskop, kimya ya da elektronik setleri gibi) ile bağımsız yaşam becerileri kazanmaya yönelik (yürüyüş, bisiklete binme ve kamplar gibi) oyun ve oyuncaklar önerilmektedir.

Çocuk oyuncakları, tarihin her döneminde çocuklara 'değer aktarıcı' bir işleve sahiptir. Bez bebek yapıp onu kucağına alan çocuk, farkına bile varmadan içinde yaşadığı toplumun annelik değerlerini de kazanmıştır. Bebeğini emzirerek doyurmuş, sallayarak uyutmuş, oynaması için yanına oturtmuş, yanlış bir şey yaptığını görerek azarlamıştır. Bütün bunların temelinde çocuğun içinde yaşadığı toplumun değerleri yer almaktadır.

Geçmiş dönemlerin bez oyuncakları, tahta oyuncakları

yerlerini plastik ve metal oyuncaklara bıraktığı zamandır ki artık 'çocukların kendi yapamayacakları, ancak satın alabilecekleri oyuncaklar' dönemi de açılmış oldu. Lego'lar bir ölçüde çocukların yapabileceklerine uygun oyuncaklar iseler de 'hareketli ve sosyal rolleri güçlü oyuncaklar' ancak satın alınan oyuncaklar oldular.

Gene her dönemin "İdol (put) oyuncakları" olmuştur. Bu oyuncaklar her çocuğun mutlaka sahip olmak istediği oyuncaklar olarak çocuk kişiliğinin gelişiminde ve çocukta değerlerin oluşmasında önemli rolleri olmuştur.

Geçmiş dönemlerin 'bez bebeği, kız çocuklarının önemli bir "idol oyuncacı" idi. Erkek çocuklar için ise 'uçurtma' çok önemli bir 'idol oyuncak' idi, bunun yanında bir tarafına kalınca bir ip bağlanmış sopa 'uçan at-küheylan' olarak büyük önem taşırdı. Erkek çocukları bu sopayı bacaklarının arasına alır, ipi kuvvetlice tutarak istedikleri tempoda 'ata binerek koşarlardı.' Uçurtma ise özgürlüğün, göklere açılmanın simgesiydi ve sonradan 'amatör uçak kullanma', 'model uçak uçurtma', 'yamaç paraşütü' gibi oyunların geçmişteki yerini tutuyordu.

Günümüzün idol oyuncakları, kızlar için Barbie bebek, erkek çocukları için ise Actionman olmuştur ne yazık ki...

Barbie bebek; incecik, güzel, sarışın, özgüvenli, bağımsız, kendi başına yaşayan bir genç kızdır. Anne değildir, olmaya da niyetli değildir, çünkü herhalde çocuk bakmayı sevmemektedir. Ayrıca evli de değildir, birlikte yaşadığı bir erkek de yoktur, sadece erkek arkadaşı vardır. Çok güzel bir evi vardır. Evi triplekstir, evet üç katlıdır. Evi hem modern ve rahat, hem de süslü ve şıktır. Yemeklerini evin verandasında yer, mutfacı geniş ve çok modernidir. Yatak odası geniştir, yatağı büyük ve süslüdür. Evde birkaç yatak odası daha vardır. Sigara içmez. Evinde bir amerikan bar varsa da içkiler ortada görünmemektedir. Banyosu rahat ve konforludur. Gardiobu

çok zengindir. Günün her saati için birçok giysisi vardır. Gecelikleri, sabahlıkları, ev giysileri, spor giysileri öğleden sonra giysileri, akşam yemeği ve gece gezmeleri için abiye giysileri, yaz için mayoları, kış için trençkotları, pardösüleri, mantoları vardır. Kürk giymemektedir, çevrecidir ve hayvan katliamına karşıdır. Spor sever, tenis ve yüzme gözde sporlarıdır. Evinin önünde spor arabası durmaktadır. Araba spordur ama aynı zamanda da gösterişlidir, yüksek hız yapabildiği her halinden bellidir.

Barbie bebek çalışmamaktadır. İşi yoktur, eğitimi de belli değildir, belki eğitimi de yoktur. Eğitime gereksinmesi de yoktur, iş de önemli değildir, çünkü her şeyi vardır. Bunları kazanması için çalışması gerekmemektedir. Paranın nereden geldiği belli değildir ama bebek olduğuna göre -aslında sadece adı bebektir- Anne-babası ona bu rahatı, bu lüksü sağlamaktadır.

İşte bu paranın nereden geldiğinin belli olmaması, eğitimi, işi ve çalışması olmadığı halde lüksünün yerinde olması bizlere hangi genç kadın tutumunu çağırıştırıyor? Günümüzün daha baba evinde yaşayan genç kızları da kendilerinin her şeylerinin olmasını bir zorunluluk, bunları ödemenin de ailelerinin görevi olduğunu düşünmüyorlar mı? Çalışsalar bile kazandıklarının gereksinmelerden çok konfor ve lüks için harcanmasının doğru olduğunu belirtmiyorlar mı? Genç kadınların günümüzdeki özlemleri Barbie bebeğin yaşamıyla şaşılacak bir benzerlik göstermiyor mu? Bunca güzellik salonu, bunca estetik merkezi, zayıflama kürleri, giysi markaları, çeşit çeşit ayakkabı satan süpermarket reyonları hep aynı şeyi söylemiyor mu? Daha iyisini iste, daha çoğunu iste, yaşama hakkını iste, kişiliğini bu markayla kanıtla. Parası mı? Parası ne olacak? Kredi kartını kullanırsın. Gence kredi kartı, çocuğa kredi kartını verirsın, annesine, babasına ödetirsin. Barbie bebek size yol gösteriyor.

Sen rahat yaşa ve iste. Ödeyecek birisi bulunur, yoksa arayıp bulursun, nasıl olsa gençsin, güzelsin, ödemek için yarışılır.

Barbie bebek konforlu ve lüks yaşıyor ama 'ailesi ortalarında hiç görünmüyor.' Demek ki onlar bir yerlerde çalışıp çabalayıp yaşıyorlar, Barbie bebeğin bütün giderlerini de ödüyorlar. Barbie bebek, hiç kardeşi de olmadığı için, ailesinin parası kendisine yetiyor. Şimdi Barbie bebeğin temsil ettiği sosyal rolü görelim ve aktardığı değerleri anlayalım:

Eğitimi belli değil, programı, mesleği, hedefi, işlevi yok. Çalışmıyor buna rağmen hiçbir sıkıntısı ve derdi yok. Yardımlaşma, paylaşım, aidiyet, kardeş ve ailesi de yok. Hep alıyor, vermeyi bilmiyor. Aslında vermeye de niyeti yok...

İşte çocuklarımızın ille de benim de olsun dediği idol oyuncak, bu oyuncağın sosyal rolü ve aktardığı değerler.

Gelelim 'erkek çocuğumuzun idol (put) oyuncağına...

Bu oyuncak da 'Action-Man' ya da 'Power Ranger's' olarak bilinen 'Kötülerle Savaşan Güçlü Adam'dır. 'Kötülerle Savaşan Güçlü Adam', erkek çocuklarının yeni 'idol oyuncağı'dır. Bu simgede görünüşe göre iyi özellikler yer almaktadır. Çağın ideolojisi güçlü adamı güçlü, yapıcı, öncü, girişimci kişilik olarak tanımlama eğilimindedir. Güçlü adam, başarılı olandır, kazanmaya daha yakındır, lider niteliği taşımaktadır. Kötülüklerle mücadele etmektedir. Dünyada da, uzayda da iyilerin yanında (iyiler biziz), kötüler de vardır (kötüler onlardır). İşte BİZ güçlü adamlar ve BEN güçlü adamların başı, ONLAR kötü adamlar ve O kötü adamların başı ile mücadele ediyoruz. Elbette BİZ kazanıyoruz ve ONLAR yok oluyorlar. Onları silahlarımızla imha ediyoruz, yok ediyoruz.

Bu simgede de sosyal roller ve aktardığı değerler belirgin biçimde çizilmektedir:

İyiler ve kötüler vardır. Biz iyiyiz onlar ise kötü. Biz hiçbir zaman kötü olamayız, onlar da iyi olamazlar. Onlarla konuşmak doğru değildir. Sadece savaşmak ve onları öldürmek

gerekir. Hepsi öldürülmeli ve yeryüzünde bir tane bile kötü bırakılmamalıdır. Savaşı hep biz kazanırız ve kazanmamız bizim için kuraldır.

Dünyayı, insanları, ilişkileri, olayları ve durumları böyle kesinleştirmek, bu kesinliği de siyah-beyaz karşıtlığında vermek, erkek çocuk kişiliğini fanatizme, saldırganlığa, karşındakiler hakkında önyargılı olmayı meşrulaştırmaya yönelik etkiler yapmaktadır. Aktarılan değerler de bunlarla ilgili olarak düşmanlık, savaş, silahlar, hep kendini iyi ve haklı görmek gibi insanlık değerlerine aykırı nitelikler olarak aktarılmaktadır.

Asıl tehlikeli olan kısmı ise bu oyunlardaki düşman; çocuk için, sırasında kendi arkadaşları, öğretmeni, kendi annesi babası bile olabilir. Çocuğun isteklerini yapmayan, ona kuralları koyan, yersiz ısrarlarını yerine getirmeyen herkes aslında düşman sayılabilir.

Böylece düşünmek, karşındakini anlamaya çalışmak, birbiri ile konuşmak, sorunları görüşerek çözümlemek, birbirini anlamak ve barışmak davranış kodları olarak iletilmektedir. Bu davranışlar, zayıflık, güçsüz olmak, bunların sonucunda da değersiz olmak, mutsuz olmak gibi sonuçlara neden sayılmaktadır.

Görülüyor ki, çocuk oyuncakları diye hafife alınan, salt oyun oynama araçları olarak görülen araçlar, aslında düşünceleri, düşünce sistemleri olan ideolojilere uygun davranış kalıplarını ve hayat değerlerini oluşturmakta ve sanıldığından daha güçlü etkiler yapan aktarıcı olabilmektedir. Onun için alınan oyuncaklara ve bunun çocuklar tarafından nasıl değerlendirildiğine dikkat edilmelidir.

Bunun yanında sanayileşme, nüfus artışı ve kentleşme gibi toplumsal etkenler, oyun ve oyuncağın güdülenme, seçme ve etkin katılım gibi temel özelliklerini olumsuz olarak etkilemektedir. Oyun alanlarının yok olması, oyunun doğadan ve

insandan uzaklaşması, serbest oyun zamanlarının sınırlanması, kurumsallaşma gibi diğer olumsuz bileşenler ile geleneksel oyun-oyuncak kültürünü ve çocukluğun geçmişini yok etmeye yönelik istem dışı bir destek kazandırmaktadır.

Çocukların günümüzdeki oyuncakları, teknolojinin gelişmesi ile çoğunlukla kontrolden çıkmakta, hızlı tüketime yönelik dijital oyun ve oyuncakları, gelişim, eğitim-öğretim ve psikolojik yönlerden ciddi kaygıları da gündeme getirmektedir. Bugün bilimsel platformlarda, değişik açılardan üzerinde çalışılmaya, çözümler aranmaya, doğruların bulunmasına yönelik ciddi sorunlar saptanmaya ve çözülmeye çalışılmaktadır.

Oyuncakların, sadece çocukları oyalamadığı, aynı zamanda zihinle ilgili fonksiyonlarını da geliştirdiği ve etkilediği bilinmektedir. Bunun için oyuncak alırken dikkat edilmesi gereken hususlar şu şekilde sıralanabilir:

— Çocuklar, yaşlarına uygun oyuncaklar ile oynarken problemleri çözmesini öğrenir, kendi bedenlerini daha iyi tanır, üreticilikleri gelişir ve liderlik yetenekleri kazanır.

— Oyuncaklar çocuğun geleceğine yapılan yatırımlardır. Bunun için küçük boyuttaki plastik düğmeleri olan, yerinden kolayca kopabilecek, göz, tekerlek veya benzeri parçaları bulunan oyuncakların, kolayca yutulabileceklerinden, belli bir yaş grubu öncesinde tehlike oluşturmaktadır.

— Oyuncakların yüzeyleri düzgün ve kolay temizlenebilir olmalıdır. Oyuncaklar kesici, kırılğan ve batıcı özellik taşımamalı, oyuncakların yüzeylerinin, çocuklar için zararlı kimyasal maddeler ile kaplı olmaması gerekmektedir. Çünkü yüzeylerdeki kimyasal maddelerin (vernikler, boyalar, kaplamalar...), az miktarlarda da olsa, uzun süre maruz kalındığından zararlı olabilir.

— Bununla birlikte oyuncakların boyun ve ayaklara dolaabilecek ip veya benzeri parçaları içermemesi, çocukların işitme fonksiyonlarını bozacak karakterde ses ve gürültü üret-

memesi de gerekmektedir.

— Seçilecek oyuncak çocuğun yaşına, ilgisine, becerisine ve içinde bulunduğu gelişimsel döneme uygun olmalıdır.

— Oyuncaklar çok karmaşık olmamalı ve dayanıklı olmalıdır.

— Çocuğun tek başına oynayabileceği oyuncaklar olmalıdır.

— Oyuncaklar beceriyi artıracak özellikte olmalı, bu nedenle basitten karmaşığa doğru oyuncak tercihi yapılmalıdır.

— Basit oyuncaklar çocuğun çabuk sıkılmasını, karmaşık oyuncaklar ise özgüveninin azalmasına neden olur.

— Bakım, onarım ve temizlenmesi kolay olmalıdır.

— Paylaşma duygusunu geliştirici olmalıdır.

— Yapı ve işleyiş bakımından çabuk anlaşılır olmalıdır.

— Çocuğun hoşuna gidebilecek renkte ve şekilde olmalıdır.

— Oyuncakların büyüklüğü onun bedensel özelliğine göre seçilmelidir.

— Sökülebilir tarzda olmalıdır. Oyunağını böylece kırmadan merakını giderebilir.

— Çocuğun sağlığını (psikolojik ve fizyolojik sağlığı) bozucu olmamalıdır.

— Son olarak da şiddeti desteklemeyen özellikler taşıması gerekir.

YİRMİSEKİZİNCİ HADİS

"Yavrucuğum! Aile efradının yanına girdiğin zaman selam ver ki, bu senin ve ailen için bereket olsun."

(Tirmizi, İsti'zan, 10)

İnsanlar Hz. Âdem'den beri selâmlaşırlar.

Selam vermek, sevgi, saygı ve nezaket ifade eden asil, ki-bar ve insani bir harekettir.

Bir anlamda da selam, ayıp ve fenalıklardan uzak ve hayatın uzun olması anlamında duadır. Bir selam vermek, insanın kendine güveninden kaynaklanan bir olgudur. İnsanlar arasındaki sevgi bağlarının kurulmasını sağlayacak ilk adımdır.

En güzel selamlaşma şekli;

— Esselamu aleykum denilince,

— Ve aleykumus selamu ve rahmetullah şeklinde veya:

— Esselamu aleykum ve rahmetullah denilince,

— Ve aleykumusselamu ve rahmetullahi ve berakatuh, şeklinde selama karşılık vermektir. Bu hakikat ilahi hitap olarak bütün metinlerde geçmektedir:

"Evlere girdiğiniz vakit, Allah tarafından kutlu, güzel bir yaşama dileği olarak birbirinize selam verin. " (Nur, 61)

"O'nun evine girerken, evdekilere esenlik dileyin." (Matta, 10: 12)

Selam vermek insanların birbirlerine en güzel dilek ve temennilerini sunma şekillerinden biridir. Cennete girerken

müminler selamla karşılanırlar, cennette de birbirleriyle selamlaşırlar. Selam verilen bir kişinin o selama daha güzeliyle veya en azından aynıyla karşılık vermesi farzdır: *"Bir selamla selamlandığınızda, siz ondan daha güzeliyle selam verin ya da aynıyla karşılık verin. Şüphesiz, Allah her şeyin hesabını tam olarak yapandır."* (Nisa, 86)

Cahiliyenin kötü ahlak modelinde, verilen bir selamı almamak, duymazdan gelmek gibi tavırlar karşı tarafa bir üstünlük gösterisi olarak yapılırdı. Sosyal statü olarak kendinden daha küçük gördüğü kimseleri ezmek, haddini bildirmek gibi çirkin niyetlerle bu tarz davranışlara sık sık başvurulurdu. İslam'da ise müminler arasında bu tarz bir üstünlük anlayışı, değerlendirme modeli kesinlikle yoktur. Konumu ne olursa olsun, kendisine verilen bir selamı almak her mümin için Kuran'da bildirilen bir emirdir.

Kuran'da, hayatın her anında, en küçüğünden en büyüğüne kadar her olayda Allah ile kesintisiz bir bağlantı içerisinde olmaya ve sürekli olarak ahireti anmaya yönelik bir iman anlayışı tarif edilir. Yine Kuran'da, Peygamberlerden örnek verilirken birçok yerde onların her durumda Allah'a yönelen ve ahiret yurdunu anan önder kimseler olduklarından bahsedilir. Önemli, olağandışı olaylarda Allah'ı ve ahireti hatırlayıp da, günlük hayatta her gün karşılaşılan olaylarda gaflet içinde bulunmak gibi bir anlayışın Kuran'ın ruhuna tamamen aykırı olduğu bildirilir. Bundan dolayı müminin her anı, içinde bulunduğu her durum, yaptığı her iş, yaşadığı her olay, onun Allah'a yakınlaşması, ahlakını güzelleştirmesi, ecrini arttırması için verilmiş bir fırsat olarak görülür. Kuran'da müminin hayatının her anında bunu nasıl gerçekleştirebileceğine dair pek çok örnek verilmiştir.

Hız. Peygamber (sav)'in selâm ile ilgili hüküm ve talimatı şöyledir: *"Küçükler büyüklere, binekli atlı veya arabalı olanlar yayaalara, yürüyenler, oturanlara; arkadan gelenler yetişince öndekile-*

re; iki grup karşılaştığı zaman, az olanlar çok olanlara önce selam verirler" (*Buhârî; Müslim*)

"Gruplar arası selâmlaşmada ise, grubun birinden bir kişinin selâm vermesi, diğer gruptan da bir kişinin alması yeterlidir." (*Ebu Dâvud*) Şayet gruptan hiç kimse selâmı almazsa, o grupta bulunan herkes günahkâr olur.

İslamî adaba göre bir gruptan ayrılırken ayrılan kişi tarafından da selâm verilmesi gerekmektedir. (*Ebu Dâvud*)

İslam toplumu içinde selâmı yaymak, hem Allah'ın emri ve hem de Hz. Peygamberin sünnetidir. Bir ayette yüce Rab-bimiz şöyle buyurur: "Ey inananlar! Evlerinizden başka evlere izin almadan, seslenip sahiplerine selam vermeden girmeyiniz. Eğer düşünürseniz bu, sizin için daha iyidir." (*Nur, 27*)

Hz. Peygamber (sav) de, birçok hadislerinde selâmın önemi ve yaygınlaştırılmasının gereği üzerinde durmuştur. Bir sahabe Hz. Peygamber (sav)'e: "İslam'ın hangi işi daha hayırlıdır" diye sorduğunda, Resûlallah şöyle buyurmuştur: "Yemek yedirmen, tanıdığına ve tanımadığına selam vermenidir." (*Buhari, İman, 6-20*)

Yine Peygamber Efendimiz (sav) şöyle buyurmuşlardır: "İman etmedikçe Cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe olgun bir imana sahip olamazsınız. Size, yaptığımız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şeyi haber vereyim mi? Aranızda selâmı yayınız!" (*Müslim, İman, 93*) "Şüphesiz ki, Allah katında insanların en iyisi, önce selâm verendir" (*Ebû Davûd, Edeb, 133*) hâdisinden ise, selâm vermede acele etmenin daha sevap olduğu anlaşılmaktadır.

Gerek ayetlerden ve gerekse hâdislerden anlaşıldığına göre selâmı yaymak, insanlar arasında dostluk, sevgi ve barışın yaygınlaştırılması, Müslümanların kalplerinin birbirlerine ısındırılması bakımından son derece önemlidir. O halde, İslâm toplumunda dost ve ahbablarla, arkadaş, tanıdık kısaca bütün Müslümanlarla sevgi, saygı ve samimiyet duygularının

geliştirilebilmesi için, karşılıklı olarak selâm verip-almak gereklidir. Selâm, yalnızca dışarıda, sokakta, iş yerlerinde verilir-alınmaz; evde de selâm verilir-alınmalıdır.

Peygamber Efendimiz bu konuda da, yanında büyüüttüğü Enes (r.a)'e şöyle buyurmuştur: *"Oğlum! Ailenin yanına girdiğinde selâm ver ki, sana ve ev halkına bereket olsun."* (Tirmizî, *İstizân*, 20) O halde, kendi evimize geldiğimizde, kendimize ve evdekilere selâm vermemiz gerekiyor. Akşam yatıp, sabahleyin kalkıldığında da, evde bulunan herkese karşılıklı selâm verip-almak gerekmektedir. Böyle davranmakla, karşılıklı olarak Müslümanların birbirlerine sağlık, huzur, barış ve esenlik dilemesi gerçekleşmiş olur. Bir aile ve toplum fertlerinin, birbirlerine bundan daha iyi dilekte bulunmaları düşünülemez.

Selam, (Ben Müslüman'ım, benden sana zarar gelmez, selamettesin) manasına, selamet üzere ol, Müslüman olarak öl manalarına da gelir. Gayrı Müslimlerin hidayete kavuşmaları niyetiyle, ihtiyaç olduğu zaman onlara selam vermek, hidayete kavuşmaları için dua etmek de caizdir.

Peygamber efendimiz, Selamun aleykum diyen için, On hasene kazandı buyurdu. Başka biri, Selamünaleyküm ve rahmetullahi dedi. Yirmi hasene kazandı buyurdu. Bir başkası da, Selamün aleyküm ve rahmetullahi ve berekatühü dedi. Bu kimse için de, Otuz hasene kazandı buyurdu. Bu sırada orada oturanlardan biri selam vermeden çıkıp gitti. Resûlallah efendimiz, arkadaşınız selamın faziletini ne tez unuttu buyurdu. Daha sonra, bir topluluğa gelince de, ayrılırken de selam verin! Birinci selam, ikincisinden daha mühim değildir, buyurdu. (Taberani)

Günümüzde değişik sebeplerden dolayı insanlar arası ilişkiler zayıflıyor, insanlar giderek yalnızlaşıyor. İşyerinde yakın masada oturan ve zorunlu iletişim kurulan iş arkadaşlığının dışındaki insanlarla bağlar giderek zayıflıyor. Aynı apartmanda yıllarca oturduğu halde birbirini tanımayan pek çok insan var.

Sebebi ne olursa olsun insanların üzerindeki stres ve sıkıntılarının büyüklüğü ortadadır. Ancak sıcak bir selamlaşma ile ayaküstü kısa bir dilek alışverişinin gün için iyi bir motivasyon kaynağı olabileceği asla unutulmamalıdır. Ne yazık ki insanlar bu kadarını bile çoğu zaman birbirine çok görüyorlar. Bu nedenle; *"Yaptığımız zaman birbirinizi seveceğiniz bir ameli size haber vereyim mi? Aranızda selamı yayınız"* (Müslim, İman, 93-94) hadis-i şerifini bugün daha iyi anlamalı ve anlatmalıyız. Eğer bizler bunu çocuklarımıza küçük yaşlardan itibaren öğretirsek sağlık, esenlik, mutluluk, bereket ve huzur kaynağı olan insanlar arası ilişkilerin daha samimi ve içten olmasını sağlamış oluruz. Bunun yolu ise küçüklerimizden başlayarak selamı öğretmek ve yaymaktır. Çünkü bu kişinin kendisi ve ailesi için berekettir.

YİRMİDOKUZUNCU HADİS

*"Mü'min kişi tân edici, lanet okuyucu, müstehcen
sözler sarf edici, çirkin laflar edici değildir."
(Tirmizi, Birr, 48; Deylemi, 2, 65/a)*

Konuşmasından anlaşılır insan. Güzel ya da kötü konuşmasından... Kalpten kalbe yol vardır derler. Bunu biraz daha değiştirip söyleyebiliriz aslında: *"Dilden kalbe yol vardır."*

Gönlü yumuşak insanların konuşmaları da yumuşak ve tatlıdır. Asla kalp kırmaz onlar. Çünkü bir mihenk vardır gönüllerinde; sözünü önce ölçer biçer, sonra aktarır başkasına. Katı kalpli insanlar ise, bu mihengi yitirmişlerdir. Gönül kayalıklarında paramparça olmuştur mihenkleri... Ne söyleyeceklerini ve nasıl söylediklerini bilmez, sadece konuşurlar. Karşısındaki insanların kalplerini kırıp kırmadıklarını hesaba katmazlar.

Konuşma kabiliyeti insanlar için verilmiş değerlerin en önemlilerinden biridir. Bu kabiliyet ile insan, hemcinsleriyle anlaşma imkânına sahip olur. Toplum hâlinde yaşamak mecburiyetinde olan insan, her gün defalarca bu kabiliyetini kullanarak etrafında dost veya düşman halkaları meydana getirir.

Güzel söz; gönül alan, onur kırmayan, hak ve doğruyu gösteren bütün sözlerdir. Fertler arasında sevginin, hak ve doğrunun üstün tutulması; nefret ve düşmanlığın giderilme-

si, hakka uygun sözlerle mümkün olmaktadır. En karamsar ve kaos yüklü anları bile cennet iklimine çevirir, alımlı ve iç açıcı bir sözdür. Bu sebepten, güzel ve nazik konuşan insanların pek düşmanları olmaz çevrelerinde. Bilmeden bir gönül kırarlarsa, hemen tamir ediverirler bir kaç kelimeyle. Mayalarında yalan olmadığı için, inandırıcı bulur çevreleri böyle kişileri. Zaten yalana ihtiyaçları da yoktur böyle gönül ve söz ustalarının. Bazen bilmeden açtıkları yaralar olur elbet gönüllerde. Ama bu bilmeden olur çoğu kez. Lâkin o yarayı dudaklarından akan bal gibi kelimelerle, sihirli cümlelerle bir anda iyileştirirler. Asla başka bir zamana bırakmazlar açtıkları yaraları, oluşturdıkları çizikleri. Anında pansuman eder ve tedaviye geçerler.

Acı konuşan insan böyle mi? Dil yayından karşıdakine fırlattıkları kırıcı söz oku, paramparça eder muhatabın yüreğini. Onlar dönüp bakmazlar bile. Kırdıkları kalbin çarpınışları ve yanaklardan sızan damlaları görmezlikten gelip, dönüp giderler. Kin ve nefret doludur yürekleri ve kelime oyunlarından anlaşılır kalpleri...

Yahudilerden bir grup Hz. Peygamber'e (sav) gelip, güya selâm veriyormuş edasıyla, "Essâmu Aleyküm=Ölüm üzerinize olsun" deyince, yanında bulunan Hz. Âişe dayanamayarak, "ölüm sizin üzerinize olsun, Allah size lânet etsin, Allah size gazap etsin" diye cevap verince Hz. Peygamber (sav), "Yavaş ol Âişe! Yumuşak hareket et; sert hareketten ve çirkin sözden sakın" buyurmuştur.

Cabir İbn Abdullah, Hz. Peygamber (sav)'in "Kötü söz ve harekette bulunanla, kendini kötü söz ve hareketlere zorlayanı ve çarşılarda bağırıp çağıranı Allah sevmez" buyurduğunu rivayet eder.

Müslüman, elinden ve dilinden zarar görülmeyen insandır; başkalarına dil uzatmak, lânet etmek, kötü iş yapmak ve kötü söz söylemek, Müslüman'a yakışmayan hallerdir. Mümi-

nin en düşük ahlâklısı, kötü sözlü olanıdır. İslâm, değil Müslüman'a, kâfirlere bile lânet edilmemesi gerektiğini Peygamber (sav), diliyle yasaklamıştır: "*Allah'ın lânetiyle ile Allah'ın gazabıyla ile ve ateşle ile lânetleşmeyiniz.*" (*Ebû Dâvûd*)

Ebu Hureyre'nin rivayetine göre; Peygamber (sav)'den müşriklerin aleyhine Allah'tan dua etmesini isteyen birine Hz. Peygamber (sav): "*Ben, lânet edici olarak gönderilmedim; ancak rahmet olarak gönderildim*" buyurmuştur." (*Müslim*) Gerçekte Resûlallah, "*Âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir.*" (*Enbiya, 107*)

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre; Resûlallah zamanında iki adam arasında karşılıklı sövme oldu: Bunlardan biri sövdü, diğeri sustu. Peygamber (sav) de oturuyordu. Sonra diğeri aynı sözü geri çevirdi. Bunun üzerine Peygamber (sav) kalktı ve meclisten dışarıya çıktı. Hz. Peygamber'e "niçin kalktın" diye sorulunca, "Melekler kalktı, ben de onlarla beraber kalktım. Bu sövülen, sükût ettiği müddetçe, melekler buna sövene sözü geri çeviriyorlardı. Ne zaman ki bu adam, sövenin sözünü geri çevirdi, melekler kalktı, gitti" buyurmuştur. (*Ebû Dâvûd*)

Başka rivayetler de ise Resûlallah (sav) şöyle buyurmuştur: "*Sövülen iki kimsenin söyledikleri sözün günahı; sövülen haddü aşmadıkça, ilk söze başlayan üzerinedir.*" (*Müslim*); "*Müslüman'a sövmek fâsıklıktır.*" (*Nesâî*); "*Size, kötü olanlarınızı haber vereyim mi; koğuculukla dolaşıp insanlar arasını bozan ve temiz kimselere ayıp isnat edenlerdir.*" (*İhya, Cüz, III, 135*)

Hz. Ali, "*Çirkin lafedenle onu yayan, günah işlemekte eşittir.*" (*Beyhakî*); İbn Abbas da, Hucurât suresinin 11. ayetini izah ederken; "*Bir kısmınız bir kısmınıza dil uzatmasın. Muhakkak Allah, çirkin söz kaçıranı, kasten çirkin söz söylemeye yelteneni sevmez*" demiştir.

Bir adam şarap içmiş, bunun üzerine de İslâmî ceza ile cezalandırılmıştı. Hazır bulunanlardan bazıları suçluya, "Allah

seni kahretsin, rezil etsin" demişlerdi. Söylenen sözleri hoş görmeyen Hz. Peygamber; "*Hayır, öyle söylemeyiniz, bu adamın aleyhine şeytana yardım etmeyiniz*" (*Riyazü's-Sâlihîn, III, 146*) buyurarak, suçlu da olsa bir insana kahredici sözler söylemenin doğru olmadığına işaret etmiştir.

İnanan bir insana, şer olarak Müslüman kardeşine hakaret etmesi kâfidir. (*Riyazü's-Sâlihîn, III,156*) Müslümanlar hakkında kötü zan ifade eden sözlerden de kaçınılmalıdır. (*Hucurât, 92*) Çünkü zannın kötüsü, sözlerin en çirkini ve en yalanıdır. (*Riyazü's-Salihîn, 3/155*)

Sözü işitip en güzeline uymakla mükellef olan Müslüman (*Zümer, 17-18*), hayatta bulunan Müslüman kardeşine sövmekten nehyedildiği gibi, Müslüman'ın ölülerine de sövmekle ve ayıplarını araştırmamakla emrolunmuştur. (*Riyazü's-Sâlihîn, III, 147*)

Bundan dolayı inancın yumuşak ikliminde bir meltem yumuşaklığına çevir sözlerini. Yüreği kırgın olanların doktoru ol, masum gönüllerin cellâdı değil! Yaralı gönüllere hızır gibi yetiş. Onların kırgınlıklarını gider. Yaralarına söz merheminden sür. Gönülünden akıp gelen ve kelimelerle harmanlanıp, dövülüp şekillenen manevî iksirinle onları iyileştir. Bak bu hususta Hz. Ömer ne diyor: "Ey Kâbe seni bin sefer yıksam yine yapabilirim. Ama kırık bir kalbi asla!" İşte bu derece zor durumda olan bir kırık kalp eğer onarılsa sen artık Hakk'ın sevgili kullarından olduğuna inanabilirsin. Çünkü bir hadis-i şerifte şöyle diyor, Nebiler Nebisi: "*Gerçek mü'min, elinden ve dilinden başkalarının zarar görmediği kişidir.*"

Ayrıca, muhatabımız kâfir bile olsa, ona veryansın etme, sınır tanımadan saldırma ve acımasızca sövüp sayma bir ibadet ve fazilet değildir. Peygamber Efendimiz, kendisine sürekli hakaret eden ve hep saygısızlıkta bulunan Ebu Cehil hakkında bile kötü söz söylemeyi tavsiye etmemiş; ayrıca, "Ebu Cehil'e on defa lanet okursanız, benim şefaati mi hak et-

miş olursunuz” gibi bir söz söylememiştir. Yani, Peygamber’e hakaret eden ve saygısız davranan insanlara bile lanet okumak ve gidip her yerde onların kötülüğünü anlatmak gibi bir ibadet olduğuna dair dinde herhangi bir kayıt göstermek mümkün değildir.

Bir insan selim kalp taşıyorsa, çirkin sözler ne maksatla söylenirse söylensin onun ruhunda yara yapar. İnancı bir gönül, fenalık hangi zaviyeden gelirse gelsin, kötü duygu ve tutkular hangi enstrümanla seslendirilirse seslendirilsin onlardan rahatsız olur ve o türlü şeylere karşı hep kapalı kalır. Kur’an-ı Kerim’in talim ettiği ahlak çerçevesi içinde Resûl-ü Ekrem Efendimiz öyle davranmıştır.

Ebu Cehil öldüğü zaman, bir rivayete göre, sadece “Bu ümmetin firavunu öldü” demiş ama Mekke’nin fethinden bir müddet sonra Müslüman olan Ebu Cehil’in oğlu İkrime’nin de bulunduğu bir mecliste, Ebu Cehil aleyhinde bazı sözler söylenince, “Babalarını kınamak ve haklarında kötü söz söylemek suretiyle çocuklarını rencide etmeyin” buyurmuştur. Peygamber Efendimiz bu beyanıyla, hem müminlere lüzumsuz sözler sarf etmemeleri tembihinde bulunmuş hem de yanında babasına hakaret etmek suretiyle oğuldaki cibilli duyguları harekete geçirmemeleri hususunda ashabını ikaz etmiştir.

Her ne şekilde olursa olsun dille kötü söz söylemek, vicdanda sakınma ve Allah korkusu yoksa dile kolay gelir. Bu kötülüğün yaygınlık kazanması, toplum vicdanında derin etkiler bırakır. Onun için toplumda çoğu zaman karşılıklı güven yok olur. İnsanlar gittikçe kötülüğün her tarafı kapladığını düşünürler. İçlerinde kötülük işleme isteği bulunmasına rağmen, bunu yapmaktan çekinen çoğu kimsenin, kötülüğün toplumun alışkanlığı haline geldiğini ve yaygınlaştığını görmesi onu işlemesine neden olur. Artık böyle bir durumda çekinmelerine ve saklamalarına gerek yoktur. İlk defa onları

yapmıyorlar ki! Çoğu zaman kötülükten tiksinti duymanın nedeni kötülükle, fazlaca içiçe yaşamaktır. Çünkü insan, ilk karşılaştığında kötülükten şiddetli bir şekilde iğrenir. Ancak yapılması ya da söylenmesi sıklaştıkça iğrenmenin ve tiksindenin oranı düşer. Giderek kötülüğü işitmek -hatta görmek bile- basit gelir kalplere. Artık kötülüğü değiştirmek için harekete geçmez olurlar. Daha sonra kötülükler onlara sirayet etmeye başlar ve ilk önce sözler (diller), sonra ise kalpler tamamen bozulur. Onun için önce dile sahip olmak gerekir. Çünkü tatlı dil ile acı dil arasındaki fark cennet ve cehennem arasındaki fark gibidir.

OTUZUNCU HADİS

*"Kişi öldükten sonra geride bıraktığı şeylerin
en hayırlısı kendisine dua eden salih bir evlat..."*

(Ebu Davud, Vesaya, 14)

Günümüzde gittikçe ağırlaşan hayat şartları ve yaşadığımız kozmopolit dünyada çocuk yetiştirmek ve çocukları sevgiyle büyütmek her an biraz daha zorlaşıyor. Aileler çocuklarına daha iyi hayat koşulları sunabilmek için var güçleriyle çalışıyorlar. İster istemez iş hayatına ayırdığımız zaman çocuğumuza ayırdığımız zamanın önüne geçiyor. Ama unutmayalım ki çocuklarımızın önce bize ve sevgimize ihtiyacı var. Onun sağlıklı bir şekilde yetişmesi için en önemli besin ise aile sevgisi. Ailesinden sevgi ve ilgi gören çocuktan daha uyumlu ve ailesi için gayretli bir çocuk göremezsiniz.

Her anne ve baba, zaman zaman çocuk yetiştirmenin zorluğundan ve de özgürlüğünü kısıtlamasından yakınır. Hayatının tekdüze olduğunu düşünerek üzüdür. Sonra da bunları aklına getirdiği için kendine kızar ve suçluluk duyar. Sakın böyle bir duyguya kapılmayın. Annelik ve babalık gerçekten zor ve sıkıcı bir görev olabilir. Çocuk yetiştirmek, işleyle kuyu kazmak gibidir. Zaman zaman durumunuzdan şikâyet ettiğiniz için suçluluk duymayın. Eğer suçluluk duyarsanız, çocuğunuza karşı gerektiğinden fazla hoşgörülü

davranırsınız ve aranızdaki ilişkinin düzeni bozulabilir. İlişkilerin bozulduğu hiçbir işten de zevk alamazsınız. Bu ise çocuğunuzla olan ilişkilerinizi tamamen bitirebilir. Ve çocuğunuz kaybettiğiniz anlamına gelir. Oysa bizler çocuklarımızı değil kaybetmek onları kazanmak ve salih birer evlat olarak yetiştirmeleri için gayret göstermek zorundayız. Çocuğumuzun salih olması hem bizim dünya hem de ahiretimiz için gereklidir. Dünyamızın mutlu ve huzurlu, ahiretimizin ise kazançlı olmasına vesile olacaktır.

Ölüm bir hakikat ve her nefis için mukadderdir. Kaçınması ya da ertelenmesi söz konusu değildir. Ölümden sonra da ahiret hayatı olacağı için insanların ahirete hazırlanmaları yapabilecekleri en akılcıca iştir. Hazırlık ise ancak dünyada olur ve öldükten sonra artık yaptıklarının karşılığını görme vardır. Eğer iyilik yapmışsa cennetle mükâfatlandırılacak, kötülük yapmış ise cehennemle cezalandırılacaktır.

Ölenin ameli kesilir. Ama iyi veya kötü çığır açanların ve sadaka-i cariyeye bırakanların ameli kesilmez. Hadis-i şeriflerde buyuruldu ki:

“Dinimizde iyi bir çığır açana, bunun sevabı ile bununla amel edenlerin sevabı verilir, o çığırda (o yolda) gidenlerin sevabından da hiçbir şey eksilmez. Dinimizde kötü bir çığır açana da, bunun günahı ile bununla amel edenlerin günahı verilir, o kötü yolda gidenlerin günahından da hiçbir şey eksilmez.” (Müslim)

“İyi işe vesile olan, hayatında da, öldükten sonra da o işi yapanlar kadar sevap kazanır. Kötü işe ön ayak olana da, bu işi terk edinceye kadar, bunun günahı yazılır.” (Taberani)

“Anası babası vefat ettikten sonra onlar namına hac edene Cehennemden azatlık yazılır ve onların ecrinden bir noksanlık olmadan tam bir hac sevabı verilir.” (Beyhaki)

Kur'an-ı Kerim'de de bu husus bildirilmiştir: “İnsanları

saptıranlar, kendi günahlarını yükledikleri gibi saptırdıkları kimse-
lerin günahlarından bir kısmını da yüklenirler.” (Nahl, 25)

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı gibi, ölenlerin ameli kesildiği halde, sağlığında iyi veya kötü bir eser bırakanların amelleri kesilmiyor. Salih evlat bırakanların da kesilmiyor. Salih evlat anne-babasına dua eder, onlar için sadaka verir, kurban keser. Bu sevaplar ölen kişinin amel defterine yazılır.

Hiç kimsesi olmayan günahkâr ölümlerin hâlleri zordur. Bir hadis-i şerifte buyruldu ki: “Ölünün mezardaki hâli, imdat diye bağırın, denize düşmüş kimseye benzer. Boğulurken, kendisini kurtaracak birini beklediği gibi, ölü de, anne-babasından, kardeşinden, arkadaşından gelecek bir duayı gözler. Ona bir dua gelince, dünyaya ve dünyada olanların hepsine kavuşmaktan daha çok sevinir. Allahü Teâlâ, yaşayanların duaları sebebi ile ölümlere dağlar gibi çok rahmet verir. Dirilerin, ölümlere hediyesi, onlar için dua ve istiğfar etmektir.” (Deylemi)

Müminlerin ihlâsla yaptıkları iyi işlerin sevapları kıyame-
te kadar onların amel defterlerine yazılır. Hadis-i şeriflerde buyruldu ki:

“İnsan ölünce amel defteri kapanır. Ancak şu üçü bundan müstesnadır: Sadaka-i cariye, faydalı ilim ve kendisine dua eden salih evlat bırakan.” (Buhari)

“Öldükten sonra sevabı kesilmeyen iyi işlerden biri de, salih evlat yetiştirmektir. Ana-babası öldükten sonra böyle evladın ettiği dualar, ana-babasına ulaşır.” (Müslim)

Şu yedi şeyi yapan, öldükten sonra da devamlı sevap kazanır:

- 1- İlmi bir eser yazan,
- 2- Bir çeşme yapan,
- 3- Bir su kuyusu açan,
- 4- Bir hurma ağacı diken,

5- Bir mescit bina eden,

6- Bir Mushaf yazan,

7- Öldükten sonra kendisine dua edecek salih bir evlat yetiştiren. (*Beyhaki, Ebu Davud*)

Bu hadislerde, Hz. Peygamber (sav)'in oğlan ve kızı içine alacak bir ifadeyle, "salih evlat" tabirine yer vermesi dikkat çekicidir. Diyebiliriz ki, insanın adını devam ettiren belki erkek evlattır; ancak bu, her zaman onun, ebeveyni için bir sevap kaynağı olacağı anlamına gelmez. Zira nice hayırsız oğullar yanında, nice kız evlatlar da vardır ki, hem babasının adını şerefle taşımış, hayırla yâd ettirmiş, hem de sevap kaynağı olarak salih amel sahibi, salih bir evlat olmuşlardır. Dolayısıyla, Hz. Peygamber (sav)'in hadisini bu şekilde anlamak ve kız ya da erkek olsun, "salih evlat" yetiştirmeye gayret etmek gerekmektedir.

Hz. İbrahim Allah'tan kendisine hayırlı bir evlat bağışlamasını niyaz eder. Ve Allah duasını kabul eder. Geleceğin peygamberi Hz. İsmail'i ona bağışlar. Hud suresi 75. ayette yüce Allah Hz. İbrahim'in çok yumuşak huylu, yufka ve yanık yürekli ve kendini bütünüyle Allah'a veren bir insan olduğunu söyler. Yufka yürekli İbrahim (a.s) Rabbinin kendisine bağışladığı evladını çok sever. Hz. İbrahim oğlu İsmail koşup oynayacak yaşa gelince; rüyasında biricik oğlunu kurban ettiğini görür. Allah'ın kendisini, oğlunu kurban etmesini emrettiğini düşünür ve durumu oğluna bildirir.

Salih evlat Hz. İsmail, "babacığım Allah'ın senden istediğini yap, inşallah sana zorluk çıkarmayacağım" der. Hz. İbrahim tam boğazlarken Allah'tan nida gelir: "Ey İbrahim rüyayı cidden gerçekleştirdin" der. Ve Yüce Allah Hz. İbrahim'e büyük bir koç gönderir. Hz. İbrahim o koçu kurban eder.

Hz. İsmail'den salih evlat olarak bahsedilmesi olaylar

karşısında göstermiş olduğu tavır ile alakalıdır. Bizlere düşen çocuklarımızı isterken yaptığımız duadan, ömür boyunca gayret göstererek çocuklarımızın salih olmalarını sağlamaya gayret etmektir.

Şüphe yok ki göstereceğimiz her çaba bizlere fayda olarak geri dönecektir. O zaman ilk yapılması gerekenden yola çıkarak gayretimizi daim kılalım ve duamızı edelim: *"Ey Rabbim! Bana dürüst ve erdemli (salih) bir evlat bağışla!" (Saffat, 100)*

OTUZBİRİNCİ HADİS

*"Ana-babalarınıza iyi muamele edin ki
çocuklarınızda size iyi davranışlar..."*

(Hâkim, Müstedrek, IV, 154; Aclûni, Keşfu'l Hafa, I, 335)

Çocukta öğrenmenin ilk ve en kolay şekli, çevresinde gör-
düğü davranışları taklittir. Anne-baba ve çevresinden gördük-
leri onun kişilik ve karakterinin oluşmasına vesile olacaktır.
Bu nedenle çocuğun çevresinde bol miktarda iyi davranış ör-
nekleri meydana getirmeye dikkat edilmelidir. Çocuk her yer-
de güzel davranışlar görmeli ve kendisini kötü söz ve davra-
nışa sevk edecek etkilerden uzak tutulmalıdır.

Ahlâkî değerler ailede kazanılır ve diğer olumlu duygu-
ların kazanılmasına da öncülük eder. Çocuk ailede öğrendiği
davranış kalıplarına göre hareket etmektedir. Anne-babalar
çocuklara olumlu model olmanın bilincinde ve çocuklara ah-
lâkî davranışlarında örnek olmalıdır.

Olumlu olsun veya olmasın anne-babalar, çocukları için
doğal eğitim ve öğrenme modelleridir. Çocuklar çevrelerinde
gördüklerini, anne-babaya ait tüm özellikleri öğrenirler. Bu öğ-
renme bilgi, duygu ve davranış kazanma olarak gerçekleşir.
Çocuklar her şeyi, diğer insanların yaptıklarını izleyerek; söy-
lediklerini dinleyerek; nesne ve olaylara bakarak; televizyon,
video, CD, internet, gazete, dergi, kitap vb. okuyarak, seyrede-

rek veya dinleyerek; yani kısaca "gözlem" yoluyla öğrenirler.

Ahlâkî davranışların öğrenilmesi ile diğer davranışların öğrenilmesi arasında aslında fazla bir fark yoktur. Diğer öğrenmeler için geçerli ilkeler burada da geçerlidir. Fakat ahlâkî davranışların öğrenilmesi bilişsel alandaki öğrenmelere göre biraz daha karmaşıktır. Ahlâkî davranışların öğrenilmesinde, modelle bakarak öğrenme ve başkasıyla özdeşleşerek onun davranışlarını benimsemeye dayalı öğrenmeler daha fazla etkilidir.

Bu aktarımların hepsi çocuğun aslında doğal aile ortamında gözlemlediği ilişkilerden edindiği çıkarsamalardır.

Yaşayışıyla güzel örnek olma kaidesinin etkisini gayet iyi bilen Peygamber Efendimiz, bizzat kendisi hayatıyla örnek teşkil ettiği gibi, İslâm'a davet ettiği insanların İslâmî yaşayışı görerek fikir ve kanaatlerini ona göre tayin ve tespit etmelerine imkân ve vesileler de hazırlanmıştır.

Bedir Gazvesi'nde ele geçirilen esirlerin topluca bir yerde mahpus tutulmaları yerine birer birer Ashâb-ı Kirâm'a dağıtılarak misafir edilmeleri başka bir takım fayda mülâhazaları yanında büyük ölçüde, esirler sahabe'nin İslâm'ı yaşayışına vâkıf olsunlar diye olsa gerektir. İslâm düşmanı Benû Hanîfe reisi Sümâme'nin Müslüman olmasına Hz. Peygamber'in güzel muâamelesi, karşılıksız affı yanında mescitte bir direğe bağlı kaldığı müddet zarfında İslâmî tatbikatı görerek hakikati idrak etmesi de müessir olmuştur diyebiliriz. Taif Heyeti geldiği zaman, onları Müslümanların Kur'ân okumalarını, ibadetlerini ve yaşayışlarını görsünler diye mescidin hemen yanında misafir ettiğini biliyoruz. Bütün bunlar, hep onların görecelik eğitilmelerini sağlamak içindir.

İlk çağlarda Aristo, daha sonra İbn-i Sînâ öğretimde örneklerin önemine dikkat çekmiş, eski Romalılar da "Sözün yolu uzun, fakat örneklerin kısa ve etkilidir" demek suretiyi-

le örnek vermenin eğitimdeki vazgeçilmez yerini belirtmeye çalışmışlardır.

Kuran'ı Kerim'de; *"Kitabı okuyup durduğunuz halde, kendinizi unuttur da başkalarına mı iyilikle emredersiniz? Düşünmez misiniz?"* buyruğu örnekliğin ve söylenenlerin etkisi açısından üzerinde etraflıca tefekkür edilmesi gereken bir ayettir.

Ayette, iyilik yapılmasını isteyip de kendisi iyilik yapmayan kişilerin bu gayretlerinin faydasızlığı ve böyle bir tutumun, ahmaklığın bir çeşidi olduğu zarif bir şekilde belirtiliyor ve bu konuda insanlar, özellikle eğitimciler uyarılıyor. Böyle bir hareket şu üç noktadan yerilmiştir:

— İyiliği emretmek suretiyle başkasını bu iyiliğin sonuçlarından faydalandırıp, kendi nefsinin bu faydadan uzak tutmak bir çelişkidir.

— Başkasına vaaz ve nasihat verip, kendisinin, kendi nasihatini dinlememesi, kişinin söylediklerini fiilen tekzip etmesidir.

— Verdiği nasihatın aksini yapmak, o nasihatın değerini düşürür. Herkesin ondan uzaklaşmasına sebep olur.

Bu ayette kendisinin yapmadığı bir şeyi başkasına tavsiye etmenin tutarsızlığı vurgulanmış fakat, yapılmayan davranışların tavsiye edilmesi dinen yasaklanmamıştır. Böyle bir yöntemi yasaklamayıp ince bir şekilde tutarsızlığını belirtmek, onun eğitim değerinin olmadığını gözler önüne sermek içindir. Sözlerimizin eğitim değeri kazanabilmesi için, en azından kendimizden o sözlerin zıddı davranışlar sudûr etmemesi gerekir. Tabii en güzeli o sözlerin davranışlarımızla tamamlanmasıdır.

Özellikle çocuk eğitiminde buna dikkat etmek gerekir. Çünkü çocuk da sözlerimizle hareketlerimiz arasında bağı anlayıp değerlendirebilecek bir idrake sahiptir.

Bütün bunlar bizim anne-babamıza yaptığımız iyiliğin çocuklarımız açısından bize yansımalarını göstermesi açısından önemlidir.

Ana-babaya iyilik ve ihsan evlât üzerine farzdır, onlara isyan etmek haramdır. Hadîs-i şeriflerde buyuruldu ki: *"Cennet kokusu beşyüz yıllık mesafeden duyulur Anne-babasını üzenler ve silâ-i rahmi terk edenler bunu duyamaz."* (Taberânî)

"Ömrünün uzun, rızkının bereketli olmasını isteyen, ana-babasına iyilik etsin, silâ-i rahimde bulunsun!" (İ. Ahmed)

Anne-babaya iyilik, fazilet bakımından amellerin ikincisidir: *"En faziletli amel, vaktinde kılınan namaz, sonra anne-babaya iyilik, sonra Allah yolunda cihadır."* (Müslim, I, 89)

Birinin, *"İyi davranmama en çok hak sahibi olan kimdir?"* sorusuna Hz. Peygamber, üç defa annen dedikten sonra, sonra baban, sonra da derecesine göre diğer yakınlarıdır" cevabını vermiştir. (Müslim, IV, 1977)

"Anne-babaya eziyet en büyük günahlardandır." (Buharî, V, 2229) "Allah, şu üç şeyi size kesin haram kılmıştır: Annelere eziyet, kız çocuklarını diri diri gömmek, hakkı olmayan bir şeyi talep etmek ve ödemesi gerekeni menetmek." (Buharî, II, 848)

Hz. Peygamber: *"Kişinin anne ve babasına sövmesi büyük günahlardandır!"* buyurmuştu. Orada bulunanlar: *"Hiç kişi anne ve babasına hiç söver mi?"* dediler. *"Evet! Kişi, bir başkasının babasına söver, o da onun babasına söver; annesine söver, o da onun annesine söver!"* buyurdu. (Buhârî, Edeb 4)

"Eğer onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlarsa, onlara öf bile deme, onları azarlama, onlara güzel ve tatlı söz söyle. Onlara merhametle tevazu kanatlarını indir." Onlar için; "Rabbim onlar beni küçüklüğümde yetiştirirken nasıl merhametli davrandırlarsa, sen de onlara öylece merhamet eyle" diye dua et." (İsrâ, 23, 24)

Eğer çocuğun senin kendi anne ve babana bu iyilik ve ih-

sanları görürse, onlarda size aynı iyilik ve ihsanlarda buluncaklardır. Siz kendi anne-babanıza iyilik edin ki çocuklarınız da size iyilik etsinler.

OTUZİKİNCİ HADİS

*"Kişi dostunun dini üzeredir.
Öyle ise her biriniz dost edindiği kimselere dikkat etsin."
(Müstedrek, 4, 171)*

İnsan sosyal bir varlıktır. İyi ve huzurlu bir hayat sürmesi başkalarının yardımına; ilgi ve alâkasına bağlıdır. Bu gerçeği ifade sadedinden -yalnızlık Allah'a mahsustur- denmiştir. Ayrıca insanlık tarihi boyunca hayır, güzellik, ilerleme ve medeniyet namına ne varsa dayanışmanın, yardımlaşmanın ve birlikte hareket etmenin ürünü olduğu gerçeğidir. Öyleyse bu hayat yolculuğunda birileriyle beraber olma, yolculuğu paylaşma esas olduğuna göre yol arkadaşlarımız kimler olacak? İşte bu son derece önemlidir.

Bireyin gelişiminde fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişim kadar sosyal gelişimin bir parçası olan arkadaşlık gelişimi de önemli bir yer tutar. Kişi yaşlılarıyla sağlıklı diyalog kurmadıkça, hayatın en güzel paylaşımlarından biri olan arkadaşlık da tam anlamıyla gelişemez.

Arkadaşlığın bireyin yaşına uygun davranışlar kazanmasına yardımcı olması, kendisi hakkında çevresinden bilgi alması, yeni modeller görerek eksiklerini tamamlaması, duygusal paylaşım vb. gibi sayılamayacak kadar olumlu yönü vardır. Bu sebeple arkadaşlarıyla sorunlar yaşayan bireyin kendi dünyasına çekilip onlardan uzaklaşması olumsuz sonuçlar

doğururken, bu sorunları çözmeye çalışması ise kendisini geliştirmekte ve geleceğe hazırlamaktadır.

Arkadaş edinmek ve bu ilişkiyi sürdürmek büyük bir olgunluk ister. Bu nedenle bir kimsenin ruhsal olgunluğu arkadaşlarına bakarak saptanabilir. Gerçekten çocukluğun en ağır ruhsal bozukluk diyebileceğimiz içe-kapanıklıkta en önemli faktör çocuğun arkadaş ortamına karışmaması, arkadaşsız olmasıdır. Kimi aileler çocuklarının yaşıtları ile oynamasını istemez, bunu engeller. Çocuğuna hem anne, hem baba, hem de arkadaş olma düşüncesine girerler. Çocuğunu gezdirir, onunla oynarlar. Oysa bu yanlıştır. Ebeveynin bu şekilde davranması çocuğun okul ve diğer sosyal çevrelerde arkadaşlıklar kurmasını engeller. Çocukta arkadaşsız olarak eve döner ve içe kapanır. Böyle anne-babalar çocuğunun dışarıda kötü şeyler öğreneceğinden, düşüp yaralanacaklarından korkarlar ve sürekli çocuklarına müdahale ederler.

Kimi anne-babalar da çocuklarının arkadaş ilişkilerini engellemezler. Ancak her adım başı kiminle oynayıp oynamayacaklarına karışırlar. Bu tür çocuklarda daha sonraki dönemlerde arkadaşlık kurmada güçlük çekerler. Bu çocuklar hep başkalarına göre hareket eder, pasif ve kendilerine güvensiz olurlar. Saldırgan eğilimli çocuklar da sürekli arkadaşları ile çekişme içine girerler. Bencil olurlar.

Çocuğun arkadaş seçimi yine anne-baba denetiminde olmalı ve nasıl bir arkadaş istediklerini açık bir şekilde ebeveynler ifade etmelidirler. Zaten başarılı, iyi eğitim almış çocuklar kendine güvenen, daha dışa dönük ve arkadaş ilişkilerini dengelemiş olduklarından arkadaş ilişkilerinde fazla bir problem yaşamamakta ve aileleri ile bu konuda çok rahat bir şekilde anlaşabilmektedirler.

Bu bağlamda arkadaş ilişkilerinin çok yoğun olarak yaşadığı ve ergen yani bir genç için de ne anlam ifade ettiğini aktarmadan geçmek konuyu eksik bırakmak olacaktır.

Mutlu ve huzurlu bir aile ortamının, gencin ruh ve beden sağlığı açısından önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Sağlıklı aile olmadan sağlıklı gençlik olamaz. Bu bakımdan aile yapısı sağlam tutulmalı, aile bireyleri arasındaki olumsuz ilişkiler çocuğa yansıtılmamalıdır. Büyükler, gençlere karşı zararlı sonuçlar doğurabilecek, birincisi despot, diğeri de lâubali bir aile büyüğü olmak gibi iki aşırı tutumdan kaçınmalıdır.

Yoğun sevgi, genç insanın kendi öz benliğini, öz kimliğini bulmasını güçleştirebilir. Bunun yanında sert tutumlar gençlerin büyüklerden soğumasına; gencin silik, çekingen bir şahsiyet olarak yetişmesine ve daha başka olumsuzluklara yol açabilir. Dolayısıyla baskıcı tavırlar konusunda dikkatli olunmalıdır.

Gençlik çağı, topluma açılma çağıdır. Arkadaş seçimi genç için çok önemlidir. Arkadaşın yerini aile dolduramaz. Gençler genellikle büyüklerin kendilerini anlamadığından, büyükler de gençlerin kendilerini dinlemediğinden şikâyet etmektedirler. O halde problem tek taraflı değil, çift taraflıdır. Bu durum da, anlaşmazlıkların temel sebebinin iletişim eksikliği ve kopukluğu olduğunu göstermektedir.

Aile içinde, geleneksel terbiye metodumuzda itaatkâr evlat yetiştirmek, esas hedeftir. Hiç şüphesiz, saygı ile itaat arasında ilişki mevcuttur. Şu kadar var ki, bunları özdeş hale getirmemek gerekir. İtaat kavramından, doğru-yanlış demeden anne-babanın her dediğine boyun eğmek anlaşılmamalıdır ve gençten de bu istenmemelidir. Çünkü böyle bir itaatin saygı ile ilgisi yoktur. Anne-baba, gençleri robot durumuna düşürmemelidir. Onlardan böyle bir itaati de beklememelidir. Çünkü bu tür bir davranış, saygıdan ziyade korkunun, silik şahsiyetli ve çekingen olmanın bir ifadesidir. Genç çocuğunun duygularını cesaretle dile getirdiğini gören baba, onu susturma yerine, bundan mutluluk duymalıdır.

Ama asıl önemli olan anne-babaların çocuklarına karşı

anne-babalık görevini yerine getirmeleridir. Bilgi, beceri ve tecrübe yönüyle çocuklardan üstün olan anne-babaların, çocuklarına çoğu konuda rehberlik etmeleri gerekir. Eğer ki, arkadaş gibi olunursa çocuklara bilgi aktarımı, yol gösterimi zorlaşacaktır. Çünkü arkadaşlıkta seviyeler eşittir. Arkadaşlıkta; "Bundan sonra seninle arkadaşlık etmiyorum" gibi ifadeler kullanılabilir. Anne-baba böyle bir ifadeyle karşılaşınca zor anlar yaşayabilir. Ama hiçbir çocuk; "Artık sen benim annem/babam olma" demez. Bunun için anne ya da baba olunmalıdır. Bu arkadaş gibi düşünme ya da hissetmeye engel değildir.

Çocukların bilhassa okulda arkadaş seçimi de çok önemlidir. İbni Sina der ki: "Okulda çocuk, edebi güzel, alışkanlıkları arzu edilen şekilde olan çocuklarla düşüp kalkmalıdır. Çocuk arkadaşıyla ünsiyet eder, çok şeyi ondan kapar."

Şu halde arkadaş gurubunun iyi veya kötü oluşunun çocuk üzerinde büyük tesiri olduğu muhakkaktır. Peygamber Efendimiz (sav): "Kişi dostunun dini üzeredir. Öyle ise her biriniz dost edindiği kimselere dikkat etsin" buyurmaktadır. Bu uyarı genç yaşlı herkesi kapsamakta, arkadaş seçimlerimizde bize ışık tutmaktadır. Ayrıca arkadaşın üzerimizdeki tesirini anlatmak için yapılan şu teşbih de çok manidardır.

"İyi arkadaşla kötü arkadaşın misali, misk satıcısı ile demirci körüğüne benzer. Misk satıcısından misk satın almasan bile mutlaka kokusu sana bulaşır. Demirci körüğü ya evini ya elbiseni yakar. Hiçbiri olmasa bile pis kokusu sana mutlaka bulaşır." Bu hadis iyi arkadaşını misk satıcısına benzeterek ondan dünyevî ve uhrevî manada mutlaka istifade edileceğini anlatmaktadır. Efendimiz (sav) bu nevi arkadaşlığı teşvik ediyor, bunun zıddı olacak olan arkadaşlığı ise dünyevî ve uhrevî bakımdan zararımıza olacağını bildiriyor.

Rebâh b. Rebî şöyle anlatıyor: "Peygamber (sav) ile birlikte bir savaşa çıkmıştık. Resûlallah (sav) her üç kişiye bir deve

vermişti. İki kişi deveye biniyor, üçüncüsü de deveyi çöllerde sürüyordu. Dağları inmekte iken Resûlallah (sav) yanına geldi. Ben o sırada yürüyordum. Bana: "Rebâh, yürüyorsun ha" dedi. "Ben deveden henüz indim. Şimdi sıra arkadaşlarımda", diye karşılık verdim. Daha sonra Hz. Peygamber (sav) arkadaşlarımin yanına geldi. Onlar hemen deveyi çöktürerek indiler. Yanlarına varınca bana: "Şu deveye bin ve geri dönünceye kadar da inme, biz seni takip ederiz," dediler. "Niçin", diye sordum. Çünkü Resûlallah (sav) senin için; "*Doğrusu salih bir arkadaşınız var. Ona iyi davranın*" buyurdu diye cevap verdiler. (Y. Kandehlevî, *Hayatü's-Sahabe*, III, 1086)

İşte böyle salih arkadaşlar edinmek her insan için çok önemli bir konudur. Resul-u Ekrem (sav): "*Mü'min, mü'min kardeşinin aynasıdır*" (Tirmizî, *Birr*, 18) buyurmuştur. Bir düşünür de: "Arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim" demiştir.

Arkadaşlar, sevilen insanlar arasından seçilir. İnsan sevdiğinin kusurunu görmez, eksikliklerini fark etmez. Onun ahlâkını benimser. Bunun için arkadaş seçerken dikkatli olmak gerekir. Rasgele bir arkadaş seçimi insanı felâketlere sürükleyebilir.

Akıllı, Allah'tan korkan, güzel ahlâklı insanlarla arkadaş olmaya çalışılmalıdır. Kötü arkadaş, başkalarının bizim için besledikleri iyi duyguları yok eder. Kötülüklerine bizi de buluşturır. Akılsız dost, akıllı düşmandan daha çok zarar verir.

Saîd Cubeyr'den şöyle rivayet edilmiştir: "Ensar'a mensup birisi Resûlallah'ın huzuruna geldi. Adam mahzundu. Resûlallah buyurdu ki:

- Seni üzgün görüyorum, neden?
- Adam dedi ki:
- Ya Resûlallah, beni bir şey düşündürüyor.
- Nedir?
- Biz her gün akşam sabah sizin huzuruza geliyoruz.

Yüzünüze bakıyor meclisinizde bulunuyoruz. Yarın siz resul-ler birlikte olacaksınız. Yücelere varacaksınız. Ama biz, size nasıl vasıl olabiliriz ki?

— Resûlallah (s.a.s.) hiç cevap vermedi. Cibril-i Emin Cenâb-ı Hakk'dan Nisa Suresi'nin 69. ayetini getirdi: *"Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse işte onlar, Allah'ın nimet verdiği, resuller, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdir. Onlar ne güzel arkadaşdır."*

Kuran'ın müminlere bu müjdesi, ne engin bir mutluluktur. Dünyada birbirini Allah için sevmiş, birbirine destek ve-rip yardım ederek kardeşlik kurmuş müminler, ahirette, ke-rim olan Allah'ın huzurunda şerefli bir arkadaşlık içindedir-ler. Mümin, bu saadeti, Allah'a ve Resûlüne itaatle elde etmiş-tir. Mümin, Allah ve Resulüne itaat edenlerle arkadaşlık kura-rak ve onlarla birlikte İslâm toplumunu oluşturarak bu merte-beye ulaşır.

Enes b. Mâlik'ten rivayet edilen bir hâdis-i şerif şöyledir:

Resûlallah'a, bir topluluk tarafından sevilip de onlara ulaşamayan kimse hakkında soru sordular. Efendimiz şöyle buyurdu: *"Kişi sevdiği ile beraberdir."* (Buhari)

Enes b. Mâlik diyor ki: *"Müslümanlar bu hadîse sevindikleri kadar hiçbir şeye sevinmemişlerdir."*

İslâm toplumu, müminlerin oluşturduğu ve esası iman üzerine kurulu bir kardeşlik ve arkadaşlık toplumudur. Bu ar-kadaşlıkta bağlar, akide bağıdır, Allah'a itaat ve resulüne itaat bağıdır. Bu cemiyette arkadaşlıklar ve dostluklar, dünya men-faati için kurulmaz.

Arkadaşlıklar, ahirette resûllerle, sıddıklarla, şehitlerle ve salihlerle beraber olmak ve Allah'ın ahiretteki nimetine nail olmak için kurulur.

Eğer siz o (Resûlallah)'a yardım etmezseniz, iyi bilin ki Allah ona yardım etmişti. Hani yalnız iki kişiden biri olduğu hâlde (Mekke'den) kâfirler tarafından çıkarılmıştı. İkisi de

mağarada iken arkadaşına: "Üzülme, Allah bizimle beraberdir." diyordu. Allah ona yardım etti, kalbini yatıştıran huzur ve güvenini indirdi. O'nu sizin görmediğiniz askerlerle destekledi. İnanmayanların sözünü alçalttı. Yüce olan yalnız Allah'ın sözüdür. Allah, daima üstündür ve hikmet sahibidir" (Tevbe, 40)

Bu ayet-i celilede, İslâm tarihinde meşhur bir olaya, Resûlallah (sav)'ın Mekke'den Medine'ye hicretine işaret vardır. Hatırlanacağı üzere Ebû Bekr es-Sıddık ile birlikte Medine-i Münevvere'ye hicret eden Resûlallah (sav)'ı müşrikler yolda yakalamak için çok sıkıştırmışlar, her ikisi de bir mağaraya saklanmışlardı. Hz. Ebû Bekr Sıddık'ın bu arkadaşlığına ve desteğine Allah Azze ve Celle de görünmez ordularla destek olmuştur. Allah sabredenlerle beraberdir.

Buna karşılık isabetle seçilemeyen arkadaş ve dostlar insanı hem dünyada hem de ahirette felâkete sürükler. Felâket gelip çattınca da hemen uzaklaşır giderler. Onları çevrelerindeki insanlara bağlayan şey menfaatleridir. Menfaatlerinin bittiği yerde dostlukları yok olur gider. Hâlbuki hakiki arkadaş kişinin, "kara gününde", felâket anında yanında bulunduğu arkadaş ve dostudur.

Hz. Ali, "Gerçek arkadaş her zaman seninle olabilen, sana faydalı olabilmek için zarara katlanabilen, zamanın bela ve felaketleriyle karşılaştığın zaman, ne pahasına olursa olsun yardımına koşabilendir" buyurmaktadır.

Hz. Ömer ise, "Sakin kötüyle arkadaşlık etme. Zira onun huyları sana da geçer. Sen de onun gibi olursun," der.

Felaket anında insanı yalnız bırakan, kötülüğe sürükleyen, sadece menfaatini düşünen, kişiyi maddi ve manevi zarara sokan arkadaş kötü arkadaşdır. Arkadaşlarını iyi seçemeyenler zarardan kurtulamaz, mutsuzluğun girdabına düşerler.

İyi bir arkadaş,

— Karşılıksız sevebilmeli;

— Akıllı olmalı,

— İnançlı, hoşgörülü, alçakgönüllü, vefalı, kısacası güzel ahlaklı olmalıdır.

Cafer-i Sadık, "Beş kimseyle arkadaşlık etme!" der:

1. Yalancıyla arkadaşlık etme. İnanırsan aldanabilirsin. Çünkü o seraba benzer. Uzağı yakın, yakını uzak gösterir.
2. Ahmakla arkadaşlık yapma. Çünkü sana fayda vereceğim derken zarar verir.
3. Cimriyle arkadaş olma. Çünkü ciddi şekilde ihtiyacın olduğu zaman yardımını senden esirger.
4. Korkakla arkadaşlık yapma. Çünkü seni ele verir. Bir tehlike anında seni bırakıp kaçır, yalnız bırakır.
5. Günahkârla arkadaşlık kurma. Çünkü o seni bir lokmaya, hatta daha azına bile feda edebilir.

Arkadaş edinmek isteyen, arkadaşlığı paylaşmayı da bilmelidir. Tek taraflı arkadaşlık olmaz. Arkadaşımızdan istediğimiz kadar bizde verebilmeliyiz. Bu ise dostluktur. Bu bağlamda temel kaide ise her birimizin arkadaş edindiği kimselere dikkat etmesidir.

OTUZÜÇÜNCÜ HADİS

"Kim bir çocuğa, buraya gel sana bir şey vereceğim der de sonra vermezse bir yalan (günahı) yazılır."

(Ahmed b. Hanbel, 11, 452)

Yalan söylemek bir hatayı gizlemek amacıyla gerçeğe uygun olmayan bir girişimde bulunmaktır. Bu girişim sözle olabildiği gibi, jest, yazı ve susmayla da olabilir. Sosyal bir davranış olan yalanın amacı, başkalarını yanıltmaktır. Aslında yapılan ise başkalarıyla birlikte kendimizi kandırmaktır.

Yalan söylemek herkesçe ayıplanan bir davranıştır. Yalan dolanı bol bir dünyada yaşıyoruz. Bu ortamda çocukları yalandan uzak tutmanın güçlüğü ortadadır. Çocuğa hem açık sözlü olmayı öğretmek, hem de onu yalana kaymayacak şekilde yetiştirmek, çetin bir eğitim sorunudur. Çocuk gerçeği değerlendiremediği, görüp duyduğunu çarpıttığı için uydurur. Kimi anne-baba çocuğun olmamış şeyleri olmuş gibi anlatmasını yalan sayar. Oysa çocuklar gerçeğe uydurma yoluyla ulaşır.

Çocuk sık sık yalana başvuruyorsa, bu durumda, çeşitli nedenlere bağlı olarak, anne-babayla çocuk arasındaki güven sarsılmış demektir.

Daha sakıncalı bir yöntemde gizli polis yöntemiyle "doğru söylersen ceza vermeyeceğim" diye kandırdıktan sonra "biliyordum bunu senden başkasının yapmayacağını! Dayak

ye de aklın başına gelsin!" diyerek çocuğa girişmektir. Bundan dolayı gerçeği söylemenin başına iş açacağını gören çocuk, yalan söylemenin kendini kurtarmak için en kolay savunma aracı olduğuna kanaat getirir.

Her doğan çocuk aynı yaratılış üzeredirler, aynı temel kapasite ve temayüllere sahiptirler. Doğuştan masum, günahsız düzgün bir fitratta olan çocuklar anne-baba ve çevrenin yönlendirmesiyle değişmekte, iyi veya kötü olmaktadırlar. (*Topaloğlu, 3.476-477*) Temiz fitratta, yaratılıştaki olan çocuk anne, baba, öğretmen, çevreden (akrabalar, dayı, amca vs. komşular) yalanı öğrenmektedir.

Kızsak da, cezalandırsak da, ağzına biber sürmekle tehdit etsek de çocuklar yalan söyler. Oysa biz onlara hep yalanın çok kötü olduğunu, doğruyu söylediğinde hata yapmış olsa bile kızmayacağımızı tekrarlar ve hep doğruyu söylemelerini isteriz. Böylece onun yalan söylemesini engelleyebileceğimizi sanırız. Oysa bu tür uyarılar onların korkmasına ve kaygılanmasına neden olur.

Önemli olan çocuğun niçin yalan söyleme gereği duyduğunu anlayabilmektir. Çocuğun söylediği yalanı değerlendiren yaşını ve gelişimini göz önüne almak gerekir. Üç yaş öncesinde yalan söylediğini fark etmeyen çocuk, yeni öğrendiği kelimeleri aileyi mutlu etmek için kullanır. Altı yaşına kadar ise geniş hayal dünyasıyla yalan birbirine karışabilir. 6 yaşından sonra yalanın ne olduğunu bilir ve amaçlı kullanır.

Çocuklar birçok nedenlerden dolayı yalan söyleyebilirler. Bizim ise bunun nedenini bilmemiz gerekir:

1- Hayal gücü yalanları: Çocuklar hayal güçleri geniş olduğundan, olmamış şeyleri olmuş gibi aktarırlar. Gerçeği değerlendiremediklerinden, hayal güçlerini kullanarak abartırlar, çarpıtırlar. Perdenin kımıldamasını, "nasıl canavar gördüğün" şeklinde anlatan çocuk yalan söylemiyordur. Aile bunu yalan sayar ve kızarsa çözüm elde edemez.

2- İlgi çekmek: Sahip olamadıkları nedeniyle, ilgisiz kaldığını düşünen çocuk yalana başvurabilir. Ailesinin onu sevmediğini ve ilgilenmediğini düşünen çocuk, birilerinin kendisine saldırdığını uydurabilir. Bazen de çocuklar bir özlemini dile getirmek için yalan söyler. Örneğin; babasız bir çocuğun "babam var" demesi gibi. Ya da arkadaşları arasında kendi durumunu kötü gördüğünden, olmayan oyuncaklarından, evinden, başarılarından bahsederek kendini yüceltmeye, onlarla eşit olmaya çalışır.

3- Model alma: Yanında telefonla konuşan annesinin, arkadaşına hasta olduğu için gelemeyeceğini duyan çocuk, bazen yalan söylenebileceğini öğrenir. Aynı şekilde kendisini evde bırakan anne-babası, akşam güzel kıyafetlerle doktora gidiyoruz diyebiliyorsa, o da rahatlıkla yalan söyleyebilir.

4- Beklentileri karşılayamama: Ailenin aşırı beklentileri olan çocuklar, onların sevgilerini kaybetmemek için yalana başvurabilir. Birinci olduğunu, en çalışkan olduğunu ileri sürerek, ailesinin yaratacağı olumsuz hislerden korunmaya çalışır.

5- Savunma: Daha iyi bir açıklaması olmayan çocuk, cezadan kaçınmak için yalan söyleyebilir. Ayrıca sık eleştiriliyor ve suçlanıyorsa yalana başvurabilir.

6- Davranış bozukluğu: Yalan bazen çocuğun hastalığının bir bulgusudur. O zaman tehlikelidir ve genellikle yanında hırsızlık yapma, okuldan kaçma gibi belirtileri de taşır. Bu tür yalanda kesinlikle uzman yardımı gerekir. Sıklıkla doğruyu söylediğinde bile yalan söylediği iddia edilen bir çocuk, bir süre sonra bunu gerçekten yapmaya başlar. Yalanla pirim elde edebildiğini, kazançlı çıkabildiğini gören çocuğun da yalan söylemesi adeta kaçınılmaz olur. Bu şekilde isteklerine ulaşmanın bir yolu olarak düşündüğü yalana sıkça başvurur.

Yalan söylemenin doğru bir davranış olmadığı konusunda herkes hemfikir. Ancak bu genellikle sadece sözde kalmakta ve ne yazık ki insanların büyük bir çoğunluğu bu

çirkin davranışı çekinmeden yapabilmektedir. Bunun önemli bir sebebi, yalanı makul hale getirmek için "beyaz yalan", "küçük yalan" gibi kılıflarla masum ve meşru bir davranış olarak gösterilmesidir. Oysa yalanın iyisi-kötüsü, büyüğü-küçüğü olmaz. İnsan Allah katında yaptıklarından sorumlu olacağını unutmamalı ve her ne durumda olursa olsun mutlaka doğruyu söylemelidir. Kuran ahlakına uygun olan doğru davranış budur.

Yalan söylemek, Yüce Allah'ın yasakladığı kötü bir davranıştır. Çoğu zaman pek önemsenmeyen, masum bir davranış olarak görülen, zaman zaman da anlamazlıktan gelinip göz yumulan yalancılık, sanıldığından çok daha yaygın olan bir davranış bozukluğudur. İnsanların rızasına göre hareket eden, tek hedefleri elde edecekleri dünya menfaatleri olan bazı insanlar, amaçlarına ulaşmak için yalan söylemekten çekinmezler. Allah Kuran' Kerim'de insanların pek çoğunun bu şekilde davrandığını bildirmektedir:

"Yeryüzünde olanların çoğunluğuna uyacak olursan, seni Allah'ın yolundan şaşırtıp-saptırırlar. Onlar ancak zanna uyarlar ve onlar ancak 'zan ve tahminle yalan söylerler." (Enam, 116)

Söz yalan söylemekten açıldığında; bazı insanlar kesinlikle yalan söylemediklerini, sadece gerektiği zaman "beyaz yalanlar" söylediklerini ve bunda bir sakınca görmediklerini belirtirler. Neyin beyaz, neyin başka türlü yalan olduğuna da herkes kendine göre karar verir. Bunun sonucu olarak neredeyse her türlü yalan beyaz yalanların içine dâhil edilerek normal karşılanmaya başlanır. Oysa Allah'tan korkup sakınan bir insan, her ne durumda olursa olsun, Allah'ın razı olmaya çağrı bir tavır göstermez.

Yalancılık için de aynı şey söz konusudur. Yalanlarına farklı isimler takarak meşru göstermeye çalışanlar sadece kendilerini aldatırlar. Zira Yüce Allah insanlara yalan söylemeyi yasaklamıştır; buna "beyaz yalanlar" olarak isim-

lendirilen yalanlar da dâhildir.

Sözgelimi, birine bir işini yaptırmak isteyen kişi, ona suni iltifatlarda bulunur, gerçekte böyle düşünmediği halde güzel sin, şıksın, çok beceriklisin veya çok zekisin gibi yalanlar söyler. Evine geç gelip ailesine yalan söyleyen biri, eğer doğruyu söylerse ailesinin kızacağını ancak bu "beyaz yalanları" söylediğinde ailede bir huzursuzluk çıkmadığını söyler. Böylece yalanlarını masum ve hatta iyiliğe hizmet amaçlı söylenmiş sözler gibi göstermeye çalışır.

Beyaz yalanlar sözde, kimseye zarar vermeyen, masu mane, insanı o an bir sıkıntıdan kurtaran, küçük yalanlardır. Oysa bu tür yalanlar, ne için söylenirse söylensin, sonuçta aldatmaya yöneliktir. Yalan söyleyen kişi, karşısındaki insanı kandırmakta, ona karşı samimiyetsiz davranmakta, ona saygısızlık etmektedir. Ayrıca, böyle bir tavır gösterenlerin dü rüst ve güvenilir olmadıkları da açıktır. Bu nedenle yalanı, siyah veya beyaz yalan diye sınıflandırıp, "bu yalandan bir şey olmaz", "bu zararsızdır" gibi çıkarımlar yapmak, Kuran ahlakına uygun olmayıp, ahirette de büyük sorumluluğu olan bir davranıştır.

Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (sav) de, yalanın Allah'ın hoşnut olmadığı ve yasakladığı bir davranış olduğunu sık sık dile getirmiştir. Peygamber Efendimiz (sav)'in bu konuyla ilgili hadislerinden bazıları şöyledir:

"Yalandan uzak durun, zira yalan fücür ile birlikte ve her ikisi de ateştedir." (İbni Mace; Nesai)

"Kıyamet günü Allah Katında mahlûklarının en sevimsizleri yalancılar, kibirliler ve kardeşlerine karşı sinelerinde amansız kin besleyenler olacak..." (İmam Gazali, İhya'u Ulum'id-din, 3. Cilt, s. 355)

"Dört özellik vardır; kimde bu özellikler bulunursa o kimse halis münafıktır. Kimde bunlardan biri bulunursa, onu bırakınca ya kadar kendinde nifaktan bir özellik var demektir: Emanete hıya-

net eder. Konuşunca yalan söyler. Söz verince sözünde durmaz. Husumet edince, kıskanınca haddi aşar." (Buharî, İman, 24; Müslim, İman, 106)

Peygamberimiz (sav) şöyle buyuruyor: "Doğruluk insanı Allah'ı razı edecek iyiliğe götürür. İyilik de İnsanı Cennet'e götürür. Kişi doğru söyler ve doğruyu arar da sonunda Allah indinde siddik=doğru sözlü diye kaydedilir. Yalan da kişiyi haddi aşmaya götürür. Haddi aşmak da ateşe, Cehennem'e götürür. Kişi yalan söyler ve yalanı araştırır da sonunda Allah'ın indinde yalancı diye kaydedilir." (Buharî, Edeb, 69; Müslim, Birr, 102-103)

"Kul yalan söylemeye ve yalan söyleme niyetini taşımaya devam edince bir an gelir ki, kalbinde önce siyah bir nokta belirir. Sonra bu nokta büyür ve kalbinin tamamı siyah olur. Sonunda Allah nezdinde 'yalancılar' arasına kaydedilir." (Muvatta, "Kelâm", 18)

İnsanları güldürmek için mizah tarzında komik konuşanlara Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: "Yazıklar olsun o kimseye ki, insanları güldürmek için konuşur ve yalan söylerler! Yazık ona, yazık ona!" (Ebu Davud, Edeb, 88; Tirmizî, Zühd, 10)

Saffan bin Süleym (r.a.)'den: Dedi ki; "Ey Allah'ın Resulü! Mü'min korkak olur mu? Evet, olabilir, buyurdu. Şöyle denildi: Pekî mü'min cimri olur mu? Evet, olabilir, buyurdu. Mü'min yalancı olabilir mi? diye sorulunca Hayır, asla buyurdu. (Muvatta)

Doğruluk bütün iyiliklerin, güzelliklerin anası, yalan da tüm kötülüklerin ve çirkinliklerin anasıdır. Her Müslüman kendisi için iyi bir ortam bulmalı, kötü ortamlardan uzak durmalıdır. Bu hususta Allahu Teala şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun." (Tevbe, 119) İşte Müslümanın ortamı, bu ortamlardır. Sadıklarla, siddiklerle beraber olmak. Onların ortamında her geçen gün onlara benzeyerek, onlardan biri haline gelmektir. Bütün bu anlatılanlarla birlikte yalan söylemenin caiz olduğu yerler vardır. Onlar da;

1- Kişinin hanımının gönlünü hoş tutmak için söylediği yalan.

2- Harpte yalan söylemek. Çünkü harp bir taktiktir. Bu savaş, gerek sıcak savaş ve gerekse soğuk savaş olsun.

3- Bir kişiyi arasını bulup barıştırmak için söylenen yalan.

Bunların dışında yalan söylemek asla caiz değildir. En doğru insan, en kâmil manada imana sahip olan insandır. Çünkü sağlam ve kâmil bir imana sahip olan, kulluk şuuruna eren, teslimiyeti tam olan bir kişi, bırak basit dünya çıkar ve menfaatleri için, çeşitli sıkıntı ve eziyete maruz kalsa da doğruluktan şaşmaz ve asla yalana tevessül etmez.

Hadislerde geçen *"insanların arasını bulmak için yalan söylemek yalancılık sayılmaz"* sözü, *"bu yalanda günah yoktur"* anlamındadır. Çünkü hadiste yalan, yalan olmaktan çıkarılmakta, sadece bu çeşit yalana günah terettüp etmediği bildirilmektedir. Şüphe yok ki yalan, gerek arayı düzeltmek için, gerekse başka amaçla söylenmiş olursa olsun yine de mahiyeti itibarıyla yalandır. Ancak burada yalanın söyleniş amacının başkasırtı kandırmak olmadığından günah sayılmamıştır. Hatta böyle yapan kimseler Hz. Peygamber'in ifadesiyle faziletli bir iş yapmış olup oruç tutmuş, namaz kılmış veya sadaka vermiş kadar da sevap kazanırlar. (*Ebu Dâvud, Edeb, 50*)

Ayrıca birbirine dargın olan iki kişinin arasını bulurken, "falan adam senin için dua ediyor" dese de, bununla o adamın, *"Allah'ım, bütün Müslümanları affet"* demiş olduğunu kasdetse, yalan bir beyanda bulunmuş olmaz denilmektedir." (*Tecrid-i Sarih Tercemesi, VIII,111-112*)

İmam Beyhaki'nin rivayet ettiği bir hadiste de Hz. Peygamber(sav): *"Tevriyeli, kinayeli ifadelerle yalandan kurtulup rahatlama vardır"* buyurarak bu meseleye açıklık getirmişlerdir. (*et-Tâc; V, 55*)

Yalan hastalığının ve benzeri hastalıkların tedavisi, nefsi terbiyede, onu kirleten küfür, cehalet, kötü duygular, yanlış

inançlar, fena huylar gibi kötü şeylerden temizleyip, iman, ilim, irfan, iyiliksever duygular, güzel ilâhi ahlâk, takva özellikleriyle donatarak, ilâhi tecellilere açık hale getirmede yatar.

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve doğru söz söyleyin. (Yalan söylemeyip doğru söylerseniz) Allah işlerinizi düzeltir ve günahlarınızı bağışlar.” (Ahzâb, 70-71)

OTUZDÖRDÜNCÜ HADİS

“Yavrum, besmele çek, sağ elinle ve hep önünden ye!”

(Buhârî, Et’ime, 2)

Çocuğu sadece beslemek, giydirmek, sağlığını korumak ve onu okula gönderebilmek, iyi bir ebeveyn olmak için yeterli değildir. Eğitim sadece okulların sağladığı bir avantaj değildir. Gerçek eğitim evde alınan eğitimidir. Bu da sadece yanlışların düzeltilmesi, öğütlerde bulunmak, uyarmak anlamına gelmez. Çocuk eğitmek, yetiştirmek, çocuğun kişiliğinin tüm potansiyelinin gelişebileceği bir ortamı okul dışında ve okulu tamamlayıcı olarak ev içinde sağlamak ve bunun işlevliğini temin etmek demektir.

Bunun için çocuklara örnek olmanın yanında onları dinlemek ve uyarmak da önemlidir. Batı eğitim anlayışı nasihat etmenin insana ya da çocuklara eğitimde zarar verdiğini ve onların tutum ve davranışlarında her hangi bir değişikliğe neden olmadığını savunmaktadır. Oysa nasihat etmekte çocuklara fayda verir. Ama bunun sürekli yapılması, aynı şeylerin tekrar edilmesi ve konuşulanların takibinin yapılmaması yılının deliğinden iki defa ısırılması gibi değerlendirilmelidir.

Çocuklarımıza bolca nasihat etmenin yanında kendimizde iyi örnek olmalıyız. Çünkü onlar bizi taklit ederek büyüyeceklerdir.

Yeteneklerini ve bu yöndeki girişimlerini destekleyerek her konuda yardım etmeye hazır olduğumuzu hissettirmeli, güven duygularını güçlendirmeliyiz. Aynı fikirde olmadığı-mız ve anlaşılamadığımız durumlarda görüşlerinden dolayı onları suçlamamalı, yargılamamalı, bağımsız bir kişilik ka-zanmalarına yardımcı olmalıyız.

Yapıcı, mantıklı ve tutarlı bir disiplin uygulamalıyız. Di-siplin ceza değildir, çocuğun davranışlarına karşı takındığı-mız tutumdur, yani doğru davranışlarını desteklemek, yanlış davranışlarını onaylamamaktır. Her çocuk kendine özeldir, bütün çocuklar için doğru olan bir disiplin şekli yoktur.

Hiç kimse mükemmel değildir. Ne kadar bilgili ve iyi ni-yetli olursak olalım çocuklarımızı eğitirken bazen canımızı sı-kan, aşamadığımız ve çözemediğimiz problemler çıkabilir. Bunun için sorun çıkacağı tahmin edilen durumlarda, çocuğu önceden uyarmak ve bu uyarıların takipçisi olmak önemlidir. Çünkü ilk önce çocuk duymazlıktan gelebilir ya da umursa-mıyormuş gibi görünebilir. Ama konunun takipçisi olunduğu zaman sorun daha kolay aşılabacaktır.

Aslında Lokman Suresinde bir baba ile çocuğun arasında geçen hadise konumuzun anlaşılmasında bizlere yardımcı olacaktır.

Lokman (a.s.), oğluna öğüt vererek; *"Yavrucuğum, Allah'a şirk (ortak) koşma. Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür"* demiştir. Burada oğluna nasihat etmesi açık ve anlaşılır bir şekilde ger-çekleşmektedir. Çünkü Hz. Lokman (a.s.), oğluna bu yasağı koyarken sebebini izah etmekte ve bunun büyük zulüm oldu-ğunu kesin bir dille ifade etmektedir. Bu durum gösteriyor ki, çocuklara bir şeyi öğütlerken ya da yasaklarken o şeyin neden ve niçin yasaklandığı anlatılmalıdır.

Ayrıca nasihat ederken onların kalplerini yumuşatacak ve gönüllerini fethedecek şekilde hitap etmek önemlidir. Burada çocuğa "yavrucuğum" denilmiş olması dikkati caliptir.

Lokman suresi 16. ayette Lokman (a.s.) öğütlerine devamla şöyle demiştir; *"Yavrucuğum, yaptığın iş (iyilik veya kötülük) bir hardal tanesi ağırlığında olsa bile, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa, yine de Allah onu senin karşına getirir. Doğrusu Allah, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır."*

Bu ayette baba oğluna, Yüce Allah'ın nasıl bir varlık olduğunu, insanın ameliyle bağlantı kurarak anlatmaktadır. Burada Lokman (a.s.) Yüce Allah'ı, oğluna Latif ve Habir sıfatlarıyla tanıtmaktadır.

Lokman suresi 17. ayette ise; *"Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, azmedilmeye değer işlerdir"* denilerek zikir, hamd ve dua gibi dinin temel esaslarını içine alan namaz teklif edilmiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki Lokman (as)'ın oğlu buluş çağında ya da onu geçmiş bir yaştadır. Çünkü namaz sorumluluğu buluş çağı ile başlamaktadır. Çocuk eğitimi ile ilgili bütün dini kitaplarda geçen bu kıssanın aslında ergenlik öncesi dönemi içine almadığı, ergenlik sonrası çocuklara bu tarz açıklamaların olabileceği, ergenlik öncesi içinse daha çok örnek olmamanın gerekliliği açıktır. Onun için öncelikle ebeveynlerin örnek olmaları gerekir.

Rivayetlere göre Behlûl Dâna Hazretleri genellikle mezarlıklarda ve harabelerde dolaşır, yalnızlığı severdi. Zaman zaman mahallerin çocukları tarafından alaya alınıp taşlanırdı; fakat o bunları hep hoş karşılardı.

Behlûl-i Dâna Hazretleri bir gün Bağdat sokaklarında yürürken, oynayan çocuklar gördü. Çocuklardan biri ise, bir köşeye çekilmiş onlara bakıyor ve ağlıyordu. Behlûl Dâna o çocuğun yanına gitti ve:

— Ey çocuk, niçin ağlıyorsun? Gel sana bir şeyler alayım, sen de arkadaşlarınla oyna dedi ve çocuğun başını okşadı. Bunun üzerine çocuk bakışlarını Behlûl'e çevirdi ve:

— Ey akli az adam! Biz oyun için yaratılmadık dedi. Behlûl bu söze şaşı ve çocuğa:

— Ey oğlum! Peki, niçin yaratıldık? diye sordu. Çocuk:

— Allahu Teâlâ'yı bilmek ve O'na ibadet etmek için dedi. Behlûl tekrar sordu:

— Peki, bunun böyle olduğunu nereden biliyorsun? diye sorunca çocuk:

— *Sizi ancak boşuna yarattığımızı ve gerçekten bize döndürülmeyeceğinizi mi zannettiniz?* mealindeki âyeti okudu. (**Mü'minûn, 115**) Behlûl tekrar:

— Ey çocuk! Sen hakîmce konuştun. Bana biraz daha nasihat et diyerek ağlamaya başladı ve kendinden geçti. Kendine geldiğinde çocuğa:

— Ey oğlum! Senin günahın yok; daha küçüksün. Buna rağmen nasıl oluyor da böyle düşünüp endişelenebiliyorsun? diye sordu. Çocuk:

— Nasıl endişe duymayayım? Zira babamı ateş yakarken gördüm. İri odunları küçük çırpılarla tutuşturuyordu. Ben de cehennemın yanan küçük odunlarından olmaktan korkuyorum dedi. Bu sözler üzerine Behlûl-i Dâna Hazretleri tekrar ağladı. Tekrar kendinden geçti. Yine kendine geldiğinde çocuğu yanında göremedi. Oradakilere bu çocuğun kim olduğunu sorunca:

— Bu, Hz. Hüseyin evlâdından olan seyyid bir çocuktur dediler. Bunun üzerine Behlûl Dâna Hazretleri;

— Ancak böyle bir ağacın meyvesi bu kadar olgun olabildi buyurdu.

Bundan dolayı örneklik en güzel nasihattir. Ondan sonra söyledikleriniz çocuklar tarafından çok rahat bir şekilde anlaşılacak ve uygulama noktasında fazla problemler çıkmayacaktır; *“Yavrum, besmele çek, sağ elinle ve hep önünden ye!”*

OTUZBEŞİNCİ HADİS

*"Hep beraber yiyin, dağılıp ayrılmayın, zira bereket cemaatte-
dir." (İbn-i Mace, Et'ime, 25)*

Çocuğun beslenmesinde en önemli husus hiç şüphesiz; "sağlıklı beslenme" çerçevesinde yeme alışkanlığı kazanmış olmasıdır. Çocuk ilk duygusal bağlarını kendisini besleyenle kurmaktadır. Bu bakımdan çocukların yemek yeme alışkanlığını kazanmasında ailedeki büyüklerin çok önemli bir yeri vardır. Çocuk beslenmesinde karşılaşılan en önemli sorunlar, çocukların yanlış beslenme alışkanlığı kazanmalarına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Çocuğun sağlıklı yemek alışkanlığı kazanabilmesi için, ailenin sağlıklı yemek alışkanlığı olmalıdır. Yemekler, tüm ailenin en azından o anda evde olanların bir araya geldiği, bir seremoni, sohbet havası içinde olmalıdır ki, çocuk da o ortamın içinde olmak istesin. 2 yaşından itibaren, çocuğunuz, sofradaki yerini almalıdır. 3 öğün uygun yemek ve 2 ara öğün, sağlıklı beslenme için yeterlidir. Yine bu yaştan itibaren, çocuk kendi yemeğini kendi yemesi yönünde cesaretlendirilmelidir.

3 yaşına gelmiş çocuk, artık nerdeyse tamamen kendi yemeğini yeme yeteneğini kazanmıştır. Bu yaşta çocuğa, yemek yedirmek değil, yemek konusunda öneriler gereklidir; "yemek yerken konuşma", "küçük lokmalar al" gibi. Yine de, 3

yaşında çocuk, yemek yerken tek başına bırakılmamalı, özellikle fındık, şeker, çiğ sebze-meyve vb gıdaları yerken gözlem altında tutulmalıdır, tatsız kazalarla karşılaşabilirsiniz.

2 yaşında bir çocuk, sofraya oturup, herkesle birlikte yemeğini yemelidir. Bu durumda çocuk, çevresinde gördüğünü uygulayacak, siz ne yapıyorsanız onu yapacaktır. Siz su içiyorsanız o da içecek, siz çorbayı bırakıp, kimi sebzeleri yemiyorsanız, o da benzer tercihlerde bulunacaktır. Çocuğa yemek alışkanlığı kazandırmak, aynı zamanda siz anne-babaların da yemek alışkanlıklarını gözden geçirmesini gerektirmektedir. Günlük işimiz sırasında, en çok "yemeyen çocuk" yakınmasıyla karşılaşırız ve biraz soruşturunca, yemeyen çocuğun, "yemeyen aile"nin ürünü olduğunu görürüz. En azından çocuğunuzun iyiliği için, bu arada, yemek düzeninizi organize etmeye çalışın. İşte, sağlıklı beslenme ve beslenme alışkanlığı için yapabileceklerimiz:

Sağlıklı gıda maddeleri satın almak, sebze ve meyve çeşitleri, değişik tahıllar, baklagiller... Çocuğun, yemek seçimini, sizin sağladığınız gıdalardan yapmasını sağlamak, düzenli yemek ve ara öğün saatleri belirlemek, her sabah düzenli kahvaltıya oturmak, şekerli içeceklerden ve yağlı ara öğünlerden kaçınmak, zira bu tür gıdaların kendi sağlıksız olmakla kalmıyor, sağlıklı gıdaları yiyecek "yer" kalmıyor. Fazla tuzdan kaçınmak. Yüksek kalorili meyveli ve kolalı içecekler yerine çocuklara su içirmek, sofrada ailece su içmek kafeinli gıda ve içeceklerden kaçınmak, çikolata gibi yemek saatlerinde ailece sofraya oturmak.

3-5 yaş çocuklarında, her öğünde aynı yemeği istemek ya da reddetmek yaygın bir davranış biçimidir. Çocuğun ne yediğini, her öğünde ayrı ayrı hesap yaparak ona baskı uygulamak yerine, ona sürekli uygun gıdalardan oluşan bir menü sunarak, genelde sağlıklı beslenmesini sağlayabiliriz. Porsiyonları küçük tutmak, onda bitirme isteği uyandıracaktır. Bi-

raz büyüdükten sonra, çocuğu yemek işine alışveriş aşamasından katarak, yemeğin hazırlanışında, sofranın kurulmasında ondan yardım isteyerek daha iyi sonuç alabiliriz. Ona sunulan farklı tatları bir lokma bile almadan reddetse de, umudunuz kırılmasın. Bebeklikten itibaren, yeni bir gıda verirken alerjik bir tepki olup olmadığına dikkat edin, döküntü, nefes alma güçlüğü gibi belirtiler oluşursa, hemen doktorunuza müracaat edin.

Çocuk anne ve babasından yeterli ilgi ve sevgi göremeyse, onların ilgisini çekmek için kimi yollar arar. Örneğin; yemek yemez, ev halkı da yemek yemesi için çocuğun üzerine düşer. Çocuk sevgi ve ilgi gereksinimini bu yoldan gidermeye çalışır. Hatta çocuk öğretmen ve aileden yeterince sevgi göremezse onların isteği olan öğrenmeye karşı durur.

Aile ile birlikte sofrada oturarak yemek tüketmek, yemek sofralarını 'eleştiri ve sorgulama sehpaları' olmaktan çıkarıp 'övgü' ve 'sohbet yerleri'ne çevirmek gerekir.

Sofraları mümkün olduğunca büyütmenin, dostlarla, komşularla, aile büyükleri ile genişletip süslemenin çocukların duygusal doyumunu güçlendirdiği bilinmektedir. Onun için hep beraber yemek önemlidir.

Beslenme esnasında çekingen çocuk için ne yapılabilir: Çekingen çocuk bazı hallerde bir grupla yemek yemede rahat olamayabilir. Yemek yemeyi reddedebilir. Arkadaşlarının yemeği kendilerine uzatması isteklerini duymazdan gelebilirler. Böyle çocuğa belirli zamanlarda yemek verebilirsiniz ama asla yemek yemesi için zorlamamalısınız. Sessizce seyretmesine izin vermelisiniz.

Bunun için çocuklarınıza yeterli zamanı tanıyın. Unutmayın onlar kendi kendilerine beslenmek için yeterli beceriyi henüz kazanmamışlardır.

— Oyun çağı çocukları oyun için yaşarlar. Yemekleri eğlenceli bir aile toplantısı haline getirin. Yemek yerken mümkün

olduğunca televizyon seyretmeyin, günün olaylarından bahse-
din, çocuklarınızla ve eşinizle birlikte yemek yemenin keyfini
yaşayın. Yemekten zevk alın. Bu yaklaşıma çocuğun yemekle il-
gili olumlu alışkanlıklar kazanmasında çok önemlidir.

— Çocuklarınız sizi izleyerek sağlıklı beslenme alışkan-
lıklarını öğrenirler. Kendiniz çeşitli besinleri tüketerek onlara
örnek olun. Büyük kardeşlerin de küçük kardeşlerine örnek
olabileceğini unutmayın. Yani sağlıklı beslenmeyi tüm aile bi-
reyleri, hep birlikte uygulayın. Birlikte yemek sağlıklı beslen-
me alışkanlığını kazanmak için iyi bir fırsattır.

— Çocuklarınızın daima otururken yemek yemelerini
sağlayın. Çocuklarınızın yemeklerine rahatça ulaşabilmeleri-
ne yardımcı olun. Ayakta dururken, yürürken veya uzanmış
haldeyken yemek yemelerine izin vermeyin.

Unutmayın ki çocukları sevmek ateşe karşı bir kalkandır.
Onlara iyilik etmek kişiyi sırattan geçirir. Onlarla beraber otu-
rup yemek yemek ise ateşten (cehennemden) uzaklaştırır.
Onun için; *"Hep beraber yiyin, dağılıp ayrılmayın, zira bereket
cemaattedir."* (İbn-i Mace, Et'ime, 25)

OTUZALTINCI HADİS

“Temizlik imanın yarısıdır.”

(Müslim, Taharet, 1)

İnsanlar kendi hayatları ve toplum içerisinde yaşamalarının getirdiği bir sorumluluk olarak bazı görevleri yerine getirmeleri gerekir. Bu görevlerden bir kısmı insanların maddi yönünü, bir kısmı da manevi (ruhi) yönünü ilgilendirir. Dinin kesinlikle yerine getirilmesini istediği bedenî görevlerin aksatılması vücudun çeşitli rahatsızlıklara yakalanması ve dinî-ahlakî görevlerin yapılabilme güçlüğüne ortaya çıkarır. Bunun için bedenî görevleri titizlikle yerine getirmek, sağlıklı ve her an, her türlü görevleri eksiksiz yapabilecek bir beden yapısına sahip olmak, insanî bir yükümlülüktür.

Temizliği beden temizliği, yiyecek, giyecek temizliği, çevre temizliği olarak anlamak gerekir. Bununla birlikte bunların hepsinin ibadet şuuruyla yapılması manevi temizliği beraberinde getirecektir ki bu ise ihlâs ve takva ile ilgilidir.

Sağlık için temizliğin ne kadar önemli olduğunu biliyoruz. Özellikle ellerimizin ne çok şeyle temas ettiğini düşünürsek, ellerimizi sıkça yıkamanın önemi de anlaşılır. Ellerimizle taşıdığımız mikropların vücuda girişini, el temizliğine dikkat ederek engellememiz mümkün. Bu basit ve etkin bir yöntemdir. Tabii parmak aralarını ovuşturarak yıkamay ve tırnakla-

rın diplerini temizlemeyi de unutmadan.

Temiz olmak, hastalıklara karşı bir tür savunmadır. Temizlik kurallarına uymamak ise, hastalıklara davetiye çıkarmaktır. Eğer savunma iyi kurulmuş ise yani temizlik kurallarına uyuluyorsa, sağlığın düşmanı mikroplara karşı başarılı şekilde korunma yapılıyor demektir.

Allahu Teâlâ belli durumlarda Müslümanlara abdest ve boy abdesti almalarını emretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Namaza durmak istediğiniz zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başınızı meshedin ve ayaklarınızı da topuklara kadar yıkayın. Eğer çünüp iseniz tam temizlenin."* (Mâide, 16)

"Ona tertemiz olanlardan başkası el sürmesin" (Vakıa, 79) ayeti de Kuran'ın ancak abdestli olarak ele alınabileceğini göstermektedir. Namaz kılmak, Kur'an okumak için abdest alınması, belli zaman ve durumlarda boy abdestinin alınması mecburiyetinin olması, Müslümanların, ister istemez her an temiz olmaları sonucunu ortaya çıkaracaktır. Kaldı ki, bir Müslümanın bedenini temizlemesi sadece abdest ve boy abdesti ile sınırlı kalmaz; gerekli gördüğü her yerde yıkanmak, yemeklerden önce ve sonra kesinlikle elleri yıkamak, özellikle ağız ve diş temizliğine dikkat etmek icap eder.

Peygamber Efendimiz: *"Misvak kullanın, çünkü misvak ağız temizler"* (Buharî, Savm, 27); *"Eğer müminlere güçlük verecek olmasaydım, onlara her namaz için misvak kullanmayı emrederdim"* (Buharî, Cumu'a 8; Müslim, Tahare, 42); *"Yemekten önce ve sonra el yıkamak yemeğe bereket getirir"* (Tirmizî, Et'ime, 29) buyurmakla el, ağız ve diş temizliğine verdiği önemi göstermiştir. Bu sebeple misvak veya fırça kullanarak dişleri temizlemenin önemli bir sağlık kuralı olduğu unutulmamalıdır.

Ayrıca vücudun belli yerlerindeki kılların kesilip temizlenmesine de dikkat edilmeli, saç, sakal, bıyık her zaman taranıp düzeltilmeli ve temiz tutulmalıdır. İbadetlerle elde etmek

istediğimiz gönül temizliğine giden yolun, beden temizliğinden geçtiği unutulmamalıdır.

Efendimiz (sav): *"Sizden biri bana gökten haber soruyor, hâlbuki tırnakları uzamış, pislik ve yemek kırıntıları dolmuştur" ve "... Benim yanıma dişleriniz sararmış ve ağzınız kokar vaziyette gelmeyiniz" (C. Sagîr 2/72)* beyanlarıyla ferdi temizliğin içtimaî yönüne dikkat çekmiştir.

Tırnakların muhtemel birer mikrop yuvası olabileceği akıldan çıkarılmamalıdır. Peygamberimiz (sav)'in bu hadisi şu hususa dikkat çekmektedir: *"Ey Ali, uzayan tırnaklarını kes! Zira zararlı şeyler uzayan tırnaklar içinde barınır."* (*Deylemî*) Bu hadisteki kastedilen zararlıların en azından bir kısmının mikrop olduğu bugün bilinmektedir.

Yine Peygamberimiz (sav) buyurmuştur ki: *"On şey fitrattandır: Bıyığın kesilmesi, sakalın uzatılması, misvak kullanmak, burna su çekip temizlemek, ağzı su ile çalkalamak, tırnakları kesmek, parmak mafsallarını yıkamak, koltuk altı kıllarını kesmek, etek tıraşı olmak ve su ile taharetlenmek."* (*Müslim, Taharet-56; Tirmizî, Edeb-14*)

Taharetlenmenin su ile yapılması, bez, taş ve kâğıtla yapılmasından daha sağlıklıdır. Kubâ halkı su ile taharetlendikleri için, Tevbe suresinin 108. ayeti onlar hakkında nazil olmuştur. *"Orada -maddî ve manevî pisliklerden- temizlenmeyi seven kimseler vardır. Allah, çok çok temizlenenleri sever"* ayeti nazil olduğu vakit, Resûlallah (sav): *"Ey Ensar cemaati! Allah sizi temizlik hususunda övmektedir, bu övgüye sebep olan temizliğiniz nasıldır?"* diye sordular. Onlar da: *"Biz, namaz için abdest alırız, cünüplükten ötürü yıkanırız ve su ile taharetleniriz"* dediler. Peygamber (sas): *"Övgü işte bunun için! O halde buna devam edin!"* buyurdular. (*İbn Mâce, Taharet-28*)

Hz. Âişe (r.anhâ), Peygamber (sav)'in hiçbir zaman su ile taharetlenmeden tuvaletten çıkmadığını bildirmiştir. İbn Ömer (ra) de: *"Biz de bu şekilde yaptık ve bunun bir şifa ve te-*

mizlik vasıtası olduğunu gördük" demiştir.

İnsan yaşayabilmek için yer ve içer. Yiyecek ve içecekleri temiz ve helâl olanlardan seçmek İslam'ın emirlerindendir. Allahu Teâlâ şöyle buyurur: *"Ey iman edenler; size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yeyin, şayet sadece Allah 'a ibadet ediyorsanız ona şükredin."* (Bakara, 72)

Bir başka ayet-i kerimede de: *"Ey iman edenler! Allah 'ın size helâl kıldığı güzel ve temiz şeyleri haram etmeyin, sınırı aşmayın. Çünkü Allah, sınırı aşanları sevmez. Allah'ın size verdiği rızıklardan helâl ve temiz olarak yeyin ve inandığınız Allah 'tan korkun"* (Mâide, 87-88) buyurmuştur.

Besin maddelerinde iki türlü temizlik aranması gerektiğini yukarıdaki ayetler ortaya koymaktadır. Bunlar maddî ve manevî temizliktir. Maddî temizlikten maksat, yenilen şeylerin kirli olmamasıdır. Kirli olanlar temizlendikten sonra yenilebilir. İçeceklerin de pis olmamasına özen gösterilir. Kirli ve mikroplu besinlerin vücut için ne büyük tehlike teşkil ettiğini, pek çok hastalığın bu yolla vücuda girdiği bilinmektedir.

Yiyecek ve içeceklerde aranan ikinci temizlik, manevî temizliktir. Allahu Teâlâ, helal olan şeyleri temiz, haram olan şeyleri pis saymıştır. Öyleyse, nasıl yıkamak, kaynatmak, pişirmek yolu ile yiyecek ve içeceklerde maddî yönden temizlenmeye çalışılıyorsa, helal olanlarını seçmek suretiyle de onlardaki manevî temizliğe dikkat edilmesi gerekmektedir. İslâm içki ve domuz etini haram oldukları için pis saydığı gibi aynı şekilde, hırsızlıkla veya haksız kazanç yoluyla elde edilen yiyecek ve içecekleri de pis kabul etmiştir.

Yiyeceklerde olduğu kadar giyeceklerde de temizliğe dikkat edilmelidir. Vücut ne kadar temiz tutulursa tutulsun, elbiseler temiz olmazsa, bu temizliğin bir kıymeti kalmaz. Allahu Teâlâ'nın Peygamber (s.a.s)'e ilk emirlerinden biri; *"Elbiseni de daima temiz tut"* (Müddessir, 4) emridir.

Allahu Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

"Ey Âdemoğulları! Size çirkin (avret) yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takva elbisesi daha hayırlıdır. İşte bunlar, Allah'ın ayetlerindendir. Belki düşünüp öğüt alırlar."

"Ey Âdem oğulları! Her mescide gidişinizde, süslü, güzel elbiselerinizi giyin, yeyin, için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez."

De ki: "Allah'ın kulları için çıkardığı süsü ve güzel rızıkları kim haram etti?"

De ki, "O dünya hayatında inananlarındır, kıyamet günü de yalnız onlarındır." İşte biz, bilen bir topluluk için ayetleri böyle açıklıyoruz." (A'raf, 31-32)

Ayetlerden de anlaşılacağı gibi, Allahu Teâlâ örtünmek ve süslenmek için giyecekleri insanlara bir nimet olarak vermiştir. İsrafa ve gösterişe kaçmadan, temiz ve sade giyinmek her Müslümanın görevidir. Ayrıca Peygamberimiz, giyim kuşamı ile başkalarına karşı böbürlenilenlerin Allah'ın rahmetinden uzaklaşacaklarını da haber vermiştir. (*Müslim, Libas, 42-80*)

Bu bağlamda giyimde de temiz ve derli toplu olmaya çalışılmalıdır. Pis ve pejmürde bir kıyafet yalnız giyinen için değil, çevresindekileri de rahatsız eder.

Temizlik, cennete duyulan bir özlem olması bakımından da önemlidir. İnanan bir insanın dünyada oluşturmak istediği ortam cennet ortamının benzeridir. Mümin cennete layık görülen bir insandır ve dünyada da cennetteki temizliği, güzelliği gerek kendi üzerinde, gerekse çevresinde oluşturmaya çalışır. Kuran'da cennet hayatına ilişkin olarak yapılan tasvirler, müminler için örnektir. Cennet ortamı, dünyada karşılaşılan her türlü kirden arındırılmış, her detayın kusursuz bir düzen ve uyum içerisinde bulunduğu, güzelliklerle dolu, tertemiz bir mekândır.

Bununla birlikte çevre temizliğine de dikkat etmek gerekir. Çevre temizliği sadece kişileri ilgilendirmez, toplumsal

bir konudur da. Burada fertlerin karşılıklı hak ve görevleri vardır. Yola çöp atan veya çekinmeden tükürüp geçen; dinlenmek için gittiği gezinti yerlerinde yeyip içtiklerinin artıklarını çevreye saçan; işyerinin etrafını artık maddelerle kirleten bir kişi, yalnız çevresini kirletmiş olmakla kalmaz, kirlettiği yerlerde yaşayan veya o yerlerden yararlanan insanlara karşı da haksızlık yapmış olur. Bunun için çevre temizliğini bireyselliğin yanında, toplumsal bir görev olarak değerlendirmek ve bu konuda çok titiz davranmak her insan için bir yükümlülüktür. Bu bağlamda her türlü temizlik insan sağlığı için önemlidir.

Sağlığın ilk şartı ise hastalıklara karşı en önemli tedbir olan temizliktir. Bu bağlamda Peygamber Efendimiz (sav) *"Allah güzeldir ve güzeli sever, cömerttir ve cömerti sever, kerimdir ve kerimi sever, temizdir ve temizi sever. Evlerinizin çevresini temizleyin..."* (Tirmizi, Edeb 41) sözüyle iman edenlere tavsiye de bulunmuştur.

Bahusus insan yaratılış itibarıyla temizdir. Fıtrî prensiplerin başında ise temizlik gelir. *"Şüphesiz, Allah tevbe edenleri de, temizlenenleri de sever."* (Bakara, 222) Bundan dolayı *"İslam temizdir. O halde siz de temizleniniz, zira cennete ancak temiz olanlar girer."* (Keşfü'l-Hafâ, 1, 288)

OTUZYEDİNCİ HADİS

*"Allah'tan istenen şeyler arasında
Allah'a en sevgili olanı afiyettir. (sağlıktır)"
(Tirmizi, Da'âvat,112)*

Sağlık, Allah'ın kullarına verdiği bir nimettir ve insanın en önemli sorunudur. Yaşamak, öğrenmek, iş yapabilmek için sağlıklı olmak gerekir. Sağlığı bozuk olan, hasta olan kişi görevlerini tam olarak yapamaz. Bunun sonucu olarak da, kendine, ailesine, çevresine, topluma yararlı olamaz.

Resûlallah (sav): *"İnsanların çoğunun aldandığı (yani değerini bilmediği) iki nimet vardır: Sağlık ve boş vakit" (Buhârî, Rikak, 1)* buyurmuştur. Gerçekten de çoğu zaman insan ancak hastalandığında sağlığın kıymetini anlar. Buna meydan vermemek, sonunda pişman olmamak için hastalık gelmeden tedbirinin alınması gerekir. Sağlığın ilk şartı hastalıklara karşı en önemli tedbir olan temizliğe riayet etmektir.

Sağlığın korunması, dinin muhafazasını istediği beş gayeden biridir. Hastalıktan sakınmak, sağlıklı yaşamaya gayret etmek, dini bir vazifedir. Çünkü her şey sağlıklı olmaya bağlıdır. Bundan dolayı bir hadisi şerifte; *"Kuvvetli mü'min zayıf mü'minden hayırlıdır" (Müslim)* buyrulur. Müslümanın beden ve ruhen sağlıklı bulunmasına işaret edilmiştir. Umumî sağlığı temin için de tıp ilmine ve doktor yetiştirilmesine yönelen, tedaviye teşvik eden, hastalık gelince ne

yapalım deyip oturmanın doğru olmadığını gösterme babında; *"Ölümden başka hiçbir hastalık yoktur ki, tedavisi kabil olmasın. El verir ki ilacı elde edilsin"* (**Büyük İslam İlmihali, Ö.N.Bilmen, 4643**) buyruluyor.

Anlaşıyor ki tedavisiz hastalık yoktur. Ancak arayıp tedavi yollarını bulmak gerekir. Hastalıklara çare aramayı, tedavi yollarına başvurmayı, ilaç almayı öğütleyen, şu hadis-i şerif ne kadar güzel ve isabetlidir. *"Cenab-ı Hakk, şifasını yaratmadığı hiçbir hastalık indirmemiştir. Ey Allah'ın kulları, dertlerinize deva arayınız."* (**Tirmizi**)

Günümüzde hastalık gelmeden tedbir almanın, doktorlara başvurarak deva aramanın çeşitli yolları vardır. Bunların başta geleni, koruyucu aşıları yaptırmaktır. Sağlığın korunmasında, koruyucu aşıların çocukluktan itibaren uygulanmasının önemi büyüktür. Çocuk doğar doğmaz hemen sağlık ocakları, aşı merkezleri ile iletişime geçip onların aşılarına başlamak gerekir. Okul çağına kadar bu iş anne ve babalara düşmektedir.

Aşı kampanyaları başladığında, aşılanmak hepimize düşen vazifeler arasındadır. Çünkü aşılanmayı ihmal ederek, Allah korusun, hastalığa tutulanlar, hem kendilerini korumadıkları, hem de hastalığın yayılmasına sebep oldukları için sorumlu olurlar. Aşıları bulunmuş olan hastalıkların, aşı ile önlenmesi Peygamberimizin *"Hastalık gelmeden sağlığın kıymetini biliniz"* öğüdüne uymaktır. Ayrıca *"Kendinizi elinizle tehlikeye atmayınız"* (**Bakara, 196**) mealindeki ayet-i kerimde de buna işaret bulunmaktadır.

Kişi kendi ve ailesinin sağlığını korumakla görevli olduğu gibi, toplumun ruh ve beden sağlığını koruyacak uzmanları yetiştirmekle de vazifeli tutulmuştur. İslâm âlimlerinin büyüklerinden İmam Gazali, tıp tahsilinin farz-ı kifaye olduğunu belirtmektedir. Yani bir cemiyette onları beden ve ruhen ayakta tutacak yeteri kadar doktor yetiştirmek o toplu-

mun üzerine farz olur diyor. Bu da konunun önemini belirtmeye yeterli bir delildir.

Sağlığı korumak ve ruhen dinç bulunmak, yalnız ilaç veya aşı işi değildir. Bunlarla birlikte yemenin, içmenin, giyinmenin, uyku ve dinlenmenin, temizliğin ve yeterli derecede bilgi sahibi olmanın da bu konuda rolleri vardır.

Bu hususlarda pek çok uyarıcı hadislerden biri de bizlere ayrı bir ışık tutmaktadır. Resûl-i Ekrem (sav) buyururlar ki: *"Bir yerde veba olduğunu işittiğiniz zaman, o yere girmeyiniz. Bulunduğunuz yerde veba hastalığı olursa oradan da çıkmayınız."* (Tecridi Sarih Terc. 9/206) Burada bulaşıcı hastalıkları için karantina uygulanmasının lüzumu açıkça belirtilmiştir.

Hastaneler açmak, onları yaşatmak, hastalıkları önleyici tedbirler almak, yeni yeni ilaçları bulmaya çaba sarf etmek yine yapılması gereken vazifelerdendir. Çünkü bütün bunlar sağlığı korumanın vasıta ve sebepleridir. İmam Şafii Hazretleri der ki: *"Helal ve haramı bildiren ilimden sonra tıp ilminden daha faydalısını bilmiyorum."*

Sağlığı tahrip eden sebeplerin ilk sıralarında ise çok yemek, aşırı ve dengesiz beslenme gelmektedir. Böyle davranmak her şeyden önce sorumluluk getirir. Çünkü bunda vücut emanetini gerektiği gibi koruyamamak, tehlikeye atmak söz konusudur. Hadiste bildirildiğine göre vücudumuzun da bizim üzerimizde hakkı olduğuna göre, ona karşı vazifemiz, onu gerektiği gibi korumak, tehlikelere maruz bırakmamaktır.

Kur'ân-ı Hâkim, bu durumlara düşmememiz için ikazda bulunmakta; *"Yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz"* (A'râf, 31) buyurmaktadır. İslâm âlimleri bu ayeti sağlık açısından o kadar önemli görürler ki *"Tıbbın yarısı işte budur!"* derler.

Peygamberimizin, âdemoğlunun doldurduğu kapların en kötüsünün mide olduğunu bildirişi oldukça manidardır. Yeme ve içmede takip edilmesi gereken usulü de şöyle belirtmişlerdir: *"Âdemoğluna belini doğrultacak kadar yemek yeterli-*

dir. Eğer yemek istiyorsa midasını üçe ayırsın. Bir kısmını yemekle, bir kısmını da suyla doldursun. Üçte birini de boş bırakın." Gelişen ilim bu hâdiste tavsiye edilen usulün insan hayatı için son derece faydalı olduğunu kabullenmekte, böyle davranmanın birçok hastalığa engel olduğunu belirtmektedir.

Bu hususta diğer bir ölçü de iyice acıkmadan yemek yememe, yerken de daha iştah varken kalkmadır. Resûlallah (sav) zamanında Arabistan'a İran'dan bir doktor gelmiş, hastaları tedavi etmek istemişti. Ne var ki aradan günler geçtiği halde hiçbir hasta gelmemişti. Kendisine iş çıkmayacağını anlayınca Peygamberimize gelmiş, gitmek için izin istemişti. Fakat merak ettiği bir sorusu vardı. Sahabe ne yapıyordu da hasta olmuyordu? Peygamberimize sormadan edemedi. Şu cevabı verdi Peygamberimiz: *"Benim Ashabım iyice acıkmadan yemek yemezler. Yedikleri zaman da tıka basa değil, daha iştahtan varken kalkarlar."*

İbni Sina da sağlıklı yaşamada, yeme içmede ölçülü olmanın önemli rolünü şöyle anlatır: "Tıp ilmini iki satırda topluyorum. Sözün güzelliği kısalığındadır. Yediğin vakit az ye. Yedikten sonra dört beş saat kadar daha yeme. Şifa, hazımdadır. Yani kolayca hazmedeceğin miktarı ye. Nefse ve mideye en ağır ve yorucu hal, yemek üstüne yemek yemektir."

Tıp literatüründe buna yeterli ve dengeli beslenme denir. Yetersiz ve dengesiz beslenme durumlarında vücudun büyüme, gelişme ve normal çalışmasında aksaklıklar olacağından "yeterli ve dengeli beslenme sağlığın temelidir" diyebiliriz.

Yetersiz ve dengesiz beslenme birçok hastalıkların (beri-beri, pellagra, skorbit, marasmus, kseraptalmiya, raşitizm gibi) doğrudan sebebi olduğu gibi, diğer birçok hastalıkların (kızamık, boğmaca, verem, ishal gibi) kolay yerleşmesinde ve ağır seyretmesinde rol oynar. Yetersiz beslenmenin hüküm sürdüğü toplumlarda sosyal dengesizlikler olağan şeylerdir.

Kur'an-ı Kerim, yetersiz beslenme konusunda: *"Ey iman*

edenler, Allah'ın size helâl kıldığı şeyleri, kendinize haram kılmayınız" (Mâide, 87) buyurmaktadır. İnsanın, yeterli ve dengeli beslenebilmesi için, Allah'ın helâl kıldığı her çeşit besin maddesinden yeteri kadar faydalanması gerekir. Çeşitli sebepler ve mülâhazalarla, bazı gıdaların terk edilmesi, tıbbî mahzurlar doğurmaktadır.

Aşırı yemek suretiyle şişmanlamak veya az ve yetersiz beslenmek suretiyle zayıflamak aynı ölçüde insan sağlığı için zararlı olmaktadır. İslâm ve onun yüce kitabı Kuran, her çeşit gıdaların yeteri kadar ve dengeli bir biçimde kullanılmasını emretmekle, insanları her iki durumdan da korumuş ve insan sağlığını beslenme konusunda garanti altına almıştır.

Sağlığı korumanın manevî hayata yönelik faydaları da vardır. Manevî hayatın devamı, çokça ibadet edebilmek, şevk ve zevkle manevî hizmetlere yönetebilmek için de sağlık çok önemlidir. Sağlık tehlikeye düştü mü, bu hizmetler de büyük ölçüde aksayacaktır. Hasta insan icabında yerinden kalkamazken, genç ve dinç bir kimse zevk ve şevkle kendini ibadete verebilecektir. *"Kuvvetli mü'min zayıf mü'minden hayırlıdır"* hâdisini *"Sağlıklı mü'min, sağlığı bozuk mü'mine göre daha hayırlıdır"* şeklinde anlamakta mümkündür. Bunun için Allah'tan sağlık ve afiyet iste. Çocuğun ve ailen için de istemeyi unutma. Çünkü, *"Allah'tan istenen şeyler arasında Allah'a en sevgili olanı afiyettir. (sağlıktır)" (Tirmizi, Da'âvat,112)*

OTUZSEKİZİNCİ HADİS

“Kim önce koşup bana gelirse ona şu kadar ödül var! Çocuklar da koşarak gelirler; kimi Resulallah'ın (sav) sırtına, kimi göğsüne çıkmaya çalışırdı. O da onları öper ve kucaklardı.”

(Ahmed b. Hanbel, 1, 214)

Spor büyüme çağındaki çocuklar için hem bedensel sağlık ve fiziksel gelişme yönünden, hem de iyi bir kişilik oluşması ve ruh sağlığı bakımından yararlı ve gereklidir.

Çocuk açısından spor fiziksel gelişimin yanı sıra sosyal açıdan da önemlidir. Çocuk spor yoluyla, çevresini tanır, iletişim kurar, kendine olan özgüveni artar, toplum içerisindeki sahip olduğu yerini sağlamlaştırır. Psikolojik açıdan ise, kendini kontrol etmeyi, bir konuda konsantre olabilmeyi, iradesini kullanabilmeyi, başarıya güdülenebilmeyi öğrenir.

Spor yapmayan, dengesiz beslenen çocukların sağlıklı bir gelişim süreci geçirmeleri zordur.

Sağlıklı bir çocuk fiziksel etkinliklerden yoksun bırakılır ve yeterli hareket etmesi engellenirse, psikomotor gelişmesi zarara uğrar ve buna bağlı olarak okuldaki başarı oranı düşer. Bu konuda bilinen örneklerden birisi, Fransa'da yapılan bir çalışmayla ilgilidir. Paris yakınlarındaki Vanve kentinde yapılan ve bu bölgenin adıyla anılan bir araştırmada ilköğretim sınıfı öğrencileri iki gruba ayrılmış ve bir grup öğrencinin kuramsal ders saatleri azaltılırken diğerlerinin ders sayısı aynen korunmuştur. Ders saatleri azaltılan grupta, beden eğitimi ve

spor saatleri arttırılmış, öğrenciler çeşitli dallara ayrılarak spor yaptırılmıştır. Yılsonunda yapılan değerlendirmede, eski programa göre eğitim yapan grupta başarı oranı %60 iken, spor saatleri arttırılan gruptaki başarı oranının %89'a yükseldiği görülmüştür.

Kuşkusuz, sporun faydasını yalnızca dersteki başarıyı arttırmaktan ibaret saymak yeterli değildir. Yakın bir gelecekte toplumda sorumluluk yüklenecek kişilerin yetiştirilmesinde, iyi alışkanlıklar edinmelerinde, birlikte yaşama duygusunun gelişmesinde, erken yaşlardan itibaren spor yapılması büyük önem taşır.

Çocuğun sağlıklı büyüebilmesi için spor yapması gereklidir. Büyümenin hızlı olduğu dönemlerde çocuğun bedeni çok değişken bir yapıya sahip olduğundan, genç yaşlardaki fiziksel bozuklukları önlemede ve geciktirmede, spor önemli bir rol oynar. Yapılan araştırmalar, okul çağındaki çocuklara düzenli spor yapma alışkanlığı kazandırıldığı takdirde, bunun ileriki yıllarda da devam edebildiğini göstermiştir.

İleriki yaşlarda düzenli spor yapma alışkanlığı kazanmak zordur. Bu nedenle sağlıklı olmanın en önemli koşullarından biri, spora erken yaşlarda başlamaktır.

Çocuğun buluş çağı öncesi ve sonrası düzenli olarak yaptığı spor etkinlikleri, sağlıklı bir fizik yapının gelişmesini sağlarken; geç yaşlarda fiziki yapının bozulmasını geciktirmede önemli bir rol oynamaktadır.

Bu dönemde sağlıklı beslenir, düzenli egzersiz yapar, gerekli uykuyu alır ve esnekliği, koordinasyonu, dayanıklılığı ve kuvveti arttıran faaliyetlerde bulunursa, büyüme ve gelişme yeteri kadar olmakta ve kişi genetik olarak sahip olduğu fiziki yapıya ulaşabilmektedir. Yetişkin çağa geldiği zaman uzun boya ve iyi bir solunum, dolaşım sistemine sahip olabilmektedir.

Ayrıca düzenli egzersiz ve sağlıklı beslenme, kalp hasta-

lıkları, şeker hastalığı ve birçok kanser türünün oluşma riskini azaltır. Aktif bir yaşam tarzı ile kazanılan fiziki sağlık, kendine olumlu bir bakış, güven ve kontrol duygusu kazandırır.

Bütün bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda bazı prensiplerin göz önüne alınması durumunda sportif faaliyetlerle uğraşmanın bir sakıncası yoktur. Bu şartları şöyle sıralayabiliriz: Sadece eğlenmek, dinlenmek ve zevk için oynanacak; namazın geçmesi veya gecikmesine sebep olmayacak; hiç bir menfaat beklenmeyecek; oyun sırasında dinimizin yasakladığı şeyler konuşulmayacak; tesettüre riayet edilecek; normal dinlenme ve eğlenme ölçülerini aşarak vakit israfına varan iptilâ halini almayacak ve en önemlisi oyunlar kumara âlet edilmeyecek. (*Hayreddin Karaman, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, İstanbul 1982, II, 354-355*)

Bunun için sportif faaliyetlerin kumara âlet edilmesi kesinlikle yasaktır. Günümüzde yaygın olan Spor-Toto, Spor-Loto ve Ganyan gibi müesseselerin, halkı kumara ve haksız kazanca götürmesi ve alıştırmaları sebebiyle İslâm'a ters düştüğü açıktır. Bütün sportif faaliyetlerin, bu tür haram yollara âlet edilmeksizin manevi bir ruhla yapılması en doğru olanıdır.

Allah'ın anılmadığı her şey, iş ve davranış, önemsiz bir oyun sayıldığı halde, aynı özelliği taşıyan, atın terbiye edilmesi, atıcılık sporu ile uğraşılması ve yüzmenin öğrenilme ve öğretilmesi yararlı oyunlar arasında kabul edilmiştir. (*Sünen-i Tirmizi Tercümesi, III, 190*)

Peygamberimiz bir gün atış yapmakta olan gruba rastlayınca, ayakkabılarını çıkarıp atış sahası içerisinde yalınayak yürüdüğü ve onlara katıldığı bildirilmektedir. (*İbrahim Canan, Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye, Ankara 1980, s. 255*) Yine o, atıcılık eğitiminin yapılmasını devamlı teşvik etmekle kalmamış, zaman zaman kendisi de atış poligonuna, atıcıları teşvik ve seyretmeye gitmiş, hatta atıcıları seyrederken onlardan bir tarafı tuttuğu da olmuştur. (*Canan, a.g.e., s.*

256) O devrin atıcılık sporları arasında "Dirkele" adında mızraklarla oynanan ve özellikle siyahîler arasında yaygın olan bir spor dalı da vardı. (*M. Hamidullah, İslâm Peygamberi, çev: Salih Tuğ, İstanbul 1980, II, 1142*).

Bir gün Resûlallah (sav), Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer ile binicilikte yarıştılar. Bu yarışta Peygamberimiz onları geçti. Hz. Ebu Bekir ikinci, Hz. Ömer de üçüncü oldu. (*Ahmet Tü- ran. İslâmiyette Spor ve Önemi, Ankara 1988, s. 13*).

Yine Resûlallah (sav) devrinde iki çeşit at yetiştirildiğini biliyoruz. Bunlardan biri, koşu için; diğeri başka amaçlarla beslenirdi. Bu arada deve, eşek ve hatta insan yarışlarına da rastlanmaktadır.

Ticaret kervanlarının gelip konakladıkları alan, bu tür yarışlar için kullanılıyordu. Hz. Peygamber'in de buraya zaman zaman bizzat gelip kazananları tesbit ve bunlara ödül dağıttığı bilinmektedir. (*Hamidullah, a.g.e., II, 1141-1142*)

Bunların hepsi sporun insan hayatındaki yerini göstermesi açısından önemlidir. Bize düşen çocuk yaştan itibaren sporun bilinçli bir şekilde yapılmasını sağlamak ve yarışa katılanları da ödüllendirmektir. Peygamberimizin yaptığı ise onları öpüp kucaklamak ve onlar için hayır-bereket duası etmektir.

OTUZDOKUZUNCU HADİS

"Çocukları para kazanmaya mecbur etmeyin. Siz onları buna mecbur ettiğinizde, hırsızlık yapabilirler... Onların getireceği paraya tamah etmeyin ki, Allah da sizi ona muhtaç kılsın. Size temiz olan yiyecekler yarasır."
(Muvatta, İsti'zân, 42)

Çocuğun çalışması, aile için gelir, çocuğu çalıştıran için ucuz emek anlamına gelmekte; çalışan çocuk için ise, para kazanma olgusu, büyüme ve yetişkin olma olarak algılanmaktadır.

Aslında çocuğun çalışması eğitimsiz kalmasına, sağlığının, bedensel ve sosyal gelişiminin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır. Eğitim alarak kendisini, yeteneklerini ve sosyal çevresini geliştireceği yerde erkenden hayat mücadelesinin zor yüklerini taşımak zorunda bırakılmakta ve birçok sorunla erken yüzleşmesine neden olabilmektedir.

Bunun yanında bir kısmı sokaklara yönelmekte, ailesiyle bağlarını koparmakta ve bugün "sokak çocukları" olarak tabir edilen grubu oluşturmaktadır. Özellikle iç göçler sonucu bu olgu kaygı verici boyutlara ulaşmıştır.

Birçok araştırmacı insanları suç işlemeye sevk eden nedenlerin başında ailenin geldiğini kabul etmektedir. Ailenin çocuktan beklentileri, o çocuğun hayatını ve çevresi ile duygusal iletişimini önemli derecede etkileyecektir. Bu yüzden, insan yaşamı boyunca seçme özgürlüğüne sahip olmadığı tek şey ailedir. Şunun hiçbir zaman unutulmaması gerekir ki suçun temelinde aile davranışı yatar.

Çocuğun çalışmasında temel neden yoksulluktur. Alt gelir düzeyindeki aileler çocukların ek gelirleri ile ayakta kalmaya çalışmaktadır. Bir de aileler çocuklarını okula vermek yerine kısa yoldan meslek edinmelerini sağlamak amacıyla onları işe sevk etmekte ve bu yolla hayatı daha iyi tanıyacakları varsayımı üzerinde durmaktadırlar. Oysa çocukların çalışmaları çocukların çocukluklarını yaşayamamalarına, eğitimden uzaklaşmalarına, fiziksel ve ruhsal gelişimlerinin olumsuz etkilenmesinin yanı sıra çeşitli istismarlara uğramalarına neden olmaktadır.

Çocukların çalıştırılmaları, başka bir anlatımla ekonomik istismar, çalışan çocuk istismarının en yaygın biçimidir. Denilebilir ki, bugünün ve geleceğin kaynağı olan çocukların gelişim ve eğitim çağında zor ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaları, uygulanmakta olan sosyo-ekonomik politikaların, her türlü ihmalin ve denetimsizliğin mağdurları durumuna düşmelerine neden olmaktadır.

Yaşam pratikleri içinde çocuk işçiliği gündelik yaşam düzeyinin doğal bir parçası olarak algılanmaktadır. Bir zamanlar çocuğun çalıştırılmasıyla ilgili genel düşünce, "çocuğun çalışması onun için yararlıdır, onu adam etmek, aile gelirine katkı sağlamak adına gereklidir" yönündeydi. Günümüzde hala birçok yerde çocuğun çalışması boş zamanı olumlu değerlendirme olarak algılanmakta, çalışmanın ona zarar vermeyeceği, tersine yetişmesine katkıda bulunacağı varsayılmaktadır. Gerçek olan ise, çok küçük yaşlarda çalışıyor olmanın, sokaklarında korumasız kalmanın ciddi sağlık ve gelişme sorunlarına yol açacağının araştırmalarla ortaya konulmuş olmasıdır.

Çocuğun suçluluğa yönelmesinin nedenleri genel olarak üç başlık altında ele alınmaktadır;

— Çocuğun yapısı, özellikleri ve yeteneklerine ilişkin etmenler,

— Çocuk üzerindeki çevresel etkenler, özellikle içinde ye-

tişip büyüdüğü en yakın çevre olan aileden başlayarak etkileneceği,

— Sosyal çevre ve yaşam koşulları...

Aslında sorunun çözümü iki yoldan sağlanabilir. İlk eğitimin yaygınlaştırılması ile... Bu özellikle, kırsal bölgelerde ücretsiz aile işçisi olan çocukların okula çekilmesini sağlayacaktır. Ancak ülkemiz eğitim sistemi gittikçe daha paralı, fırsat eşitliğinin olmadığı, kalitesiz ve diplomalı işsizler yaratan noktaya sürüklenmektedir.

Çocuk işçiliğini önlemenin bir diğer etkili çözümü ise yoksulluğu ortadan kaldıracı, gelir dağılımını düzeltici ve gittikçe büyümeyi hedefleyen ekonomi politikaları olabilir. Açık bir şekilde açlık ile mücadele edilmeli ve fakirlikten Allah'a sığınmalıdır. Kendi çalıştıklarımız ile yetinmesini bilmek, helalinden kazanmak ve başkalarına muhtaç olmamak için çalışmak gerekir. Ama çocukların çalıştırılması ve onların getireceği paraya kişinin kendisini ihtiyaçlı hissetmesi bir ömür boyu bu psikolojinin bireyde oluşmasına neden olacaktır.

Bunun yanında tanıdık, bildik insanların yanında çalıştırılması ise çocuğun gelişimi, kişilik ve karakteri açısından bazılarına göre faydalı olabilmektedir. Burada önemli olan çocuğun getireceği paraya tamah etmemek ve onu çalışması için zorlamamaktır. Yoksa hırsızlık ve benzeri birçok kötü haslete sahip olabilirler ki, bu işe içinden çıkılmaz daha farklı sorunların tetikleyicisi olabilir.

Bahusus bizim için önemli olan kendi kazandığımız temiz yiyeceklere talip olmak ve bununla kanaat etmektir. Zenginlik ise Allah'tandır.

KIRKINCI HADİS

"Onlar senin Cennettin ve Cehennemindirler."

(İbn Mâce, II, 1208)

Çocuk dünya hayatının süsüdür. Peygamberimizin ifade-siyle de çocuk; Cennet çiçeği, gönül meyvesi, evin bereketi, Cennet kokusu, Dünya'da nur, ahirette de sürurdur.

Her çocuk ayrı bir dünyadır. Çocuk yetiştirmek ise en kutsal, en büyük, en zor ve hayat boyu devam ettirilmesi gereken en önemli uğraştır. Gelecek açısından düşünüldüğünde bu konunun önemi çok daha iyi anlaşılmaktadır.

Çocukları sevmek ateşe karşı bir kalkandır. Onlara iyilik etmek kişiyi sıratıdan geçirir. Onlarla beraber oturup yemek yemek, ateşten (cehennemden) uzaklaştırır. Ayrıca anne-babanın birbirlerine duydukları sevgi ve saygıyı çocuklarının önünde göstermeleri onları erdemli, çocuklarını da ahlaklı ve saygılı kılar.

Bir babanın çocukları için yapabileceği en önemli şey annelerini sevmektir ve bir annenin de çocukları için yapabileceği en önemli şey babalarını sevmektir.

Oğlumla yıllar önce yaptığım bir sohbeti unutamıyorum. Ona sormuştum;

— Oğlum eğer her hangi bir kimse sana babanın en çok

neyini seviyorsun diye sorsaydı ne söyledin?

Şöyle bir an durup düşündükten sonra;

— Babamın en sevdiğim yönünün annemi sevmesi olduğunu söyledim diye cevap verdi.

— Oğlum neden böyle bir cevap verecektin? diye tekrar sorduğumda;

— Baba biliyorum ki annemi sevdiğin sürece ona doğru ve iyi bir şekilde davranacaksın. Ona doğru ve iyi bir şekilde davrandığın sürece biz bir aile olarak kalmaya devam edeceğiz. Çünkü annem de seni seviyor. Yani babacığım siz birbirinizi sevdiğiniz sürece, ben hiçbir zaman senin ya da annemin yanında yaşama yönünde bir tercih yapmak zorunda kalmayacağım...

Bu bağlamda çocukların iyi alışkanlıklar edinmesi, iyi hareketlerin birlikte yapılmasıyla olur. Çocuk kendi çevresinde bulunan kişilerin kötü hareketlerden çekindiklerini ve kötülükten hoşlanmadıklarını görürse, kendisi de iyi hareketler yapmaktan zevk almaya başlar. Aile çocuğa yol göstererek, kuralları öğreterek davranışına yön verir, güç durumlarda çocuğun yanında olur ve onu destekler. Gerektiğinde denetleyerek, sınır çekerek, cezalandırarak, kurallara uymasını sağlar, doğru ile yanlış ayırt etmeyi öğretir.

Çocuğun eğitiminde aile bireylerinin birlikte hareket etmesi çok önemlidir. Davranış birlikteliği, eğitimde sonuç almanın ilk ve temel şartıdır. Uyumlu ilişkiler içinde, güvenli bir aile ortamında sevgi ve anlayışla büyüyen çocuk olgunlaşır, kişilik kazanır, kendi ayakları üzerinde durmayı öğrenir. Sevidikçe güven duygusu pekişir, desteklendikçe öz saygısı artar. Anlayış gördükçe hoşgörülü olmayı, sorumluluk aldıkça bağımsız davranmayı öğrenir.

Aile bireylerinin birlikte hareket etmemeleri çocuğu ortada bırakır. Bir aile düşünelim, anne hoşgörülü, serbest, baba aşırı sert, baskıcı, cezalandıran bir tutum içerisinde. Bu aile

ortamında kurallara uyulmasında kararlılık ve süreklilik yoktur. Bu ortamda yetişen çocuk neyin iyi, neyin kötü olduğuna karar veremez, hangi davranışın nerede, ne zaman yapıp yapılmaması gerektiğini bilemez. Anne-baba veya evdeki diğer büyükler, evin düzenini sağlamak için konulan kuralların uygulanmasında tutarlı olmalıdır. Birinin tepki gösterip diğerinin tepkisiz kalması çocuğun ebeveyne güvenini yitirmesine yol açar. Ebeveynler koydukları kuralları uygulamada tutarlı olmalıdır. Anne-babalarının verdikleri sözlerde durması da aynı derecede önemlidir. Anne-babalar birlikte hareket edip söylediklerini uyguladıklarında çocuklarının üzerinde istedikleri düzeni kurabilirler.

Birlikte hareket etmek sadece evde aile büyükleriyle de sınırlı değildir. Çocuk ahlâkî değerleri öğrenirken farklılıklarla karşılaşır, burada tam bir ahlâk eğitimi vermek mümkün değildir. Çünkü çocuğu etkileyen sadece anne-baba değil, aile çevresi, arkadaş çevresi, okul, yazılı ve sözlü basın yayın organları da çocuğun davranışlarında oldukça etkilidir. Bu nedenle, iyi bir ahlâk eğitimi için çocuğu etkileyen sosyal ve öğrenme çevresi de elden geldiğince düzenlenmelidir.

Sevgi, çocuk eğitiminin temel ilkelerinden biridir. Şefkat gören çocuk, sevgi ortamı içinde yetişeceği için özgüven duygusu daha kolay gelişecek ve iyilik kavramı onun zihin dünyasında yeterince yerini bulacaktır. Çünkü şefkat sahibi anne ve baba, çocuk için sevgi objesi hâline gelmekte ve çocuk onları memnun etmek için kendi çevresine de olumlu yaklaşmaktadır. Ayrıca ailesiyle özdeşleşme süresi içinde anne-babanın özelliklerini kendinde toplayarak, onlar olmadığı zaman bile çevresine saygı göstermektedir.

Eğitim sırasında, çocuğa gösterilecek sevgi ve güven, hem eğiten kişiye hem de eğitilen kişiye bir rahatlık verecektir. Bu rahatlık içinde çocuk, verileni daha iyi alır. Çocuğa yapılan baskı,

dayak, kokutmaya gibi cezalandırıcı önlemler, sevgi ve güven ortamını zayıflatır veya yok edebilir. Böyle davranışlar, geçici bir süre, bazı yanlışlara engel olsa da kalıcı davranış değişikliğine sebep olamaz. Belki, eğitilen kişinin, kendisini eğitmeye çalışan anne, baba ve öğretmenine kin ve nefret duymasına neden olabilir. Çocuk, kendisi hakkında iyi duygular beslemediğini, kendisini sevmediğini düşündüğü bir kişinin kendisini cezalandırmasını kolay kolay kabul edemez. Çocuk, niçin cezalandırıldığını bilmeli ve bu cezayı hak ettiğini hissetmelidir.

Çocuğa gösterilecek sevginin eğitim değeri, niceliğinden çok niteliğine göre azalır veya çoğalır. Önemli olan niteliktir. Nitelikli bir sevginin taşıması gereken özellikler ise şunlardır:

- Sevgi sürekli olmalıdır.
- Sevgide miktar değil, tutumun kalitesi önemlidir. Kaliteyi ise şunlar belirler:
 - Sevgi gerektiği kadar olmalıdır.
 - İhtiyaç duyulduğunda ortaya konmalıdır.
 - Bağımsızlık çabalarını engellemeyecek bir biçimde olmalıdır.

Anne-babanın çocuğa karşı duyduğu sevgi doğuştandır. Ancak, anne-baba, çocuklarına karşı doğuştan getirdikleri fıtrî sevgisini bilinçli olarak yansıtmalıdır. Sevgiden sorumluluk ve saygı doğmalıdır. Sorumluluk ve saygı, iyi bir iletişimi ve uyumu beraberinde getirir. Zaten sağlıklı bir iletişim olmadan gösterilen sevgi, her zaman iyi sonuç vermeyebilir. Çocuğunu çok seven anne-baba, onun iyiliği için çok katı ve baskıcı davranabilir ve çocuğuna hayatı zehir edebilir. Bazen de aşırı sevgi, çocuğu disiplinsiz, şımarık ve söz dinlemez bir duruma getirebilir.

Sevgi ve muhabbetten tatmin olmuş bir çocuk, şen bir ruha ve esenlik dolu bir kalbe sahip olur. Mahrumiyet hissetmediği için ters tepkide bulunmaz. İyimser, temiz kalpli ve güven sahibidir. O, normal bir insandır ve ruhi kompleksi yoktur. Ha-

yırsever ve insanları seven biri olarak yetişir. Muhabbetin tatlılığını tattığı için bu hayat suyunu başkalarına ikram etmeye hazırdır. O, kendisine davranıldığı gibi insanlara davranır.

Artık hayat ya cennet gibidir ya da cehennem...

